

رېيازېن
ئەدەبى

- ✧ رېبازېن ئەدەبىي
- ✧ بەرھەفكرن: ھېقى بەروارى
- ✧ ژ وەشانېن: ئىكەتيا نقيسەرېن كورد / دھۆك
- ✧ وەشاننا ھژمار: (۲۰۰)
- ✧ دەرھېنانا ھونەرى: محمد ملا حمدى
- ✧ چاپا ئىكى: ۲۰۱۰
- ✧ چاپخانا: ھاوار / دھۆك
- ✧ ژمارا سپاردنى: (۲۱۷۸) ل سالا ۲۰۱۰

ژ وەشانىن ئىكەتيا نڧيسەرىن كورد/دەۋك
ژمارە (۲۰۰)

رىيازىن ئەدەبى

بەرھەڧكرن

ھىقى بەروارى

ناڤه روک

به شى يه کهم

- ۱۳ چاخى سهرهلدانى ل ئه وروپا
- ۱۶ پيشه ننگين سهرهلدانى ل ئه وروپا
- ۴۴ فهيله سوفين ناقدارين سهرهلدانى
- ۵۲ سه ده مين ب هيژبونا رينيسانسى ل ئيتاليا
- ۵۲ گرنگرين خالين بهيژبونا سهرهلدانى ل ئيتاليا
- ۵۳ سه ده مين سهرهلدانى ل ئه وروپا
- ۵۵ ديتين جودا ژبو ده ستنيشانكرنا چاخى سهرهلدانا ئه وروپا
- ۶۷ ئه نجام و تايبه تمه ندين سهرهلدانا ئه وروپا
- ۶۸ چاخى روشنگه رى
- ۶۸ مه به ست ژبازا روشنگه رى
- ۷۱ بزاقا روشنگه رى بگشتى
- ۷۴ ئه نجامين بزاقا روشنگه رى

به شى دووهم

- ۷۷ رييازين ئه ده بياتا روژئاڤا
- ۷۷ هند پيتاسه ژبو زاراقه يى رييازين ئه ده بى
- ۸۰ ئه و قوناغين پيشداچونا رييازين ئه ده بى لسهر هاتين دابه شكرن
- ۸۱ شيوه يين ريياز ژدايك دبن
- ۸۲ ريياز كلاسيك و چه ند ديتين جودا ژبو زاراقه يى كلاسيك
- ۸۳ تايبه تمه ندين ريياز كلاسيك
- ۸۴ رهين هزرى و بيروباوه رى يين ريياز كلاسيك
- ۸۵ رييازين كلاسيك هت پيڤه هاتى گريدان
- ۸۹ ئه و فهيله سوفين كو ريياز كلاسيك لسهر هزرين وان
- ۹۰ گرنگرين بنه مابين كلاسيك هت لسهر هاتى دامه زراندن
- ۹۱ كلاسيك هت نوو
- ۹۲ گرنگرين هزرين ريياز كلاسيك هت نوو لسهر هاتى ئاڤاكرن

- ۹۲ جھین بہ لاف بونا کلاسیکیہ تا نوو
 ۹۳ ریپازا کلاسیک لبہ عہ رہبان
 ۹۳ تاییہ تمہندیین محمود سامی البارودی دہربارہی ہلبہستی
 ۹۵ ریپازا کلاسیک لبہ کوردان
 ۹۷ گرنگترین خالین جودا دناقبہرا کلاسیکیہ تا ئہوروی و کوردی

بہ شئی سڀیان

- ۱۰۰ ریپازا رومانسی
 ۱۰۲ واتہیا ریپازا رومانسی
 ۱۰۴ سہدمین سہرہلدانا رومانسیہ تی
 ۱۰۶ ئافاکرن و ناقدارترین کہ ساتیین فی ریپازی
 ۱۰۷ خالین بنگہہین بین رومانسیہ تی د واری درامی دا
 ۱۰۹ ناقدارترین بیرمہندو نفیسکارین فی ریپازی
 ۱۱۱ تاییہ تمہندیین فی ریپازی
 ۱۱۴ رھین ہزری و بیروباوہری بین فی ریپازی
 ۱۱۵ رومانسیہ تا نوو
 ۱۱۶ بہ لاف بوون و جھین پینشداچوونا رومانسیہ تا نوو
 ۱۱۷ سہدمین خوہیا بوونا رومانسیہ تا نوو
 ۱۱۹ باندورا ئہدہبیتا رومانسی یا روژئاقا لسہر ئہدہبیتا عہ رہبی
 ۱۲۱ تاییہ تمہندیی ئہدہبیتا رومانسی لبہ عہ رہبان
 ۱۲۲ رومانسیزم لبہ کوردان
 ۱۲۴ قوناغین نووکرنا ہلبہستی لبہ کوردان
 ۱۲۵ جوداہی دناقبہرا رومانسیزم تا ئہوروی و رومانسیزم کوردی دا ..

بہ شئی چاران

- ۱۲۶ ریپازا ہونہر ژبو ہونہر
 ۱۲۶ تیگہہی بیردووزہیا ہونہر ژبو ہونہر
 ۱۲۹ دامہزراندن و ناقدارترین کہ ساتیین فی ریپازی
 ۱۳۳ بیروباوہرین فی ریپازی

- ۱۳۴ رهین هزری و بیروباوهری لبا قی ریپازی
- ۱۳۶ جهی به لاف بونا قی ریپازی
- ۱۳۷ تایبه تمه ندیین ریپازا هونه ر ژبو هونه ر
- ۱۳۹ بنه مایین بنگه هین یین قی ریپازی
- ۱۴۰ ئەو ریپازین ژ رهحمی هونه ر ژبو هونه ر ژدایک بوین
- ۱۴۳ په رناس و ئەده بیاتا کوردی
- ۱۴۴ ریپازا دهر برینی (التعبیرییه)
- ۱۴۵ ئافاکرن و نافدارترین که ساتیین قی ریپازی
- ۱۴۶ تایبه تمه ندیین قی ریپازی

به شی پینجان

- ۱۴۸ ریپازا ریالیزم
- ۱۵۱ دهستپیکا قی ریپازی
- ۱۵۳ ئافاکرن و نافدارترین که ساتیین قی ریپازی
- ۱۵۴ ریالیزما رهخه یی
- ۱۵۶ پیشه نگین نافدارین ریالیزما رهخه یی
- ۱۵۷ بیروباوهرین ریالیزما رهخه یی
- ۱۵۷ تایبه تمه ندیین ریالیزما رهخه یی
- ۱۵۹ ناتورالیزم
- ۱۶۲ که ساتیین نافدارین قی ریپازی
- ۱۶۲ باندورا ریپازا ناتورالیزم لسه ر وهلاتین ئەوروپی
- ۱۶۴ ناتورالیزم ل ئەلمانیا
- ۱۶۶ تایبه تمه ندیین ریپازا ناتورالیزم
- ۱۶۷ ریالیزما سوسایالیست
- ۱۶۹ تایبه تمه ندیین ریالیزما سوسایالیست
- ۱۷۱ پیشه نگین ریالیزما سوسایالیست
- ۱۷۲ بیروباوهرین ریالیزما سوسایالیست
- ۱۷۲ رهین هزری و بیروباوهری یین قی ریپازی
- ۱۷۳ ریالیزما شوره شگیرانه
- ۱۷۴ ریالیزما فوتوگراف

- ١٧٤ باندورا ئەدەبیاتا ریالیزما ئەوروپا لسهەر ئەدەبیاتا عه ره بی
- ١٧٥ ریالیزم د ئەدەبیاتا کوردی دا
- ١٧٧ ریازا ئەدەبیاتا سه مبولیک
- ١٧٧ ئافاکرن و نافدارترین که ساتین فی ریازی
- ١٧٩ نافدارترین که ساتین فی ریازی
- ١٨٠ تایبه تمه ندین ئەدەبیاتا سه مبولیک
- ١٨١ رهین هزری و بیروباوهری بین فی ریازی
- ١٨٣ سه ده مین ژ دازک بونا فی ریازی
- ١٨٤ ریازا رهنگه دانی (الانطباعیه)
- ١٨٥ ئافاکرن و نافدارترین که ساتین فی ریازی
- ١٨٧ رهین هزریو بیروباوهری بین فی ریازی
- ١٨٨ پیشداچوون و تایبه تمه ندین فی ریازی

به شی شه شان

- ١٩٠ ریازا بونگه ری (الوجودیه)
- ١٩١ ئالین جودا د بونگه ری دا
- ١٩٢ بیروباوهرین فه لسه فا بونگه ری
- ١٩٤ ئەدەبیاتا بونگه ری
- ١٩٦ تایبه تمه ندین ئەدەبیاتا به نگه ری
- ١٩٩ بونگه ری دناقه را فه لسه فه و ئەدەبیاتی دا
- ٢٠٢ جهین به لاقبونا بونگه ری
- ٢٠٣ ئە زمونا بونگه ری لبا عه ره بان
- ٢٠٤ دادائیزم و ناساندنا دادائیزمی
- ٢٠٦ ئافاکرن و که ساتین فی ریازی
- ٢٠٨ سه ده مین ئافاکرنا فی ریازی
- ٢١٠ تایبه تمه ندین فی ریازی
- ٢١١ فی رگه ها فرانکفورت
- ٢١٣ سه ده مین ئافاکرنا فی فی رگه هی
- ٢١٦ نیتشه و پیشه نگین فی رگه ها فرانکفورت هونهر رییا رزگاریه یه
- ٢١٩ فی رگه ها فرانکفورت و دامه زراندنا بیردوزا جفاکی

٢٦٧	تایبه‌تمه‌ندیین خوه‌زایی یین ریالیتا نوخازی لسه‌ر هاتی ئافاکرن ...
٢٦٨	پیشه‌نگین نوخازیی
٢٦٨	مه‌به‌ست ژنوخازیی
٢٧٠	بنه‌مایین نوخازیی و پیکه‌ته‌یین وی
٢٧٢	قوناغین نوخازی تیدا دهرباز بوین
٢٧٤	تیگه‌هین نوخازی لسه‌ر هاتین ئافاکرن
٢٧٧	تایبه‌تمه‌ندیین قوناغا فه‌گوه‌استنی ژبو نوخازیی
٢٧٨	پرسگریکین نوخازیی ل روژئاڤا
٢٨٣	ئه‌و شوره‌شین مه‌زنین کو نوخازی تیدا دهرباز بوی
٢٨٤	نوخازی د ئه‌ده‌ب و هونه‌ری دا
٢٨٨	هه‌لبه‌ستا نو و تیگه‌هی په‌خشانه هه‌لبه‌ستی
٢٩٢	پیشه‌نگین ئه‌ده‌بیاتا نوخاز ل روژئاڤا و لناف عه‌ره‌باندا
٢٩٤	زه‌مینیا ته‌کنیکی و هزری و ئافرانندی ل روژئاڤا
٢٩٥	هه‌لبه‌ستا سه‌ره‌به‌ست
٢٩٦	زاراڤه‌یی علمانیه‌تی

به‌شی هه‌شتان

٢٩٨	رومان و پیناسه‌یا رومانی
٢٩٩	چیروک و جورین چیروکی
٣٠٠	دیروکا چیروک و رومانی
٣٠٣	رومان دسه‌دسالا نوزداندا
٣٠٦	رومان دسه‌دسالا بیستاندا
٣١٢	هند پیناسه دهرباره‌ی چیروک و سه‌ره‌پیهاتی دا
٣١٤	خوه‌یا بونا چیروکا کورت
٣١٥	بنه‌مایین چیروکی
٣١٧	جورین چیروکی لگه‌ری هه‌لوئیستین نفیسکاری
٣١٧	رومان لوه‌لاتین عه‌ره‌بی
٣٢٠	رومانا هه‌ڤه‌رخ ل وه‌لاتین عه‌ره‌بی
٣٢٠	سه‌خه‌تین رومانی و تایبه‌تمه‌ندیین وی ژ توخمین دی یین

۳۲۳	چيروک ل وه لاتين عه ره بی
۳۲۴	کورتە چيروک دئه ده بیاتا عه ره بی دا
۳۲۷	تایبه تمه ندین کورتە چيروکی
۳۲۸	جوداهی دناقبه را چيروک و رومانی دا
۳۲۹	په یدابونا چيروکی لبا کوردان
۳۳۵	رومانا کوردی

به شى به كى Renaissance چاخى سه رهلدانى ل نه وروپا

رهوشا نه وروپا به رى سه رهلدانى

نه وروپا د چاخين نافين دا هموو كه تبو ژير بانديورا ميرين
ديري يان ريغه به رين ئولا خريستيان ، بشيوه يه كى دهسته هلاتا ديري
هموو ئاليين ژيانى داگير كربون، لگورى ديتنين وان نهو زانايين
ئولى فهيله سوفن د ياسايا رومانى دا، قى دهسته هلاتى شهري

تايبهت لهه مبهه بېر مه ندان دمه شانده و ب توندى دادگهه دكرن ، ژئاليهك دنقه رومه تا جفاكئ بن پيكر بو ديسان چيفانووك و نه زانين كربون ژيانا جفاكئ و جفاك كوورو لال هيشت بوو، خه لك نه دكارى زمانئ لاتينى بكار بينيت ژبه ركو گروهه كا ئولداران ب بئ نرخی دزانی ، ژئاليهك دنقه چيكرنا كاغه زئ و هونه را چاپئ ل ئه وروپا نه هاتبو ناسكرن ، ژبه رفئ يه كئ گه لئ ئه وروپا پاشقه مایي بو و لژير دهسته ه لاتا دهر به گي و ئولى ، ههروهه ها شه ريئن دهر به گايه تي و پارچه بونا سياسي دهر ديئن مه زن دكشاندن، له وما گه لئ ئه وروپا بته نئ دقئ چارچوفا تهنگ دا خوه دديت وهزر ل تشته كئ دى نه دكر و عاقلئ خوه بكار نه دئينا ، لئ هه موو شيانين خوه د خزمه تا ديړئ دا و ژبو ئاخره تي د مه زاختن.¹

پېناسه يا سه ره لداني (رېنيسانسئ)

رېنيسانس ب تيگه هئ خوه يئ تايبهت بزاقا فه ژاندنا كولتورئ ره سه نه ، لئ بواته يا خوه يا به رفره ه واته يا وان پيشداچونين ره سه نه د هونه ر، ئه ده ب، زانست ، ريئن دهر برينئ و ليكولينان دگريت ، ههروهه ها گوهرينين بنه مایين ژيانا جفاكي ، ئابووري ، ئولى و سياسي بخوه فه دگريت. ههروهه ها ئه ف زاراقه ماوه يئ گوهرين ژ چاخين نافين بو چاخين نو ژ سه دساليين ۱۴-۱۶ز دگريت كو ديروكا شكه ستنا (قوس ته نتيين يه) لسالا ۱۴۵۳ز.^۲ لئ

¹ - دكتور لويس عوض : ثورة الفكر في عصر النهضة الأوروبية، الطبعة الأولى ، ۱۹۸۷ ، مركز

الاهرام للترجمة والنشر ، مؤسسه الاهرام ، شارع المجلاء القايره ص ۵

² - اعلام عصر النهضة : منتديات ملتقى الفنانين ، تاريخ التسجيل ۱۲-۲-۲۰۰۲ الكويت من موقع

www.montada.com

تیگه هی سهرهلدانا ئیتالیا د چارچوخی هونه را چاخ پيشداچونا
شيانين هونه رمه مندين خودی كه ساتی و ئافراندنه ، بهر ب
ریالیتیا نو و وینه كرنا خواهزایی و دهر دورا وئ .

ژ ئالیهك دنقه مروف دكاریت چاخ سهرهلدانی ل ئیتالیا
لسهر دوو قوناغان دابهش بكه ت كو هر قوناغهك سه دهیه كی
بهردوام دبیت ، قوناغا یه كان ژ سه دسالا پازدان دهست پی دكه ت
چاخ باكوور و باشوورین ئیتالیا ههر دوو بهه قرا پيشداچووین ،
ههروه ها قوناغا دوهم چاخ باشوور و باكوور یه ك گرتی و
ئیتالیا بویه یاك پارچه .

ژ تایبه تمه ندين هونه را چاخ سهرهلدانی ل ئیتالیا هونه را
باكوور ژ هونه را باشوور زیده تر ریالیتیه و كووره ، هونه رمه ندين
باكوور لسهر شیوهی هونه را (القوطي) د مه شیان ژ بهر كو
هونه رمه ندين باكوور زیده تر گریدایی ژینگه ها خواه بون گرنگی ددا
هه موو تشتان د كاری خواهی هونه ری دا . وهكه تیزانین د چاخ
سهرهلدانی دا ل ئیتالیا شوره شه كا روشنیری دهر كه ت هولی و قی
شوروشی باندور لسهر هه موو ئه وروپا كر ، لی ئه ف شوره شه
لسهر ملین هند كه ساتین نوخاز هات ئه نجام دان ، ئه وكه سین
بشيانين خواه له مبه ر هه موو پرسگریك و كه فنه شووپیین چاخین
ناقین راوه ستیاین و ئه و دیواری كه قنار هه رفاندی و بانگا وانا ژ بو
ئازادیا هزر و بیرین تاكه كه سی د جا قاكی دا .

پیشہ نگین سہرہلدانی (رینیسانس) لٹوروپا

۱- دانتی لسالین (۱۲۶۵-۱۳۲۱)ز

دانتی

دانتی ئەلیجیری ل باژیڤری فلورانس ل ئیتالیا ل ساللا (۱۲۶۵) ز ژ دایک بوویه و لسالا (۱۳۲۱) ز کوچا داوی کریه، تیزانین دانتی د تهمەنی جوانیی دا ل باژیڤری خوه به شداری د کورین سیاسی دا کریه ، ههروهها د گهل کومهکا ههفالان ل ههمبەر دهستههلاتی ئوپوزوسیون بوو ، ژبهرفی یهکی دهمهکی دریژ سزایی دوورکرنی ژ باژیڤری وی دایی، ئەفهژی بو سهدهمی وی یهکی کو دانتی دوور ژ باژیڤری خوه ل باژیڤری (ریفاندا) کوچا داوی بکهت. لگوری دیتنین پر شارهزا و دیروکنفیس و روشنبیران (دانتی) ب پیشهنگی یهکهمی سهردهما رینایسانسی و رهشنبیرهکی مهزن و خوهدی ههستین بهرزتیت دیتن . ژ ئالیهک دنقه (دانتی) یهکهم کهس بو وهکه پراکرتیک دایه خوهیهکرن کو زمانی نهتهوی رییهکه ژبو زیدهتر ئافراندنا ئەدهبیاتی لبا نفیسکاری، ژبهرفی یهکی وی داخواز کر کو زمانی ئیتالی ببیت زمانی ئەدهبیاتی، کو بهری وی دهمی زمانی لاتینی زمانی ئەدهبیات و نفیسینی بو ئەژی ل دیری دهات خواندن.

که قنترین وینه یی چاپا (دانتی) لسالا (۱۵۶۳) ز ل روپه لی
یه که م ژ (کومیدیا یه زدانی) دانتی ئە لیجری شه هرونیز ل ئیتالیا
دهزگه هی (Sessa di Venezia)

هاتیه به لاف کرن ، لده سستیکی بابه ته ک دهر باره ی زمانه
نه ته وی نفیسی یه ، لی ئە ف بابه ت ب زمانه لاتینی نفیسی یه ئە وژی
ژ بهر وی یه کی داکو بالا وان که سان بکشینیت یین ب زمانه لاتینی
دنفیسن و تیدا خوهیا کربو پیویسته زمانه هه ری می بیته زمانه
نفیسنی ، هه روها د فی نفیسا خوهدا هه فبه ری دنا فبه را زمانه
رومانی و هه لبه ستا رومانی دا دکه ت، دانتی د فی گوتارا خوهیا
زمانه فانی دا زمانه نه ته وی وه که نانی (جهی) دبیینت کو هژمارا
هه ژاران پره لی نانی جهی دخوون ، لی زمانه لاتینی نانی گهنمی
یه کو هژماره کا کیم ژ سه رمایه داران دخوون.

تیزانین (دانتی) به ره می خوه یی یه که م بناقی ژ یانه کا نو (La
Vita nuova) و ب زمانه ئیتالی به لافکر.

هه ر چه نده نفیسن وی یین بناقی (کومیدیا یه زدانی)
شیوه یه کی ئولی تیدا خوهیا یه لی ناهیت ژ بیر کرن کو (دانتی)
مه زنترین ره خنه گری ده سته لاتا ئولی و پاپا و دیری بو ،
دسرودا یه که مدا چاف تاریا تیا ری به رین دیری دئینیت زمان ،
هه روها د به شه کی دی یی سرودی دا پاپا ژ بهر ره فتارین وان یین
نه باش دهره فی جفاکی راستی ناگری دووژه هی تین.^۱

پیترا راک لسالین (۱۳۰۴-۱۳۷۴) ز

¹ - هیمداد حوسین : ریبازه ئە ده بیه کان ، چاپی یه که م ۲۰۰۷ ز ، چاپخانه ی دهزگایی ئاراس
هه ولیز ل ۷

پیتراک

پیتراک ههلبهستقان و نفیسکاری ئیتالی یه ل باژیږی (فلورانس) ژ دایک بوویه، پیشهنگی یا هیومانیزمان دکر ههروهه ژ مالباتهکا بازرگان یا فلورانس بو، پیتراک دگهل دانتی ب سهدهما ههلویستی سیاسی ژ باژیږی وی دهرکر، تیزانین پیتراک یاسا و زانستا ئولی خاندیه ههروهه خزمهتهکا مهزن ژبو دیږی کریه ، ژئالیهک دنقه پر گریدایی روشنبیریا کهفن بو ههروهه خوه فیږی زمانی لاتینی کربو د چاخئ وی دا زانایین ل ئاستی وی دکیم بون. دیسان پیتراک یهکه م کهس بو ههول دای زانستا مروقاتی لهه مبهر لاهوتان نه انجام بدهت .

پیتراک زیدهتر ژ هه موو نفیسکاری ئیتالیا و نه وروپا حهز ژ نه ده بیاتا کلاسیک دکر و نه فینداری وی بوو، ژ بهر وی یهکی پیتراک ب سهدان دهستنفیسین کهفن یین نه ده بیاتا کلاسیک کومکرن کوپیکرن ، پهرتوکخانا وی هه مبهر پهرتوکخانین جیهانی بو پهرتوکین گریکی و دهستنفیسین رهسهن یین (ئه فلاتون و

شيشرونى هتد) پيترارك دگوتە وئ پەرودەدا نو يا لدەردورا
كيشەيىن مروفاتى ب رىيا ئەدەبىياتى ، زمان و ھونەرى پەرودەدا
مروفاتى، ھەرودەها گرنگيدانا ئى پەرودەرى ئاراستەيە ژبو ئەنجام
دانا ئەدەبىيات و ھونەرى ژبو راوہستان لسەر چالاكيا مروفاتى . ژ
ئاليەك دنقە ئەدەبىياتا گرىكى و رومانى رىيەك بو ژبو تەقاندنا
شيانين مروفان و ئاراستە كرنا وان ژبو ئازايى و پشتەفانيا
مروفاتى، لى ناكوكى يا مروفاتى دوو ئالى گرتن يا يەكان ناكوكى يا
فورمى يا شيشرونى يا بەر تەنگ يا دووان ناكوكى يا مروفاتى يا
رياليتە د پەرودەرى دا .^۱

جيو تودى بوندى لـ سالين (۱۲۶۶-۱۳۳۷)ز

¹ دكتور علي اسعد وطفة : النزعة الانسانية في التربية . السنه و تربيه الانسان ، جريده الاسبوع
الادبي العدد ۱۰۴۶ تاريخ ۲۰۰۷، ۳، ۱۰، ص ۴

جیوتو هونه رمه نده که ژ (فلورانس) یی و یه که مین که س بو کو
بنه مایین وینه یی نو د چاخین سه رهلدانی ده ستنیشان کری ، وی ب
هونه را خوه یا ره سهن و خه یالا خوه یا به رفرهه بالا پر خه لکی
کشاند . فی هونه رمه ندی تابلویین (الفرسک) یی شیوه یی ئولی
وینه کرن د فان ویناندا شیانی وی یین هونه ری و ده ستیشاکرن و
هورکاریا وی ده ر تشتی دا خوه یا دبو . ژئالیه ک دنقه ده ستنیشان
کرنا دووراتی ، سیبه ری و رونه یی د وینه یی وی دا و ده برینا
وینه یی وی د سیما و ده ست و حاره که تا مروقان دا بالکیش بوو . ژ
تابلویین وی یین ناقدار تابلوی ل هه مبه ر ده ریی زی رینه ل (بادووا)
هه روه ها تابلوی وی یی بناقی (گرین لسه ر قه دیس فره نسیس) .
تیزانین جیوتو وه که هه نه رمه ند خوه دیی شیوه یی خوه یی
تایبه ت بو ، د وینه کرنی دا سیما یین وی وینه دکرن هه موو له ق
دچون وه که ستیله کی تایبه ت دوینه کرنا پیکه اته یین سیما یی و
هورکاری د کاری وی دا هه ر که س مینا که ستیا وی وینه دکر و

دهربرین ژ سیمایڼ وی دکر واته کهستیا وی د وینه‌ی دا خوہیا
دکر.^۱

میناکهک ژ کارین جیوتو

¹ - ههمان چافکانی، ل ۶

پوکاشیو (Boccaccio Giovanni) لسالین (۱۳۱۳، ۱۳۷۵)

نقیسکار (جیوفانی پوکاشیو) بابی وی ئیتالی یه خه لکی
فلورنسا یه لی دایکا وی وی فره نسی یه لهوما پوکاشیو ل باژیروی
فره نسی پارسی ژدایک بوویه.

پوکاشیو زاروکینی و جوانی یا خوه ل باژیروی فلورنسا
بوراندیه ، هروهه ل باژیروی (ناپولی) مافناسی خواندیه.

پوکاشیو یهک بو ژئندامین کوماری و به شداری د ژیاننا
سیاسی یا وهلاتی خوه دا کریه، هروهه بهرپرسیاری د چهند
کارین دیپلوماسی دا کریه، ژئالیهک دنقه گرنگی ددا خواندنا
گوتاران لسهر (کومیدیا الالهیه) لی تشتی ههری گرنگ لبا وی
زانست و ئهده بیات بوو. پوکاشیو زمانی گریکی و رومانی ههردوو
دزانی، لی وی نفیسین خوه یین یه کهم ب لاتینی نفیسینه ژ
همویان ناقدارتر (إنساب الالهة) (De genealogiis dearum)

(gentilium) گرنگترین کارین دستکه فتنین پوکاشیو یین ئە دەبی (دیکامیرون) (Decameron) لسالین (۱۳۵۳، ۱۳۵۰) ز هژماره که چیروکان بو، بابەتین وی هەموو لسه رەشا جفاکی و سیاسی و ئولی یا وی دەمی بو، نفیسکاری هیرشی سەر میړین دیرئ کریه کو بچ ئاواپی چیروکیڤ ئە قیداری و خوهشیی لژیر پەردا ئولی بو خوه چئ دکەن، ژ ئالیه ک دنقه فان خوهشییڤ ژیانئ هەموویان ژ بو خەلکی قە دەغە دکەن، هەروەها لگوری که قنە شوپیڤ چاخین ناڤین پوکاشیو ریژگرتنه کا تایهت ژ بو ژنی هەبو و ژن پیروز ددیت ، پوکاشیو داخوهیاکرن مرووف ب هەموو سه خله تین خوه پاک و جوان و زهلال ژ دایک دبیت ، لی رهفتکرنا گه مار مرووفان بی سه روسیما دکەت ، لی پیویسته مرووف لژیر فان مه رجین گران رزگار ببیت و قه گهریت ژبو پاقریا خوه.

نفیسکاری ئیتالی تابلویه کی ریالیتە د کو دوی دەمی ده میناکیڤ خوه نه بون د کاری خوه یی (دیکامیرون) پیشکیڤ کر، بشیویه کی په هله وانین وی هەموو ژ خەلکی نورمال ، مه لیک و ئە رستوکراتا بون، دناقا واندا (سوارچاک، بازرگان ، ره هبه ر و خوه دی پیشه) بون ، د فی کاری دا پوکاشیو هەموو چینین جفاکی کومکربون، هەروەها ئە ف تابلوی جفاکی لبا وی تابلویه کی هوندرین و به رفره یی ژیانا گه لی وی بو، کو ب رهنگین خوهش و نه خوه شقه بشیویه کی زیندی و بالکیڤ ده برین ژئ کربو ، بقئ یه کی پوکاشیو گاقه ک مه زن ژبو پیڤشداچوونا زمانئ ئیتالی و ره گه زین هونه را چیروکی ژبو سنورین ئافراندنه کا بی سنور هاقیت.^۱

¹ - دکتور عماد حاتم : مدخل إلى تاریخ الادب الاورو بیه، دار العربیة للکتاب ،الجمهوریة التونسیه، ص ۱۴۷

ئيرازموس ديزيديريوس (Deziderius Erasmus) (۱۴۶۶-۱۵۳۶)ز

Erasmus

ئيرازموسى هولهندى يهك بو ژ ناقداترين كهسین خواهدى هزر د چاخین سه رهلدانا ئه وروپى دا ، ئيرازموس هيژى زارو بو چاخى دايك وبابین وى مرین ، لدهستپيكي ژبو خاندنی چو ديړى ژبو ليكولينان لسهر هزرا كهفن ، پاشان ژبو خواندنې لسالا (1496)ز چو پاریسې ، پاشان گهريانين وى ژبو هه موو وه لاتین ئه وروپا به ردهوام بون، به رهه ميئن ئيرازموس د هه مه رهنګ و دپرن ، لسهر بابته يئن فهلسه فه ولاهوت نقيس هه نه لى پهرتوكا وى يا بناقى (Adagia) ناقداره يا كو لسهر پيکه نوکين كهفن، لى كاري وى يى هه ري گرنګ ليكولين و ديتنين وى لسهر دهقين گريكي و پهرتوكا پيروز بو، لى نقيسكار ب نقيسا خوه يا بناقى (کلمه ثناء للغباء) (Encomion moriae) لسالا (۱۵۰۹)ز دهريى جيهانى بونى لى هه مبه رقه بوو، بابته تى وى لسهر نه زانين و بى بهرپيسارى و بى خه ميى بو، كو دوى دهمى دا

که سځ عاقلې خوه بکار نه دئينا و جفاکې هه مووي خوه
سپارتيو ټولې خرستيان و ديړي. لې ئيرازموس بځې نفيسي کاري
مه به ستا خوه بگه هينيته هه موو مالان.^۱

رابليه فرانسوا (Francois Rablais) لسالين (۱۴۹۴، ۱۵۵۳) ز

François Rabelais
رابيله

وه که تيزانين رابليه ب گه شترين سترکين هزارا سه رهلدانا
نه وروپي تي ديتن ، هر ژ ته مه ني زاروکيني چو يه ديړي ژبو
خواندنا (اللاهوت) لې رابليه لسهر ځي بته ني نه راوه ستا و چو
خواندنې زانستي و زمانين ره سهن و ياسايي بخوينيت کو ئه ف
کاره هه موو دگهل که ځنه شوپيښ ديړي نه دگونجان، پاشان رابليه ژ

۱. دكتور لويس عوض : ثورة الفكر في عصر النهضة الاوروبيه، الطبعة الاولى سنة ۱۹۸۷ ،
مركز الاهرام للترجمة والنشر ، مؤسسه - الاهرام شارع المجلاء القايره ص ۲۲۸.

دیږی دهرکفت لسالا (1530) ز چو باڙیږی (لیون) داکو لوږی نوژداریی بخوینیت ، پشتی دوو سالان ل نه خوشخانهیه کا هه ریمی بو نوژدار. هه روهها چهند جار چویو ئیتالیا ژبو خواندنا کولتوری رومانی ، ژ تایبه تمه نیین رابلیه نقیسیین وی دگهل چاخئ سهرلدانی دگونجان، هه روهها وی دگهل نوژداریی فهلسهفه ، یاسا ، بیناسازی و خواهذا دخواند، هه روهها وی خواهیا کر کو (تشریح) بابه ته کی زانست یه پیویسته گرنگی پی بیته دان. ناقدارترین نقیسیین وی (گارگانتوا و بنتاگورییل) (de Pantagruel Gargantual). ئه ف رومانه وهکه داستانا چاخئ خواه تی دیتن کو بابهت لسهر ئه ده بیاتا گه له ری یا فره نسی بو دگهل زیده کرنا هزری ژبو بزاقین مروقاتی د چاخین سهرلدانی دا ، ژ ئالیهک دنقه رابلیه مه زنترین باندور د پیشاچونا ریالیه یا فره نسی و ئه وروپی کر ، ربلیه پشتی خزمه ته ک مه زن لپاریسی ژیا نا خواه ژ ده ست دا.¹

¹ - نفس المصدر ص ۱۴۹

ليوناردو دانفنشي لسالين (۱۴۵۲-۱۵۱۹)ز

فلورنسا

په يکه ری ليوناردو ل فلورانس

ليوناردو دانفنشي وينه کيش و په يکه رتاشه کې ناقدار بو بهری چاخې خوه دچوو، وی ئالافين شهر و ئاشتيې چيدکرن دگهل فان کاران موزیک ژهن ژي بوو ، ديسان ليوناردو کيمياي بو و يه کهم کهس بو په رتوک لسهر (التشريح) نفيسي و زانايه کې ناقدار بو.

چاخې (ليوناردو) زارو بابي وی هند وينه يين وی برنه با هه قالی خوه يی هونه رمنه ند (فيروشييو) داکو ديتنين خوه لسهر وينه يين کوری وی بدهت ، ماموستا ب وينه يين ويقه حيبه تي بو داخواز ژبابي وی کر کو کوری وی بخوينيت و لسهر هونه ری رابوه ستيت، تيزانين چاخې کاری فی ماموستای زيده دبیت ئه و داخوازی ژ (ليوناردو) دکهت کو ئاليکاريای وی د وينه يی (ملاک) دا بکهت ، لی چاخې ليوناردو ئه و وينه

بداوی ئینای ماموستایی وی باوهر نه کر و حیبت ما ژ بو
ئافراندنا وی تابلوی و دهستتیشاکرنا وان مروقین د تابلوی دا ،
چاخ ماموستال فی کاری نیری وی گوت ئەف راستیه که شاگردی
من ژمن زیده کر ، ژ بهر فی یه کی ماموستایی وی ئیدی دهست ژ
فلچه و وینه کیشانی
بهردا و ته مهنی وی یی مای هه موو ژ بو په یکه رتاشیی
تهر خان کر.

ژ تابلویین وی بین ناقدار (العشاء الاخیر) ههروهه تابلویی
(مونالیزا)یه تیزانین لیوناردو ئەف تابلویه دگهل موزیک وینه کریه و
موزیک بان دور لسه ههستین وی و ههروهه خودیا تابلوی کریه
لهوما دفی تابلوی دا گر نژینه کا بهرزه و کوور تیدایه وهکه گر نژینا
(ابی الهول) ههروهه دیمهنی پشت مونالیزیی روبرارن و بهرزایی

و کوورتایی تیډا خوهیا دکهن ئه وژی ئافراندنا هونه رمه ندیه د قی
سیمایی نهر دا.^۱

داوییی ، یه که ژ ناقدارترین ئافراندننن لیوناردو

۱_ الاستاذ بدرالدين ابو غازي: عصر العباقرة، القرن السادس عشر، محيط الفنون، الفنون
التشكيلية، دار المعارف بمصر- ۱۱۱۹ كورنيش -النيل، القاهرة. ج.ع.م، ص ۳۰۴

میکائیل ئەنجلو لسالین (۱۴۷۵-۱۵۷۴) ز
أنجلو

میکائیل ئەنجلو هەر ژتەمەنی خوئی بچوکاتی بەر ب
پەیکەرتاشیی فەچوو و گەهەشتە بلندترین پلە، کو هیژی چ
هونەرمەند نەگەهەشتینی.

ژبەر ناڤاداری و شارەزاییا وی د پەیکەرتاشیی دا (پا پای)
داخواز ژیکر کو بانئ (کنیسة الستین) وینە بکەت، میکائیل ئەف
خواستەکا پاپای پیک ئانی و ل روژا (۱۰-۳-۱۵۰۸) ز میکائیل ئەف
هەڤوکە نڤیسی (ئەز میکائیل ئەنجلویی پەیکەرتاشم دی نەها دەست
ب وینەیی (المصلي) جهی نڤیژی کەم، و سالا لپەیی وی ئەف هەڤوکا
دی نڤیسی (ئەڤە نە پیشەیی منه لی ئەزی دەما خوہ پی دبورینم)
دسەر هندی را کو خەلکی دزانی ئەوکاری وی یی (کنیسة الستین)
ئافرنندەکا هەری بەرزە هونەرمەندی دڤی کاری دا پەیکەرتاشی و
وینەکیشان تەڤلی هەف کربون فی یەکیژی هیزەک دابو فی کاری
بەرجهستە و بەرچاڤ لسەر دیواری دیری. ژکارین نەمر یین فی
هونەرمەندی

پهیکه ری (موسا) یه کو خودی هیزهک مهزن و بی همپا بو د
هورکاریا خودا ژبو پیک ئانینا واتهیین نرخدار د فی پهیکه ری دا.¹

پهیکه ری موسایی

۱. نفس المصدر ص ۳۰۷ .

رفائیلو (Raffaello Sanzio) لسالین (۱۴۹۳-۱۵۲۰)ز

رفائیلو

هونه رمه ندی ب تلی و هه ستین خوه جوانی وینه کری د ته مه نی خوه یی بچوک دا کو ته مه نی وی (۲۷) سال بو ، رفائیل وینه یین که ساتیین جودا جودا دکیشان وه که تابلوی (پاپا یولیوس) دووهم ، دسیمای ویدا هند کارین واتهدار و کوور خوه یاکربون، شیوه یی وی د وینه کیشان دا بالا خه لکی دکشان د لبا خه لکی خوه شه ویست بو ، دهما لجاده یین رومای دمه شیا هه تم مریدین وی ل دهر دور بون ، پاشان ئه ف هونه رمه ندی ئافرینه ر راستی تایه کی هات د دمه کی دا کو ئه و مژولی وینه کرنی بوو، ل فاتیکان و دگه ل ئاڤا بونا روژی لروژا (۶-۴۰-۱۵۲۰)ز ژيانا وی ب داوی هات. لی کارین وی یین نرخدار ژبو سه رهلدانا چاخی خوه بون تیریژ د دیروکا سه رهلدانی دا.^۱

¹ - اعلام عصر النهضة منتدی ملتقى الفنانين الكويت تاریخ تسجيل ۱۲-۶-۲۰۰۲، من موقع

www.motada.com

ئالبيرشت ئالدورفير (Albrecht Altdorfer)

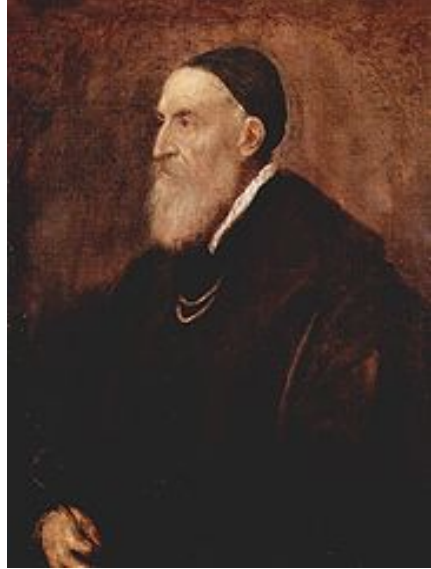
ئالبيرشت هونرمه‌ندهك ئەلمانى ، دوارى هونەرا شيوەكارى ،
ويئە

كيشان ، پەيكەرتاش ، ميعمارى دا ، تصمىم و چاپى دا ناقدار
بوو، د چاخى رينيسانسى دا خزمەتەك مەزن كرىه.
ئەف هونرمه‌نده لسالا (۱۴۸۰) ز ل باژيرى روگنسبرك ل
ئەلمانيا ژدايك بوويه ، ل سالا (۱۵۳۸) زدا هەر لوييرى كوچا داوى
كرىه.

ئەفى هونرمه‌نده د چاخى خوهدا ناقدارىهك مەزن بدەست
ئانى، ژبەركو بويه و ديمەنن جواننن خوەزايى د ناف تابولين
خوهدا همبىز دكرن ، ژئاليهك دنقە ب كارنن خوە بين ئافرينەر ويئى
شەران لسەر ديوارين قەسرين ميرو مالباتين ناقدارين ئەلمانى
چيدكرن، لداويا ژيانا خوە تابولين قەبارە بچوك (منمنمات) لسەر
پارچينن كەفلان ويئە دكرن ، كو ئەف جورى هونەرى ل ئەوروپا
يەكانە بوو.^۱

۱. عمر الكتاوي : البرشت رسام جمع بين الواقعيه الالمانيه والمثاليه الايطاليه في ۱۴-اغسطس
۲۰۰۸ من موقع www.awraq-omar-elktaoui.com

تیتیان (Titien)

تیتیان ناقدارترین هونہرمہندی شیوہکاری ئیتالی یی سہدساللا شازدانه، دنابقہرا سالین (۱۴۹۰-۱۵۷۶) ز ژایہ۔
ئہف ہونہرمہندہ کاری رهنگین دلقہکہر د تابلویین خوه یین
کہسایہتیان و دیمہنین خوهزایی دا پیک بینیت، لی تابلویین وی یین
ویینین کہسایہتیان پر دنازک بوون ، بشیوہیہکی کو دماوہیی وان
ویناندا شیانین وی یین ہونہرمہندی و زانینا وی د واری دہروون
ناسیا کہسایہتیین وی دا خوهیایہ ، کو د تابلویین ویدا جہی تلیین
وی یین مروقاتی و رھفتارین وی یین جوان نہرم دگہل جفاکی بہر
بچاف بوو، لہوما میرو مالباتین ناقدار ژی د خواستن کو وینہیین
وان یین کہسایہتی چی کہت، تابلویی مہلک (شارلی پینجہم)
لسالا (۱۵۴۸) ز ناف دارترین تابلویی وی یہ.^۱

۱۔ الاستاذ بدرالدن ابوغازي : محیط الفنون ، الفنون التشکلیہ، عباقرہ القرن السادس عشر،
دار المیارف بمصر ۱۱۱۹ کورنیش النيل_ القاہرہ .ج.م.ص ۳۱۷ .

رامبرانت فان رین (Rembrandt Harmenszoon von Rijn)

رامبرانت فان رین

رامبرانت هونرمه‌نده‌کئی شیوه‌کاری هولهنندی یه، دیسان یه‌که ژ ستونین هونرا شیوه‌کاری سه‌دسالاه‌قدان لئه‌ورویا، ل روژا ۱۵ مه‌ها ته‌موزا ساللا (۱۶۰۶) ز ل باژیری (لایدن) یی هولهنندی ژ دایک بوویه.

یه‌ک ژ ئافرینه‌رین هونرا جیهانی، ب ده‌وله‌مه‌ندی یا به‌ره‌مان ناقداره، ژ به‌رکو هژمارا تابلو یین وی گه‌هشت بوو (۶۰۰) تابلویان، ژ ئالیه‌ک دنقه رامبرانت نیزی‌کترین هونرمه‌نده‌کو نیزی دلج مروفاتیی بوو، ژ به‌رکو وی ب ئه‌مانه‌ت خواهشی و نه‌خوشیین جفاکی ب ره‌نگ و شیوه‌یین خواه ژ سیبه‌ر و روناھیی دگه‌هاند و به‌رب چاف دکرن، رامبرانت یه‌که ژ وان هونرمه‌ندن خوه‌ وینه‌کری، هژمارا وینه‌ یین وی یین‌که‌سایه‌تی نیزی (۱۰۰)

وینانه، ئەقی هونەرماندی سیمایی خەلکی دڤاند لەوما د
وینەکیشانێ دا چ ب خوەشی یان نەخوەشی دەربرین ژ راستیا وی
کەسی دکر ، ژئالیەک دنقە گرنگی ددا بابەتین دیروکی ، دیمەنین
خوەزایی و دیمەنین ژیانا روژانە. ناقدارترین تابلوین وی (بازرگان
نیقولاس روتس) ، هەلبەستقن (جان کرول) ، (ژنەکا جوان) ،
(میرەک لسهر جەهکی رونشتی یە، قی هونەرماندی (۸) تابلو یین
دایک و بابین خوە چیکرنە، دیسان (۱۲) تابلو یین خویشکا خوە
(ئەلیزابیت) و (۵) تابلو میری خویشکا خوە .
لسالا (۱۶۵۲)ز تابلویی (ئەرسطو طاليس) کو هزرکرنی د
پەیکەری بنیقی هومیروسی دکەت دباوی ئانی.^۱

¹ - الاستاذ بدرالدين ابو غازي : محيط الفنون ، الفنون التشكيلية، دار المعارف بمصر ۱۱۱۹
کورنیش النيل - القاهرة . ج.ع. م ص ۳۴۷

موریللو:

میناکهک ژ تابلویین ، موریللو

موریللو، هونه رمه نده کی شیوه کاری ئسپانی یه ، لسالا (۱۶۱۷) زدا ل ئشبیلیه ژ دایک بوویه و لسالا (۱۶۸۲) کوچا داوی کریه، یهک ژ هونه رمه ندین ئافرینه رین سه دسالا هه قدان تی دیتن، د شیوهیی خوهیی هونه ریدا ب هورکاری یا زه خره فی و شیوهیی لار و رهنگین د تابلویاندا خوه دی تایبه تمه ندی بوو.

فی هونه رمه ندی ، پرانیا به ره مین وی لسهر ژیا نا خه زانییا خه لکی دهر دورا وی بوو، بتایبهت زارویین لسهر جادان دژیان، پشتی موریللو چویه باژی ری (مه درید) هونه را وی شیوه یه کی نوو بخوڤه گرت، ژبه رکو وی لور خاندن لسهر تابلویین هونه رمه ند ئیتالی یین چاخی سه ره لدانی کر، مینا تابلویین (مایکل ئه نجلو) دیسان ب هونه را هونه رمه ندین مینا (روبنز و فیلاسکویز) ب باندور بوو، رهنگین وی زیده تر رهونه قدار بوون، دیسان گرنگی دا

روناھیی و به لاف بونا وئ لسەر هه موو ئالیین تابلوی، لئ زیده تر تابلویین لسەر بابەتین جفاکی ناقدار بوو.^۱

جیوفانی تیبولو :

هونه رمه دهکئ ناقداری ئیتالی یه ، دناقبه را سالین (۱۶۹۶- ۱۷۷۰)ز دا ژیا یه، ئەف هونه رمه نده ژ هونه را کلاسیک دوور کهفت و رییهک نوو ژخوهره گرت، ئەو رئ لسەر بنگه هئ نه ترسان (جرآه) تی دکاری خوهدا ب بنه ما گرت ، وی دخواست هونه رهک جودا بئافرینه ، دوینه کرنا پیکهاته یا دیمه ن و مروقاندا ب رییا بکار ئانینا (منظور)ی وهکه گوهرینهک زه لال دناقبه را سیبه ر و روناھیی دا ، دیسان د ستیلی وی دا خوهره شیا رهنگان خوهدا بوو، وهکه رهونه قدار ، زه لال و ب کار ئانینا فه زایی ، بیگومان ئەف هزرین روشن ژ ئالیی هه موو هونه رمه ندین چاخی ، دهم بهر ب پیش بر و گوهرینهک د جفاکا ئەو روپی دا پهیدا بوو.^۲

۱ - کمال سکر : فن في عصر النهضة ، موریللو، سبتمبر ۲۰۰۶، من موقع www.art.gov.sa

۲ - تاریخ الفن ، فنانین عصر النهضة ، منتدیات المجالات ۵ اوکتوبر ۲۰۰۵ من موقع

www.art.gov.sa

نیکولا بوالو لسالین (۱۶۳۹، ۱۷۱۱) ز

Nicolas Boileau

لسالا (۱۶۷۴) ز ره‌خنه‌گرئ فرهنسی نیکولا بوالو (Nicolas BOILEAU) په‌رتوکا خوه یا بناقئ هونه‌را هه‌لبه‌ستی (Art Poethique) به‌لاف کر و ده‌ستور و بنه‌مایین کلاسیزمی ب شیوه‌یه‌کئ تیوری تیدا شروقه کر و دا په‌ژانندن، بوالو کاری دقئ په‌رتوکئ دا گیانه‌کئ هاوده‌م ب قئ ریبازئ بده‌ت و په‌رتوکا خوه ژئ وه‌که چا‌فکانیه‌کئ گرنگئ دییئ کلاسیزمی پیشکیش بکته‌ت.

ژ ئالیه‌ک دنقه (بوالو) په‌رتوکا خوه کره‌چوار به‌ش و هه‌روه‌ها د وی په‌رتوکیدا قالا بنه‌مایئ بنگه‌هین یئ ئافراندا هه‌لبه‌ستی دکته‌ت، پاشان جورین دی یین ئه‌ده‌بیاتی ده‌ستتیشان دکته‌ت میناک (هه‌لبه‌ستا لیریکی، هه‌لبه‌ستا داشوری، کومی‌دی، غه‌زل، تراژیدیا و داستان).

بوالو دوارئ تراژیدیا دا (راسین) ب میناکه‌کئ به‌رزی تراژیدیا و دراما دزانیته‌ت، دوارئ کومی‌دیا یئ ژئ دا هه‌لبه‌ستقانی لاتینی

تیرانس (TERANCE) کو دسہدسالین پیش زاینی دا ژیاہ ب
میناکہ کی سہرکہفتی دزانیت.

ژ ئالیہک دنقہ بوالو شیرہتان ل نقیسکارا ن دکہت کول
دہستپیکئی بیر بکن پاشان دہست ب نقیسینئ بکن ، ہرہوہا
نقیسکاران شیار دکہت کو لپہی خوہشیا خوہ ومالی دنئ نہکہقن،
دیشان بوالو لسہر رولی ہوشماندیئ رادوہستیت ودبیژیت "بلا ہر
تم لپہی ہوشمندیئ بین بلا ژ وی ہرچی جوانی ہہیہ وہرگریں"
ب نیرینن بوالو پیویستہ زمانی ہلبہستی نہیئ ئاسایی بیت
لی یئ ہونہری بیت ، بقی شیوہی دی رویہکی ئہرستوکراتیانہ
دہتی و خہلک ب تہقایی تی ناگہہیت.

ہلبہستقانی ئینگلیز (جون ئولدهام) ئہف پہرتوکا بوالو
وہرگیڑا سہر زمانی ئینگلیزی ، قی پہرتوکئی باندور لسہر درایدن
(Dryden) لسالین (1630، 1600) ز ہرہوہا ئہلکزہندر پوپ
لسالین (1688، 1744) ز کر.

بہرہہمین قان قان نقیسکاریئ پیشہنگ دسہردہما سہرہلدانی
دا بون چاقاکانیہکی بنگہہین ژبو کلاسیزمی^۱.

تیزانین دسہدسالہہقداندا ہژمارہکہ زور ژ بیریار و
نقیسکاران ل ئہوروپا پیدابون ب نقیسین خوہ میراسہکی مروقاتی
یئ دہولہمہند لپاش خوہ ہیشتن و باندورہک پرمہزن د دیروکا
ئہدہبی و ہزری دا ئہنجام دا .

¹ - دکتور فہرہاد پیربال : ریبازہ ئہدہبیہکان ، نامہدہکرن و وہرگریان ژ فرہنسی ، دہزگای
چاپ و بلاوکردنہوی ئاراس، گہرہکی خانزاد ہولیر ، ۲۰۰۴ ل ۴۱

ئەو ئەدەبىياتا ئەوروپا د سەدساللا ھەقداندا ناسكرى لسەر دەستىن ئان نقيسكاران بو (ملتون ،لوبى دى فيگا، كورنيل،موليير ،لافتين و راسين ھتد بو).

ئەف دەمە بەردەواميا پيشداچونەكا ناقدار بو د ديروكا سەرھلانا ئەوروپادا .

ھەرۋھا دەستكەفتين مەزن يين ئەدەبى ب تەقايى گريدايى پيشداچونا رووشنبيرى و زانستى و تەكنيكى و پيشەسازيى بو ،دگەل ھەبونا نقيسكارين خودى ئافراندىن ھەرۋھا ھند زانستناسين ۋەكە (غاليلى و نيوتن) و فەيلەسوفين ۋەكە (ديكارت و بيكون) و وينەكيشين ۋەكە (مېراندت و بيلاسكيس و يوردانس) ھەبون.

بقى شيۋەى ئەدەبىياتا ئەوروپى ل ھەر جھى سەخلەتین خوە يين تايبەت ھەبون لگورى يەگگرتن و مەرچين سياسى و رەشنبيرى يين وى ۋەلاتى.

گرنگترين تايبەتمەنديين قى چاخى پيشداچوننا ھەقدژيا دەر بەگايەتى و دەستپيك و موكومرنا پەيوەنديين بورجوازيە ل ئەوروپا.

دسەر قى يەكيرا شوروشا ساللا (۱۶۴۸)زل ئنگلستانى توندترين ميناكو دەسەدساللا ھەقداندا پاشان شوروشا ساللا (۱۷۸۹)ز لفرەنسا د سەدساللا ھەژدان دا. لى ئەف شوروشە بتەنى نەما د چارچوقى فرەنسا و ئنگلستانى دا لى ھەموو ئەوروپا بخوۋەقە گرت.

ديسان سەرکەفتنا سەرمايەداريى نە بتەنى سەرکەفتنەك سياسى بو ، لى سەرکەفتنا نوياتيى بو لسەر کەقناتيى ،سەرکەفتنا نەتەواتى بو لسەر گيانى پارچە کرنى و پارقە کرنا دەر بەگايەتى ، سەرکەفتنا رومەتا تاكەكەسى ژ کولەتيى ، ھەرۋھا قوناغەكا نوبو د

دیروکیډا و به لاف بونا دیتنن زانستی و بابه تی شونا دیتنن فالو و چیفانوکیډ چاخځی دهر به گاتی ، دهستیکا سه رکه فتنا گیانی نیشتمانی بو دناقا گه لدا شونا به رژه وهندیډن ته سکین دهر به گاتی و مالباتی ، بشیوهیه کی کو به رژه وهندیډن نیشتمانی لسهر هه موویان دایه .

ده مان ده می دا دگهل به لاف بونا سه رمایه داریی رویه کی نیگه تیف خوه یا بو ، یا ژ هه موویان گرنگتر سه رمایه که فته دهستی کومه کا بچووک د جفاکی دا ، نه فه ژی وه که دهستی که ک ژبو بن دستکرنا گهل ژ ئالیی زوردارین خوه دی شیانقه ، ژ ئالیه ک دنقه پهیدا بونا هزارا داگیرکه ریی یا مه زن و دزینا دهستکه فتین گهلین نه نه وروپی و فه کرنا بازاران ژبو سه رمایه خوه ، لی قی رهوشی د نه ده بیاتی دا رهنگفه دان باش نه نجام دا ، یا ژ هه موویان گرنگتر سه رکه فتنا رومه تا نه ته وان د ناقا گهلان دا ، هه روه ها نفیسکارین وی ده می ئالیی نه مروقاتی یی دهر به گا د سه دسالا هه قدان دا خوه یاکر ، ب پیشداچونا نه ده بیاتا نه وروپی نه ته وه و وه لاتین نه وروپی ئاقا بونلی هه ر وه لاته ک لگوری رهوشا خوه پیشداچو ، لی خالا هه ری گرنگ د وی ده می دا ل ئنگلستانی ب سه روکاتیا (کرومویل) هات نه مجام دان و دهستکه فتین دهر به گان سنوردارکرن هه روه ها بنه مایین بنگه هی په رله مانی ئنگلستانی دانان ، لی ل فره نسا قی رهوشی دهوامکر تاکو شوره شا سالا (۱۷۸۹) ز کو ره هیډن دهسته لاتئ ژبنی قوتکرن .

دقی قوناغی دا هه ستا نه ته واتی ل نه وروپا گه شه کر ، بتاییه ت گرنگی دا فه ژاندنا کولتوری شارستانی ، وینه یی هه ری گرنگ فه ژاندنا زمانی نه ته وایه تی داکو ببیته زمانی نه ده بیاتی شونا زمانی لاتینی ، دسه ر وی یه کی را کو زمانی لاتینی ما زمانی زانست و رهفتار و دبلوماسی ، لی زمانی لاتینی د سه دسالا هه قدان دا د

واری ئهدهبیاتی دا جهی خوه ژبو زمانین نهتهوی هیلا و زامنی
دایکی بو زمانی ئهدهبیاتی ، ژئالیهک دنقه ل ههموو ئهوروپا
(ئهکادمی) ژبو قه ژاندنا زمانی نهتهوی قه بون .

ئالیهکی دی یی قی نویاتی و گوشه کرنا ئهوروپا دفی چاخی دا
پهیدا بونا فهیله سوفین عهقلانی و پشت بهستنا گشتی لسهر بنگه هی
زانستی یی چه سپاو ، ههروه ها راوهستان له مبهه ر تشتی خه یالی و
به رزه و دیتنین نه دروست و به رسف دانا وان بشیوه یه کی زانستی ،
بیگومان قان دیاردان باندور لسهر ئهدهبیاتا کلاسیک ژی کر ،
بتایبهت دیتنین پشت بهستن ب عاقلی مروقان و زه لالی وهوربینی
کو ره گه زین پیویستن دژیانی دا ، دیسان قان فهیله سوفان دیتنین
خوه لسهر که سایه تیا مروقان و په یوه ندیا وان دگه ل دهوله تی ئانین
زمان ، ژئالیهک دنقه دیتنین خوه ده رباره ی جفاکا نو پیشکیش
کرن.^۱

¹ - الدكتور عماد حاتم : مدخل الی تاریخ الادب الاورویبه ، الدار العربیه للکتاب ، لیبیا ، تونس
ص. ۱۶۰

ژ فیهل سو فین نافدارین سه رهلدانئ :

۱- فرانسیس بیکن (Bacon) لسالین (۱۶۲۶، ۱۵۶۱)

Fancis Bacon

بیکن خودی دبستانا نه زمونگه ری یه (التجریبیه) بیکن فی دبستانئ ب بنگه هی هه موو زانستان دزانیته ، ههروهه یه کهم کهسه کو جورین زانستی بریزکرین و ژههف جوداکرین. بیکن باوه ریهک مه زن ب عاقلئ مروقان و شیان و زانینا وان هه یه ژبو هه رتشتی دژیانی دا ، ژئالیهک دنقه هه موو تشتین گریدایی خه یالی ، جیقانوک و تشتین نه دیارو فه شارتی ههروهه دیاردین غه بییاتان ناپه ژرینیت. بیکن ههول دا هند یاسا بین دانین داکو جفاک لسه ربریقه بچیت، ژ ئالیهک دنقه سنورهک دنقه را زانست و ئولی دا دانا و گوت "پیویسته قادا زانستی ب تهواوی ژ قادا ئولی جودا بیت".^۱

¹-کامل محمد عویضه: دار الکتب العلمیه سلسله . الاعلام من فلاسفه، الطبعة الاولى سنه

دیکارت لسالین (۱۵۹۶-۱۶۵۰)ز

رینیہ دیکارت

دیکارت ل باژیرئ (تور) ل فرهنسا ژ دایک بوویہ زانیہ کی
ناقدار بو لدہستپیکا تہمہ نی خوہ لسہر باباتین ماتماتیکی راوہستا
پاشان بہرئ خوہدا فلسہ فی.

ہہر تم شیرہت دکرن لپہی راستی بگہرن و دہستا ژ ہہر
دیتنن ژبلی وی بہردہن، ہہر تم ب دستپیکہ کا نو بگرانی
لسہربنگہا بیروباوہر و زانستا خوہ رادوہستا و ژیرا ہہر چوار
بیروباوہرین ژیرین دانان.

- ۱- راستی ناہی پھرانندن گہر یا زہلال و خوہیا نہبیت
- ۲- ہہر پرسگرہ کی بہش بکہن ژبو کیم ترین بہش (الی اقصى عدد)
- ۳- ہہر تم ژ ئاسانیی دہست پی بکہن بہر ب سہختی جارندن
لکاری خوہ بتہواوی میزہ بکہ داکو پشت راست بی کو توچ
تشتین شاش ناکہی.

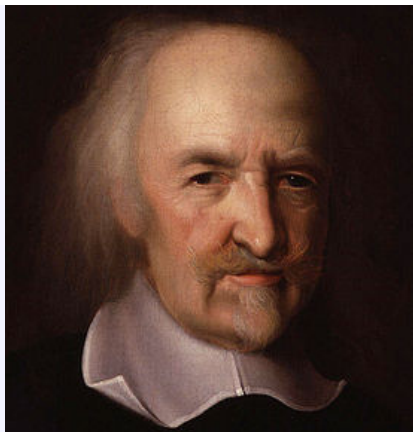
ديسان ديكارت د پەرتوكا خوهدا وهكه بيروبواهريڻ وي يڻ
يهكه م خوهيا دكهت ، درييا گوماني دا مروف دگههته دنيايي يان
بيگوماني، ديسان نقيسكار ژ (من الشك يستنتج المؤلف
وجوده)گوماني هه بونا خوه بدهست دكهت.

ههروهه خوهيا دكهت گه گومان دياردهك بيت ژ دياردين
هزركري ، ئه و سهلماندهكه ژبو هه بونا وي وهكه گياندارهكي
خوهدي فكر.

ميناكي گوتنا وي يا ناقدار " ئه ز هزر دكه م كهواته ئه ز هه مه"
مه بهستا وي هه بونا وي يا هزريه يان فكري، ههروهه لگوري
ديتنيڻ ديكارتي زه لالي يهكه ژ مه رجين راستيي ، بي وي نابيت
داكو عاقل بيه ژرينيت. ژئاليهك دنقه ديكارت پشت ب ئه زموني فه
دبهستيت، و ديژيت " (اقصى اهداف الفلسفه) دوورترين ئارمانجين
فهلسه في ئارمانجا پراكتيكي يه، كو ئه وه مروفي دگههنيته ئاستي
كه مالي و خوهزايي بكار دئنت ژبو ئارمانجين پراكتيكي.¹

¹ - غازي الصوراني : رينيه ديكارت ، الحوار المتقدم ، العدد ٦٦٢ ، ٢٤-١١-٢٠٠٣ ،
www.jsourani2004@yahoo.com

توماس هوبز (Hobbes) لسالین (۱۵۸۸-۱۶۷۹) ز ل ټنگلستانې ژ
دایک بویه .

Thomas Hobbes

تیزانین هوبز بیروباوهرین (بیکون) یین گریډایی مادهی
پیشدا برن، ههروهه گرنکی دا هزرا ماتماتیکی وهکه بنگههک
ژبنگههین زانستی، ژئالیهک دنقه ئهفسانهیین ټولی و دهسکهفتین
زانستی ههقبه رکن، لگوری دیتنین وی دهولت ټلاقهکه هند کهسان
چیکری یه، لگوری شیانین خوه ولسهر بنگهه ی لهه فها تنی دناقبه را
خوه دا، ژبو پاراستنا گیانی خوه و بهر ژه وه ندیین خوه دناقا چینین
چقاکی یین جودا جودا دا، هوبز دگهل دیتنین چاخی دهر به گایه تی
پشت ری بو، ژبه رکو بدیتنین وان سیسته می وان یی خودایی یه و
ژئاسمانا مافی خودایی یی پیروز بو وان هاتیه و نابیت کهس لسهر
دانوستاندنان بکه ت.

هوبز چوو فرهنگس لسالین (۱۶۲۹-۱۶۳۰) ز لویری
بیروباوهرین (اقلیدس) ناسکرن و پی کیف خوهش بو پاشان چو

پاریس لویرئ لناقہ ندین زانستئ کارکر و وہکہ فہیلہ سوفہک ہات
ناسکرن^۱

تیزانین ہوبز تاکو تہ مہنئ وی گہہ شتیہ ۴۰ سالیئ لسہر
فہلسہ فیئ نقیسین نہ کربون، ہوبز فہیلہ سوفہ کی مادی بو
بیروباوہرین میتافیزیقی و تشتین فہشارتی نہ دپہ ژراندن ، لگور
دیتین وی باشی و خرابی دوو زاراقہ یین ہوندرین و ریژہیی نہ ،
د ناقہ روکی دا ژ ہہف جودانہ لگوری کہ سان و جہو دہمان.
ہہروہا لگوری بیروباوہرین ہوبز نہ باشی رہاہیہ (مطلق) نہ ژی
خرابی ہہوہا بنگہہ کی گشتی نینہ.

ہہروہا لگوری ہوبز ئول ترسانہ ژ ہیژہکا فہشارتی لگوری
عہقلئ کہسی و دیتن و ئہفسانہ و جیقانوکیئ وی ئولی ژیرا تی
شروکہ کرن^۲.

۱- العقد الاجتماعي الاسس النظرية و ابرز المنظرين من موقع com.ahlulbaitonline.com

۲- عبدالفتاح إمام عبدالفتاح : توماس ہوبز، فیلسوف عقلائیہ ، دار الوفاء لدنیا النشر والطباعہ ،

سنہ ۱۹۸۸، ص ۶۸

سبینوزا (Spinoza) لسالین (1623-1677)ز

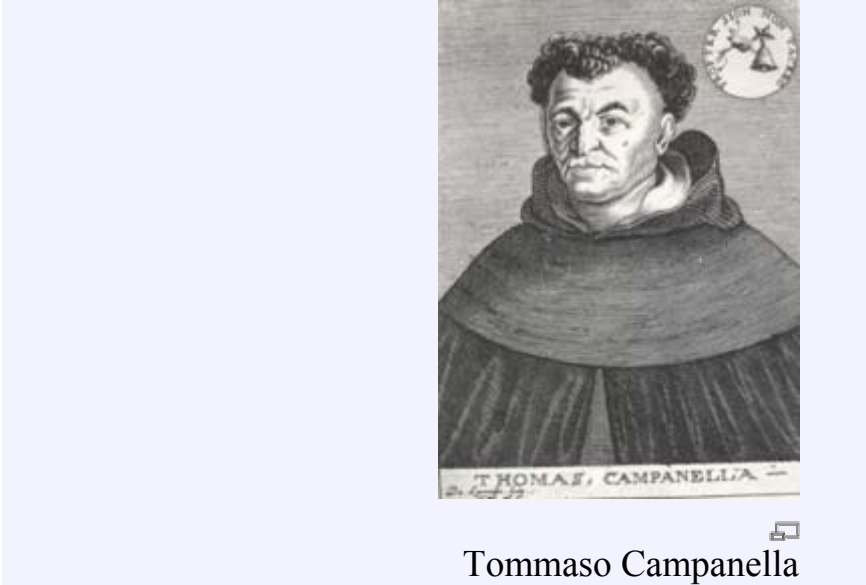
Baruch (de) Spinoza

سبینوزا مهزنترین فیهلسوفی هولندی یه، بسهدما رهخنیایا وی ل سهر جوھیان پرئیش و ئازار کشاندینه، سبینوز ل پر باژیرین هولندا گه ریایه بهری لسالا (۱۷۷۰)ز ل لاهیئی ئاکنجی ببیت . ئهوب فلهلسهفهیین (برونو ، بیکون، دیکارت و هوبز ههروهها ب زانستا ههردوو چاخین (۱۶-۱۷)ز ب باندور بو، وی وهها ددیت کو ئهوژبو دانانا یاسایین ریئا ئهخلاقی لسهر بنگههی دستنیشان کرنا جهی مروئی د خوهزایی و جقاکئی و دهولهتی دا بهرپرسیاره، سبینوز وهها دبیزیت "بیهکگرتنا خوهزایی وهکه جهوهه رهکی نهمر و هه ر تم زیندی پیویستی بچ (فرضیاتین) دی نینه ژبو

شروقه کرنا فی 'خوہ زای' دیسان ئەف جہ و ہرہ ل ہموو جہو
 دەمان نہ مرہ ، ہر وہا خوہدی پر تاییہ تمہندی یہ لی بتہنی ئەم
 ہندکی ژئی دزانین ، ہر وہا سبینوزا دیژیت " ئەور رییا دگہ ہیتہ
 ئازادیا مروقان پیویستہ مروف د وئ رابچیت کوشہ ہواتین خوہ
 بیخیتہ بن دەستہ لاتا عاقلی ، یانژی برییا گہ ہشتنا زانستی
 ئەوژی بسی رییان (الحسی، والعقلی والحدسی) دبیت". ہر وہا
 لگوری دیتنن سبینوزی پیویستہ دەولت لسەر بنگہ ہی لہہ قہاتنا
 جقاکی بیت ، ژئالیہک دنقہ ژبو ہر مروقہ کی ہہیہ ژبو گہ ہشتنا
 ئازادی عاقلی خوہ ب کار بینیت. لی گرنگترین بہرہ مین وی
 رخنہ یا وی یہ لسەر پەرتوکا پیروز، دماویچ دیتنن وی دا وەکە
 بەلگہ نامہ یہ کا دیروکی، د وئ دەمیدا ئەف بیردوزہ تشتک نو و
 غەریب بو لەوما دەمەک دریژ د گوتنہ بیردوزہین سبینوز فەلسەفا
 ئیلحادی.¹

¹ - ا - لکتور عماد حاتم .: مدخل الی تاریخ الادب الاوروی الاداب الاورویہ حتی القرن التاسع عشر ، الدار العربیہ للکتب ، لبیبا تونس ص ۱۶۲

کامیانلا (COMPANELLA) لسالین (۱۵۶۸-۱۶۳۹)

کامیانلا د پرتوکا خودیا بناقی (باژیرو روژی) وینہیہکی خہیالی دایہ جفاکہکی کو ملکیہتا تاییہت تیدا نینہ و ہموو بہہقرا کار دکہن و بشیوہیہکی وہکہہف ب تہناہی و ہہقدوگہہشتن دژین، لی حوکمداری خوه دناقا گہلدا ہلدبژیرن ، دسہر وی یہکی را کوپر ئیمتیازات بو چینا ئہرستوکرات ہہنہ ، لہوما پرتوکا وی وہکہ گرنگترین میراسہ کو ئہورویا د وی دہمی دا پیشکیش کری ، دوارئ وینہکرنا جفاکہکا دوور ژ زورداری و بندہستی . ژئالیہک دنقہ نفیسکار بخوہژی نیژی قی فہلسہفی بون وہکہ لب (سیرانو دی بیرجیراک ، ملتون و راسین) تی دیتن.^۱

¹ - الدكتور لويس عوض: ثورة الفكر في عصر النهضة، الطبعة الاولى سنة ۱۹۸۷، مركز الاهرام للترجمة والنشر ، مؤسسه الاهرام شارع المجلاء القاہرہ ص ۳۰۲

سدهمڻ بهيڙبونا ريڻيسانسي ل ئيتاليا:

ل ئيتاليا هند سدهمڻ ديروڪي هه بون ڪو لپيشي يا ولاتين دن بين ٽه وروپي سيمائي گهه شتتا ريڻيسانسي پيڙهه خوهيا بن، هه روهه بزاڻا روشنبيري و هونهري يه ڪم جار لسهر شانويا ئيتاليا ده رڪهت هولئ ، ڙبه رڪو ئيتاليا د واري ٽابووري و جڦاڪيدا ڙ ولاتين دن بين ٽه وروپي لپيش تربو، ڙبه رڦي يه ڪي نوبونا ڙيانا ٽابووري ل ئيتاليا زو و پيشداچو، ديسان ب سدهما شهرئ خاچهريسان ويڙي بو جهي پاره گهوريني وه ڪه يه ڪم سسته مي بانقي ل ٽه وروپا ده رڪهفت، ڙبه رڦي يه ڪي چينا ناڦه راست ڙ دانيشتوانئ باڙيران زووتر ڙ ولاتين دن رزگار بون ، ڙئاليه ڪ دنڦه رڙيما ده ربه گايه تي و سوارچاڪي هه ر ڙ ده ستيڪي مينا ولاتين باڪور جهي خوه نه ڪريو و ڪه له پووري ڪلاسيڪي ڙي ب ته واي ڙ هولئ رابوو.

گرنگترين خالين بهيڙبونا سهرهلداني ئيتاليا بڪورتي ٽه ڦن

- ۱- ئيتاليا ده ست دانابو سهر بازرگانيا روڙهه لات و روڙٺاڦا.
- ۲- ئيتاليا ده رگوشا شارستانيه تا ديڙينا روماني بوو.
- ۳- چهند سدهه يان ڪو بهري تيريڙين سهرهلداني خوه به رده نه سهر ئيتاليا ئيتاليا ناڦه ندا ديڙي بوو.
- ۴- ئيتاليا لنيڦا دوهم ڙ سده سالا پازدان ئيمني و ٽاسايش دناڦدا به لاف ببو ، واته زمينه يه ڪ ڙبو سهرهلداني ٽاماده بوو.
- ۵- خوهيا بونا هند مالباتين دهوله مهند و ٽاليڪاريا وان وان دواڙي ٽابووري دا ڙبو پيشداچونا سهرهلداني ڪر .

- 6- د سدهسالا شازدان دا باژیرئ (البندقیه) ژ ئالیئ روشنبیری فه ناقداترین باژیرئ ئه وروپا بوو، له و ما که سین روشنبیر و که سین دخواستن پیشداچن ژ هه موو ئه وروپا دچونا ئیتالیا.
- 7- هند هونه رمنه د و که سایه تیین روناکبیر و خوه دی شیان مینا (لیوناردو دافنشی، میکایل ئه نجلو و مکیاقلیو هتد) په یدابون ، بشیوه یه کی باندووره ک مه زن ژ ئالیئ بیناسازی و ئافاکرنا عاقلئ نویی مرو فان کر.
- 8- پیشداچونا پیشه سازی لقی وولاتی پیشداچوو، ل باژیرئ مینا (فلورانسا) و (فینیسیا) هژمارا کارکه ریئ پیشه سازی چنیتی گه هه شته (۱۶) هزار که سان هه روه ها د پیشه سازی که شتی دروستکرنئ دا هژمار گه هه شته (۶) هزار کارکه ران.¹
- 9- پاپا (نیکولا) یئ پینجه م هژماره ک ژ نوینه ریئ خوه ل ئه وروپا به لاث کرن ، داکو ده ستنتقیسین که ثن کوم بکه ن و لیکولینان ئه نجام بده ن ژ به ر قئ یه کی ژ ی په رتوکخانا (فاتیکان) ده وله مهنه بوو.²

سه ده مین سهرهدانی ل ئه وروپا ئه فن:

- ۱- فه ژینا بازرگانیئ و پیشداچونا باژیرئ بازرگانی ل ئه وروپا ، هه روه ها په یدابونا بازرگانیئ دناقه را روژه لات و روژئاقادا د رییا ده ریایی سپی ناقه راست دا ، له و ما ئه و باژیرئ ئه وروپی بین که تینه سه رقی ده ریایی روویه کی ئابووری یئ باش

¹ - دکتور هیمداد حوسین : ریبازه ئه ده بیه کان ، ده زگایی توژیینه وه و بلاوکرده وه ی موکریانی ، چاپخانه ی ده زگایی ئاراس هه ولیر ، ۲۰۰۷ ، ل ۷

² - دکتور فه رهاد پیربال : ریبازه ئه ده بیه کان ئامه ده کرن و وه رگیزان ژ فره نسی دکتور فه رهاد پیر بال ده زگای چاپ و بلاوکرده وه ی ئاراس ، گه ره کی خانزاد هه ولیر ۲۰۰۴

دایې و بو سه دهما په یادابونا چینه کا دهوله مه ند وځی چینې بان دور
لسه ر دهسته ه لاتی کر ، هه روه ها هه څرکی دناڅبه را وان و دهر به گاندا
په یدا بو و کارین خوه ل ژیر دهسته ه لاتا وان رزگار بکه ن .
ژئالیه ک دنځه په یوه ندی دناڅبه را وه لاتاندا په یدا بون و هه ر وه لاته کی
بالیوزه یک شانده وه لاته کی دن ، دیسان به ریکان دناڅبه را وه لاتان دا
په یدا بو کو هه ر وه لاته ک زیده تر گرنگی بده ته کارې ئه ده بی و
هونه ری و مملانی لسه ر ئاستی پیشداچونی و سه رهلدانی په یدا بو

۲- بکار ئانینا زمانې نیشتمانی:

وه که خوه یایه د چاخین ناڅین دا زمانې روشنبری و زانستی
د چارچوځوی دیرې ئولا خرستیان دا بو، لی لده ستپیکا سه رهلدانی
ئهوروی شیار بون و زانی پیویستیا وان ب زمانه کی نیشتمانی
هه یه کو پرانیا گه لی وان دگریت. لسه ر ځی بنگه هی هند حکومه تین
ئهوروپا لسه ر زمانې خوه یی نه ته وی راوه ستان و هند به ره م
چاپکرن ئه څه ژی بو سه دهما به لاف بونا روشنبری دناڅا چینین
جڅاکی دا ئه وژی زمانین ئهوروپا نها بون مینا زمانې فره نسې و
ئنگلیزی ..هتد.

۳- شکه ستنا قوسته نتینیه:

شکه ستنا قوسته نتینیه بو سه دهما کوچبه رکرنا هژماره کا زور
ژ زانایان بو ئیتالیا ، وان زانایان هندي کارین ده ستنځیس و په یکه ر
و تشتین دیروکی بین گریکی ب خوه را ئانین، لفر ئالیکاری دان ژبو

فہراندنا روشنبیریا لاتینی و پیشدابرنا وی د چارچو فہ کی نوودا ژبو
سہرہلدانا ئہ وروپی.^۱

دیتنین جودا ژبو دەستنیشانکرنا چاخی سہرہلدانا ئہ وروپی:
رہخنہگر ژبو دەستنیشان کرنا دیروکی یا چاخی سہرہلدانی
ل ئہ وروپا کو ژ پھیفا (رینایسانس) ئا فرہنسی ہاتیہ پر دیتنین
جودا ہنہ ، کو ئہ ف چاخہ ماوہیی دناقبہرا چاخی نائین و
سہرہلدانا جفاکا سہرمایہداری یہ ل ئہ وروپا، لی زاراقہیی
(رینایسانس) ژبو دەمی فہگوہاستن ژ سہدسالین نائین بو
سہدسالین نو تی گوتن واتہ ژ سہدسال ۱۴-۱۶ز دیروکا شکہستنا
(قوستہتینی یہ) لسالا (۱۴۵۳)ز، بشکہستنا (قوستہتینی یہ) پرانیا
زانایان کوچہر بون بو ئیتالیا و کولتوری گریکی و رومانی ب
خوہرا ئانین، ژبہر فی یہ کی بشیوہیہ کی تابیہت سہرہلدانی ل
ئیتالیا د سہدسال چارداندا دەست پیکر . ہرہوہا زاراقہیی چاخی
سہرہلدانی لسہر وان رہوتین روشنبیر و ہزرمہندان تی گوتن یین
ل وہلاتی ئیتالیا د سہدسال چاردان دا دەست ب خہباتی کرین و
بوینہ سہدہمین پیشداچونا ئیتالیا د ہر دوو سہدسالین (۱۶، ۱۵)ز
دا ، دیسان فی سہرہلدانی شاخی خوہ ہاقیتن وہلاتین دی یین
ئہ وروپا وہکہ (فرہنسا، ئسپانیا ئہلمانیا ، ہولندا ، انگلترہ و وہلاتین
دی یین ئہ وروپا.

وہکہ تیزانین ل ئیتالیا ہند تشت بون ئالیکارین فی سہرہلدانی،
وہکہ خوہیا بونا ہند ئالی و مالباتان و پیشکیش کرن و مہزاختنا

^۱ - الفضل شلق : لبنان ، سقوط القسطنطنیہ، مجلہ المعرفہ ، شہریہ ثقافیہ ، ۲۸-۸-۲۰۰۹-۲۰۰۹ العدد

پارا ژبو پيشداچوونا قى سهرهلدانى مينا (مالباتا ميديشى ل فلورانسا، مالباتا سوفرزال ميلانو ههروهه پاپايين رومايي). د وي دهمى دا باژيرى (البندقية) ل داوييا سه دساللا شازدان ژ ئاليى روشنيرى قه ناقدارترين باژيرى ئه وروپا بو. ژ ناقدارترين كه سايه تيين سهرهلدانى (ليوناردو دانقنتشى، ميكائيل انجلو و ميكائيلي... هتد). فان كه ساتيا باندورهك مه زن لسهر هونه را بيناسازى و ئافاكرنا عاقلئ مروقا يئ نو ههروهه قه گهرينا وان ژبو رهوشتين بلند و بنه مايين كلاسيكيه تي هه بوو. ژ ئاليهك دنقه دقئ دهمى دا وهلات و گهلين نو هاتن كفش كرن ههروهه ژ سه خله تين قئ دهمى گروپين مه زن يين گهروك و دهرياقانا دهركه فتن ژوان ميرئ دهرياقان (هينرى، كريستوفهر كولومبس و فاسكو ديگاما) بون.¹

لئ يه كه مين كه سئ يه كه م جار ئه ف په يقه ژبو ده برينئ ژ سهرهلدانا ره وشه كا وهها يا شارستاني بكه ت كو بته واوى دگهل نقشئ چاخين ناقين جووداكرى، ره خنه گري هونه رى (جورج فاسارى) بو د په رتوكا خوه يا بناقئ (سير مشاهير المهندسين والرسامين و النقاشين الايطاليين) ژ سيمابو تاكو روژا ئيرو.

چاپا يه كان ژقئ په رتوكئ د ساللا (1550) ز دا هاته وه شان، كو تيذا هند ويته يين بچوك ژ ديروكا هونه رئ تاكو ماوه يئ ئه وبخوه تيذا ژياى ويته كربون، وى هه ست ب سه خله تين وي يين تاييه ت و هزرين وي يين نو كربو، هزرين شيار بونئ قه ژينئ و ههروهه قه گوه استن ژ تاريئ بهر ب روناھيئ، ب هه رئاوايئ ئه وروپا ل

¹ - الدكتور لويس عوض: ثورة الفكر في عصر النهضة الأوروبية، الطبعة الأولى سنة 1987، مؤسسه الاهرام للترجمة والنشر، شارع المجلاء القاهرة ص 6

راستی مه زنترين گورانکاریا هزری هات د دیروکی دا ، بشیوهیه کی گورانکاری ب سهر هه موو ئالیین ژیانی دا هات ژ هزرو بیروباوهر و که قنه شوپی و بنه مایین جفاکی ، بقی یه کی ل ئه وروپا که ساتیه که ب هیژ و پر خواسته که پهیدا بو ئیدی که س نکاریت بسهر دا زال بیت ، له ورا ل ئه وروپا گورانکاریه کا بنگه هین بسهر ئالیین مادی ، مه عنه وی و هزریدا هات .

تیزانین یه که مین سه خله تی فی چاخی سه ره لدانا ته کنیکی یا مه زن بو یا کو د فی کیشوهری دا به ربچاف بوی ژ هه فجاری تاکو داهینانا ئالافین نو ژبو کشتوکالی و ئافا کرنا که شتیین (الکارافیل) یین مه زن ژبو گه شتیین دووردیژ یین ده ریای ژبو هه موو ده ریا ئوقیانوسین جیهانی .

ژ ئالیه که دنقه داهینانا (ابجدیه آوغاریت) یا گریکی لسه ر بنگه هی کو دایکا نفیسینی سامی ، گریکی و لاتینی یه د چاخین دی رین دا ، دیسان داهینانا چاپی ل ئه وروپا کو یه که م جار ژ ئالیی (لوران کوستر) فه هاتبو ده سته پیکرن و ژ ئالیی (یوحنا گوتمبه رگ) فه هات پیشدابرین کو په رتوکا پیروزا (ته وراتی لسالیین ۱۴۵۵) ز چاپکر و بسهر ئه لماناندا به لاکر بشیوهیه کی ل ئه وروپا بتایبه ت ئیتالیا ، سوید تاکو داویا سه دسالا پازدان ژیرا دگوتن هونه را ئه لمانی .

تاکو سه دسالا پازدان بداوی هاتی نیژی (۹) ملیون په رتوکیین چاپکری ل ئه وروپا هه بون لهه مبه ر چه ند هه زار ده سته نفیسان وه که میراسی ئه وروپا ژه له به ست و به شیین دن یین نفیسینی تاکو وی ده می . دبزا قی چاخی دا هه موو ئالیین ژیانی ئه نجامین باش هاتن بده ست خستن ژ ئالیی پیشداچونا هزری و مروقاتی بگشتی ،

ڦه گهريان بو ئه وروپيان و کومکرنا سه رمایه یی بتایبهت دماوهیی
تالناکرنا گه لی کیشوهری ئه مریکا و هه لوه شاندا شارستانیه تا وانا
پیشداچوی هه مووکره دوکهل و خوهلی.

ئه ف دهم بو دهستییکا قوناغا بازرگانیا جیهانی دناقبه را
کیشوه راندا ، هه روه ها بو سه دهمه ک کو په یوهندی ب جیهانی نو
پهیدا بکن و رهفتاری دگهل شارستانیه تی نو بکن، ئه فی یه کی
ژی مهزنتین باندور لسه ر پیشداچونا هزری کر.^۱

Christoph Kolumbus – Gemälde von Sebastiano del Piombo (1529–1530)

¹ - هربرت فیشر: اصول التاريخ الحديث . دار المعارف بمصر ۱۹۶۲، ص ۵۵

ژ ئاليهك دنغه ئه وروپيان دهست ب قه ژاندنا كولتوري كه قن
 كر و قى يه كى بتاييهت ل دهستپيكا سه دسالا چوارانداندا ل ئيتاليا
 دهست پيكر ، قى بزاڤا كومكرنا دهستتقيسان هه موو ئه وروپا
 قه گرت، وه كه تيزانين (كاردينال بيساريون) بته نى لسالين
 (۱۴۷۲، ۱۴۰۳) ز (۸۰۰) دهستتقيس (محفوظه) ژ (قسطنطينيه)
 كومكرن و ئه ف نقيسه بشيوه يى فهره نكين زمانين كه قن
 ئاماده كرن. ديسان ب ئاليكاريا وان روشنبيرين ژيرا دييژن
 (الانسائين) كو وان پر ليكولينن نو ل هه موو ئه وروپا ئه نجام دان
 و جار دن كولتوري گريكي يى كه قن قه ژاند ، بقى يه كى ژبو
 ئه وروپيان خوه يا بو كو ئه ف كولتوره د چاخين ناڤين دا هاتبو
 ژبيركرن و ههروه ها دژاتي ژى ژيرا دكر ، لى داخوه ياكرن كو قى
 كولتوري بنگه هه كى هه ي ، له ورا هه سته كا نو لبا وان په يدابو كو
 ئه و قه گهرن بو ديروكا كه قن و لسهر وي بنگه هى گاڤان ژبو
 پاشه روژى پاڤين.

دقی دەمیډا ههول دان بشیوهیهکی زهلال کو ریژی ل کولتور و هزرا نو بگرن ژبو قه ژاندنا (ئه فلاتونیا) نو و ههروهها ژبو نوکرنا ئولا خرستیان و بالا خه لکی ژبو وی یه کی بکشینن.

ژ ئالیهک دنقه بانگا رههبر (فیتشینو) باندورهکا مهزن هه بوکو ئارمانجا وی نوکرنا ئولئ خرستیان بو داکو قه گهریت ژبو شیوهیی خوهیی دهستیکی یی پاک و زهلال ، وی گرنگی دا پاقریا هوندری مروقان د رییا چاره سه ریا مروف و جفاکا تیدا دژین ، دیسان ههول دا بو تیکه لکرنا هزرا ئولا بت په ریسی و خرستیان د یهک چارچوقه دا داکو فه لسه فا بت په ریسی یا که فن و فه لسه فا ئولا خرستیان بگه هه هه ف وب قئ پیقاژوویی زیده تر بالا خه لکی ژبو ئولا خرستیان بکشینیت. د هه ره فه لسه فه کا نودا باندورا ئه فلاتون لسه ر (فیتشینو) ی خوهیا دبو.

ههروهها دماوهیی بانگا خوهدا خوهیا کر کو مروف خوهیدی (الکائینات المادیه) ئه و دکاریت لگوری خواستکین گوهرینی تیدا بکهت.

قئ فه لسه قئ باندورهکه پر مهزن لسه ر عاقلئ ئه وروپیان کر و ئه نجامین باش بدهست خستن، ژئالیه کیفه هونه رمه ندین پر مهزن باوه ری بقئ یه کی ئینا و هه موویان به ری خوهدا (روما) یی وژوی دهمئ وشووندا (روما) بو قیبله گه ها هونه ری ، و باندورهکه پر مهزن دوا ری وینه ، په یکه رتاشی و ئا فاکرنئ دا لپاش خوه هیلا، لسه ر بنگه هی گرنگترین سه خله تین چاخئ سه ره لدانی کو مه زنکرنا رولا مروقانه ئه و مروقئ رولا ئه فلاتونیا نو بلندکری و قه ژاندی وئانیه ئاستی خوه داوه ندان، ئه ف یه که ژی د وینه یین (میکیل انجلو ، روفاییل، دافنشتی ، جیوتو، وکستیلونی) ویین دن دا خوهیا دبیت ، کو هه ری هکی ژوان هه ولدا وینه یی مروقئ ته واو وینه بکهت، قئ

خه باتی ژ ئالیی فان هونه رمه ندين مه زن فه رهنگانده كا مه زن زیده تر ژ (۳۰۰) سالان لسهر هونه را ئه وروپا هیتشت.^۱

ژ ئالیهك دنقه ئه قی دیتنا نو مروث گه هانده هند فه لسه قین دی كو باوه ری ب عاقلی و شروفه كرنا پرسگریكین مروقی فه هه بیت بیی په نا بیه نه بهر دی ری ، وه كه فه لسه فا (البادوانیه) لسهر نا قی باژی ری بادوا كو ئالیگرین (ابن رشد و آرسطوی بون وان دخواست سنوری ئولی یی بیروباوهر و عاقلی مروقان کریه بهر بشکینن، و گوهرینی دهوندری مروقاندا په یدا بکه ن بشیوه یه کی كو مروث ب عاقل و شیانی خوه خوه بریقه ببهت و گوهرینی دهه موو تشتاندا بکهت ، مروث دکاریت نهینینی گهردونی بزانیت و ئه و زانیی خوه بیت ، ژبه رکو مروث یی ئازاده و ئازادیا مروقان گوهرینه كا به رده وام و پیشداچوویه، بقی یه کی هزا پیشداچوونی د رییا زانست و ئالاقین تکنیکی باندوره ك مه زن د کووراتیا شارستانیا ئه وروپا دا كر.

دیسان ئه و باندورا مه زن د فه لسه فه و هونه ری دا بو سه ده ما فه ژاندا فه لسه فا ئه فلاتونی وزانستا گریکی ب ته کنیکا نو، ژبو په یدابونا عاقله کی وهرزشی یی نو كو (لیوناردو دافنتشی) ب باشترین وینه نوینه راتیا وی دکر، پاشان زانیی پولونی (کوپرنیکوس) یی هیلین بیردوزا خوه لسالا (۱۵۰۶) ز دانین ئه ف وینه گرت، د پیشه کی یا په رتوکا خوه یا بناقی (Revolutionbus) واته گه ریان ل دهردورا زانستا ئاسمانی (الفلك). هه روه ها کوپرنیکوس دا خوه یا کرن كو زانستا

¹ -الدكتور عفيف البهنسي : الفن في اوربوا من عصر النهضة حتى اليوم، دار الرائد العربي اللباني، مؤسسه الفن والعماره، المجلد الثاني . الطعه الاولى، ۱۹۸۲، لبنان ص ۳۹

ئاسمانی (الفلك) پېوېستی ب هه موو زانست ، ئەندازياری ، زانستا پیکهاتەیا زەمینى و روبه رو میکانیکا وئ ههیه، کوپرنیکوس ب فان گا فان گه هه شته مه زنترين شوره شا زانستی د دیروکا چاخى سه ره لدانى دا ، وه که تیزانين سیسته ما ئاسمانی یا (الارسطوطاليسي ،البطلیموسي) کو ئه و سیسته م لسهر بنگه هئ زه مین سه نته رئ گه ردوونئ یه هاتیه دانين، ژبه ر فئ یه کی نه کارين شروقه یئ دئ لسهر دیاردئ زانستا ئاسمانی بکه ت. لئ کوپرنیکوسی ئانى زمان هند جار ان ستیرک نیژیک دبن و هند جار ان دوور ، هه روه ها داخوه یا کرن ئەم دکارین هه موو دیاردئ (شاذ) ونه گوور لگوورئ سیسته ما که فن شروقه بکه ين. دیسان کوپرنیکوس دا چه سپاندن کو روژ سه نته رئ گه ردوونئ یه و هه موو ستیرکئ دن مینا (موشته ری، مه ریخ ، زوحه ل و زه مین) ال ده ردورا وئ بشیوه یه کی ریک و پیک دزقرن.

بقی ئاوايی کوپرنیکوس نه بته نئ شوره شه کا زانستی یا مه زن ئەنجام دا ، لئ وئ زه مین ژ هه موو تايبه تمه ندی و سه خله تین وئ و پیروزیا وئ یا که فن دابری و دانی جهئ وئ یئ خوه زایی، و دیارکر زه مین ژى وه که هه موو ستیرکئ دئ د زقرین و بزاقئ دایه ، نه کو گه ردون هه موو ژبو وئ دزقریت، لئ زه مین ب هه موو پیکه اته یئ خوه فه که تیه ژیر یاسایه کا (ریاضی) یا چه سپاو نه گووردا.

وه که تیزانين ئەفه ژى بنگه هه ک بو ژبو شوره شه کا هزری یا ته او ، بشیوه یه کی گه ردون هه موو ژ میتافیزیقی و تشتین فه شارتنی (غیبیاتا)

به رئ دابری و ئالیه کی ئەندازياری یئ زه لال دایئ وماتماتیک کره کلیلا وئ. copernicus

شان گافین کوپرنیکوس ری لبر زاناین مهزن دوارئ ماتماتیک و زانستا ئاسمانی دا فه کر ، میناکین (کلیر ، گالیو ، لابلاس و انشتاین)، بقی ئاوی ری لبر زانستا نو فه بو چاخئ (گالیلی) لسالا (۱۶۰۴) ز سیسته ما (الجازیه) خوهیا کری بنگه ی زانستا نو مینا زانستا (فیزیک ، علم الفلک و ماتماتیک) داخوهیا کرن کو ریالیه هموو که تیه ژیر سیسته مهک ماتماتیکی و پیفانین وئ و لژیر دیاردین حسی یان هه ستانه ، هه روه ها سیسته مهکی هونه ری هه یه و که تیه ژیر باندورا هزرا ماتماتیکی ، بشیوه یه کی هه ر دیاردهک بکه فیه ژیر (معادلین ریاضی). داهیتانین (گالیلی) شوره شهکا زانستی بو هه روه ها بنگه ههک خورت بو ژبو پیشداچوون و نویاتیئ کو چاخین سه رهلدانی به رب گافین مهزن فه پیشدا بری .

خه باتین فان که سین پېشین ری لبر هند زانایین دی مینا
 (دی کارت، اوگست کونت ، داروین و مارکس فه کر).^۱
 لی گرنګترین تاییه تمه نديین چاخی سه رهلدانی گه شه کرنا
 هه ستا نه ته وی بو لبا گه لین نه وروپی، هه روه ها نه ف هه سته بو
 سه ده ما بزاقین سیاسی و سه رخوه بونی و نه نجامین باش دقئ
 ده میدا بده ست خستن ، دیسان خه لکی نه وروپا ب دیتنه کا نول
 ده ولت و بزاقین ژ هه ف جودا کرنا ئولی بتاییه ت ل نه لمانیا و
 ننگلستانی نی ری. نه ف یه که ژی (نیکولا میکا فیللی) د پهرتوکا خوه یا
 بناقی (الامیر) لسالا (۱۵۱۲) ز لسه ربنگه هی هزرا سیاسی یا نو
 دربری .^۲

تیزانین (میکا فیللی) سیاسی و یه ک ژ زانایین هزرا چاخی خوه
 بو ، وی دیروکا هه فبه رکرني (المقارن) خواند بو وب نه نجامی کو
 دگوت دیروک خوه دوباره دکه ت دهرچوو.

ژ ئالیه ک دنقه یه ک ژوان که سان بو یین مروقاتی دپاراست و
 هه ول ددا کوماره کی لسه ر بنگه هی راستی ، وه که هقی و خوه شیا
 مروقان ئاقا بکن بشیوه یه کی کو دگه ل وی چاخی بگونجیت،
 هه لو یستی وی نه بو

کو ده ولت ژبو به رژه وه نديا گه لی بته نی کار بکه ت ،
 بشیوه یه کی نه وه زر د سیاسه تا وی ده می دا بهر به لاف بو.
 هه ر ده مان ده می دا (تیوقراطي یا پاپایی) و ده سته که فتنین
 می رین ئولا (کاتولیکی) روله کی سه ره که بو ژبو هه ولدانا جودا

¹ - الدكتور عماد حاتم: مدخل الی تاریخ الاداب الاوروییه ، الاداب الاوروییه حتی القرن التاسع عشر، دار العربیه للکتاب ، لیبیا / تونس، ص ۱۳۵
² - الکاتب تیودورک، آب تقدیم یازیک یوکس : لندن، الکتاب اواخر ایام عصر النهضة ، السیره نحوه الحدائة من موقع com.kwtanweer.www

بونى ژ روما يى، يهك ژوان بزاقين ههري گرنګ بزاقا (مارتن لوثر) بو لسالين (۱۴۸۳، ۱۵۴۶) ز كو د بيست سالين سه دسالا چاخى شازدان دا نه نجام داي وبسه ركه فتن دهرياز بو. نه م ئاليين سياسي و سه دهم و نه نجامين قى بزاقى نا نرخينين ، لى يا گرنګ نه و بو ژبو پر وهلاتان دهرفه تا بزاقه كا هزرى پهيدا بو و وان دخواست ژ رومايى جودا ببن، لى جويين فان هه موو بزاقان رووبارى شوره شه كا بهيز پيك ئانى و بو سه دهما شكاندنا وان به ندين رييا هزرو و هرگرتنا زانستى دگرن ، ژبو گه هه شتتا وينه يه كى زيده تر ئاسان ژبو ئولا خرستيانى، هه روه ها نه ف بزاقه يهك ژ سه دهمان بو ژبو پالدا نا عه قليه تا نه وروپى بهر ب پيشدا و هه قبه ركرن دگهل چاخين نافين دا. هه روه ها ژ فهيله سوفين بوينه ريخوشكه ري ن نويا تى (جيور دانوبرينو) بو قى فهيله سوفى ب چاقه كى زانستى ل جيهانى و گهردونى دنيرى و وى دگوت ناسكرنا گهردونى ئارمانجا ژيانا فهلسه فى يه هه روه ها ئانى زمان نه ف ناسكرنه ناهى پيك ئانين گه ر ب رييا عاقل و نه زمونا زانستى نه به ، ژبه ر قى يه كى (هيگل) وى ب يهك ژ ئا قاكه ري ن فهلسه فا نو دبينيت، ژئاليهك دنقه ژبه ركو نه و دهند بيروبا و هري ن ئولا خرستياندا ب گومان بو و ب چاقه كى زانستى ل گهردونى ميژه دكر له وما ژيانا وى ب كار هست ب داوى هات ب دهستين دهسته هلاتا وى ده مى هات شه وتاندين.^۱ بيگومان قى بزاقى باندور لسه ر ئاليى نه ده بى ژى كر كو نه ده بيات هه رتم خوه ديكا چاخ و بوپه ري ن جقا كى يه.

۱-الاستاذ رمسيس يونان: عصر النهضة، محيط الفنون، الفنون التشكيلية، دار المعارف بمصر-

۱۱۱۹ كورنيش- القا ره ج.ع.م ص ۲۶۵

ٲه نجام و تاييه تمه نديين سه رهلدانا ٲه وروپي:

١- هه لوه شانا دهر به گايه تي: ب سه دهما مرنا هژماره كا مه زن ژ ميرين دهر به گ د شهرين خاچپه رييسان دا ، هه روه ها هند ژ دهر به گان كارئ خوه كر بازرگاني و پيٲه مژول بون ، بٲي يه كي جوتكار و كاركر ژ به ندين وان رزگار بوون و دهر به گ ئيدي نه كارين خوه له مبه ر وان گوهرينين سه رهلداني ب خوه را ئانين بگرن.

٢- خوه يا بونا دهوله تين نوو: هند هزرين نو بون ئاليكارين پيشداچونا شيوه يين حوكومداري لوه لاتين ٲه وروپي، مينا (ميكافيلي) (Machiavelli) ئ يتالي ، (جون رودان) (Cean Rodin) ئ فرهنسي و (هوبس) (Hobs) ئ ئنگليز. ژ ئاليه ك دنقه دهسته كف و سامانين درييا كفش كرينن جوگرافي يين نودا ، هه روه ها دهست بسه ردا گرتنا كانين زي ر و زيٲان بتاييه ت ژ كيشوه ري ٲه مه ريكا درييا ئسپانيا و پورتوگالي دا لدهستپيكي، ٲه ٲه بو ئاليكار ژبو په يدابونا چينا ناوه ندي د جفاكي دا ژبو ريٲه برنا هيمني و رژيمي ، هه روه ها زالبونا وان لسه ر رژيما دهر به گايه تي لگوري نيرينين گشتي.

ژئاليه ك دنقه گرنگي دان بزما ني هه ري مي و په يدابونا روكا نه ته وايه تي، ٲه ٲ سه دمه نه هه موو بون ئاليكار ژبو دامه زراندا دهوله تين نوو يين ٲه وروپي.

٣- ٲه ژاندا ليكولينين كه ٲن و ره سه ن:

ليكولينين گرنگ لسه ر ٲه ده بياتا ره سه نا گريكي و لاتيني ژئاليي ٲه وروپي ٲنقه هاتن ٲه نجام دان ، ژبه ركو پرانيا به رگين وان لجهين ئولي و دناٲا ديراندا هاتبون پاراستن، ٲه ٲ ٲه ده بيات ژبو زمانين

ههريمی هاتن وهرگيران ئەقژی بو سهدهما فهکرنا په نجه ريئ زانستی ژبو جارا يه که مين لهه مبهر پرانيا گهلی ئەو روپا^۱.

چاخى روشنگهري: (Enlightenment):

پشتی سه رهلدانی سه دهسالا روشنگهريی دهست پيکر کو ب ئنگليزی ژيرا دييژن (Enlightenment) و ب فهنسی ژيرا دييژن (Lage des lumieres) کو بزاقه کا هزری بول داوييا سه دهسالا هه قدان و بدریژيا سه دهسالا هه ژدان ئەو روپا هه موو هه ژاند، ئەقی بزاقی باندوره ک مه زن د واری پيشدا چوونا ئەسته تيکا روژئاڤا و به لافکرنا تيگه هه شتتا فه لسه فا ئەو روپيان د واری ئەدهب و هونه ري دا کر، بقی شيوهی هات خواهيا کرن کو بييرا ده رکه فتننا رييازيئ ئەدهبی و هونه ري و سه رهلدانا رييازيئ کو پشتی کلاسيزمی هاتين وه که (رومانسيزم، په رناس، رياليزم و سه مبوليزم هتد پروسه ياکا نوو بو پشتی چاخى رووشنگهريی ده رکه فتن و بير لی هاته کرن^۲.

مه بهست ژ روشنگهريی (التنوير):

مه بهست ژ روشنگهريی ب واته يا گشتی ژبو قی په يقی، واته به شداربونا هه موو چينين جفاکی د به رهه م ئينانا هزری، ئەدهبی، هونه ري و زانستی دا، شوونا چارچوقه کرنا وئ د کومه کا بچووکا چينا بلندا جفاکی دا، که واته بزاقا روشنگهري بزاقه کا روشنيبری ديروکی يه سه دهسالا هه ژدان دا ل ئەو روپا خواهيا بوو، لسه ر

¹ - عصر النهضة من موقع www.wikipedia.org

² - دكتور فههاد پيربال : رييازه ئەدهبييه كان ، وهرگه ر و ئاماده کرن ژ فرهنسی ، دهزگای

ئاراس ، له کتيبخانهی بهريوه بهراتی گشتی روشنيبری و هونه ر له هه ولير ژماره ۳۴۲

سالا ۲۰۰۴ ل ۱۰

بنگهه به رهفانی کرن ژ عاقلی و بیروباوهرین وی وهکه ئالاقهک ژبو دامهزراندنا رژیمهکا شه‌رعی ژبو ئه‌خلاق و زانستی شونا ئولی ، ژقی چاخی را دبیزن چاخی روشنگه‌ری (Age of Enlightenment) هه‌روه‌ها ژیرا دبیزن چاخی عه‌قلانیه‌تی .لی واته‌یا ته‌سک یا قی په‌یقی مه‌به‌ست ژئ و ماوه‌یی سنورداره ژ دیروکا ئه‌وروپا چاخی دماوه‌یی ویدا بزاقا هزری پیشداچونه‌ک به‌ر بچاف د قوناغا هه‌قدژیا دژوار دژی ده‌ستکه‌فتین دهره‌گ و ئه‌رستوکراتان د سه‌دسالاه‌ژدانا ئه‌نجام دای . پیشه‌نگین قی بزاقی ئه‌رکی خوه‌یی گرنگ وه‌ها دیت کو ئه‌و سه‌روکاتیا جیهانی دکه‌ن، ژبو پیشدابرنی و نوکرنی دیسان نه‌هیلا نا که‌فنه‌شوپیین جفاکی و ئولی بین که‌فن و بیروباوهرین نه‌ عه‌قلانی بین کو د چاخی ناقین دا هه‌ین . تیزانین قی بزاقی بنگه‌ه‌ک ژبو شوره‌شا فره‌نسا پاشان یا ئه‌مه‌ریکا پیک ئانی . ناقداترین فه‌یله‌سوف و روناکبیرین قی چاخی (قولتیر ، جانجاک روسو ، دیقید هیوم) بوون هه‌مو به‌قرا له‌مه‌به‌ر دیرئ و هه‌موو سازیین ده‌وله‌تی یین لسه‌ر بنگه‌ه‌ی ئولی راوه‌ستان . د سه‌دسالاه‌ژدان دا ستیرکین بیرو فه‌لسه‌فا ئه‌زمونگه‌ری دهرکه‌فتن و دواری ئابووری ، سیاسی ، زانستی هه‌روه‌ها دوارئ فیزیائی و کیمیائی و ئه‌نجام دا ، له‌وما ژقی چاخی را دبیزن چاخی عه‌قلانیه‌تی هه‌روه‌ها به‌ری ویژی سه‌ره‌لدان و ریفورمی ئه‌رکی خوه‌ ئه‌نجام دا .¹

¹ - التنوير ، افاق ، ببلوغرافيا . من موقع org.aafaq.www

ديسان (كانت) ى فەيلەسوف روشنگەريى وەها پيئاسە دكەت " روشنگەرى واتە خوہ رزگاركرنا مروفانە ژ وى رهوشا دژواروئالوز ياكو وان بخوہ ژخوہرا دروست كرى"¹

تيزانين ئەقى بزاقى ژبو ژناقبرنا كولهتیی و دەرەبەگ و ھەموو سەزايين وان يين جفاكى ،ئابوورى، سياسى و ھەرودھا ئايدىولوجى و روشنبيريا وان خەبات ئەنجام دان .

ئارمانجا روشنگەرەن ئەوبوكو د لى و جفاكى و دناقا بنەمايین وى دا بزین . ژفر شوندا تيگەھين جوانكارىي د قى چاخى دا دەستپيكر ھەر دەھەمان دەمى دا گرانى خستە سەر رولى پەرودەدى دەونەرى دا و ھەگوھاستنا وى ژبو ھونەرەكى ديموكراسى بشيوەيەكى كو ھەموو كەس خوہ تيدا ببينن، ھەرودھا بەر ب وینەي راست و رىاليتە يى جیھانى بمەشن . ژئاليەك دنقە روشنگەر گەھەشتنە وى بريارى كو فەلسەفا (ئەرسطو) ژ ھەموو تشتين كو كلاسيزما سەدسالەھەقداندا دبیردوزا ويدا دانانين پاقر بكن، ھەرودھا دانانا بنگەھى يەكان ژ بو ديتنين رىاليتەبیا رەخنەيى ياكو رەھين وى گەشتينە سەدسالە نوزدا و شوندا .

پرانیا نقيسين ئەدەبى بين چاخى روشنگەرى بتايبەت فرەنسا رەنگەكى فەلسەفى ددا ، بەلكو پر ژ وان نقيسان بتەنى لكوئينين فەلسەفى بون لەوما ب ئالىي خوھي عەقلانى تى ناسكرن .

ھەرودھا د قى دەمى دا كو ھەقدژيەك (صراع) د ناقا جیھانى ھەبو ، نقيسكار خەبتين ژبو خوہشكرنا رى لبر ديتنين گشتى وئامادەكرنا زەمىنەيەكى ژبو خەباتەكە راستەقینە . بقان گاغان رومانانا جفاكى ، فەلسەفى ،سياسى ھەرودھا شانوگەريين ئەخلاقى و سياسى

¹عبدالرحمان بدوي : خلاصه الفكر الاورويي ، سلسه فلاسفه ، نيتشه ، الناشر وکاله المطبوعات ، شارع فهد سالم ، ٢٧ ، الكويت الطبعة الخامسة - ١٩٧٥ ، ص ١٢١

هتد دهرکه تن هولئ . ژ ئالیهک دنقه نفیسکارین روشنګر بانګ کر
کو سه ربه ستیا ته واو بدهنه هونه رمندی و وی ماف هه بیت
کو نفیسکار بکاریت د کارین خوه دا په هله وانین و سوز
و قیانی هر که سه کی دناقا گه لدا هه لبرژیریت، له وما ژبو جارا یه که م
بو د دیروکا ئه ده بیاتا ئه وروپادا کو مروقه کی نورمال ژ ناغه ندین
گه لهری وه که په هله وان کو روله کی باش دله یزیت خوه یا دبیت،
هه روه ها نفیسکار دناقا به ره همین خوه دا په سنی کار و ئه خلاقئ
وان ددهن و بچاقه کی سوز و قیانی لی دنیرن.
ژ ئالیهک دنقه ره خنا جفاکی بو ره گزهک سه ره که و پیویست
د ئه ده بیاتی دا هه روه ها نفیسین سیاسی هونه ری یین بلند خوه یا
بون، ئه ده بیات ل هر وه لاته کی ژ وه لاتین ئه وروپی سه خله تین خوه
یین تاییه ت هه نه، لگوری سیمایی نه ته وی یی هر گه لی دگه ل
پیشداچون و تاییه تمه ندیین ره سهن و که فنه شوپیین وان گه ل و
نه ته وان .^۱

بزاقا روشنګه ریئ بګشتی:

بزاقا روشنګه ریئ وه که قوناغا به ری رومانسیزمی روله کی
بلند د ژيانا جفاکی و روشنبری یا ئه وروپا دا لیست، ئه و بزاق ژی
وه که خه باته کا ئایولوژی یا چینا ناوه ندی دژی رژیما دهر به گایه تی
تی ناسکرن، ئه ف بزاقه ب شوره شا بورژوازی یا فره نسلی ل سالا
(۱۷۸۹ز) دباوی هات، پیشه نگ و ئالیگرین قئ بزاقئ هه ول ددا کو
هه موو لقین زانست و زانیاری یین گشتی (ئینسکلوپیدیا) یی ژبو
خزمه تا مروقاتی بهین بکار ئانین، ژبو میناک یه ک ژ که سایه تیین

^۱دکتور عماد حاتم : مدخل الی تاریخ الادب الاوروبیه حتی القرن التاسع عشر دار العربیه
للکتاب لیبیا / تونس ص ۲۰۶

پوشنگه ر ودها بیژیت "فلسهفه ئه و زانسته یی کو لیکولینی لسه ر بهخته وهریی دکهت" دیسان پوشنگه ره کی دی بیژیت (پوشنگه ر هه موو مروقین مه زن بوون ل فره نسا ئه و بونه سه ده مین رونا ککرنا هزر و بیرین خه لکی و ئاماده کرنا وان ژبو سه ره لدانا شوره شا فره نسا، قی بزاقی روحه کا شوره شگی ری تیدا بوو ، بشیوه یه کی ره خنه له موو بیرو باوهر و یاسا و ده ستوره کی دگرت ، ژئالیه ک دنقه عاقل کر بو پیقانا هه ر تشته کی نکاریت راستیا خوه بسه لمینیت و ل دژ رادوه ستان" لگوری دیتنن وان عاقل دنا ف بورژوازان دا ددیت هه روه ها خوه دنا فا دادوه ری و یاساین واندا ددیت.

پوشنگه ران دگوتن هه ر دزکما کی دا هوندوری مروقان یی باش و پاقره . بیگومان ئه قژی بو گاقه ک دژی دیری کو لگوری دیتنن وان مرو ف ب سه ده ما گونه ها یه که م چ دژیانی دا یان دمرنی دی ژئالیی خوه دایقه هی ت سزا دان ، هه روه ها زه مین ب شه هوه تا مروقان پیس دبیت. لی پوشنگه ران هوندری شه رانی و شه رین ب کومه ل یین مروقان فه گه راند ژبو سه ده مین ژینگه هی ، جفاک و ده ور و به رین وی .

دقی ده می دا په یوه ندیین سه رمایه داریی ل ئنگلستانی به لاف بون و پیشداچوون ، ئه نجامین وی بون سه ده ما په یدابونا که ش و هه وایه کی ره خساو کو بزوترین دم فلسه فا سه رمایه داریی زانست و هونه را وی ده رکه قیت هولی.

تیزانین د سه دسالا هه ژداند دا ئنگلستان بو قادا بیرین پیشکفته ی خواز و رونا کبیران ، هه روه ها هه موو روشنبیرین ئه وروپا سود ژ هزر و بیرین ئنگلستانی وه رگرت. ژئالیه ک دنقه (مونتسکیو ، قولتیر ، دیدرو، لیسنک، روسو هه روه ها کومه لین روشنبیرین ئه لمانی ژی هه ر یه ک بشیوه یه کی تاییه ت ئیلهام ژ

میناکین ټنگلستانې وەرگرتن . دقې ناقبه ری دا زاراقه یی پوښنگه ری بشپوهیه کی وه ها ل وه لاتین ئه وروپا بتایبه ت ل فرهنگسا ، ئه لمانیا و روسیا به لاف بوو کو دناف وه لاتې ټنگلستانې بخوهدا نه هاتبو ناساندن .

بیروباوهرین فیهله سوفی ټنگلیز (جون لوک) (Cohn Locke) باندوره ک مه زن کره سهر به لاف بونا قې بزاقی .

لیکولینه ر دبیژن کو (سویفت) ل دهسټپیکا سه دسالاهه ژدان دا نفیسکاری ټیکانه یی پوښنگه ری بوو .

ئه ده بیاتا پوښنگه ران هند تایبه تمه ندی یین دی هه بوون ، ئه وژی ژ ئالیج کوسموپولیتیا (Cosmopolitan) یه کیټی یا نفیسکاریین پیشکه فتی خوازیڼ فرهنگسا بو دسه دسالاهه ژدانا کو ژ سنوری نه ته وایه تی دهرکه فت بوون و خوه وه که هاوولاتین جیهانی بناف دکرن، ئه و ژبو گوهرینا پوښنیری د ناف وه لاتین ئه وروپادا دخه بتین و هزرا (کومارا ئه ده بی) ئافراند کو وان چاټکانی ژ هیومانیزمین سه رده می ریښسانسی وهرگرتبوون، پایته ختی وئ کومارا ئه ده بی ژی دسه دسالاهه ژدان دا پاریس بوو .

زمانی فرهنگسا ژی دسه دسالاهه قدان دا زمانی دیوان کوچکین پادشاهان بوو دسه دسالاهه ژدان دا ل هه موو ئه وروپا به لاف بوو و بو زمانی زانست و فلهسه فی .

بزاقا روناکبیران دسه دسالاهه ژدان دا ل ئه وروپا باشتیرین خه باتا ئایدیولوژی یا چینا ناقین بوو دژی سیسته می دهربه گایه تی و که قنه شوپیڼ وئ کوب سه ره لدانا شوره شا فرهنگسا یا سالاهه (۱۷۸۹) ز ب داوی هات .

رووناکبیریڼ ئه وروپا خوهدی رووښنیری ه کا ټینسکلوپیدی بوون ، وان هه ول ددا کو هه موو به شین زانستی د خزمه تا

مروقیه تیئ دابن ژبو وی ئارمانجی ژی شووروشگیږ بوون و دهسته لاتا عاقلی کربو بنگه هی وی خه باتی دژی هه موو تشتین نه جهی باوه ریئ و نه مهنتقی بوون .

ئه نجامین بزاقا روشنگه ری:

وهکه تیزانین بزاقا روشنگه ری ژ ئه نجامی عهقلانیه تی ده رکهت هولی ، کو دئه وروپادا چه ندین شورشین جفاکی و سیاسی د هه ردوو سه دسالین هه ژده و نوزدان دا ئه نجام دان ، ژ ئه نجامی دهوله تین نو ئاقابوون، ئه ف دهوله ته لسهر بنگه هی بیروقرا تیه تی هاتن ئا فاکرن ، ههروه ها سازیین له شکه ری لسهر بنگه هی سه ره به سته کا ریژه هی و ریژگرتنا عهقلی د ری کخستنی دا ئاقا بون، بشیوهیه کی کو رژیما سیاسی یا فان دهوله تین نو ئه لترناتیفین رژیمین چاخین نافین بن ، ب واته یا کو رژیما په یوه ندیدار ب ئولیفه ژ دهسته لاتا دهوله تی جودا بیت واته ئول و دهوله ت ژ هه ف بین جودا کرن ، ژ ئالیه ک دنقه ئه ف بزاقه بو بنگه هی چه ندین شوره شان وهکه شوره شا فره نسا ، ئه مه ریکا ههروه ها سه ده ما بزاقا رزگار یخوازی یا ئه مه ریکا لاتینی ههروه ها لهه قه اتنا ۳ ی مایول (کومونولث پولونی _ لیثوانی).

دیسان ئه ف بزاقه بو سه ده ما ئاقا بونا سه رمایه داریئ و خوه یا بونا سوسیالیزمی .

ناقدارترین رونا کبیرین چاخ روشنگه ری پاریزه ری ئنگلیز (فره نسسیس بیکون) بو و بانگا وی ژبو پشت به ستن ب مه نه جی زانستی بی نوو لسهر بنگه هی ئه زمونی . ههروه ها بیکون مزگینیا ره وشه کا نو دپاشه روژی دا ، گهر مروف زانستی بکه ت چا کانیئ هیزا خوه دی لسهر خوه زایی زال ببیت .

ژ ئاليهك دنقه (ئيسحاق نيوتن) زانايي ماتماتيكي و گوتنا وي يا دبيژيت "جيهان هه مو لگوري هژمارهكا بنه مابين (القواعد) خواهزايي بريقه دچيت و هيذا سه ده ميين (جاذبيه) تهحه كومي تيذا دكهن، ههروهها نيوتن دا خواهيا كرن گهر مروف بكاريت لسهر روناها عاقل راوله ستيت دي كاريت دياردين خواهزايي شروقه كهت و دي رولا وي د جيهانا فه شارتى دا زانيت.

هه ژي گوتني يه كو روشنگه ران گرنگي يا سه ره كه ددا ئاليين جواني ، هه مبه ركرني و گونجاندني كو ئه و جه وه ري راستي يي مروقان و جيهاني يه. هه چهند چاخني روشنگه ري يي كورت بو لي رومانسيهت لپاش وي هات.¹

ژ ئاليهك دنقه لگوري ديتنين هزرين نو كو هزرا روشنگه ري و بنه مابين وي بون ژبو هزرا نو و هه قچه رخا ئه وروپي بوينه بنگه ه. دقي ده مي دا گه لي ئه وروپا گه هشت و كارين هزرا خواه ژ تاريكي يا چاخين ناقين رزگار بكن و پروژهي خواه لگوري نوكرني ئاماده بكن. تيزانين چاخني روشنگه ري نه بته ني ده ستپيگه ك بو ژبو نوخازيي لي روشنگه ري بنگه هو كاكلا و وي ده مي بو ديسان پروژه و ئاسويا وي يا هه تم فه كرى بو. كه واته عاقل هزرا نو يا ئه وروپا ده ستنيشان دكهت، لسهر قئ بنگه هي كو بزاقا روشنگه ري ب پيفانين عاقل ، سه ره ستي و پيشداچونان تي نرخاندن، ههروهها دوربينيا فه لسه في يا ره سه ن ژبو تيگه هين عاقل، سه ره ستي وو پيشداچوني ناقه روكا هزرا قئ بزاقئ پيك تينيت .

١ - عصر التنوير : من ويكيبيديا الوسوعه الحره من موقع www.wikipedia.org

تیزانین ٹھف بزاقہ لسہر ہزرا ہند فہیلہ سوف بیرمہندان ہات
ٹہنجام دان ^۱.

¹ عمر کوش ،: التنوير في اوروپا من موقع www.saidaonline.com

به شئی دووهم ریبازین ئهدهبیاتا روژئاڤا

ریبازین ئهدهبی ریین هونهری و هوندیرین یین گشتی نه، کو ژ سهدهمی بویه ریین دیروکی و رهوشا ژیانئ ب گشتی د چاخین بهری دا پهیدا بونه، بقی شیوهی نقیسکار و رهخنهگر لههف هاتینه کو ریباز وهکه بنگههکی بیت داکو دهربرینی ژ رهوشا خوہیا هوندیرین بکهن، دیسان ریباز رهوتین هزری و هونهری و جفاکی نه، ئهدهبیاتا جیهانی ئالیکاریا به لاف بونا وان کرینه بشیوهیهکی ههر ریبازهک د چاخئ خوهدا رانگ دایه و بویه روحا وی چاخئ تیدا ژیای.

هند پیناسه ژبو زاراقهیی ریبازین ئهدهبی:

پر جارن د کوردی دا ژ زاراقان را دبیزن (دبستان) کو ژ (مدرسه یان مذهب) ئ عهربی وهرگیرایه ، لئ ئهغه ههموژی ژ ئیکول یا () ئا لاتینی و فرهنسی وهرگیرانه ، ئیکول د فرههنگا فرهنسی دا روپهل (467) ب واتهیا ئه و ههمو لایه نگرین کو گریدایی یهک کومه له بنه مایین فلهسفی ، ئهدهبی یان هونه رینه، یان کومه که بنه مایین هزری یین فلهسوفه کی ، هونه رمنه کی یان نقیسکاره کی ، که واته ئه و ههمو نقیسکار ، هونه رمنه یان فلهسوف کو خوهدی یهک جوهره بیرو تیگه ههشتین جوانی ناسن . ههروهها ریباز ژبو چهند بنه مایین ئهسته تیکی و هزروبیرین هاوبهش کو بههقره لسهر لههفتین و لسهر دکه فنه کار . ریباز د واری ئهدهبیاتی دا ژ کومه کا تیور و بوچونین ئهدهبی و هونهری کو د باژاره کی دا یان وولاته کی دا سهری ههلدهت پیک

تیت، و نوینه ریڼ وانژی ب بهرهمین خوه ځی یه کی خوهیا دکهن،
پر جاران وهکو چهند بنه مایه ک دووباره دبن و سنورین وی وهلاتی
دشکین و دناق وهلاتین دن دا به لاق دبن.

وهکه تیزانین یه که م جار لیکولینه رو ئه دهناس و هونه ناسین
روژنآقا بون، ئه څ ریبارین ئه دهبی و دبستانین هونه ری کو هر
یهک ژوان لگوری بنه مایین فهلسه فی و هزری سه خلهت و
تایه تمه نیین وان ژهه څ دوو جودا کرین. که واته روژنآقایی بون
(گریک و رومان) پاشان فره نسی، ئینگلیز و ئلمان بون کو بنه مایین
دهستور سه خلهتین وان ریباران دامه زران دین، لی سه رهلدانا هر
ریباره کا ئه دهبی یان هونه ری گریدایی رهوشا گشتی یا وی جفاکی
یه، ژبه رځی یه کی ژی هند ریبار ل هند وهلاتان بهیزن لی هند
وهلاتین هند ریبار هه نه

بته نی ژبو ماوه یه کی کیم دهوام دکهن و ریباره ک دن جهی
وی دگریت.^۱

لسهر ځی مژاری (دکتور محمد مندور) د پهرتوکا خوه یا
بناقی (فی الادب والنقد) دا لسالا (۱۹۰۷) ز دیبژیت "مه به ست ژ
ریبارین ئه دهبی ژ ئالیی تیوری څه، ئه و ریبارن یین هه لبه ستقان و
نقیسکار و ره خنه گران بنگه هین وان دانین، دیسان بنگه هی هر
بیردوزه کی ژ وان یین لسهر هاتین ئاڅا کرن خوهیا کرنه، وهکه
راسته یه کا دیروکی ریبارا ئه دهبی ئه و هه موو ئالوزی و نه خوه شیین
هوند رین یین گشتی نه، کو بویه ریڼ دیروکی هه روه ها ئالوزیین
ژیانا گشتی نه د چاخین جودا دا په یداکرین، بقی یه کی

۱- دکتور فه رهاد پیربال: ریباره ئه دهبیه کان، نامه دکرن و وه گیران ژ فره نسی، دوزگای
چاپ و بلاوکر دنه وهی زنجیره هی روشنبیری، بلاوکر دنه وهی ئاراس گه ره کی خانزاد

هه ولیز س، پ ژماره ۱، ل ۸

ههلبهستقان و نفیسکار و رهخنه‌گران وهکه بنگهه دانین، داکو
دهربرینی ژ وان نه‌خوہ‌شیین هوندیرین بکه‌ن، هه‌روه‌ها شوره‌شی
له‌مبه‌ر وان که‌قنه‌شویی و ئاسته‌نگین ژیانئ چارچو‌قه دکه‌ن
ئه‌نجام بده‌ن ، داکو ژئ رزگار ببن و دیسان ری‌بازه‌کا دن یئ نو
لگوری ده‌می بئافرینین ^۱.

که‌واته ری‌بازا ئه‌ده‌بی: ئه‌و ئالیه، یئ دهربرینه‌که وه‌ها بکه‌ت
کو سه‌خله‌تین سیمایی وی د تایبه‌ت بن، هه‌روه‌ها ر‌ویه‌کی به‌رچا‌ف
د پ‌یش‌دا‌چ‌ونین هزری دا خو‌ه‌یا بکه‌ت که‌واته؛ ری‌بازا ئه‌ده‌بی د
چاخه‌کی دیارکری دا خو‌ه‌یا دبیت، به‌ره‌مه‌ی هزری‌ن مر‌و‌قانه د وی
ده‌می دا و د ره‌وشه‌که تایبه‌ت دا. ری‌بازا ئه‌ده‌بی ل سه‌ر جو‌دا‌ه‌یا
ره‌نگین وان گوهرینین ئه‌ده‌بی د تایبه‌تن کو ل سه‌ر بنگه‌هی س‌و‌ن،
عاقل و خه‌یالی تئ ئا‌فا‌کرن. دبیت یه‌ک ژ قان پالده‌ران د چاخه‌کی دا
ببیته س‌و‌لتانی ده‌می و ری‌بازه‌کا ئه‌ده‌بی پ‌یک بینیت ب شی‌وه‌یه‌کی
کو گو‌ه‌رینی ل سه‌ر ری‌بازه‌کا دن یا ل به‌ری خو‌ه بکه‌ت، ل
گوری گو‌ه‌رینا چاخ و ده‌مان، کو ری‌بازا نوو دئ جه‌ی ری‌بازا به‌ری
گریت دگه‌ل ک‌یم‌کرن ژ وی یان‌ژی زی‌ده‌کرن، ئه‌و‌ژی ل گوری ره‌وشا
ج‌قا‌کی یا وی چاخ‌ی دمینیت ^۲.

که‌واته: (ری‌باز دیارده‌که ژ دیاردین هزرا مر‌و‌قان ، کو هه‌ر
مر‌و‌قه‌ک د هوندیری خو‌ه‌دا ل گوری سیمایی وی ده‌نگی وی و ش‌و‌ن

۱ - منتدایات ملتقی العرب عالم من الابداع، المذاهب الادبیه الغربیه و اثرها فی الادب العربی
تاریخ الت‌س‌ج‌یل، نو‌ف‌م‌بر ۲۰۰۷ من موقع www.ara.com

۲ - www.alnijom.com - المذاهب الأدبیه، منتدایات النجوم. موقع

تليين وي ژيې دن جودايه، ئەف زاراقه ژي ل سەر هونەر ،
زانستين مرؤقاتي و جفاكي تي گوتن، ژ ئەنجامي هزرين هند
كه سان د جفاكي دا د واري ئولي ، فهلسه في ، ئەخلاقى ، هونەر،
ئەدەبيات و ئابوورى دا تي ئەنجام دان .

هند ميناكين رييازين ئەدەبياتا روژئاڤا :

۱- كلاسيكى ، رومانسى ، رپاليتيهي ، بهرناسى ، رهمزي ،
سريالى و وجوديهت و...هتد

پيشداچوونا فان رييازان لسەر سي قوناغان تيت دابه شكرن:

۱- ژ سەدسالا پازدان تا نيڤا سەدسالا هەژدان قوناغا

كلاسيكى بو-

۲- ژ داوويا سەدسالا هەژدان تا نيڤا سەدسالا نوزدان قوناغا

رومانسى بوو

۳- ژ نيڤا سەدسالا نوزدان تا دەمى نها چەند رييازين دن ب

خوهڤه دگريت ژ دەستپيكي رپاليتيه . ژتابه تمەنديين سەدسالا
شازدان ديرؤكا دەرکهفتنا بير و باوهرين كلاسيكيه تي يه د ئەدەبيات
و رەخنى دا، ديسان سەدسالين هەڤدان و هەژدان ديرؤكا
پيشداچونه كه بهر بچاڤ بوو، هەر وهها سەدسالا نوزدان ديرؤكا
گونجاندنى بول هەمبەر هيرشا رومانسيه تي ، وهكه تي زانين بزاقا
رييازا كلاسيكى ل ئيتاليا هات ئاڤاكرن و سەربؤرا وي ل فەرهنسا
هاته تهواو كرن پاشان فهگوهاسته ئنگلستانى و ئەلمانيا. كلاسيكيهت
يه كه مين رييازا ئەدەبى يه پشتى بزاقا زانستى و سەرهلدانا ئەدەبى
ل ئەورؤپا هات ئاڤاكرن و ئەورؤپا هەموو ب خوهڤه گرت.
د سەدسالا پازدانا فەرهنسا يه كه مين وهلات بو كو كلاسيكيهت تيدا
پيشدا چؤي و هاتيه ناسكرن. (لانسون) هەبونا وي د ئەدەبياتا
فەرهنسى دا ژ سالين (۱۶۱۵، ۱۵۴۹)ز

دهستنيشان دڪهت ل فھرھنسا جھگرت و بنگهھي وئ ل ساليئ
ز 1630 (ھات ئاھا كرن، ئه وڙي ب خوهيا بؤنا گروپه كئ ژ
سھر كئيشيئ وئ وهكه؛ (شابلان، سكديري و رھخنه گر بووالو).^۱

ريياز ب يهك ژفان شوهيئ ژيريئ ژ دايك دبئت:

- ۱- د رييا كومه كا نفيسكارين جو داجودادا بشيوهيه كي بي بهرنامه
و بهر به لاف ، لوه لاته كي يان چھند وه لاتان بهه قره دماوهيه كي
دريژدا ژ دايك دبئت ميناك ، ريياز كلاسيك.
- ۲- دبئت بتهئي لسهر دهستي يهك نفيسكاري دا پهيدا دبئت ميناك
ريياز ناتوراليزم كو ئيميل زولا يئ فرھنسي ل پاريسي به لاف
كر.
- ۳- د رييا كومبونا كومه له نفيسكار ، هونه رھمند و روناكيران دا
دماوهيي به لاف كرنا به بياننامه يه كي دا ، يان درييا به لاف كرنا
روژنامه و كوڦاران دا ، بشيوهيه كي پلانكري و د باژاره كي
دياركري دا خوهيا دبئت ، پاشان ل وه لاتيئ دن به لاف دبئت ،
مينال رييازئ (رياليزم ، دادائيزم و سورياليزم).^۲

¹ Branschrig: Notre litterature dans le texte Paris 1949 p 48

^۲ - دكتور محمد غنيمي هلال: الادب المقارن، دار العوده بيروت سنه ۱۹۵۲ ص ۷۸

ريٻازا ڪلاسيڪ

چهند ديتننن جوڊا ڙ بو زاراقهين ڪلاسيڪي

ڪلاسيڪيهت ب واتهيا خواه يا زماني ڙ پهيفهڪه لاتيني (ڪلاسيڪس) پيڪ هاتيه ئهڦڙي ڙ بنگهه بو هڙمارهڪه ڪهشتيئين شهري يان بازرگاني د هاته گوتن (يهڪينهيهڪا ڪهشتيان) ڙئاليهڪ دنه هاتيه خواهياڪرن ڪو ئهڦ زاراقه ڙبو چينا بلندا جڦاڪا ئه وروپي هاتيه ڪو دوي دهمي دا جڦاڪ ڙ 6 چينا پيڪ دهات و چينا ههري بلند دگوتنن ڪلاسيڪ. لي ماموستا (أحمد حسن أزيات) ب (الأتباعيه) وهرگيزايه لي دبيڙهه "راسترين گروڦ ڙ بو شرؤقهڪرنا وي ڪهڦن يان (القديم) ه. ههروههها هند ديتنن دن لسهر في زاراقهه ههنه، ڪلاسيڪيهت واته ريٻاز پاشان ڙبو خواندنال دبستانان هات ب ناف ڪر. ² تي زانين ل دهستيڪي توفتي ڪلاسيڪيهتي ل ئيتاليا هاته هه مبيڙ ڪرن، دهمال داوويا چاخين نائين (قوستهنتينيه) ب دهستين تورڪان شڪهستي و ئهوه ڪهسين ڙ ويڙي رهفين،

وان دهستنقيسين گريڪي ب خواهرا ئانين، پاشان ئهڦ توفه ل فرهنسا شين بوو و گهشهڪرو بهرفره بوو و شاخين خواه هافيتن هه موئهوروپا رڙڙاڦا. بزاڦا ڪلاسيڪيهتي د سهدهسالا ههڦداندا شيوهيي خواه وهڪه مهزههبي ئهدهبي گرت، ڪو ڙ وي دهميرا دبيڙن (چاخي زيڙين)، وهڪه هاتيه خواهيا ڪرن يهڪه مين ڪهسي

١- 5, 2, 2002 www.islamfodey.com - عبدالملڪ الزميع : المذاهب الادبيه الغربيه

٢- المذاهب الادبيه منتديات النجوم www.alnijom.com

بنگهه و بنه مایین فی مهزهه بی داناین ههلبهستقانی فرهنسی (بووالو) بوو.^۱

کلاسیکیهت وهکه ریپازهکا ئهدهبی دسه دسالادوهمی زاینی ژیرا دگوتن:

نیقیسینا ئه رستوقراتا یا بلند، کونوینه راتیا چینا ئارستوقرات و روئشنبیران دکر. لی د چاخی سه رهلدانا ئهدهبی یا ئه ورؤپادا ههروهها چاخی نوودا مه بهست ژئی هه موو ئهده بیاتا مرؤقاتی یه یا کونوینه راتیا باشی، راستی و جوانیی بکته، ئه و میناکه که کو بجه و دهمی ههروهها ب جودهیا چینایه تی یا جفاکی ناهیت گوهرین.^۲

تایبه تمه ندیین فی ریپازی :

۱- دهستنی شانکرن و گرنگی دان ب توخمی نوهاتی، ۲- ههروهها چاقدی ریکرنا مه زن بشیوهیه کی خه مخوری و راوهستان لسه ر زه لالیا زمانی و بالکیشی یا ههلبهستی و هه فوکان، ۳- ب پرانی بانگ کرنا چینا روشنبیر ۴- ههروهها ئهده بیات دهر برینی ژ ژ خواسته کین مروقان بگشتی بکته، ۵- ژئالیه ک دنقه گریدانا ئهده بیاتی ب ئه خلاقی فه ژبو ئارمانجین فی ربونئ ۶- ههروهها ریژگرتنا که فنه شوپیین جفاکی دناف جفاکی دا تین بکار ئانین.^۳

^۱ - دکتور عمر دقاق : إنھیار الایده لوجیه یختال المذاهب الادیبه. جریده الثوره. سیاسیه تصدر عن الوحده الصحافه و الطباعه و النشر شوؤن ثقافیه دیمشق.

www.admin@thawra.com

^۲ - دکتور حقی اسماعیل : منتدیات الاقلام، ۳۱-۸-۲۰۰۶ من موقع www.aklaam.net

^۳ - سید سلیمان سادات اشکور : کاتب ایرانی ، معطیات الثوره علی الکلاسیکیه ، ۲۷- سبتمبر- ۲۰۰۹ من موقع www.diwanalarab.com

رهین هزری و بیروباورین کلاسیکیه تی

- ۱- ریپازا کلاسیکی ب دیتنا گریکی یا وهسه نیقه هاتبوو گریدان و هه موو دیتن ، هزر ، رهوشت و کهفنه شوپی ب خوه فه گرتن
- ۲- ئه ده بیاتا گریکی ب هه موو جوره یین ئه ده بی ژ ره خنا ئه ده بی ، ئه فسانه و هه تا هه لبه ست و شانوی ب وهسه نیه تیقه هاته گریدان .
- ۳- پاشان رومان هاتن هه موو رهوشتین ئه ده بیاتا گریکی ب بیروباوهر و هزرین وهسه نی بو خوه ژئ گرت
- ۴- پاشان نصرانی هاتن و ل هه مبه ر فان رهوشتین وهسه نیه تی شهرکر ، وان هه ول دا کو ئه ده بیاتی د چاخ خوه دا رهنگه کی نصرانیه تی بده نی و بنگه هین رهوشتین وی ژ ئنجیلی بیت ، لی ژ بهر هیز و رهسه نایه تیا گریکی ئه ف هه ولدانه سه رنه که فت .
- ۵- پشتی سه دسالا سیزدان زاینی بزاقا فه ژینا ئه ده بیاتا گریکی یا که فن خوه یا بوو ، ئه وژی پشتی ده رکه فتنا ره خنه گر و نقیسکاران ل سه ر په رتوک و به رهه مین (ئه رستو) ی وه رگیرانا وان ژ بو عه ره بیی و د ری یا (ئه نده لووس و سه قه لیا) پشتی شه رین خاچپه ریسان گه هه شته وه لاتی شامی .
- ۶- پاشان ریپازا کلاسیکی د ئه ده بیات و ره خنی دا پشتی سه دسالا (۱۶-۱۷) پیشداچوو .

رېيازېن كلاسېكېت پېښه هاتېه گرېدان

تې زانېن ب هاتنا زانايېن بېزهنتې و ئەدەبىياتا وى بۇ ئىتاليا دەستىقىسىن گرىكى و لاتىنى يېن كەڭن ب خوەره ئانېن ، بزاقا زانستې ل ئەورۇپا دەرکەفت .

ئەورۇپيان لېكۆلېن ل سەر ڤان دەستىقىسان كرن و بەلاق كرن ، هەروەها سود ژ بنگەه و سېمىيې وان وەرگرتن و تايبەتمەندىيېن وى كرنه بنگەه كو لسەر بمەشن و پېشدا بچن ، ميناكېن هەردوو پەرتۆكېن (ئەرسىتۆى يېن ناڤدار هونەرا هەلبەست و گوتارى ، ديسان هونەرا هەلبەستېن هەلبەستقانى رۇمانى (هوراس) و پەرتۆكا وى يا ل سەر هونەرا هەلبەستې .

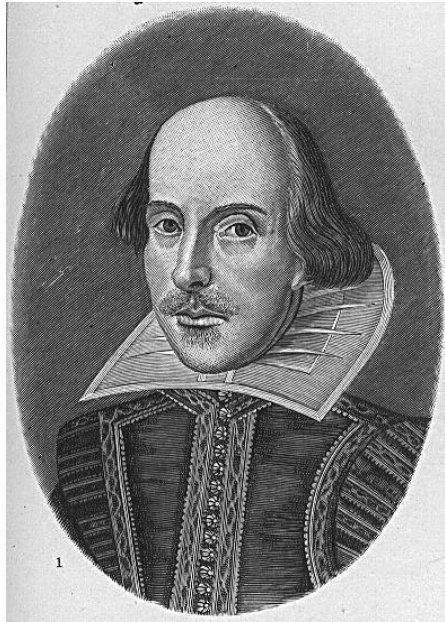
ئەڤزى تې وى واتەيى كو چاند و كۆلتورا گرىكى و رۇمانى د ئەدەبىيات و هونەر و بېروباوەرېن وان بون بنگەهەك ژ بۇ ئاڤابۇنا كلاسېكېتې ، لى پېويستە ئەو نەهې ژ بېر كرن كو رەگەزى وى ئەو بېردوزەيه يا ئەرسىتۆى دانايى ب دېتېنېن پړانېان دا ئەو بنگەهې كلاسېكېتې يە ، لى تې زانېن كو ئەرسىتۆى هەلبەست نە نڤىسىنە ب تەنې ل سەر داستان و دراما راوستايە ، وى گرنكى ب ئەدەبىي زارڤەكرنې ب هەردوو شېوھىيېن كۆمىدى و تراژىدى داىە .

بېگۇمان پېشداچۇنا ئەدەبىياتا ئەورۇپا د رېتائىسانسى دا وان چاڤكانى ژ ئەدەبىياتا گرىكى و رۇمانى گرتىنە و ل گۆرى وى رېياز و پلانېن خوە نەخشە كرىنە ديسان لېكۆلېن ل سەر كرىنە و ديار بونا وان ب شۇنوارېن (ئەڤلاتون ، ئەرسىتۆ ، ھۆمىرۇس ، سۆڤۇكلىس و... هتد

ب سەدەماڤى كۆلتورې گرىكى و رۇمانى يى دەولەمەند ئەورۇپا يەكەمىن رېبازا ئەدەبى ب ناڤى كلاسېكېت ئاڤاكر ، لى سېمىيې كلاسېكېتې ژ ئالىي تېورى و ب كار ئانېنى ڤە تەواو نەبوو

وہشاندا، ھەروەھا ھیرش کرە سەر وان کەسان یین ژ بو گەلی
 فرەنسی ب زمانی لاتینی د نقیسن و زمانی ب رۆمەتی فرەنسی
 ووندا دکەن، دیسان بانگ کر کو ئیدی بابەتین بی بەا یین
 ھەلبەستان نەنقیسن وەکە ئەدەبی دیری و پەسندانی یان
 قەھرەمانیی، دیسان ئانی زمان پۆیستە ھەلبەستین وە ب بەا و نرخ
 بن.

ژ ئالیەک دنقە پێشەنگی دبستانا ئینگیزی (شکسپیر)

لسالین 1564، 1616) ز دا د دەمی خووەدا بەری گەل دا
 ئەدەبیاتا ئیتالی د چاخێ ناڤین دا و دەستیپکا چاخێ سەرھلدانی .
 پاشان ھەلبەستقانی مەزن (مالیرب) ل سالین 1555، 1628 ز دا
 وی رۆلەکی گرنگ ل سەر پێشداچوونا زمانی ھەبوو، ھەلبەستین
 وی د ژێھاتی و ب نرخ بۆن بابەتین ھەلبەستین وی مۆھرا مرۆقاتیی
 تی دا خوھیا دکر. وی نە د ھیشت ھەزین وی باندوری ل سەر

ههلبهستين وى بكهت لى وى تهرازيهك د چارچوڅى عاقلى و عاتيفى
دا دانابوو.

ئهدهبيات ل با (ماليرب)ى ئيلهامه ئافراننده و ئارهزوويه، ژ
بهرقى يهكئ ئهف بيروباوهريين وى ل با رهخنهگرئ فرهنگسى
(نيكولا بووالو) كو وى دبستانا كلاسيكا يانول
ساليين 1636، 1711 (دا ئافاكر بووديسان خوهدى پهرتوكا خوه يا
ناقدار بو د هونه را ئهدهبي دا كو لساليين 1674ز هاتبوو وهشان،
وى د پهرتوكا خوهدا بيروباوهريين (ماليرب) ب باشى په ژراند بون
و ريزگرتن ژير نيشان دابوو . ب قى يهكئ ههلبهستقان (ماليرب) ژ
سهركردين رييازا كلاسيكى تى ديتن.

تى زانين ل ساللا 1634 ز (كاردينال دى رشيلا) وهزيرئ
مهليك لويست سيزدههم سازيهك ژ بو زمانى ئافاكر كو ئه و سازى
ل سهر پرسگريكين فورهنگا زمانى رابوهستيت ل گورى رپييين
ههلبهستقان (ماليرب) ئهف ژئاليى زمانى قه. لى ژ ئاليى شيانين
فهلستهفى قه كه دا دوو فهيله سوڤين مهزن تيدايه كو ئهدهبيات ب
هزرين خوه بين فهلستهفى نهخش كويه، ب واته يا كو هونه ر د ژيانا
مروڅان دا په يامهك پيروزه وان ههردوويان روويى راستيى ب
هزرين خوه بين فهلستهفى دا كلاسيكيه تى¹.

- 1 p71 (Nicola) historire de la litterature Euroeenne 1959, De segur

ئەو فەیلەسوفین کو ریپازا کلاسیکی لسەر ھزرین وان ھاتی

دامەزراندن

ھەردوو فەیلەسوف ئەقن

۱- دیکارت ژسالین 1596، 1650ز

۲- پاسکال ژ سالین 1623، 1662ز کو ھەردوو ل سەر وی

باوھرینە کو عاقل بنگەھێ ھەر تشتی یە.

تێ زانین دیکارتی ل سال 1637 ز پەرتۆکەک ل سەر

فەلسەفێ ب ناغی (گوتار دپروگرامی دا) دەرخت ، و تیدا بریاردا

کو ژ بو چ تشتان تەسلیم نەبن بەری ھون نەئیخنە ژیر کۆنترولا

عاقلی و عاقل شوپاندنی ل سەر ھەبوئا وی نەکە ت، ھەروەھا

دیکارت بوو وی یەکی دچیت کو عاقل بتەنی رێ یە ژ بو گەھەشتنا

کارین باش و زانستی، ھەروەھا دبیژیت "ھەر تشتی ئاقل

نەپەژینیت پیویستە ئەمژی نە پەژرینین ، دیسان دیکارت خوەدی

ھەلوئیستی ناقدارە (ئەز ھزر دکەم کەواتە ئەز ھەمە) ھەروەھا

ھەلوئیستی (گومان بنگەھێ باوھری پیکرنی یە) ھەروەھا دیکارت ب

(زانستی پەیقینی) ناقدار بوو ، (جاحظی) ئەف ھەلوئیستی دیکارتی

وھکە پراکتیک د پەرتۆکا خوەیا ناقدار (الحيوان) پیک ئینا .ھەروەھا

دکتور طە حوسین) ژی د لیکۆلینا وی ل سەر ھەلبەستا جاھیلی دا

ئەف یەکە پیک ئینایە، واتە عاقل ل با دیکارتی خواستەکین ھوندرین

و تشتین زیان بەخش ژ بو مرؤقاتیی نا پەژرینیت ، لی ئیرادە دی

مرؤقی بەر ب کارین باش و ب مفا پالادەت.

پر رۆشنبیر د بەرھەمین خوە یین رۆشینبیری دا کەتنە بن

باندورا فەلسەفا دیکارتی ، ھەروەھا (پاسکال) ژی باوھری ب ئی

یەکی ھەبوو و ل با وی عاقل خالا دەستپیک و داوی یە ، وھکە

ئەف یەکە د پەرتۆکین وی (الریفیات، الأفكار) خوەیایە کو ب

شیوهیه کی مهنتقی ، ساحر و بالکیش هاتبون ئەنجام دان، ههروهها
 نفیسین وی نوینه راتیا راستی ،باشی و جوانیی دکر. تی زانین
 پاسکال د کاری خوهیی ئەدهبیاتی دا بهر ب ئەرستویی گریک و
 هوراسی رۆمانی فه دچوو، ژ وان مهرجین کو پیویسته سۆد و
 خوهشیا هونهری د ئەدهبیاتی دا هه به ۵۳.

گرنگترین بنه مایین کلاسیکیهت لسهر هاتیه دامه زانندن

۱- ئەف ریبازه گرنگیی ددهت ئەدهبیاتا یۆنانی و رۆمانی ژ بهرکو
 ئەو میناکین بلندن بتاییهت ئەو بنه مایین (ئەرستۆی پیک ئیناین د
 ههردوو پهرتۆکین خوه یین نافداردا) هونهرا ههلبهستی و هونهرا
 گوتاری یان خطابیی)

۲- گرنگی دان ب عاقلی و عاقل ل باوان بنگههی فهلسه فهیا جوانیی
 یه، ئەو ل سهه ر ئان خالان بانگا نفیسکاران دکهت
 ئا- گریدان ب بنه مایین کو رهخنه گر بریاری ل سهه ر بدهن
 ب- گریدانا خه یالا ئەدهبی د گهل عاقلی
 ج- ریزگرتتا یاسا و کهفنه شوپین جفاکی
 د- گریدانا ئەدهبیاتی ب بیروباوه رین ئەخلاقی فه و ژ بو
 مه ره مین فیروبونی ب کاربینن. ، ل سهه ر نفیسکاریه کو خیر ل
 سهه ر شه ری زال ببیت دیسان د ماوهیی نفیسینا خوه دا تشته کی
 پیشکیشی گهل بکهت کو سۆدی ژئ وهر بگریت ئەف مهزه بی
 عاقلیه .

۳- ده برینی ژ خواسته کین گشت مرؤقان بکهت کو هه موو مرؤقاتی
 خوه تیدا ببینیت .

۴- گرنگیدان ب چینین بلند د جفاکی دا و ههلبژارتنا بابه تین ئەدهبی
 ل سهه ر ژیا نا دهوله مند و چینا ئەرستۆکراتان .

- ۵- گرنگی دان ب زه لایا زمانی و بالکیشیا هه فوکان دیسان بانگ کرنا گه بتاییه ت چینا رۆشنییران.
- ۶- گرنگی دان ب شانویئ پتر ژ ههلبهستان و سترانییژی . ژ نافدارترین زانایی فی مهزهه بی (راجینی کۆرنی مؤلیر).
- ۷- گرنگیدان ب یه کیتی یا دهه جهی ، واته دهه ژ ۳۶ دهه مییران دهرباس نه بیت ، ههروهه جهژی ژ چارچوئیی باژی رهکی دهرنه که فیت ، بویور ژی دبیت یه که لپه یه که بیت.
- ۸- گرنگیدان ب باکزی یا شیوهی (صفاء النوع) واته گهر دراما کومیدی بیت دبیت بگشتی کومیدی بیت یان ب پیچه وانه و نابیت بابه تان ته قلیهه ف بکه ن.
- ۹- نابیت نفیسکار دهر برینی ژ ههستین خواه یین تاکه که سی بکه ت ، لی پیویسته گریدای وان رهفتاران بیت یین کو دناقا جفاکی دا هه یین .
- ۱۰- دبیت هه موو کاره کی ئه دهه بی لگوری یاسا و دهستوری بیت. ۵۲

کلاسیکیه تا نوو:

ددهما نودا کلاسیکیه ت هند پیشداچوو رهخنه گران ناڤ لیکر (کلاسیکیه تا نو) بشیوهیه کی ههول دا کو دیتنین وی دناقبه را بابه تی یا هسک یا کلاسیکیه تا که فن و (الذاتیه المتطرفه) یا رومانسیه تا نو بیت. وهکه تیزانین ئه ف دبستانه لسه ره دهستین نفیسکاری ئه مریکی (الیوت و آ. ریتشاردز) وهند رهخنه گرین دن یین هه فچه رخ دهست پیکر.

ئه ف ریباره گریدای رهوشتین باشین مروقاتی ههروهه را راستی و باشی و جوانیی یه. ههروهه ها گرنگی ددهت شیوهیی نفیسینی بتاییه ت زمانی و گریدانا وی ب بیروباوه رین ئه خلاقه ف

شکسپیر ب پیشه‌نگی ریپازا کلاسیکی د چاخِ خودا تیت ناسکرن،
لئ کلاسیکیه‌تا نو فه‌دگه‌ریت ژبو دبستانا فره‌نسی لسهر ده‌ستی
ره‌خنه‌گرئ فره‌نسی یئ ناقدار (نیکولا بوالو لسالا ۱۷۱۱ز و
په‌رتوکا وی یا بناقی زانستی ئەده‌بیاتی (علم‌الادب).

ریپازا کلاسیکی یا نو لسهر هند هزرین گرنگ هات
دامه‌زاندن: مینا

- ۱- زارقه‌کرنا ئەده‌بیاتا گریکی و رومانی د هند ئالیاندا ،
- ۲- هه‌روه‌ها عاقل بنگه‌هه و پیقانین فه‌لسه‌فا جوانیی یه د ئەده‌بیاتی
دا
- ۳- هه‌روه‌ها ئەده‌بیات بته‌نی ژبو چینا روناکییره نه ژبو جفاکی
بگشتی،
- ۴- گرنگیدان ب روخساری و شیوه‌ی و جوانیا ده‌ربرینی دیسان
شروقه‌کرنا هوندری مروقان و خوه‌یاکرنا نه‌ینیان ب شیوه‌یه‌کی
هور و بابته‌تی ،
- ۵- دپله‌یا یه‌کاندا گرنگیدان ب چینا بلندا جفاکی و دوورکه‌تن ژ
پرسگریکیین جفاکی و سیاسی. ۵۳

جهین به‌لاف بونا کلاسیکیه‌تا نو:

وه‌که تیزانین فره‌نسا ب دایکا هه‌موو ریپازین ئەده‌بی و هزری
ل ئەوروپا تی ناسکرن، ژ وانژی ریپازا کلاسیک کول فره‌نسا هات
دامه‌زاندن و لویری بنگه‌هین وی لسهر بنه‌مایین گریکی دانان ،
پاشان ئەف ریپازه‌ل ئیتالیا ، به‌ریتانیا و ئەلمانیا لسهر ده‌ستین
نیفسکارین مه‌زن وه‌که (بوکاتشیو وشکسپیر) به‌لاف بوو.

ریڙا کلاسیک لبا عه ره بان :

ئهف ریڙا ل داوی یا سه دسالا نوزدان و چاریکا یه کان ژ سه دسالا بیستان دناف هه لبه ستا عه ره بی دا خوه یا بوو، د دمه کی دا کو ره شا جفاکی و سیاسی ته فلیه هف بو، دیسان دهما شیار بوونا هه ستا نه ته وایه ت بوو ل وه لاتین عه ره بی.

ژ بهر کو د وی دهمی دا وه لاتین عه ره بی لژیرو حوکومداریا عوسمانی بوون، لی په یدابونا فی ریڙا ئه ده بی باندوره که باش لسه ره فه ژانندن و زه لالکرنا زمانی عه ره بی کر له مبه ر بتورکی کرنی ، بقی یه کی زمانی عه ره بی ژ قه یدوزنجیرین وی دهمی رزگار بوو، دیسان له مبه ر وان پروپاگه ندین لدژی زمانی عه ره بی یی زه لال راوه ستان، و گرانی دا سه ره فه ژانندن و نوکرنا زمانی عه ره بی یی ره سه ن .

پیشه نگی نافی فی ریڙا ئه ده بی وه که (ریڙا فه ژانندن ونوژهنی) دانی (مه حمود سامی البارودی) بوو.

تایبه تمه ندیین هه لبه ستی لبا محمود سامی البارودی :

- ۱- مه حمود سامی دیت د وی دهمی دا هه لبه ستا عه ره بی مینا له شه کی مری و بی واته یا، له وما له مبه ر فی یه کی ده رکه فت و خواست کو ئه ده بیاتا عه ره بی بقی ریڙا نو خوه پیشدابه ت.
- ۲- گرانی داسه ر هه لبه ستقانیین که فن و وی میناکیین بلند د چاخین پیشکه فتی دا لبه ر چاف گرتن.
- ۳- به حرا یه کان پاراست دیسان لسه ر سه روا یه کگرتی راوه ستا.
- ۴- پیگری ب یه کگرتنا ریژان دکر دیسان پر بابه تان خوه د هه لبه ستین وی دا ددیت.

- ۵- شیوهی ههلبهستین وی دبالکیش و ههفوکین جوان بکار دئانین .
- ۶- ژئالیی پیکهاته و ههفوک و وینه و واتهیی قه لپهی ههلبهستقانیی کهفن (ههلبهستقانیی عهباس) ی دچوو .
- ۷- بشیوهیهکی گشتی ههلبهستا عهرهبی بوسهر هیژ بزاڤ و ژینداریا وی قه گهراند .
- ۸- وهک تیژانین مهحمود سامی البارودی هژمارهک ژ ههلبهستقانیی ناقدار لپاش خوه هیشتن مینا (، احمد شوقی ، حافظ ابراهیم ، معروف الرصافی ، احمد محرم ، محمد عبد المطلب ، عبدالعزيز ، مصلوح ، بشار الخوری ، شفیق جبری و احمد السقاف هتد) .
- ۹- لسهر دهستی ئەحمەد شهوقی شانوگه‌ریا ههلبهستی خوهیا بوو .
- هیژی بهره‌مین کهفن و لاسایی کرن لسهر بیروباوهرین وان زال بوو .
- ۱۰- بگشتی پارستنا کیش و سه‌روا .
- ۱۱- ئاقا بونا کهساتیا ههلبهستقانی .
- ۱۲- ب پرانی وینه د خه‌یال و شروقه‌کرنا حسی دا خوه‌یایه .^۱

ههر چند ههلبهستقان لسهر رییا ههلبهستقانیی کهفن ژ چو بن ، لی دیسان وان ئەزمونین خوه یین تاییه‌تی ژی ئەنجام دانه .

بشیوهیهکی گشتی ئەدهبیاتا کلاسیک ، ئەدهبیاتا چاکسازیی یه هه‌لووستی وی ناخنجه دناقه‌را کهفن و نوودا، دناقه‌را گهل و

۱- المدارس الشعرية العربية في العصور الحديث من ويكيبديا www.wikipedia.org

رژیمی دا ، ئارمانجا وی چاکسازیه نه شوره شه، دیتنن نفیسکاران
ریفورمکرنه ئەو بهری جفاکی ددنه یه کگرتنی ژبو چاره سه ریا
پرسگریکان.^۱

ریبازا کلاسیک لبا کوردان:

وهکه تیزانین ژبه رکو کورد د دریژییا دیروکی دا نه بونه
خوهدی کیانهک و دهسته هلاتهک ، لهوما به شهکی هه ری مه زنی
دیروکا مه نه هاتیه نفیسین، گهر هاتبه نفیسین ژی نه بشیوهیه کی
راست و ریک و پیکه ، هه ری یه کی لگوری خوه نفیسانیه، لهوما ئەم
براستی دیروکا دهستیپکا ئەده بیاتا کوردی نزانین.

ئەو ئەده بیاتا مای ژی ده فکی بوویه ئەوه یالسه زاری خه لکی
مای ، بته نی تشتی نفیسکی ئەوه ژ بو دهستیپکا دیروکا ئەده بیاتا
کوردی کو ژ چوارینه یین (بابا تاهیری هه مه دان) دناقه را سالین
(۹۳۵-۱۰۱۰) ز ده ست پی دکه ت.^۲

ژ ئالیهک دنقه د پهرتوکا (صادق بهاء الدین) یا بناقی
هوزانقانی کورد ، هه لبه ستفاک دن هه قچه رخی بابا تاهیری
هه مه دانی دایه ناسکرن، ئەوژی (عبدالصمد بابکه) هه ، هه ر چه نده ژ
بی خوه دانی باش ناھی ناسکرن بته نی (صادق بهاء الدین) ئەف
هه لبه ستفانه دایه ناسکرن، کو دناقه را سالین (۹۷۲، ۹۷۳) ز ژدای
بوویه و لسالین (۱۰۲۰، ۱۰۱۹) وه غه ر کریه، که واته بابا تاهیر و
عبدالصمد بابکه دهستیپکا ئەده بیاتا کوردی یا نفیسکی نه.^۳

۱- عبدالکریم : المذاهب الادبیه ، المذهب الاتباعی الکلاسیکی ، إبریل ۲۰۰۸، ۱۸، ۱۰، من موقع

www.arfad.com¹

۲- دکتور فهراه پیربال : ریبازه ئەده بیه کان ده ازگای چاپ و بلاوکرده دی ئاراس ، هه ولیر
۲۰۰۴ ل ۴۶.

۳- صادق بهاء الدین : هوزانقانی کورد ، چاپا یه کی ، ۱۹۸۰ بغداد ل ۱۷

پاشان قوناغا ههلبهستقانیین مه یین مینا (عهلی حهریری) کو
 دناقبهرا سالین (۱۰۱۰-۱۰۷۷) ز ژیايه ^۱. (مهلائی جزیری) دناقبهرا
 سالین (۱۵۶۶-۱۶۴۰) ز ژیايه، (فهقیی تهیران) دناقبهرا سالین
 (۱۵۴۹-۱۶۳۱) ز ژیايه ^۲. دهبرارهی چاخ و دهمین ئهحمهدی خانی
 دوو بوچون ههنه هند لوی باوهری نه دناقبهرا سالین (۱۶۵۱ -
 ۱۷۰۷) هند ژی ژبو سالین (۱۶۵۰-۱۷۰۶) ز دهست نیشان دکن ^۳.
 وهکه تیزانین خانی ل ریژا شکسپیری ئینگلیزه کو ریتاینسانسهک
 بو، ژبو شیاریوو پیشداچونا نهتهوا کوردی، و دانینا بنگههکی
 ئهدهبی یی کوردی کو د وی دهمی دا چهند پیویست بو، دکارین
 بیژین خانی ژی ل ئاستی وانه بهلکو بلندترژی بیت، ژ ئالیهک دنقه
 ههلبهستقانیین کرمانجیا ژیرین مینا (نالی) کو دامهزینهری قوناغا
 ههلبهستی یا بابانه و ناقدترین ههلبهستقانی کرمانجیا ژیرینه
 دناقبهرا سالین (۱۸۰۰-۱۸۷۳) ز ژیايه، ههر دههمان دهمی دا
 ههلبهستقانیین بابان یین ناقدار (سالم) لسالین (۱۸۰۵-۱۸۶۹) زدا
 ژیايه، (کوردی) لسالین (۱۸۱۲-۱۸۵۰) زدا ژیايه لهورا ژیرا دبیزن
 سی کوچکین بابان، دیسان ژ ههلبهستقانیین کلاسیک ئین کرمانجیا
 ژیرین (شیخ رهزا) لسالین (۱۸۴۲-۱۹۰۹) زدا ژیايه (وهفایی) لسالین
 (۱۸۴۴-۱۹۱۴) زدا، مهولهوی د سهه سالانوزدانه ژیايه ههروهها
 مهحوی، حاجی قادری کویی، (احمدی کور) دهستیپیکا
 سههسالان بیستان، وهتد. ^۴ ههر تم مروقی کورد دگهل کاروانی

-
- ۱- محمد امین زکی: تاریخ الكورد وكوردستان الجزء الاول من اقدم العور التاريخيه حتى الان، الطبعة الثانية سنه ۱۹۶۱ ل ۳۳۵
- ۲- سعید دیرهشی: دیوانا فهقیی تهیران، ۲۰۰۵، دهزگههی سپیریژ دهوک، ل ۱۵
- ۳- صادق بهاءالدین ئامیدی: هوزانقانییت کورد، چاپا یهکان، ۱۹۸۰، بهغدا، ل ۳۱۱
- ۴- دکتور ماروف خزندهار: میژووی ئهدهبی کوردی، لهسهرتاوه تا سههدهی چواردهم، دهزگیایی چاپ وبلوکردنهوهی ئاراس، ههولیر ۲۰۰۱، ل ۸۰

ژیانې پېشداچوپه و بهردهوام ئهدهبیاتا کوردی پشتی قان قوناغان
بهردهوام بوویه و گهشه کریه.

وهکه تیزانین ئهکادمیین ئهروپی ب هه موو ئهدهب و هونه را
ژ سه دین نافیئ تاکو دهستیپیکا سه دسالا نوزدان را دبیژن (کلاسیک)
ديسان نه ته ویین مینا (عه ره ب ، تورک ، فارس) د قی واریدا هم
وه کریه ، کوردان ژی مینا قان نه ته وان هه ول دایه میتوده کی ژبو
دیهک گه هه شتن دناقا ئهدهبیاتی دا بکار بینن ، لی ب لبه رچاڤ گرتنا
هند خالان ، گهر ژ سه د سالا پازدان تاکو سه د سالا نوزدان چه مکی
کلاسیک ژبو ئهدهبیاتا کوردی بکار بینن ، واته یه که ئیستاتیکا وه ها
ناگریت کو میتود و تایبه تمه ندیین ریبازا کلاسیک ئهروپا تیدا
هه بن ، لی بته نی ژبو ناف لیئانه ک بیت ژبو ژه هف جودا کرنا
قوناغین ئهدهبیاتی ، ژبه رکو کلاسیزما ئهروپی ژ کلاسیزما کوردی
جودایه .

گرنگترین خالین کلاسیزما ئهروپی ژ یا کوردان جودا دکهن:

۱- کلاسیزما کوردی پری سوز و رومانسیه ته ، ئه قژی
پیچه وانه ی کلاسیزما ئهروپایی ، کو لسهر بنگه هی عه قلداریی هاتیه
دامه زراندن .

۲- کلاسیزما ئهروپی لسهر بنگه هی فه لسه فا گریکی هاتیه
دامه زراندن ، نفیسکاریئ کلاسیکیئ ئهروپی لسهر پهیره و
دهستورین گریکیئ که فن مه شیانه مینا (سوفوکلیس ، هومیروس
، ئه رستو ، هوراس هتد) لی کلاسیکیئ کورد لسهر پهیره و
دهستورین ئیسلامینا مه شاینه مینا (المتنبی ، المعری ، الفراهیدی
، فضولی ، فردهوس ، شیرازی هتد)

۳- کلاسیزما ئه وروپی چەند چاڤکانیڤ تیوری و میتودین
فەلسەفی هەبوون کو لسه‌ر بمەشن وه‌که په‌رتوکیڤ (هوراس،
ئه‌رستو، بو‌الو... هتد) لئ کلاسیکیڤ کورد چ چاڤکانیڤ وه‌ها نه‌بون
کو لسه‌ر بمەشن.

۴- کلاسیزما ئه وروپی لسه‌ر (عروزیڤ ئه‌سکه‌ندری) و
هونه‌ریڤ ره‌وانبیژین گریکی دمه‌شیان، لئ کلاسیزما کوردی
لسه‌ر (عروزیڤ فه‌راهیدی) و هونه‌ریڤ ره‌وانبیژین عه‌ره‌بی دمه‌شیان،
ژبه‌ر وی یه‌کی ته‌کنیک و فه‌رمین ئه‌ده‌بی وه‌که‌ه‌ف نه‌بوون، له‌وما
دبینین کلاسیزما ئه وروپی یاسایا یه‌کتیا بابته‌ی هەبوو، لئ
دکلاسیزما کوردی نه‌بوو.

۵- د کلاسیزما ئه وروپی دا سیمایی چینایه‌تی و په‌سندانا چینا
ئه‌رستوکرات به‌ر بچاڤه وه‌ستا نه‌ته‌وايه‌تی تیدا خوه‌یا ناکه‌ت، لئ
کلاسیزما کوردی سیمایی چینایه‌تی کیم تیدا خوه‌یا دکه‌ت، و
هه‌ستا نه‌ته‌وايه‌تی تیدا هه‌یه، کلاسیزما ئه وروپی نه‌ته‌و په‌روه‌ر نینه
په‌ر ب کیماتی تی دیتن، لئ کلاسیزما کوردی میناکئ (ئه‌حمه‌دی
خانی، حاجی قادری کویی) ده‌ستپیکا ناسیونالیزمی پیڤه‌ دیاره.

۶- کلاسیزما ئه وروپی د خزمه‌تا چینا ده‌ربه‌گ دا بوو و
نه‌دکاری خوه‌ ژ چارچوڤی به‌رژه‌وه‌ندی و که‌ڤنه‌شوپیڤ وان رزگار
بکه‌ت، لئ کلاسیزما کوردی ب ریژه‌یه‌کا په‌ر کیم تر ب چینا
ده‌ربه‌گڤه‌ په‌یوه‌ندی‌دار بوو، به‌لکو هند ژ هه‌لبه‌ستقانیڤ کلاسیکیڤ
کورد وه‌که (شیخ ره‌زا، مه‌وله‌وی، حاجی قادر و نالی) ئه‌ف
چارچوڤه‌یه‌ شکانديه.

۷- کلاسیزما کوردی په‌ر توخم و که‌ره‌سته‌و دیتنیڤ رومانسی
تیدا خوه‌یا بوون، لئ ئه‌ف تشت د کلاسیزما ئه وروپی دا ناهین
دیتن.

- ۸- کلاسیزما ئەوروپی هژماره که دن ژ توخمین ئەدهبی مینا (شانونامه ، ووتار، چیروک و رومان) ب خوقه دگریت، لی کلاسیزما کوردی پرانی ههلبهست بوو.
- ۹- کلاسیزما ئەوروپی ل داوییا سه دسالا ههژدان بداوی دبیت ، لی کلاسیزما کوردی تاکو داوییا سه دسالا نوزدان بهردهوام بوو.
- ۱۰- د کلاسیزما ئەوروپی دا یه کگرتنا بابته تی مه رجه ک بوو، لی لبا کوردان پیچه وانه بوو.^۱

۱ - دکتور فههاد پیر بال : رینبازه ئەدهبیهکان ،، دهزگای چاپ و بلاوکردنه وهی ئاراس ، ههولیر ، ۲۰۰۴ ل ۴۶

به شئی سڀيه م ريڙا رومانسي

تيزانين ريڙا رومانسي ل داويا سهه سالاهه ڏان شوروش بو لهه مبهه هه موو كه ڦنه شوپيان د واري سياسي ، جفاكي و هزري دال ٽه وروپا ، ٽه ڦ ريڙاهه دهينداري هزري (جانچاڪ روسو) يه كول فرهنسا زهمينه يه ڪ ڙبو شوروشا فرهنسي لسالا (۱۷۸۹) دا ٽاماده ڪر و ٿيڊا بيروباوهرين ليبرالي ، خواسته ڪين ٽازاديي د هه موو وارين ڙياني دا بهرجهه سته ڪرن. ٽه ودهمه ڪ دريڙبو دهسته لاتا دهه به گايه تي و ديڙي لسهر هه موو ٽه وروپا زالبوو، بشيوه يه ڪي ڪو ڙيانا سياسي ، جفاكي و روشنبيري ب بهندي خوه چارچوڦه ڪربون، ٽيڊي مروڦي وي چاخي نه ڪاري لڙي وي باري گران بڙيت ، پاشان هند هزري نو هاتن پيش هه روهه د واري زانستي دا هند داهينان و ٽافراندهه ڪه فتن هولي ڙ ٽاليه ڪ دنڦه هه سته نيشتماني و نه ته وي پيشداچوو. دهه ڪه فتنه هزرا فهلسه فا نو د ڦي چاخي دا باندورهه ڪ مهزن لسهر ڪلاسيڪيه تي و هه موو سهه خله تين وي ڪر. دهه ڪه ميناهه گهه ر فهلسه فا (ديڪارٽ) ي ٽا عه ڦلي پشت ڪلاسيڪيه تي بيت ، فهلسه فا (ڪانت) ي ڙي ل سالي (۱۸۰۰، ۱۷۲۴) ز باندورا وي لسهر نيشان دانا هزرا ٽه دهه بي و رهخني هه روهه دهه بريني هه يه. پشتي وي لسالي (۱۸۱۳، ۱۷۷۰) ز دا (هيگل) هات وي ب ڪوراتي ته ڪه ز لسهر هوندري مروڦاتي ڪر و دا خوه ي ڪرن باوهري ب جيهانا ڙدهه ڦه لسهر هوندري مروڦي رادوهه ستيت. ديسان لگوري ديتنن وي مادهم هوندر تين گوهرين، هه ڪه س دڪاريت جيهانه ڪي

لگوری وینہیٰ خوہ یی تاییہت ب ئافرینیت. ئه قژی تی وی واتہیٰ
کوباہت ژ ہوندری مروقان دہردکہ قن.^۱

رومانسی یان رومانٹیکی بزاقہ کا ہونہری روشنیبری یہ
دہزروبییرین دیروکی دا، ل داویا سہدساللا ہہژدان و دەستپیکا
سہدساللا نوزدان ل ئه وروپا رۆژئاقا ہاتیہ ئاٹاکرن. تی زانین قی
ریبازی گرنگی دایہ سوز(عاطیفی) وہکہ ئه زمونین جوانیی ، خہیالا
مروقان وہکہ دەستہلاتا رەخنہیی، ب قی یہکی ری لہر
سہرہستی قہکر ل ہہمبہر ہزرا کلاسیکی ، دہربارہی شیوہیی
ہونہری وہکہ گوہرینہک لسہر کہ قنہ شووپیین جقاکی بتاییہت چینا
ئہرستوکرات کر، بشیوہیہکی کو چ رەگەزین بہیز د راستیا دیروکی
و خوہزایی دا د ہزری قی بزاقی دا ناہین قہشارتن . وہکہ
تہکہ زکرن لسہر گرنکیا خوہزایی د ہونہر و جوانیی دا.

دیسان رومانسیہت وہکہ دەستکەفت خوہدی ہونہردمہند و
روشنیبری مہزن و ناقداربو کو چاخی روناکی یان(عصر التنویر)
ب خوہرا ئانی د دەمہکی دا شورہشہک بو دژی پیقانین جقاکی
،سیاسی و ئہرستوکراتی .

رومانسیہت خوہ ب یہکہمین دەسکەفتین چاخی روناکی
دزانیٹ ژبو پیک ئانینا پەیمانین خوہ.

رومانسیہت ریبازہک ئہدہبی یہ گرنگی ب ہونہری مروقاتی
دہت ، ب ہہمو ئالیین خوہقہ قیان ، ہہست و ہہموو دیتان ب
خوہقہ دگریٹ و ہہر کہس د دیتین و حەزین خوہدا چ ئولدار یان
بی باوہری یان(ملحد)ئازادہ ، دیسان ئہق ریبازہ ئہدہبیاتی ژ

۱- مذہب الادب الغربی ، ولذ سمي مذهب الرومانسي ب المذهب التعبيري من موقع WWW.

Membres.lycos.fr.¹

ٲءءلاقي ءودا دكهٲ. ژبه ر قى يه كئ ژى ٲءف ريبازه ب ئاسانكاريا هزركرن و ئافرانءنئ ٲئ ناسكرن.

ٲيزانين كو ريبازا كلاسيكى گريءايى عقل و ريالٲهئى بو لئ ريبازا رومانسى ءوه ژفان هءوو ره گهزان سه ربه سٲ كر و ءيسان ره ٲٲن (ٲيار) ژ ءهرقهى ئولى و ٲءءلاقي ژئ به لاق بون. هه روهها ٲءفى ريبازئ هه موو ره ٲ و هزرين كو ل ءاويا سه ءسالا هه ژءان و ءه سٲٲيكا سه ءسالا نوزءان يين كو ل ٲه وروپا هه ين ب ءوه فه گرتبون. ريبازا رومانسى وه كه ريبازه ك ٲه ءه بى و ره ءنه بى (ٲقليءى) شوره شه ك ٲه ءه بى بو ژه موو ئاليانقه به نء و ياسايين ءوه جهين كلاسيكيه ٲئ شكانءن، قئ شوره شا ٲه ءه بى نيژكي سه ءه بى كئ بانءوره ك مه زن ءه موئاليين ژيانا ٲه وروپا كر، ءيسان جهئ ءوه ءناقفا فه لسه قئ ، ئولى، ٲه ءه بى ٲئ، موزيكي و هه مو جورين هونه ريءا كر.^١

واٲهيا زاراقهئى رومانسى:

بيگومان ژ بو ٲيناسه و ناسكرنا هه ر زاراقه بيه كى چه نءين بوچوون هه نه، لئ زاراقهئى رومانٲيكي ، رومانٲيقي و رومانسى يه ك واٲه دغه هينن.

ژبو زاراقهئى رومانسى ٲر ءٲٲن ءودا هه نه .هء ءٲن ژبو وئ يه كئ ءچن كو ٲه يفا (Romnius) ژ چه نءين زمان وزاراقه يين لائينى يين به لاق بوين هاٲيه، ٲاشان ٲه و ٲيكاهاٲه يين ءوه ژ ءيهانا ءوه زايئ، گيانى، موزيكي و قيانئ ئاف ءه ءه. ٲه و ءيهان ژى ب زمانئ نازك و هه ناسا ءريژ و ءوور ژ ءشٲن ئاشكه را و گوٲارا

١- عبدالرزاق الاصفر : المذاهب الءببىه لءى الغرب، ءراساٲ إءءاء الكٲاب العرب ، ١٩٩٩، من موقع www.awu-dam.org

که فن سهر دکه فن. لئ وینه یین وئ هه موو وینه یی خه یالانه و جیهانا
قه شارتی ، وپه یوه ندیین دناقه را تشنداناد دنازکن دیسان خه یال
لسهر سه رکیشیا سوزان زالن . بکورتاهی رومانسی دهر برینا
نفیسکاریه ژ هوندرو پرسگریکین وی.^۱

لسهر فی زاراقه یی دیسان هند دیتنن دن هه نه واته په یقا
رومانسی ژ په یقا (رومانیوس) هاتیه، کو ئەف زاراقه یه لسهر زمان
و ئەده بیاتا به ربه لاقا زمانئ لاتینی یئ که فن هاتیه گوتن، کو د
چاخین ناغین دا ژیرا دگوتن زاراقه یین زمانئ روما که فن، لئ ب
زمان و ئەده بیاته کا رهوان نه دهاته دیتن تاکو پشتی چاخئ
رینیسانسئ دهسپیکری، پاشان قان زمانان جهئ خوه د روشنبیریئ
و زانست و ئەده بیاتی داکر.

ژئالیه ک دنقه رومانسیان زاراقه یی (رومانسی) وهکه یه ک ژ
زاراقه یین سویسرا وهکه نافونیشان ژ ریبارا خوه را هه لبارت،
کو دهر برینی ژ نه رازیونا وان لسهر زالبونا روشنبیریا یونانی
و لاتینی لسهر زمان ئەده بیاتا وان یا نه ته وی دکهت، هه روه ها ژفی
مه زه به ی را دبیزن (الابتداعیه یان الابداعیه) ژ به رکو له مبه ر هه موو
ستون و بیروباوهرین کلاسیک تی دیتن ، لئ دریالیتی دا
رومانسیهت نه ک به نی شورده شه لسهر ئەده بیاتا یونانی و لاتینی یا
کلاسیک لئ شورده شه له مبه ر هه موو به ندین هونه ری یین که فنن
کو دوئ ده می دا هه یین.^۲

لئ دیتنه ک هه یه کو (Romance) رومانسی ئا ئینگلیزی هاتیه،
کو د چاخین تاریکیدا (Roman) ئەف زاراقه ژ په یقا واته یا

۱- مذاهب الادب الغربي ولذا هذا سمي مذهب الرومانسي بالمذهب التعبيري من موقع

www.maktoobblog.com

۲- الرومانسيه النادی الادبی - طباعه ۲۰۰۷، ۵.۲. من موقع www.adabihail.com

سهرپيھاتيئن پھلھوانی د هلهبهست و پهخشان چيروک يان رومانان دگه هاند، پاشان بو زاراقه يهک کو چه ندين سه خلهت ب خوهقه گرتن هند ژوان سه خلهتان د هند کارين نه ده بيدا تين ديتن وهکه سوزوڦيانا دژوار ،غهریبي و غه مگینيا کوور.

پاشان بو ريياز هک نه ده بی و دناقا خوهدا په هلهوانی ژ سوزوڦيان و خه يالان دوورژ عه قلی پیک ئانين، ب پيچه وانی شيوي کلاسيکی وهکه بالکيشی و مه زن کرنا خه يالان، ههروهها خه باتی ژبو رهڦيني ژ رياليتها نه خوهش دکهت، لسهر قی يهکی (بول قاليري) د بيژيت "مرؤقی بخازيت پيناسهيا رومانسيه تي بکهت نابيت د عقلی خوهدا يی متزن بيت.^۱

سه ده مين سهرهلدانا رومانسيه تي :

- ۱- بزاقا روشنگهري د سه دسالاهه ژداندا ل ئنگلستان پاشان ل ئلمانیا و فرهنسا هه موو نه وروپا دا بو زه مينه يهک ژبو شوره شا و فرهنسا و ههروهها سهرهلدانا قی ريياز نه ده بی.
- ۲- ئاليين نه باش يين شوره شا فرهنسی د نه ده بياتا فرهنسی دا رهنگ دا ، ههروهها شکه ستنا ناپليوني د شهري (واترلو) دا بو سه ده ما وي يهکی کو باندوري لسهر هوندری روناکبير و هلهبه ستقائين سه ردهم بکهت و ب (نه خوهشيا سه ردهم) بييت ناسکرن. ژ وي ده می و شوندا رومانسيزم بو نه ده به کی تاکه که سی ، په رتوکا جوانی فرهنسی يی بناقی (ئه لفرید دی موسيه) (A.De.Musset) ميناکی قی شيوهی رهنگانی يه.

۱- دكتور عبدالباسط بدر: المذاهب الأدب الغربی دار الشوع الكويت، من موقع www.mkgedu.gov

۳- شوره‌شا فرهنسا بو سه‌دهمِ وِی یه‌کِی کو ب دیتنِ نو ل ئەدهبیات و که‌له‌پورئ (گریکی و رومانی) بنیرن و هه‌ستا نه‌ته‌وایه‌تی ژێ پێشداچوو له‌وما هه‌ولدان کو خوه ژ په‌یه‌ه‌ندیا که‌له‌پورئ گریکی و رومانی رزگار بکه‌ن.

۴- ریپازین فله‌سه‌فی و جفاکی یین نوین ئەوروپی د سه‌ده‌سالا هه‌ژداندا باندور لسه‌ر سه‌ره‌لدانا رومانسیزمی هه‌بوو ، بتاییه‌ت نفیسینین (جان جاک روسو)ی بو زه‌مینه‌یه‌ک ژبو په‌یدا‌بونا قی ریپازا ئەده‌بی ، ژ ئالیه‌ک دنقه نفیسینین (به‌یاننا جفاکی) هیرشه‌ک بو بو سه‌ر ده‌ره‌به‌گایه‌تی.

۵- فله‌سه‌فا روسوی باندور لسه‌ر پێشداچون و گه‌ش بونا رومانسیزمی ل ئەوروپا هه‌بوو، هه‌روه‌ها ئەف بو سه‌ده‌ما ناسکرنا شکسپیری و ناسکرنا نا‌قه‌روکا نفیسین وی ل ئەوروپا ، د‌فی واریدا (قولتیر) روله‌کی مه‌زن د ره‌خنا شانوگه‌ریین شکسپیری دا هه‌بوو ، لسه‌ر به‌رچا‌ف‌کرنا ئالیین جوانی و خوه‌یا‌کرنا کیشه‌یی هوندرین یین په‌هله‌وانین شانوگه‌ریین وی و په‌سندانا ره‌وشتین وان.

۶- خوه‌یا بونا ئەده‌بیاتا ره‌سه‌ن یا با‌کوورئ ئەوروپا و ئەده‌بیاتا ئەسکه‌نده‌نا‌فی ئالی‌کاربو ژبو په‌یدا‌بونا قی ریپازا ئەده‌بی.

۷- هه‌لبه‌ستقانیین گورستانان و شه‌قان کو ژیرا د‌گوتن (دبستانا گورستان) د ئەده‌بیاتا ئنگلیزیدا ، ئەوژێ بو سه‌ده‌ما ره‌ش‌بینی هه‌مبه‌ر چاره‌نوسی مرو‌قان د‌ژیانی دا ، ئە‌ف‌ژی بو ری‌خوه‌شکه‌ره‌ک بو ده‌رکه‌فتنا قی ریپازی د ئەده‌بیاتا ئەوروپی دا .^۱

^۱ -دکتور هیمداد حوسین : ریپازه ئەده‌بیه‌کان ، چا پخانه‌ی ده‌زگای ئاراس، هه‌ولێر ۲۰۰۷، ل ۸۱

ثاڤاكرن و ناڤدارترين كه سايه تيين في ريبازي:

دسه دسالاهه ڤداندا (شكسپير) يه كه م كه س بوو ، شانوگه ريپن
خوه بدافين رومانسيه تي خه ملاندين ، ديسان دهروني مروقان تيدا
شروڤه كړي، مينا شانوگه ريا بازرگاني تفهنگي (تاجر البدقيه)
پاشان دكارين هه ردوو هه لبه ستاقان (ووردزورث و كلوريدج)
هه روهها د كارين (ووليام بليك و توماس گراي) تيت به رجه سته
كرن ، ژ سهركيشين في ريبازي ل نهلمايا (گوته و تشيلر) بون.^۱
تيزانين چاخ ليكولينه ري فرهنگسي (فيكتور هيگوو) ل
سال (۱۷۷۶) ز شانوگه ريپن شكسپيري وه رگيراي فرهنگسي
رومانسيه تي ل فرهنگسي دهست پيكر ، هه روهها رومانسيهت وهك
زاراڤه يه كي د رهخنا نه ده بيدا هات بكارئانين .
رهخنه گري نهلمايا (فريدريك شليگل) يه كه م كه س بو كو
رومانسيهت وهك زاراڤه يه كي ل هه مبه ر كلاسيكيه تي بكارئاني.
پاشان رومانسيهت وهك ريبازهك نه ده بي پيشداچوو، و خه لك د
واته يا وي يا راست و نوژهن وهه روهها شوره شا وي ل دژي
كلاسيكيه تي گه هه شت. هه روهها ريبازا رومانسي د سه دسالاهه
نوزداندا لسره دهستي هژماره كا پيشه نگان پيشداچوو، وهكه فيكتور
هيگو و شانوگه ريا وي (هرناني) ، الكسندر دوماس و شانوگه ريا
ويا بناڤي (هينريي سيان و جڤاتا وي)، الفرد دوموسيه و
شانوگه ريپن وي يين رومانسي: هه روهها (الفرد دوفينه و
گوته) و شانوگه ريپن وان.

۱- المذهب الرومانسي و اثره في الادب العرب و تسمى الابداعيه او الابتداعيه ، الاثنين ۱۴، ايار،

فریدریش شلگیل Voransch

خالین بنگههین بین رومانسیهتی د واری درامی دا:

- ۱- سه‌ر به‌ستی دئافرانندی دا
 - ۲- شکاندنا هه‌رسی یه‌کینه‌یان (یه‌کینه‌یا ، بویه‌ری ، جهی و ده‌می).
 - ۳- تیکه‌لکرنا ره‌گه‌زین ئه‌ده‌بی و به‌ه‌فرا تواندنا وان وه‌که تیکه‌لکرنا دناقبه‌را کومیدی و وتراجیدی دا.
 - ۴- کومکرن دنقبه‌را مروقیین باش و خرابدا.
 - ۵- پیکه‌اتیه دنقبه‌را که‌نی وگری دا و دنقبه‌را بلند و کورتی دا.
- تیزانین پیشه‌کیا (کرومویل) یا فیکتور هیگوی لسالا (۱۸۲۹) ز ده‌ستپیکا پراکتیکی بو ژبو دامه‌زراندنا شانویا رومانسی یا شوره‌شگیر له‌مبه‌ر شانویا کلاسیک و به‌ندین (آرسطوی) و پیزانینین شانویا رومانی. ئه‌ف ریبازه ژی ژ فه‌لسه‌فا (جانجاک روسوی) بانگا وی ژبو خواه‌زایی و شوره‌شا وی له‌مبه‌ر جفاکی و گه‌نده‌لیی پیشداچوو. ژئالیه‌ک دنقه ئه‌ف ریبازه به‌ره‌فانیی ژ

هونه ری تاکه که سی و که ساتیا وی دکه ت هه روه ها باوهری ئانین ب سوزان شونا عقلی .

دکاری درامادا فان هه موو نفیسکاران مفا ژ بیروباوهرین (شکسپیر)ی و شوره شاوی لسه ر هرسی یه کینه یین بهری نها مه خویاکرین و هه مه رهنگیا سه لیقی و تیکه لکرنا ره گه زان دیتینه^۱ .
وه که تیزانین رومانسیه تا ئنگلیزی ژبو سالا (۱۷۱۱)ز
قه دگه ریت ، لی لسه ر شیوی فه لسه فا هزری ، لسه ر دهستی
(توماس گرای و ویلیام بلیک) رومانسیه تا ئنگلیزی پی گه هشت .
بیگومان شوره شا فرهنسی یا سالا (۱۷۸۹)ز

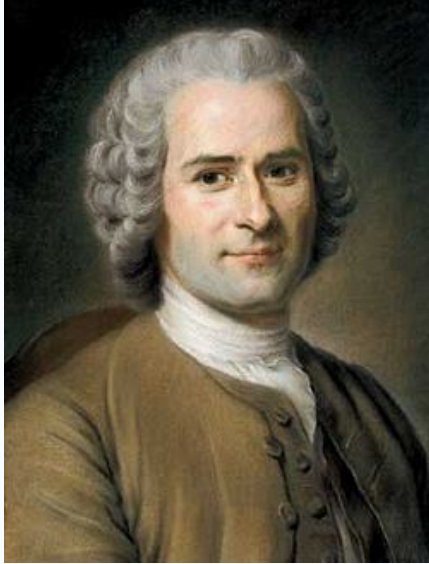
یه ک ژسه ده مین هه ری مه زن بوکو هزارا رومانسیه تی یا ئازاد
و شوره شگیر د پر واراندا به لاف بوی و ئه نجام بده ست ئانی،
شوره شا ژ هه موویان گرنگتر شوره شال هه مبه ر دیرئ و
دهسته لاتا وی بو و هه روه ها ریالیه یا فرهنسا و پرسگریکن وی
یین وی ده می .

دیسان ل سالا (۱۸۱۵)زل ئیتالیا ئه ده بیات ب سیاستی قه هات
گریدان و زاراقه یی رومانسی د ئه ده بیاتی دا ب واته یا (لیبرالیا یان
،سه ربه ستی) د سیاستی دا د گه هاند .

۱- دکتور جمیل حمداوی : مدارس تجدد السرحیه فی العالم الغربی ۲۰۰۷، ۱۷، ۸، من موقع

www.arabrenewal.org

ناقدترین بیرمہندو نقیسکاریں ریازا رومانسی:

جان جاک روسو

جان جاک روسو (۲۸ یونیو ۱۷۱۲-۲ یولیو ۱۷۷۸) فیلسوف

سوئیسری، کان اہم کاتب فی عصر العقل.

- ۱- بیرمہندو و نقیسکاری فرہنسی (جان جاک روسو) ل سالیں ۱۷۸۸، ۱۷۱۲ ز ب پیشہنگی رومانسیہ تا نو تی دیتن .
- ۲- نقیسکاری فرہنسی (شاتو بریان ل ۱۸۴۸، ۱۷۶۸) ز ب پیشہنگین فی ریازی تی دیتن ، دیسان شورہش لسہر ئہدہبیاتا یونانی یا کہفن و لسہر بنگہہی پر خوہداوہندی کری یہ.
- ۳- ہژمارہک ژ ہلہہستقانیں ئنگلیز کو تایبہتمہندیین بابہتین وان ئہف بون (دلسوزی ،تشتی ہوندیرین و قہشارتی) د سہر وی یہکییرا کو ئہوژبو جوانیا خوہزایی ژی دسترین. ژ وان

ههلبستقنان: توماس گرای سالا ۱۷۷۱، ۱۷۱۶، ولیم بلیک سالا ۱۹۲۴، ۱۷۵۷، شیلی ۱۸۲۲، ۱۷۶۲، کیتش ۱۸۲۱، ۱۷۹۵، بایرون ۱۷۸۸، ۱۸۲۴ .

۴- ههلبهستقانی ئەلمان گوتە ۱۸۳۲، ۱۷۴۹ نقیسکاری ههردوو رومانین (ئازارین سارته‌رای ل سالا ۱۷۸۲ و (فاوست) یاکو تی دا هه‌قذزی دناقه‌را مروقی و شه‌یتانی دا خو‌هیا دبیت .)

۵- ههلبهستقانی ئەلمان شیلر ل سالی ۱۸۰۵، ۱۷۵۹ ئەقزی ب پیشه‌نگین ری‌بازا رومانسیه‌تی تی ناسکر.

ههلبهستقانی فرهنسی بودلیر ل سالی ۱۸۶۷، ۱۸۲۱، یی کو رومانسیه‌تی د چاخ ویدا ئەده‌بیات شیوی بی باوه‌ری (الحادا) ئولی بخو‌فه گرتی.

بته‌قایی بزاقا فی ری‌بازی ل هه‌موو ئەوروپا لسه‌رده‌تین قان که‌سان پیشداچوو، گوتە و شیلر ل ئەلمانیا، شیلی و بیرون ل به‌ریتانیا، هیگو موسیه ل فرهنسا، پوشکین و گوگول ل روسیا، لی ژئالی هونه‌ریفه ئەف پیشه‌نگه بون، دیلاکروا و جیریکو ل فرهنسا، ووتورنر و کونستیل ل بریتانیا، گویا ل ئسپانیا، هه‌روه‌ها فریدریک ل ئەلمانیا. تیزانین بزاقا رومانسی ل ئەوروپا نه بزاقه‌که یه‌گرتی بویه کو ب هه‌قرا ژبو هند ئارمانجین هه‌قگرتی کار بکه‌ن. لی ب شیوه و کومین جودا جودا بون، ژبو میناک کوما (شلیگل) ل ئەلمانیا، و ههلبهستقانی (بحیراتا) ل به‌ریتانیا، و کوما شارلی ده‌هه‌م ل فرهنسا. رومانسیه‌تی هند که‌سایه‌تی د که‌ش وه‌ه‌وایی روحی دا یی کو پشتی شوره‌شا فرهنسا هه‌موو ئەوروپا فه‌گرتی ئافراندن کو که‌سایه‌تین دیروکی بون.^۱

۱ ترجمه دکتور نوفل نیوف: نضریه الرومانسیة فی الغرب، الناشر دارالتکوین، دیمشق، منشورة بجريدة الثورة ۲۰۰۷، ۱۰، ۳۰.

تایبہ تمہندیٰ فی ریبازی :

رومانسیہت شورہشہک بو دژی کلاسیکیہ تی ، وہکہ ئەم ب
زہلالی د بیروباوہر و ہزرو شیوین ویدا دبیین، ہہموو ہزرو
بیروباوہرین فی ریبازی ئەفن:

۱- ہوندری تاکہ کہسی، ئەف گرنگترین بیروباوہرین
رومانسیانہ، کو سوز، خہم ، رہشبینی و ہیقیان ب خوہقہ دگریت،
ہند جارن ژی شورہشہ لسہر جقاکی، دسہر ہندی را کو ژ بہندی
عقلی و ریالیتہیی د ئازاد بون وبہر ب خہیال و وینہ و خہونان
دفرین.

۲- رومانسیہت خوہ ب چ شیوہ و بیروباوہرین ہونہریقہ
وہکہ ریبازا کلاسیکی گری نادہت، ژبہر فی یہکیژی رومانسی
گرنگی ب شیوی بالکیش و پھیقن جوان د زمانی دا نادہت.

۳- لبا رومانسیان ئازادیا تاکہ کہسی تشتہکی پیروزہ، لہوما
د ناقا رومانسیاندا توندروہوین ئولی ہنہ وہکہ (شاتو بریان)
ہہروہا بی باوہر یان (ملحد)ژی ہنہ وہکہ (شیلی)لی پرانیا وان
ژ ئول، بیروباوہر، کہقنہ شوپی و شہریعہ تان بلند ترن کو لگوری
دیتنین وان ئەو ئاستہنگن دریا کاری واندا.

۴- گرنگیدان ب خوہزایی، و بانگ کرن قہگہرین ژبو خوہزایی،
ب واتہیا کو زہلالی و باقژی و ساخلہمی تیدایہ، ژبہر فی یہکیژی
پرانیا رومانسیان ژباژاران بہر ب گوندان کوچبہر بون، داکو ژ
خہلکی دوربکہفن و خوہشیی ژی ببین کو خوہزا لبا وان ئەقیندار
وئیش وئازارین وانن، بقی ئاواپی قیانا وان ژ خوہزایی را بو
چاقلکانی ئافراندنی . ژوان ہہلبہستقائین ئەف بانگہ دکرن
(روسو)بو دەما دبیزیت "قہگہرن ژبو خوہزایی"

۵- جودا کرنا ئەدەبیاتی ژ ئەخلاقى، ب واتەیا کو مەرج نینه
نقیسکار خوەدی ئەخلاقەکی باش بیت، هەر وهەا نابیت ئەدەبی
ئافریتهر بکە قیته ژیر پیفانین ئەخلاقى.

۶- ئافراند و داهینان، لسەر بنگههئى ئاشکە راکرنا نهینین ژیانى
د کوراتیا کارى نقیسکاریدا، ئەقزی پیچه وانەى دیتنین (أرسطو) یه
ئەرسطو بو وئ یهکى دچیت کو کارى نقیسکارى زارقه کرن و
ویتهی ژیانى بیت.

۷- گریدانا ئەدەبیاتی ب شانویى فه، ژبه رکو شانو باندورى
لسەر خەيالان دکەت و دبیت سەدەمىن ئاراندن و گەرماتیا سوزو
قیانئ.

۸- گرنگیدان ب ئەدەبیاتا گەلەرى و نەتەوى، گرنگیدانا
ئەدەبیاتی ب رهنگی هەریمی یى کونقیسکار لگورى خوه بئافرنیت
بتایبەت د کارین چیروک و شانویى دا.

۹- رەدکرنا بیروباوهرین کلاسیکیهتئى وپاشماوین وئ د
ئەدەبیاتی دا بگشتى .

۱۰- گریدانا ئەدەبیاتی ب سوز و وژدانانقه و بلندکرنا
هەستان د هوندرى تاکه کەسى دا ، ژبه رکو چاڤکانیى جوانیى
وئیلهامى خوهشى و سوزن ، نهک عهقله وهکە د کلاسیکیهتئى دا ،
ژبه رقی یهکى ژى یهک ژ دامەزرینه رین رومانسیهتئى دبیزیت "عهقل
چاڤکانیى شاشیانە و ئەو ژههره یاکو هەستین مه گەنى دکەت
له مبهر خوهزایی و ئەو راستیا دلئ مه دخازیت دکوژیت".

۱۱- مەزنکرنا رولى خەيالان و سەربەست بەردانا وان بەر
بوئ ئاسویىی فه یاکو مروف دخازیت، ئەف تشتهک بنگههینه
، ژبه رکو ئەو ژبو وئ یهکى دچن کو هەلبەست بیى وئ ژدایک
نابیت، دیسان ئەف یهکەمین تشته هەلبەستقانى د ئافرنیت ، ئەوژى

جیہانا نہ مریخِ یہ ، دیسان خہ یالان رولہ کئی مہ زن ہہ یہ ژبو رہ قینا کہ سئی رومانسی ژ ریالیتہ یا تہ نگ و نہ خوہش و یا بیہنا وئ تہ نگ دکہ ت و باری وی گران دکہ ت ، ژبہ رقی یہ کیژی بسہ دەما خہ یالان مروف بہر بجیہانا میتافیزیقی و سیحران درہ قیت و پرسگریکین خوہ و ہک ریالیتہ لپاش خوہ دہیلت .

۱۲- گریڈانا مروقان ب خہ مانقہ و خوہشی ژ ئازاران دیتن ، ئہ قژی ب فہلسہ فا پاقر کرنا ہوندری مروقان و بہ لاف کرنا ہہستان ب رہشبینی ، ہہروہا و گازندہ کرن ژ ریالیتہ یی و کہ قنہ شوپیین جفاکی تی دیتن. دیسان نہ بونا باوہریا وان ب جیہانا نو و دودلیا وان یا بہر دەوام لہ مبری ژیان، ژ بہر قی یہ کیژی خہم و ئازار گرنکترین تاییہ تمہندیئ ئہ دەبیاتا وان بون ، ہہروہا د ماوہیی ئیش وئازار اندا بانگا مہ زنبونی دکر، لسہ رقی یہ کیژی یہک ژ رومانسیان دبیزیت "چ تشت مہ مہ زن ناکہ ت و ہکہ ئیش وئازارین مہ زن" رومانسی ہیقی دکہ ن د بلندترین دەمین خوہشیا خودا بمرن، ژبو ہہستکرن کو قی خوہشیئ دەوام نہ کر، لہوما رومانسیان گیانی خوہ و ئہ دەبیاتا خوہ ب رہشبینی بویاغ دکر. لسہر رہشبینیا قی ریازی رہخنہ گرہ کی فرہنسی دبیزیت "گہر ئہ دەبیاتا رومانسی میناکہ کی جفاکی بیت پیویستہ ئہم ژ ہہموو جفاکا فرہنسی بی ہیقی ببین".

۱۳- گریڈان ب بیروباوہرین خوہدایی یین نہ دیارقہ ، بشیوہیہ کی کو تہ وہری ئولی یی بنگہہین سوز و دلئ پاقر و کارین باشین مروقانہ، ہہروہا گرنکی نہ دان و کیم کرنا گونہہین تاکہ کہ سی، سق کرنا بہر پرساریا تاکہ کہ سی.

ناقدارترین نقیسکارین رومانسی ئه فن (لامرتین ، الفرید دی موسیله و فیکتور هیگوال فرهنسا ههروهها ههردوو برا (شلیگل وهوفمان) ال ئه لمانیا.^۱

۱۴- فیان و ژن، دیتنا رومانسیان ژبو فیان و ژنی دیتنه ک جودایه ژ کلاسیکان، کو وان ب چاقه کی عه قلی لی ته ماشه دکر و وان فیان وهکه تشته کی نه گرنگ ددیت، ژ کلاسیکان پر کیم بون بین لسه ر هوندرو ئه زمونین خوه بین تاییهت دئاخفتن، لی رومانسیان ب چاقه کی پیروز و بلند ل فیان و سوزان ته ماشه دکر و جهی فیانی پر بلند بو و گه هه شتبو ئاستی په رستنی ، ئه نجامی فی یه کی ژی جهی ژنی د جاقاکی دا بلند بوو و ببو فریشته ژ ئه سمانان ژبو پاقرن و زه لالکرنا هوندری مروقان و نیژیکی خوه دی دکر، ئه ف ژئالیه کیفه و ژ ئالیی دنقه هنده کانژی نیژیکی شهیتانی دکر و دگوتن ئه و خوه دی رحه کا خائینه، بتاییهت لبا وان هه لبه ستقانیی کو د ئه زمونین فیانی دا سه رنه که فتن یان بین ژنن وان ئه و هیالین^۲

رهین هزی و بیروباوه ری بین فی ریبازی :

دچاخی خوه دا رومانسیهت شوره شهک بو دژی کلاسیکیه تا دژوار یاکو لسه ر بنگه هی عاقلی و ئه ده بی هاتی ئافاکرن، ههروهها شوره شهک بو دژی که فنه شوپیین یونانی بین لسه ر بنگه هی پر خوه دا وهندی هاتین ئافاکرن.

ژرهین فی شوره شی رهوت یان (تیار)ین فه لسه فی خوه یا بون، بین کو بانگا ئازادیی ژ به ندین عاقلی، ئولی و جفاکی دکر.

۱ الشيخ الدكتور سفر بن عبدالرحمان الحوالي: التحول الادبي من الكلاسيكيه الى الرومانسيه بعد ثوره الغرييه، من موقع www.alhawali.com

۲- مذاهب الادب الغريي و لذا هذا سمي بالمذهب التعبيري، من موقع www.membres.lycos.fr.

ژئالیهک دنقه رهوشا تهقلههف يا سياسى وئ دهمئ ل ئه وروپا ،پشتى شورهشا فرهنسا يا كو بانگا ئازادى و وهكههقيئ دكر. پاشان ههفركى لسهر داگيركرنئ پهيدا بون و شهريئ ناخوهيى دهستپيكر. فان هه موو سهدهمان دودلى، خه مگيى وره شبيني لبا مروقيئ ئه وروپى پهيدا كر، نه خوه شيئ چاخى پهيدا بون ، كو هه سترن ب دلتهنگيئ ، بئ ئوميدئ، و بزافكرن ژبو رهقينيئ ژ رياليتهئ. ئه نجامئ قئ يه كيژئ هند ئاليئ دن دناقا رومانسيه تيئ دا پهيدا بوون و هه موو ئالى بخوهقه گرتن بيروباوهر ،ئه خلاق، فهلسهفه ،ديروك و هونه ريئ جوان.

ل ساليئ (١٨٤٤.١٩٠٠) زلسهر دهستئ (نيتشه) و بيردوزا وى يا مروقيئ مهزن يان مروقيئ فهتتازئ (سوپه رمان) ههروهها بيردوزه يا (برغسون) ،ل ساليئ (١٩٤١،١٨٥٩) ز رومانسيهت كهته د فهلسهفئ دا.

رومانسيهتا نوو

تيزانين ل دهستپيكا سهدهسالا بيستان چاخئ هند رهخنه گرئ فرهنسى هيئرش كرية سهرقئ رييازئ رومانسيهت هات چارچوفاكرن. ديسان ژبهركو رومانسيهت ژ عاقلئ و (منطقئ) دووره لهوما هيئرشى سهه (روسوى) و بانگا ويا فهگه رن ژبو خوهزايئ كر، ههروهها فان رهخنه گران ئانى زمان چ باشئ د سوزو خه يالاندا نينه، گهر لژير پيقانين عاقلئ بيرمهندان و شارهزايئ و ئيراده و ژيريا مروقان نهبيت.

ژبهه قئ يه كيژئ رومانسيهتا نوو پهيدا بو، ديسان بانگا وئ ژبو گرئدان دناقههرا سوزين خوهرستئ و ئيرادا بلند د يه ككرتنهكا

هزر و سوزاندا بوو، پاشان رومانسیه تا نو پیگه ههشت و زیده تر بیروباوه ریڼ که فن ژبو رومانسیه تی بخوهر ائین.

به لاف بون و جهین پینداچونا رومانسیه تا نوو:

فره نسا ب وهلاتی رومانسیه تی تی ناسکر، ژ سه ده میڼ به لاف بونا رومانسیه تی ل فه رنسا ، سه ره لانا شور هشا فره نسا لسالا (۱۷۸۹) ز و خه راب بونا رهوشا سیاسی و جقاکی و ئابووری، بوو سه ده ما کوچه ربونا هژماره که زور ژ نفیسکارین مه زن بو وهلاتین وه که ئه لمانیا وبه ریتانیا ، ئه ده بیات و هزر و روشنبیریا وان باندور لسه ر وان کر ، و بگه رمی د به ره میڼ واندا خو هیا بو میناکی به ره میڼ (شاتوبریان لسالین ۱۸۴۸، ۱۷۶۸)، چاخی ژ به ریتانیا ژ کوچه ریڼی فه گه ریای ، هه روه ها دبه ره میڼ (مدام دي ستایل لسالین ۱۸۱۷، ۱۷۶۶) ز چاخی ژ کوچه ریا خوه ژ ئه لمانیا فه گه ریای وی بشیوه یه کی نو مینا ئه دبیاتا ئه لمانیا باکوور نفیسین و گووت (هه لبه ستین خه لکی باکوور دگه ل هزرا نه ته ویڼ سه ره به ست زیده تر ژ هه لبه ستین گریکی دگونجن) ویڼ په رتووکه ک لسه ر ئه لمانیا وه شاندا بگیانی ئه لمانی و ئه ده بیاتا هیژایا ئه لمانی یا تژی رومانسی ب فره نسیان دا ناساندن. ژ ئالیه ک دنقه بسایا دوو نفیسکار و فیله سوفین ناقدار (جانجاک روسو لسالین ۱۷۷۸، ۱۷۲۲ ، هه روه ها قولتیر لسالین ۱۷۷۸، ۱۶۴۹) ز زه مینه یه ک ژ بو ئه ده بیاتا رومانسی هات خو ه شکر، دیسان قولتیر ئه ده بیاتا شکسپیری ل هه موو ئه وروپا به لاف کر کو ئه ده بیاته کا سه ره به سته ژ هه موو بنه مایین ئه ده بیاتا گریکی.^۱

بقی شیوی ژیرین هاته ئه نجامدان

1-الرومانسیه ، النادي الادبي ، طباعه ، ۲۰۰۷، ۵، من موقع ، www.adabihail.com

رومانسيهت يان رومانتيكي ، ريپازهك ئەدەبىيە و ئاليگريڻ وى
 دماوهيڻ هوندرى خوهدا دەربرينيڻ ژ سوزوڤيان، خەم، نەخوەشى،
 رەشبينى، ئازاروھيڤيان بکەت، ھەرودھا د ماوهيڻ خوهسەرى
 (عڤويه) دا گرنگى نەدان ب بالکيشى يا شيوھ و بليڤ کرنا پەيفان .
 ھەرودھا ھورکاري ول ھەڤهاتن و ريکخستنا زمانى، ژئاليەک دنڤه
 گرنگيدان ب خوهزايى کو پيوسته ھەموو ژبو خوهزايى ڤهگەرن،
 ديسان ئەدەبىيات و ئەخلاق ژ ھەڤ جوداکرن و گرنگى ب ئەدەبىياتا
 گەلەرى دا.^۱

سەدەميڻ خوهيا بونا رومانسيهتا نوو:

۱ -خوهيا بونا (شکسپير)ى و باندورا ئەدەبىياتا وى کو ب
 ڤان سى يەکينه ييڻ (دەم ، جەه ، بويه ر) ناهيٽ گريڊان و پيڤگري
 نەکرن ب ئەدەبىياتا گريکى و کلاسيکين نو، ھەرچەندە شکسپير د
 چاخى کلاسيک دا ژيايه لى وى پيڤگري ب بيروباوهر و بنه ماييڻ وى
 نەکريه، لى وى لسەر بيروباوهر و ئەزمون و پيڤزانينيڻ خوه
 شانوگه ريڤين خوه ئافراندينه. ژبەر ڤى يەکيڻى ئەو کەسيڻ
 دخواستن خوه نو بکەن کو بنه ماييڻ کلاسيکيه تي ئەو تەنگ و
 چارچوڤه کربون، شانوگه ريڤين (شکسپير)ى پر بالا وان کشاند، و ژ
 شانويا کلاسيکى يا لژير باندورا شانويا گريکى سەرکەفتى و
 دەوله مەند تر زانى، ژوانڤى پيشهنگى رومانسى يى فرەنسى (ڤيکتور
 ھيگوى)بوو، يى کو شانوگه ريڤين (شکسپيرى)اوەرگيرين سەر زمانى
 فرەنسى و ليکولين لسەر کرين و تايبه تمەنديڻ وى وەکە چەکەکى
 ل ھەمبەر کلاسيکيه تي و بنه ماييڻ وى بکار ئانين. دسەر وى يەکيرا

۱- دكتور عبد الباسط بدر: مذاهب الأدب الغربى نشر دار الشعاع الكويت، من موقع

www.mkgedu.gov

کو فرہنسیان زوتر ژ ئەلمانا (شکسپیر) ناسکربو لئ دیسان ئەلمان
زیدەتر نیزیک بون و سود ژ بیروباور و ہزرین وی دیت.
۲- وەرگیژانا پەرتوکا (الف لیلە و لیلە) ل ساللا (۱۷۰۴-۱۷۱۴) ز
ژئالیی (آ- -) ڤە (A - Galland) غالان ڤە.

۳- شکەستن و رەڤینا (ناپلیون بونابرت) د شەری (واترلو) دا
لساللا (۱۸۱۵) ز باندورەکە مەزن ل سەر گیانی رومانسیەتی هیشت و
ب بەرگەکی خەمگین و بی هیفی و رەشبینی ہاتە پیچان، ژبەرکو ب
چاڤین فرہنسیان ئەو ہەلگریں دروشمی سەر بەستی بون و ئەو
دئ سەر و کاتیا ہەموو جیہانی بکەن.^۱

۴- دەرکەفتنا رەوتین فەلسەفی و بانگا وان ژبو دوورکەفتن ژ
ہزرو شروڤان دگەل ہەمو پیگریں بەری ، وەکە کەڤنە شووپیین
جڤاکی وئولی ژبو ڤی پێشداچونئ ژئ فەیلە سوڤین ل ہەموو
ئەوروپا بە لاف سەرکیشیا ڤی رەوتی دکر، وەکە "جانجاک روسو ،
ہیگل، شاتوبریان و شلیک بوون."

۵- تەڤلی ہەڤیا رەوشا سیاسی و جڤاکی کو باندورەکە
خەراب لپاش خوە هیشت ، ہەر و ہا دڤی سەدەیدا بوہرین مەزن ل
ئەوروپا ہاتن پیک ئانین ، یا ژہەمویان گرنگتر شورەشا فرہنسا و
،لملانا داگیرکرنئ ، ژ ئالیەک دڤە ڤی رەوشا تەڤلیہەڤ و شەران
ئەنجامین خەراب بخوہرە ئانین، وەکە تیکچونا جڤاکی بگشتی و
پروپاگەندین ہزری، ہەر و ہا زیدەبونا پیلین بیباوہریی یان
(الحدائ) و بە لاف بونا (نەخوہشی یا چاخی) یان (مرض العصر)
ئەوژئ ہەستکرنا مروڤئ وی دەمی بو ب رەشبینی و بی ہیڤیاتیہکا
دژوار ، ژوی دەمی و شوندا رومانسیزم بو ئەدەبەکی تاکەکەسی ،

۱- مذاهب الأدب العربي، ولذ سمي مذهب الرومانسي بالمذهب التعبيري من
موقع، www.membres.lycos.fr.

په رتوکا جوانی فرهنسی ئه لفرید دی موسییه (A. De. Musset)
میناکین فی شیوهی رهنګدانی^۱

باندورا ئه دهبیاتا رومانسی یا روژئاڤا لسهر ئه دهبیاتا عهره بی:
بسه دهما سهرکه فتنه ریبازا رومانسی ل ئه وروپا ، ههروه ها د
ریبا راکه هاندنی و په رتوکا و گه ریانا بو وه لاتین روژئاڤا وهرگیرانا
په رتوکا بو زمانی عهره بی و ههروه ها بابه تین نو یین دبستانان ،
په یوه ندیا وه لاتین عهره بی دگه ل ئه دهبیاتا روژئاڤا راسته و خوه
به ردهوام بوو. وهکه سوریا ،لوبنان ،مصر ، و تونس ژبه ر وهکه فیئا
رهوشی ل وولاتین کول جیهانی خه باتی ژبو ئازادیا خوه دکهن.

ریبازا رومانسی کو ب شورهش لسهر هه موو شیوه یین
زورداری دهرده سه ریی دا تی ناسکرن، نفیسکارین عهره ب ئه ف
ریبازه وهکه دهریه کی ژخوهره دیت، کو د ماوی وی دهریدا ئیش و
ئازار و هیقیین خوه ژبو سه ره به ستیا گه لی خوه و ههروه ها بدهست
ئانینا ژبانک ب رومهت و وهکه فی بینن زمان. ئه ف باندوره ژی
ب شیوه یی دوو په رتوکین ره خنه یی هات خوهره ی کرن، ئه ژی ئه فن
په رتوکا (الغربال) ژ ئالیی (میخائیل نعیمه) و په رتوکا نفیسکار
(العقاد) بون، دیسان لژی سیه را رومانسیه تی هند ریخستین
ئه ده بی یین نو هاتن ئافاکرن . بین گرنګ ئه فن:

۱- الرابطة القلمیه یان کومه لا کوچبه ران: ئه ف سازه ل سالا
(۱۹۲۰) دا ب سه روکاتیا (جبران خلیل جبران) هاته ئافاکرن، فی
سازیی ناقدرترین نفیسکارین کوچبه ر هه مبیژ کرن، وهکه (نسیب
عریضه، ایلیا أبو ماضی ، میخائیل نعیمه) خوهدی په رتوکا بناقی
(الغربال) لسالا (۱۹۱۳) ز چاپ کریه و ژ هژماره کا گوتارین لسهر

^۱دکتور هیمداد حوسین: ریبازه ئه ده بیه کان ، چاپخانه ی دهنګایی ئاراس هه ولیر ، ۲۰۰۷ ل ۸۱

بنگه هئ رهخه يي بين گرنگ پيک هاتيه، کو ههلبه ستقاني رومانسي ژخوهر کرنه ريياز و لسهر مه شيانه، قئ کومه لا نفيسکاري کوجبه ر پر بابه ت ژ خه م و ئازار و دودلي چاره سره کرينه، ههروه ها خه ريبيا وان ژبو که سوکار وولاتئ وان و بيره وه ريئن ژيانا وان خوه زايئ د کوراتيا هوندرئ واندا د ثانين زمان. تيزانين ئه ده بياتا کوجبه ريئ باندوره ک مه زن لسهر شيوه و ناقه روکا ئه ده بياتا عه ره بيدا کره.

۲- فيرگه ها ديوان (مدرسة الديوان) لسالا (۱۹۲۱) دا هاتيه ئافا کرن ب نوينه راتيا (عبدالرحمان شكري، عباس محمود العقاد، عبدالقادر المازني،) کو بتاييه ت فان خالان ئاليكاريا وان ژبو پيشدا چونا ئه ده بياتئ بتاييه ت ههلبه ستئ کر .^۱

۱- ليکولينين مه زن لسهر کولتورئ ئه ده بياتا عه ره بي يا ره سه ن کرن.

۲- ليکولينين به رفه هه لسهر ئه ده بياتا روژئاقا بتاييه ت ههلبه ستا ئنگليزي کرن، پاشان فان هه موويان شوره ش لسهر ئه ده بيات کلاسيک لبا نفيسکاري که فن و هند ژنفيسکاري نو ب پيشه نگيا (احمد شوقي) کرن. ئەف ئاليه ژئ د په رتوکا (عبدالرحمان شكري) يا بناقئ (ضوء الفجر) داتئت خوه ياکرن، کو وي د قئ په رتوکیدا ههلبه ستين خوه ب رومانسيه ته کا خه مگين بوياغ کربون و ده ربرين براستيانه ژ ئازار و ژانين گه لي (مصري) د ده ما داگير کرنئ دا کربوو. ههروه ها لسهر قئ ريياز رهخه يي (العقاد و المازني) بانگا نوکرنئ کر و رهخه ل ئاليئ کلاسيک رهخه کرن و هه نه ک ب واته يين ههلبه ستين وان کرن، بتاييه ت رهخه ل (حافض ابراهيم و

۱- الدكتور عمر دقاق : انهيار الايديولوجيه يغتال المذاهب الادبيه، الاحد ۲۸.۱.۲۰۰۷ من موقع ،
موسسه الوحده للصحافه الطباعه النشر/دمشق/سوريه. E-mail@thawra.com

احمد شوقي(کرن چاخی ل ساللا ۱۹۱۵) دا په رتوکه ک هاتیه وه شان کو تیدا هه لبه ستین (حافض ابراهیم و عبدالرحمان شکرى) هاتبون هه قبه ر کرن، دقئ هه قبه ر کرنیدا هاته خو هیا کرن کو هه لبه ستا (عبدالرحمان شکرى) یا راسته و براستی ده برینئ ژ هوندر و هه ستین مروقی دکهت. لئ (عباس محمود العقاد) چاخی لسالا (۱۹۲۱) په رتوکه بناقی (الدیوان) وه شاندى دگه ل (المازنى) هیرشا خو ه یا ره خنه یی ئاراسته ی (احمد شوقى) کرن.

۳- کوما ئابولو (جماعة ابلو) لسالا (۱۹۳۲) ز ئه ف کومه لسه ره زرا هه لبه ستقان (احمد زکى أبو شادى) هات دامه ز راندى و کو قاره ک ژى لسه ر هه مان ناف ده رکر و سه روکاتیا وئ (احمد شوقى) دکر.

پاشان هه لبه ستقانی لوبنانی (خلیل مطران) به پر سیاری گرت ه دست خو ه، و ژ هه مو وه لاتین عه ره بی هژماره کا هه لبه ستقانان ل ده ردورا خو ه کوم کرن ژوان (ابراهیم ناجى، على محمود طه، ابو القاسم الشابى، التجانى يوسف و احمد الشامى) لئ دسه ر خه زانیا وان یا هونه رى و چاره سه رکرنا کیماسیان ئالیئ رومانسی سه رکه فتن بده ست ئانى.

تاییه تمه ندیین ئه ده بیاتا رومانسی لبا عه ره بان :

ژ تاییه تمه ندیین ئه ده بیاتا رومانسی یا عه ره بان راستی ، زالبونا هوندرین، گرنگی دان ب هوندرئ مروقان، مه زکرنا ئازارین هوندرین و مروقاتی، بهر ب خوزایی فه چوون کو ئه و چا قکانیا ئافراندنا وانه، هه روه ها بانگ کرن ژبو باشی ، راستی و جوانیی ئه ف ژ ئالیئ نافه روکیقه .

لی ژئالیئ هونه ریقه به ره می وان خو هدى قان تاییه تمه نیانه :

نوکرن و هه مه رهنګيا شيوه يي دهربريني ، نازکيا بليقکرنی
 زه لالی خوشی ژي دیتنا هه فوکان، دورکه فتن ژ پیکهاته یين که فن،
 زمانئ زه لال و نيزيکی زمانئ گوتاری بیت، ئافراندنا وینه یين
 هونه ری یين نو و بهیزکرنا وان بسوزين گهرم، گرنګيدان ب موزيکا
 هوندرين يا دگه ل په یقان بگونجیت وهورکاری د پیک ئانیا شيوه ییدا
 دیسان هه لېژارتنا موزيکا ژدهرڅه يا کو دگه ل ناڅه روکي دگونجیت.^۱
 پرسگریکين جفاکينه یان هه ول دانه ژبو دیتنا ریيین
 چاره سه ریي ، دیسان مه زه به ی ریالیتیه ی نه دژي ئه ده بیاتا خه یالی
 یه و دیتنا خه ونان ، لی ریالیتیه فه لسه فه یه د تیگه هه شتتا هزراندا .

رومانسیزم د ئه ده بیاتا کوردی دا :

ل ده سټیپکا سه دسالا بیستان هند گورانکاری بسهر
 روژه لاتا نافین دا هاتن ، پاشان هاتنا شه ری جیهانی یی یه که م د
 هه ریمی دا ، گورانکاری بسهر هه موو وارین ژیانئ دا هات ئه نجام
 دان دناڅا فان گورانکاریاندا روشنبری ئه ده ب و هونه ری ژي
 لگوری ده می خوه نوکر ، لسالا (۱۹۰۸) ز و شوندا جوړه
 سه به سټیه ک نوو بی سانسور ل تورکیا په ییدا بوو دیسان ئاڅا
 کرنا کورو کومه لین ئه ده بی ، ژئالیه ک دنڅه چونا خه لکئ بو روژئاڅا
 و وهرگیړانا به ره می نڅیسکارین ننگلیز و فره نسی ، فان سه ده مان
 نوکرن دناڅا ئه ده بیاتا تورکی دا په ییدا کر پاشان ئه ف گورانکاریه
 دناڅا ئه ده بیاتا مله تین هه ریمی دا ژي په ییدا بوو بقی شيوه ی
 ئه ده بیاتا کوردی ژي خوه ناڅا فی نوکرني دا دیت.

1- المذهب الرومانسي و اثره في الادب العربي و تسمى الابداعية او الابتداعية الاثنین ۱۴، ایار
 ۲۰۰۷، من موقع www.makoobbloog.com

ئەم دكارين سەدەمىن نوبونا ئەدەبىياتا كوردى دقان خالاند
بينين زمان:

۱- نوبونا ئەدەبىياتا توركى د رىيا هند كوڤارىن ئەدەبى بينين
نودا وەكە (سەرودەت فنون ، ئەدەبىي فەجرى ئاتى) و هند نڧىسكارىن
خوهدى شيان مينا (توفىق فىكرەت ، نامىق كەمال، جەلال ساھىر ،
عەبدولھەق ھامىد ، عومەر سەيفەدىن و مەھمەد عاكف
ئارسو..ھتد.

۲- ڤەگەريانا هند ژ نڧىسكارىن كورد ژتوركيا عوسمانى كو
چەندىن سالان ل وور دژيان و سود وەرگرتن ژ ئەزمونىن نوخازى
و ژيانا ئەدەبى ، وەكە (پىرەمىرد لسالىن ۱۸۶۷-۱۹۵۰ ز) و (زىوەر
لسالىن ۱۸۷۵-۱۹۴۸) ز) ..ھتد. لى نڧىسكارى ھەرى ب باندور د
وارى گوھرىنى دا پىرەمىرد بوو وى پەيوەندى دگەل نڧىسكارىن
تورك پەيدا كىر بوون ، دگەل ڤەگەرا خوهدا نڧىسكىننىن درامايا ھونەرى
يا نو دگەل بنگە ھى فلكلور و كەلەپوورى مللى و بكار ئانىنا كىشا
تليان و ب كار ئانىنا زمانەكى كوردى يى پاك دوور ژ پەيڤىن بيانى
بخورا ئانى، كو ئەڤ ھەموو سىمايىن نوخازيا ئەدەبىياتا كوردى بين
پىرەمىردىنە، ژ ئالىەك دنڤە هند ژ نڧىسكارىن كورد دناڤ
كوردستانى ژى دا ب رىيا خواندنا بەرھەمىن توركى و فارسى ھايا
وان ژ نوخازيا ئەدەبىياتا ھەرىمى ھەبوو، مينا (عبدالرحمان بەگى
بابان و شىخ نورى لسالىن ۱۸۹۶-۱۹۵۸) ز و (گوران لسالىن
۱۹۰۴-۱۹۶۲) زو رەشىد نجىب ..ھتد.

۳- رەوشا، سىياسى ، ئابوورى و جڤاكى يا كورد پشتى شەرى
جىھانى يى يەكەم و شىار بوونا جڤاكا كورد ، ژبو خواستەكىن
ماڤى چارەنووس ديسان شورەش و ھاتنا كوردان دناڤ پەيمانناما
(سىڤەر ۱۹۲۰) ز و (لوزان ۱۹۲۳) ز، ئەڤ ھەموو سەدەمىن ئالىكار

بوون ژبو گوهرینا بیرو روشنبیری یا کوردی ، پاشان هاتنا ئینگلیزان بو عیراق و کوردستان و ههول دانا ژبو دوورکهفتنا وان ژ زمانین عه‌ره‌بی و تورکی و فارسی، ژئالیه‌ک دنقه به‌لافکرنا روژناما و پالانا نفیسکاری کورد بوو خواندن هه‌ولدان کو جفاکا کوردی فی‌ری خواندن ببن بیکار ئانینا زمان کوردی و فه‌ره‌نگا گوندان، ئەقی ژی باندوور لسه‌ر ره‌وشا ئەده‌بی هه‌بوو.^۱

قوناغین نوکرنا هه‌لبه‌ستا کوردی:

دکتور مارووف خه‌زنه‌دار سیمایین نوکرنا ئەده‌بیاتا کوردی دقان خالین ژیرین دا دبینیت.

۱- دگه‌ل به‌رده‌وامییا به‌حرا عه‌رووز کیشا (په‌نجه یان تلی، که‌رت، برگه ، سیلاب) د هه‌لبه‌ستا کوردی دا په‌یدا بوو.

۲- ئیکه‌تییا قافییه (سه‌روا) د هه‌لبه‌ستا کوردی دا ب دستوره‌کی سه‌ختقه‌گریدا بوو، دیارده‌ک بوو پیویستی ب وئ هه‌بوو کو هه‌لبه‌ستقانی شیانی ته‌کنیکی یین به‌یز د هه‌لبه‌ست نفیسینی دا هه‌بن ، دیسان شاره‌زایه‌کا ته‌واو د هه‌لبه‌ستین کلاسک دا هه‌بیت ، د هه‌لبه‌ستا نودا یه‌کیتییا قافییه (سه‌روا) هه‌لوه‌شیا و هه‌لبه‌ست که‌فته د ئازادیی دا.

۳- د هه‌لبه‌ستا نودا خه‌یال و هه‌ست ئافراندن ئیکه‌تییه‌که په‌یوه‌ندییا لوجیکی دناقه‌ه‌را دیرین هه‌لبه‌ستی دا به‌یز دکه‌ت، ژ ئالیه‌ک دنقه هه‌موو دیرین هه‌لبه‌ستی به‌رده‌وام زه‌لال کرن و ته‌واوکرنا واته‌یا دیرین پیشترن.

۱- دکتور هیمداد حوسین : ریپازه ئەده‌بیه‌کان چاپخانه‌ی ده‌زگای ئاراس هه‌ولیر ، ۲۰۰۷

٤- زمانى بيانى ژ ههلبهستى تىت دووركرن ، ديسان په يقين نوو بين كوردى تين ئافراندين و بشيوهيه كى به رفره ده برين ب كوردى ره سه ن و خومالى دهلبهستى تىت بكار ئانين.^١

جوداهى دنقبره را رومانسىزما ئه وروپى و كوردى دا:

١- دئه ده بياتا كوردى يا رومانسى دا شانو و رومان نينه ، له و ما رومانسىزمى كورد نه كار به بته واوى كى ماسين جفاكى و تاكه كه سى خوهيا بكهت، ديسان ئالين خرابين خوهزايى خوهزايى مروقان به حس نه كرىه.

٢- قوناغا رومانسىزما كوردى ئه و قوناغ نينه ياكو رومانسىزما ئه وروپى تيدا پهيدا بووى.

٣- هندهك ژ رومانسىزمين كورد (يين پيشين مينا ، مهولهوى ، بيسارانى و وفائى و وهلى ديوانه) دشيوهيه ته كنىكى دا كلاسيكن ، لى دناقه روكى دا رومانسینه.

٤- رومانسين ئه وروپا ئيلهام ژ دئه بياتا خرستيان و سه دين ناقين و رينيسانسى و ئه فسانه يين ميللى وهرگرتيه، لى رومانسىزمين كورد چاڤكانى ژ گهله كى دى وهرگرتيه، لى تا رادهيه كى رومانسىزما كوردى كه فتيه ژير باندورا رومانسىزما ئه وروپى ، (عه بدولا گوران) باندورا ههلبهستقائين رومانسين ئينگليز مينا (كىتس ، ئوسكار وايلد و بايرون) لسهر هه بوويه.^٢

١- دكتور ماروف خه زنده دار : ميژووى ئه ده بى كوردى ، به رگى بئجه م ، چاپى به كه م ، هه ولىز ٢٠٠٥ ل ٢٨-

٢- دكتور فه رهاد پير بال : ريبازه ئه ده بيه كان ده زگاي چاپ و بلاوكر دنه وهى ئاراس ، هه ولىز ٢٠٠٤ ل ٨١

به شی چاران

ریبازا هونه ر ژبو هونه (البرناسیه، مذهب الفن للفن):

ژسالیڼ (۱۸۳۰ز) و شووندا رومانسیزم به رب ژیر چوو ، له و ما نقیسکار و هونه ر مهن دان و هها دیت کو پیویستی وان بشیوهیه کئی دن یی بیرکرنی ههیه ، دیسان پیویسته هونه ر مهن د و نقیسکار بشیوهیه کئی تازه و نوو هستین خو دهر بیرن کو دگهل تام و فهلسه فا ژيانا نوودا بگونجن ، ژبه رکو سالیڼ (۱۸۱۴-۱۸۳۰) ز بدایو ئانینا قوناغا چاکسازیی بوو ، واته دقئ ده می دا چه ندین گوهرینین گرنگ و بنگه هین د واری ژيانا سیاسی ، جفاکی و شارستانی دا ل فرهنسا هاتن پیک ئانین، د گهل قئ یه کئی ژئ خه لکی دخواست کو په یوه ندی یا خوه ب ته وایو دگهل رابوردووی بقه تین و ده ست ب ژيانه کا نوو بکن. بقئ شیوهی هیدی هیدی رومانسیزم به رب لاوازی چوو و چه ندین ریبازین دن وه که (په رناس ، ریالیزم و پاشان سه مبولیزمی جهی خوه گرت).^۱

تیگه هی بیردوزه یا هونه ر ژبو هونه ر:

لگوری بیروباوهرین قئ ریبازی هه لبه ست ژبو هه لبه ست و جوانی و خوه شیئ تیټ نقیسین ، لی واته یا وی نه لسه ر چ بنگه هایه و قالایه، هه روه ها ئه ف ریبازه له مبه ر بیردوزه یا دبیزیت "هه لبه ست ژبو فیروبونئ و سو دوه رگرتنیی یه د جفاکی) دا راوه ستا، دیسان لگوری وان ئارمانجا مروقی ده لبه ستی دا بته نی لیگه رینا خوه شیئ

¹ دکتور فه رهاد پیربال : ریبازه ئه ده بیه کان ده زگای بلاوکر دنه وهی ئاراس ، هه ولیر ، ۲۰۰۴.

یه بو مروغان ، لی فیربون بتهنی ژبو زهلال بونا نارمانج و ری
یانه، ب فی یهکی ههلبهست ژ واتهیا خوهیا سودبهخش و ناقهروکا
خوهیا نرخدار دهرخست، ژ ئالیهک دنقه ئاڤاکه ری فی ریپازی
(لوکونت دی لیل) فی فرهنسی ژ ئولی خرستیان فهگه را و ب
فهلسهفا (بونی) فه هات گریدان

دیسان ئالیین ئازار و نهخوهشی یان گرنگی نه دایی، لی لپه ی
خوهشیی و خواسته کین تایبه تی یین مروغان که فت ، ژبه رفان
سه ده مان مروغ د

فی جورئ نه ده بیاتی دا بته نی ما ئالاقه کی بی حس و
ههست.^۱

ریبازا هونه ر ژ بو هونه ر واته بیروباوه ری زانستی جوانیی ،
ئه ف ریپازه دگه ل خواسته کین ریپازا ریالیته یی هه قدژه سه بارهت ب
ناقه روک و هزرین بلند و ئالی گری هونه ری یه ، چاڤکانیی فی
بیردوژی ژبو گوتتا (کانت) ی فه دگه ریت ، کو حوکی جوانیی نه
خوه دی پراکتیکه ک سودبه خسه ، (الحکم الجمالی لیس نا نفع عملی).
ئه ف بیروباوه ره ل سه ده سال نوزده و بیستان دا به لاق بوو، د
وی ده می دا کو ئالیگری وئ دگه ل بیروباوه ری ریالیته یی هه قدژ
بون و به ره قانی ژ هزرا خوهیا (نارمانجا هوند رین) (الهدف الذاتی
الداخلي) و خوه زایا ره ها (مطلق) یا هونه را بته نی خوه شی و جوانی
دکرن. لگوری دیتنن وان هونه ر مه ند د جڤاکی دا ئازاده و
به رپرسیاریا خه لک و جڤاکی ناگریته سه ر ملین خوه.^۲

¹ - [مبراطوره ، المذاهب الادبیه الغربیه ، منتدیات عاشق لبنان ، اکتوبر ۲۰۰۶ ، من موقع

www.leblover.com

² - مفاهیم و مصطلحات ، موسوعه المارکسیه ، الفن للفن ، من موقع www.marxaq.org

بتهنئ بانگا وان ژبو هونهري و جوانيي يه ، خوهديين
بيردوزي ناف ليكرينه دابرينا ئهدهبياتي ژ هه موو سود و
ئارمانجان.

پاشان ئهف بيردوزه د ناڤا ئهدهبياتي دا به لاف بوو،
بشيوهيهكي پيوسته كو ئهدهبيات ژ هه موو بهايين په يقيني ئازاد
بييت بتهنئ بهايي جوانيي بمينيت، بي لبهرچاڤ گرتنا پيقانين
ئهخلاقى، ئولى و نرخين سودبهخش ژبو جفاكي، لي ئهركي
ئهدهبياتي بتهنئ په يكهري جوانيي و وينه كرنا خه يالانه، ژبو په يدكرنا
كهيف و خوهشيي د هوندرئ مروقاندا،¹

ئهف ريپازه ل دهستيكا سه دسالا نوزدهي زايي ل فره نسا
خوهيا بوو، وهكه جواني دهوندرئ خوهدا باشتري تشته د جيهانا
مادي دا ، ههروهها بو ريخوهشكه رهك ژبو خوهيا بونا رهوتهكي كو
هه موو بيردوزهيين پيشدا برنا هونهر و ئهدهبياتي ب شيوهيهكي
تاييهت رهد بكهت ، وهكه نرخين گريدانين ئهخلاقى ، ديسان بانگا
وان ژبو دابرينا مروقان ژ هه موو ئارمانجين ئهخلاقى و
پهروه ردهيي.

زيده تر ئي ريپازي گرنكي دا جوانيا روخساري (La
perfection formelle) ههروهها دورشمئ هونهر ژبو هونهر
(Art art pour l, l) هلدا.² بهرناسيه ريپازهك ئهدهبي ، فهلسهفي
نه ئولي يه ل هه مبهر

رؤمانسيه تي رابويه ، كو ئه و ريپازا زاتي هوندرينه د
ههلبهستي دا و قيانا تاكه كه سي يا تاييهت وهكه ههلبهست پيشكيشي

¹ نظريه الفن للفن ، ماهي وما جدورها ، حضاره الكلمه ، من موقع net.alukah.www

² منتديات المعرفة ، منتديات المذاهب الادبيه ١١،٤ ٢٠٠٦. من موقع ps.felfel.www

خه لکي دکهت ، ديسان ژ خوه ره دکه ته پي ژ بو دهربريني ژ هوندری خوه يان زاتي خوه بکهت.

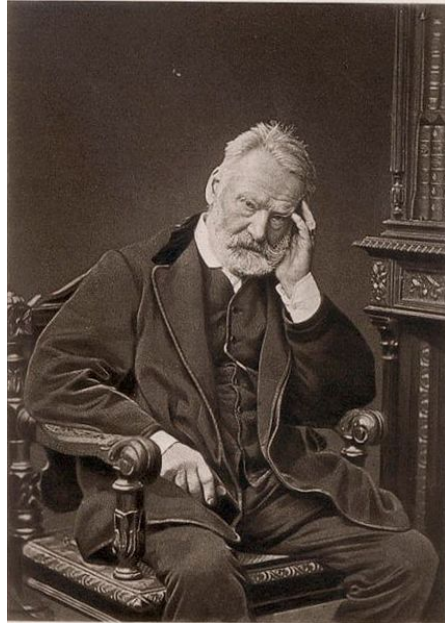
لي بهرناسيه ل سهر بنگه هي کو هونه ر نارمنجه د زاتي د يان هوندردا ، نه پي يه ژ بو دهربريني ژ زاتي يان هوندری بکهت، نارمانجا بهرناسيه نه وه کو هه لبه ستي بکه ته هونه ر هکي بابيه تي گرنگي ددهت پيک ثانيا جواني ژ خوه زايي يان هه ر تشتي ل دهر دور وه که ديمه ن، هه روه ها بهرناسيه هه ر گریدانه که سه له في ب هه ر بيرو باوه رکا ئولي فه يان هزره کي يان ره وشتي ن به ري ناپه ژرينيت و نه و دؤرؤشمي هونه ر ژ بو هونه ر هتد.¹

دامه زاندين و نافدارترين که سايه تيپن في ريپازي:

وه که تي زانين نه ف ريپازه يه که م جار د سه دسالا نوزدان دا ل فره نسا سه ري هدا، ژ بهر کو به ري وولاتين دن يين نه وروپي علمانيه تي ل فره نسا ده ستيپکر، هه روه ها شوره شا وي يا زو له مبه ر دي ري ، ژ ئاليه ک دنقه شوره شا پيشه سازي سه ده مه کي دن يين نه راسته و خوه يي في ئالي بوو.

تي زانين فيکتور هيگو لسالا (۱۸۲۹) ز دا به ره مي ن خوه بناغي (پوژه ه لاتي ه کان) بنه مايين (هونه ر ژ بو هونه ر) دارشتبوو، هيگو دژي ديتنين (سانت سيمون) ي بون ،

¹ إعداد الندوة العالمية للشباب الإسلامي : قاموس المدارس الأدبية ،منتدى اليراع الأدبي من موقع www.ralyara.com

فيكتور هيگو

لبا وی ههلبهستفان دکاريت بهرهمهکي بئافرنيت تهنها ژبو جواني نه ژبو خزمه تائه خلاق و جفاکي .
پشتي بهرهمي هيگوي يي بناقي (پوژهه لاتيه کان) هژمارهک ژ په يکه رتاش و هونه رمند و ههلبهستفانان ل دهر دورا ماموستايي خوه وهيگوي کوم بون و ئهف پهرتوکا وي ب پيروزي ل قه له م دا .
که واته بهري به لاقبونا بهرهمين پهرناسان بنه مابين ريپازا پهرناس ژ ناليي هيگوي قه هاتبون دانين ، ديسان بته ني دورشمي (هونه ر ژبو هونه ر) لسهر پينوسي هيگوي که ته سهر زاري نفيسکاري دي يين پهرناس . بقی شيوهي فلهسه فا (هونه ر ژبو هونه ر) وهکه ره دکرنه کا توند له مبه ر فلهسه فا سودمه ندا (سانت سيمون) دژي بنه مابين رياليزما جفاکخواز دهر که ت هولی، لداويي چهند جوانان ب به لاقرنا مانفيسسته کا ئه ده بي ب ناقونيشانين (مانفيسستا پهرناس) داخوه ياکرن .

ههروهه لئاڤهه را سالين (١٨٦٦-١٨٧٦) ز ژ ئاليي چهند ههلبه ستقائين جوان يين فرهنسي ژ وان لوکونت دو ليل (Lekont de lisle) سوولي پروودهوم (homme-Sully prud)، ستيفان مالارمي (Mallarme) پول فرلين (Verlain) ليون ديه رکس (Dierx)، فرانسوا کوپي (Copee) فيليي دو ليل ئادام (Villier de l Isle-Adam) سلفيستر (A-Silvestre) و دي هيڤيڊيا (M de here-diaj) سي ديوانين ههلبهستان يين هاوبهش بزنجيرهه كي يهك لپه يهك لژير ناڤونيشانين په رناسا هاوچه رخ (Parnasse Contemporain) به لاف کرن، ههلبهستين وان مانفيست و داخوياني ژي دگه ل دابوو و بڤي گاڤي فيرگه ها په رناس راگه هاند .

لي به شئي دووه م يي په رتوگا وانا هاوبهش لسالين (١٨١٨-١٨٩٤) ز ب سه ره پهرشتيا (لوکونت دو ليل) بوو، پاشان لسالا (١٨٦٦) زيه که م ديوانا پول فرلين هاته به لاف کرن، ئه ڤ به ره ميين ههلبهستان يين هاوبهش بونه دهستيپکا ريپازه كي نوو د ئه دهب و هونه ردا، وهکه تيزانين يه که م جار ههلبهستين (ستيفان مالارمي) بون دئاڤ ناميلکا هاوبهشا په رناساندا به لاف بووي ديسان (پول فرلين) به شداري د نقيسينا مانفيستا په رناساندا كريه، ژ ئاليهك دنڤه لژير بانديرا ئيستاتيكا (هونه ر ژبو هونه ر) د نقيسين خوهدا لگوري ديتنين (بودليږ) و بيرا جوانناسي يا (مالارمي) به ره ميين خوه ئا فراندنه .¹

وهکه تيزانين كو (لوکونت دو ليل) لريزا پيشيا ڤان ههلبهستقائان بوو ژ هه موويان زيده تر خوه يادكر، له وما بمه زنترين

¹ دكتور عماد حاتم،: مدخل الى تاريخ الادب الاوروبيه حتى القرن التاسع عشر الدار العربيه للكتاب تونس 251 ص

نوویټه رې ریبازا ئه ده بی تی ناسکرن، دیسان لسالا (۱۸۶۶) ز کومه له هه لبه سستین هاوبه ش ین هه لبه سستفانان بناقی (په رناسا هه قچه رخ) به لافکرن، ژبه رکو پیشوازیه ک گهرم ژ نالی خوینده قانان لی هاتکرن، له و ما بهرگی دووهم و سییه م ژی به لاف کرن.^۱

په رناس کو چیا یی په رناس یی نافدار یی گریکی دستنیشان دکه ت. وه که تی زانین ئه و جهی خواه داوه ندا هه لبه سستی یا بناقی (ئاپولون) بو وی دگهل (۹) خووشکین خواه زیره قانیا هونه ریڼ جوان دکر و لویری دژیان.^۲ دیسان گریکین که فن ژی ل وی باوهری بون کو ئه ف نافه هاتیه هلدان و به لاف بویه داکو دهربرینی ژ نالیه کی نو یی ئه ده بی بکه ت. هه روه ها هند جارن ژیرا دیژن فیږگه ها دهربرینی (تعبری) لگوری بی نالی بونا وی ژ په یوه ندیین ئایدیولوجی و سه له فی، بتاییه ت به ری شه ری جیهانی یی یه که م ل ئه لمانیا ئه ف نافه هات لیکن، پر ژ نالیگریڼ فی ریبازی گریدایی هند ریبازیڼ دن یین ئه ده بی بون، ژ وانژی

Theophile Gautier) ز کو ئه و نافدارترین پیشه نگی په رناسیه تی بو دیژیټیت "جوانی د تشتاند دا ره نگدانه کا مناسبه د گهل پله یین سود ژی وهرگرتنا مه"، پاشان هه لبه سستفانی فرهنسی (Baudelaire) هات لسه ر ری یا گوتی گرنگی دا سه خله تین جوانیا روخساری و داخوه یاکرن، کو هه لبه سستفانی

¹ رهزا سید حوسیتی، وهرگیر حه مکه ریم عارف: قوتابخانه ئه ده بیه کان چاپخانه ی وهازه تی په روه رده، چاپا یه کان ده زگایی توژیڼه وه و بلاوکر دنه وه ی موکریانی ۲۰۰۶، ص ۱۴۹،

² دکتور فه رهاد پیربال: ریبازه ئه ده بیه کان، ده زگای چاپ و بلاوکر دنه وه ی ئاراس، هه ولیر، ۲۰۰۴ ل ۱۳۰،

(ملتزم) هونہرمہندہ کی بی بھایہ^۱۔ ہر وہا لوکونت دی لیل
نہو پیشہنگی فی ریبازی بو پشتی نیفا سہدسالا نوزدان ، ہر وہا
(arime mal، ۱۸۹۸، ۱۸۲۱) زہلبہستقانی فرہنسی وی پر
بہرقانی ژ فی ریبازی دکر دیسان ستونہکا ریبازا سہمؤلیک ژ
بو۔^۲

ہر وہا ل ننگلستانی ب دہمہکی درہنگ ٹہف ریبازه ب
ریبہراتیا اوسکار وایلد (Oscar Wild) ہر وہا وولتر
باتر (Walter Pater) بہلاف بو۔^۳

بیروباوہرین فی ریبازی:

۱- ل گوری بیروباوہرین فی ریبازی بہرپرسیاریا ٹہدہب و
ہونہر وہکہ ئارمانج دہوندری واندہ خوشی ژئی دیتنہ نہک مفا ژئی
وہرگرتن، دیسا لقاندنا ہستانہ داکو مروؤف خوشیئی ژ ہونہرا
جوان بینیت،

۲- ہلہوشاندنا کہفنائیئی ژ بو ئافاکرنا جیہانہکہ نو یا قالا ژ
بہرزہبونی ، ل گوری دیتنن وان کہفن واتہ ہر بیروباوہرہکا ئولی
یان ٹہخلاقئی کہفن ب خوہفہ دگریت۔

۳- مروؤف خوشیئی بو خوہ ب ری یا ہونہری پیک بینیت نہک
ب ری یا زانستی۔

۴- دورکرنا پہرورہدہ و فیروہونی ژ ہلبہست و ہونہری ب
گشتی ۔

¹ منتدایات المعرفہ ، المذہب الادبیہ ۱۱،۴،۲۰۰۶ من موقع ps.felfel.www

² إعداد الندوہ العالمیہ للشباب الاسلامی: من موقع net.saaaid.www

³ منتدایات المعرفہ ، المذہب الادبیہ ۱۱،۴،۲۰۰۶ من موقع ps.felfel.www

۵- گرنگی دان ب رۆخسار و دهربرینا ئەدەبی زیدەتر ژ پیکهاتەیین دن یین ئەدەب و هونەرئ.

۶-ژیان زارقه کرنا هونەرئ یه نهک پیچهوانه.

۷- ئەرکی ئەدەبیاتی نه خزمەت کرنا ئەخلاق یه و نه ژبو مەرهمین باشیی و جفاکی بیّت بکار ئانین . لی بتهنئ ئارمانج ژئ ئاڤا کرنا جوانیی یه وهکه باخچهیهکی کهسک کو دناڤ دا خوهشی یا ژیانئ بزنان.

۸- ئەڤ ریبازه شورەشه ل هەمبەر ریبازا رومانسیهتی ، لگوری دیتنئ وان د رییا ئەدەب و هونەرئ دا ، مروڤ دکاریت دهربرینئ ژ سوز وهستین خوه بکەت، ههروهها رومانسی ژبو وی یهکی دچن کوئەدەبیات رییه دا کو مروڤ دهربرینئ ژ هوندرئ خوه بکەت، پیچهوانیی ریبازا هونەر ژبو هونەر کو ئارمانجا وا د هونەرئ دا هەر هونەرە .

۹- لگوری قئ ریبازئ بیرو باوهر د ئەدەبیاتی دا نه دگرنگن.^۱

رھین هزری و بیروباوهری ل با قئ ریبازئ::

لسەر پیشکهشکرنا هونەرئ د دەمین بهرئ و نودا ، پر دیتنئ جودا هه نه لی لداویئ لسەر دوو دیتنان راوهستان ئەوژئ ئەڤن:

۱- دیتنئ یهکی ژبو وی یهکی دچن کو ئەرکی ئەدەبیاتی و گرنگیا وی یا بنگههین پهروهردە و فیژکرنه یان (التهذیب)ه، ئەڤ دیتنه ژئ ب پرانی د ناڤا روشبیریا عەرهبی دا و نهتهوین دن دا د چاخین بهرئ و نودا تی دیتن.

¹ نظریه الفن للفن ، ما هی وما جدوروها ، حضاره الكلمه ، من موقع net.alukah.www

۲- لگوری دیتنا دووہم ئەدەب و ھونەر جورەکی خوە مژولکرنی و دەم بوراندنی یە ، چ ئەرک ژبو ئەدەبیاتی نین و نکاریت نامەیکە بگەھنیت یان رییەکی نیشان بەدەت ، گەر لاسەر بنگەھێ جوانیی نہ بیت.

۳- تی زانین (آرسطو ۳۸۳، ۳۲۲) پ زیەکەم کەس بو کو ھیرشی سەر ئالیین پەرورد و ئەخلاقى د ھەلبەستى دا کرى، ب قى یەکی وی رەدا (آفلاطون) ی کریە کول با وی ھەلبەست خزمەتکارا فەلسەفا ئەخلاقى یە و ھزرا شیرەتین پەروردی یە.

۴- پشتی ھەلوەشینا ئیمپراتۆریەتا گریکی ، و زالبونا ئیمپراتۆریەتا رۆمانی ب ھەمو ئالیین خوە یین کارو سودبەخش دا ئالیین فیروبۆنی ل سەر ئالیی ئەدەبی زال بوو. تی زانین دیر ل سەر فەلسەفی و ئەدەبیاتی زال بو ب تەنی ئالیی پەروردی د ھەلبەستى دا ما ، پاشان ھەلبەست ھاتە دیتن وەکە خوەشیی ژ جوانیا وی ببین وەکە (قەدیس یان اوغستیوس) د پەرتوکا خوە یا بناقی (بیردوزەیا خرسٹیانی) ، تەکەزى ل سەر خوەشیا ھونەری دکەت وەکە وی خوەشیا شیۆھیی ئەدەبی یی کو ئنجیل پی ھاتیە نفیسین. د سەر وان پیشداچۆنن رەخنەیین ئەدەبی د سەدسال (16) ز دا لی دیسا باندور ل سەر ئالیی فیروبونا ئەدەبی نہ کر. پشتی سەدسال ھەقدان ل ئەوروپا ھند دەنگ بلند بون و ھیدی ھیدی لژیڕ دەستھەلاتا دیری رزگار بون ، ل سەر قى ھەلوئستی د سەدسال (17) زدا (بیرکۆرنی) دبیزیت ئارمانجا سەرکە د شانوگەریان دا خوەشی ژ دیتنا ھونەری یە.

ھەروەھا کانت (Kant) بو وی یەکی دچیت کو ھونەر کارەکە ئارمانجا وی بەتەنی جوانی و خوەشی ژ دیتنە، بیی گریدانا وی ب

هزريں فہلسفہ یان ئەخلاقى يان ہەر نرخەكئى دن یى جفاكى قہ¹.
ب دەر باز بونا دەمى ھيرشين سەر ئاليى پەرودەدى د ھونەرى دا
زىدا بون ژ ئاليى (وورد زوريت) قہ لسالين ۱۸۵۰، ۱۷۷۰) ز ھەرودھا
ژ ئاليين ھەلبەستقان (ت شىلى لسالين ۱۸۲۲) ز ھەرودھا پيشەنگين
فيرگھا سەمبۆليک وەكە (بودلير ومالارمە).

لى ل دەستپيكا سەدساللا (۲۰) رەخنەگر بون ئاليگرين قى
بيردوزەيا ھونەر ژ ب ھونەرى². تاكو ژ بو ئارمانجين مروقى
دەمى نەھى ب كار ئانين ، لى د رىالييتى دا نە ناقرەوگا ھزرى و
بيروباوهرى يين قى ريبازى، ھەرودھا وينەيى دەر قە ژى نە
گرىدايى خوەشيا ھونەرى بو، ئەو ھزر بيروباوهر و ئەخلاقى
بەرى بتايبەت يى گرىدايى ئولى ناپەژرینيت .

پاشان ريبازا ھونەر ژ بو ھونەر ژ ئاليى ھند رەخنەگران قہ
وەكە (ت. س . إليوت) راستى ھيرشان ھات پشتى لادانا وى يا
مەزن ژ ژيانا ب زانست و عاقل، وى خوەديين قى ريبازى ب
شاشى و كورتبيني ئانين زمان، ھەرودھا بريار دا پيوستە نقيسكار
و ھەلبەستقان خوەدى ئيلتيزام بن، ديسان خوەياكر ئارمانجا
ھەلبەستى و رەخنى پيگرى كرنە د كار و نقيساندا ، كو بابەتین ب
مفا ژ بو جفاكى و خوەندەقانى پيشكيش بکەن.^۳

جھى بەلاف بونا قى ريبازى:

تى زانين جھى ريبازا ھونەر ژ بو ھونەر ل ئەوروپا ھاتە
دامەزراندن ، لى كەسيايەتیین ھەرى كەتینە د بن باندورا قى ريبازى
ژ فرەنسا بون، كو ب دايكا ريبازان تى ناس كرن . لى ديسان

¹ نفس مصدر السابق

² - نضريه ه الفن للفن ، حضاره الكلمه ، من موقع net.alukah.www

³ - Branschrig notre Litterature dans le texte Paris 1949 p 79

گریدایین ځی ریباری ل ئەلمانیا و ئیتالیاژی هه‌بون، پاشان ئەڤ ریباره گه‌هه‌شته ئەمه‌ریکا و وه‌لاتین دن یین جیهانی، لی پشتی لادانا ځی ریباری ژ بنه‌مایین کول سهر هاتیه ئاڤاکرن و پیگری نه‌کرن ب وان ره‌وشتین کو پیڤه تی گریدان، ئەڤ ریباره راستی ره‌خنه‌یین توند هات و بو سه‌ده‌ما تیکچۆن و بچۆکبونا وی د چارچۆڤه‌یه‌کی ته‌نگدا.¹

تایبه‌تمه‌ندیین ریبارا هونه‌ر ژبو هونه‌ر:

ژ سه‌خله‌تین گرنگ یین ځی ریباری، وینه‌یین هونه‌ری و په‌سن دانا بابه‌تی هه‌روه‌ها بالکیشیا هه‌ڤوکان خوه‌یایه، و ژ هه‌لبه‌ستفانین ناڤدارین ځی ریباری (سولی برودوم) هه‌خوه‌دی هه‌لبه‌ستا ناڤدار (المجره) کو د ئیڤاره‌کی دا ب ستیرکان را د په‌یفتی، د ځی هه‌لبه‌ستی دا وینه‌یین به‌رجه‌سته مینا تابلویان د ماوی هزرین خوه‌دا نیشان دده‌ت. دسه‌ر وی یه‌کی را کو بیردوزه‌یا هونه‌ر ژبو هونه‌ر سه‌خله‌تین وی د سنور داینه هه‌روه‌ها مه‌به‌ستا وی زه‌لاله ژ ده‌ما وه‌که ریباره‌که ئەده‌بی هاتی ناسکرن.

لی دسه‌ر وی یه‌کی را بتایبه‌ت د ئەده‌بیاتا عه‌ره‌بی دا شروفه‌کرنا ځی ریباری جوداهیه‌کا مه‌زن هه‌یه، دهر‌باره‌ی بیروباوهر و که‌ڤنه‌شوویی جڤاکی. هند که‌س ژبو وی یه‌کی دچن کو ئارمانجا ځی ریباری وه‌که گروپه‌کی وه‌ها داخوه‌یاکرن کو ئارمانجا وان ل داوی ئەده‌بیاته‌کا ڤالایه ژ هه‌موو سه‌خله‌تین جوان و جڤاکی، واته ئەده‌بیاتا ئاژهلان (بهیمی) یه هه‌روه‌ها هندین ئانی زمان کو ئەڤ ریباره دخوازیت ئەده‌بیاتی ژ جڤاکی جودا بکه‌ت و د برجین ئاسی دا زیندانی بکه‌ت. لی هند ژ نفیسکاری دن نه‌ دگهل

¹همان چاڤکانی p98

ڦان ديتنن ته ننگن له مبهه ر ڦي رييازي و خوهيا دكهن ؤهف ديتنن وان دهر باره ي ؤهدهبيات جوداكرن ژ چكاكي ههروهه بناڦكرنا ؤهدهبياتا (بهيمي) ؤهفه نهراسته ، لي بانگا ڦي رييازي ژبو ؤهدهبياتي گرنگيدان ب ئاليي هونهري و شيوهيي وينهيين جوان و ههڦوكين بالكيش كو جوانيي بدهته ناڦهروكي ، بشيوهيهكي جوانيا هونهري خواستهكا يهكانه د كاري ؤهدهبي دا بهري ههه رتشتي¹.

بگورتي تايبهتمه نديين ڦي رييازي ؤهفن:

- ۱- ؤهف رييازه خوه ژهه موو ؤهركين چكاكي و رهوشتان دوور دييخت، لگوري وان جوانناسي و ئافراندن گرنگتره، ديسان ههلبهست ژ خهيال و سوزان دووره.
- ۲- پهرناسيان پر ب توندي بهري خوه دابو كولتوري (گريكان) دژي خرستيوانان بڦي ديتني خوه نيزيكي كلاسيما دكر.
- ۳- گرنگي ددا روخساري و ناڦهروك پشت گوهي خوهڦه هافيتبو، ژبهرفي يهكي ههلبهست دهنگي راستهقينه يي وي سهردهم نهبوو دهربرين ژ ئيش و ئازارين ههلبهستقاني نه دكر، لي ژ ئاليي روخساري ڦه ژبهه ئاساني و سادهيي ژ دهربريني دوور كهفتن .
- ۴- ههلبهست لبا پهرناسيزمان ئيلهام نهبوو.
- ۵- جهماوهري پهرناسيزمان وهكو ؤهو بخوه خوهيادكهن كومله كهسين كيم و مورال بهرزين چكاكي بوون، لهوما ههلبهست لبا وان ژبو چكاكي بگشتي نهبوو.^۲

¹ - المذهب البرناسي والفني ، في الادب العربي الحديث من موقع.. www.ycom startimes

² دكتور هيمداد حوسين : رييازه ؤهدهبيه كانچا پخانه ي دهزگاي ئاراس ههوليز ، ۲۰۰۷ ل ۲۰۶

- ۶- بابت و پيڦان و کيشه يين وان د ره هانه (مطلق) کو ناکه فنه ژير بانورا جهو دهمان .
- ۷- پيڦانين وان دنه گورن هه رکه س تي ناگه هه بته ني هونه رمه ندو هه لبه ستقاني خوه دی هستين بلند نه بن .
- ۸- ئه و ژ شيويه ئاسانکاري د ئاڦاکنو وينه کرنی دا دووردکه تن و هه ول ددا کارئ وان دئاڦراندنی دا بگه هيته پله يه کا بهرز ، ديسان بهرهمين وان هه رکه س نکاريت تي بگه هيت له وما کارئ وان ما دچارچوڦه يا چينا بلندو روناکبيردا .^۱

بنه ماین بنگه هين يين ئي ريبارئ:

- ۱- کاملی یان ته و او ی یا شیوه ی ، هه ژ ئالیی دهربرینی ڦه و هه م ژ ئالیی هه لبارتنا په یڦان ڦه ، لسهر ئي ڦيکتور هيگو دبیژيت "پيوسته بزانيں بچ ئاوايي کار دکه يں ، نهک لسهرچ کار دکه يں و بوچی کار دکه يں .
- ديسان تيودور دو بانڦيل (De Banville) لسهر به دهوی یا سه روا (القافيه) دبیژيت "سه روا مينا داڦين زيړينه و خه يالين هه لبه ستقانان دچه سپينيت" .
- ۲- پيگري کرن ب هونه ر ژبو هونه ر : ڦيکتور هيگو دگوت "هزرا جارن دی بيژم هونه ر ژبو هونه ر" هه روه ها تيوفيل گوتی (Gautier) لسالين (۱۸۱۱-۱۸۷۲) ز د پيشه کی یا ديوانا خوه دا دبیژيت "خه لک دبين مفايئ ئي هه لبه ستی چيه-؟ دبیژيت مفايئ وئ جوانيه ئه رئ ما جوانی به س نينه؟
- ديسان ناڦبری دبیژيت "پله يا هه لبه ستی دجوانی دا مينا رهنګ وبيهنه گولانه کو بيی ده ستکاريا مروڦان سوده کی ببه خشيت" .

¹ - Baudlair.Tsveti zla.M.1908.P.18

۳- ههلبه ستقان بته نئ ته ماشه کهر و دهر برئ دیمه نانه ، لسه ر ئی یه کی (بودلییر) دبیژیت "ئارمانجا ههلبه سته نه گه ریانه لپه ی بنگه هی راستی ، به لکو مه به سته ههلبه سته دناف هه بونا وی دایه .

۴- ههلبه سته په رناس ههلبه سته کا فورمالیسته یه ، بی تیکه لکرنا چ سوزان ریالیت هی قه دگوهیژیت .

۵- ههلبه ستقانی په رناس نافدارن ب گرنگیدانه کا زور ب ریکوپیتی یا هه فوکان د دهر برینی دا ، ژبه ر کو لگوری دیتنن وان ههلبه ست هونه رمه ندیه که (سنعه تکاریه که) دکاریت ده ست دانیته سه ر زانا خواه زایی و دمه زنتنرین قالبی هونه ریدا دابریژیت^۱.

ئو ریباژین ژ رحمی (هونه ر ژبو هونه ر) ژدایک بوین:

دسه ر پر ره خه نه یین کو لقی ریباژی هاتین ، گرتن ب سه ده ما پیگری نه کرن ب ئالیین جفاکی و ره دکرنا بیروباوه رین ئولی ، ههروه ها هونه ر نه ژبو خزمه تا جفاکی ناکه ، لی دیسان ب بورینا ده می

ئه ف ریباژه بو ریباژه ک مه زن دیسان هند ریباژین دن ژئ پهیدا بون ههروه ها بو جه وه ره ک و سیمایین وی زیده بون .

¹ دکتور فه رهاد پیربال: ، ریباژه ئه ده بیه کان ، ده زگایی چاپ و بلاوکردنه روه ی ئاراس ، هه ولیر

ئەو رېئا زېن ژ رېبازا ھونەر ژبو ھونەر پەيدا بوين ئەفن:

۱- روخسارگەرى يان شكلانيهت:

ئەف رېبازە رولا روخسارى د ئەدەبىياتى دا مەزن دكەت و ب بنگە دەدائيت. تيزانين ئەف رېبازە يەكەم جار ل (روسيا) دەرکەت ھولى .

۲- نژيارگەرى يان (البنيويه):

ئەف رېبازە ئەدەبىياتى ۋەكە بنگەھەكى زمانەوانى و پېكھاتەكا رېكخستى لى دنيريت، ھەروھە لېكولينا لسەر دياردين زمانى د دەقىن ئەدەبى دا دكەت ، ديسان چاقديرى يا وان دياردان لگورى پېقانين زمانى يين سنوردار ولسەر بنگەھى دەربرينى ئەنجام دەت. ئەف رېبازە يەكەم جار ژ ھزرين زماناننى سويسرى (دى سويسر) لسالين (۱۹۱۳، ۱۸۵۷) ز دەرکەفتى يە. ژئاليەك دنقە ھاتنا (رومان جاكسونى) روس دوربينىەك دن دا قى رېبازى ، ھەروھە قى نقيسكارى رولەكى مەزن د چارەسەرى و گریدانا ئالين زمانەوانى يين جودادا لى جىھانى لىست، ب سەدەما گەرياناوى يا زور ل ۋەلاتين ئەوروپا و ئەمەريکا .

۳- رېبازا شيويهى (المنهج الأسلوبى):

ئەف رېبازە دگەل رېبازا نژيارگەرى (البنيويه) تەقلىھەقە يانژى بيروباۋەرين وان يەكن، سەبارەت ب ديتنا وانا زمانى د ئەدەبىياتى دا وكونترولكرنا زمانى د ماۋەيى دەقى ئەدەبىياتى دا. (شارل بالى) ب دامەزرىنەرى قى رېبازى تيت ديتن، كو ئەۋژى يەك بو شاگردى (دى سويسر) پيشەنگى رېبازا (البنيويه) ئەف

ریبازہ بالا خوه ددهت سهر شیوهیین زمانهوانی و پهیوهندیا وی ب سوز (إنفعالات)قه و باندورا وی لسهر پیکاهاتهیا هونهری ههروهها دیتنن ئافراندن دکارین ئهدهبی دا .

۴- ریپازا سیمیلوجی المنهج السیمیلوجی:

ههروهها ژیرا دبیزین (سیمیوتیک، سیمیوطیقا، سیمیا و السیمیائیة) ئهف ریپازه لسهر بنگههی کو زمان بتهنی دستنیشان کرنا تشتهکی یه هاتیه ئافاکرن ، ههروهها ئهف پروگرامه ژبو وی یهکی دچیت کو زمان سهمبوله (رمز) و پهیوهندیا سهمبولی ب وی تشتی تیت دست نیشان کرن. ئهف ریپازه لسهر بیروباوهرین (دی سویسر و تشارل بیرس) لسالا ۱۹۱۴ز هاتیه پیک تانین.

۵- ههلوشگهری التفکیکیه:

ئهفه بیردوزهیهکه لسهر بنگهها ئافراندنا واته و بلیف کرنا دهقی ئهدهبی، ژبو گههشتنا هیمین بنگههین د دهقی دا و دست نیشان کرنا وان ، بیی کو پهیوهندی یا نفیسکاری ب وان واتهیان فه هه بیت یان مه بهستا وی بیت تیت دستنیشان کرن. ئهف ریپازه د همییزا ریپازا نژیارگهری (البنیویه) دا ئافا بویه بشیوهیهکی رهخنا وی ریپازی دکهت و پرانیا پیقان و بنه مایین (قیم) وی ناپه ژرینیت، قی ریپازی ب بیروباوهرین (رولان بارت) سالین (۱۹۱۵-۱۹۸۰) ز دست پیکر دیسان بشیوهیی نها لسهر دهستی (چاک درید) لسالا ۲۰۰۴ ئافاکریه و پیقانین وی دانینه.^۱

^۱ نظریه الفن للفن ، ماهی وما جذورها من موقع net.alukah.www

په‌رناس و ئەدهبێ کوردی:

وه‌که تێزانین هه‌لبه‌ستقانی کورد (عه‌بدولا گوران لسالین ۱۹۰۴-۱۹۶۲) زه‌که‌مین هه‌لبه‌ستقانی کورد بوو کو ری‌بازا (په‌رناس) د هه‌لبه‌ستی دا ئافراندی، هیژی باندورا قی ری‌بازی د ده‌ستیکی دا بوو لسالا (۱۹۳۰) ز، پشتی لژی‌ر باندورا کلاسیزمی رزگار بووی، په‌رناس بونا (گوران) د ری‌با خواندنا ئەده‌بیاتا ئینگلیزی دا بوو، دیتنێن په‌رناس بونا (گوران) یه‌کسه‌ر د ناڤ و نیشانین هه‌لبه‌ستین وی دا خوه‌یا دبیت، بشیوه‌یه‌کی ناڤ و نیشانین هه‌لبه‌ستین وی یین سالا (۱۹۳۰) ز هه‌موویان په‌یوه‌ندی ب ژن و جوانیی و ئیستاتیکی قه‌هه‌بوو.

وه‌که د پێشه‌کی یا دیوانا وی یا سالا (۱۹۵۰) ز دا خوه‌یا دبیت چاخێ دبیتیت "دیوانا من هه‌موو ب بابه‌تین جوانیی و عه‌شقی قه‌مژوله" لسه‌ر قی مژاری (گوران) د هه‌لبه‌سته‌کا خوه‌ دا ناڤی خوه‌ دکه‌ت (شیتی هه‌لبه‌ستی، شیتی جوانیی) هه‌روه‌ها د گوتارین خوه‌ ژی دا پر گرنگی دایه جوانیی د گوتارا خوه‌ یا (که‌لکی ئەده‌ب کو د روژناما ژین دا هژمارا ۱۱۲۶ و ۱۱۲۷) ده‌باره‌ی جوانی په‌رستی و په‌رناس دا دبیتیت "مروه‌کی بینن کو ئەو به‌ده‌وی یا د خوه‌زایی دا هه‌ی ژ عه‌رد و عه‌سمان ره‌نگ و ده‌نگ و هه‌موو جوانیی هه‌ست پێ نه‌که‌ت و هه‌موو لبا وی بی بها و چ نه‌بیت، ئەری نرخێ ژیانێ ژبو قی مروقی دی چ بییت؟

په‌رناسا (گوران) د واری ره‌تکرنا فه‌لسه‌فا ب سودا (سانت سیمون) ده‌ردکه‌فیت، لگوری دیتنێن هه‌لبه‌ستقانا (گوران) فه‌لسه‌فا په‌رناس هه‌رتم ئەو که‌ره‌سته و بابه‌تین د ژیانێ دا دجوانن، یین کو ژ ئالیی مروقان قه‌دانه‌ ئالیه‌کی و ناهین دیتن.

(سانت سیمون) دگوت پیویسته بتهنئ تشتین ب مفا و بابهت و کهرستهیین ب مفا د ئهدهبیات و هونهری دا جوان بین نیشان دان، لی گوران پیچهوانی فی فلسهفا سانت سیمون بوو، ژبه ر کو ب دیتنین وان جوانی چ مفا نینه بتهنی مفا د جوانی و هونهری دا بیت جوانی یه. ئەف پرهنسیپه ب تهواوی و هوراتی د بهرهمین گورانی دا رهنگ دهن، دیسان (گوران) دژی ئهدهبیات و جوانی یا ب سود بوو.

ئەف دیتنین (گوران) بنه مایی فلسهفی یی پهرناسان بوو (هونهر ژبو هونهر) لبا پهرناسان جوانی بخوه ئارمانجه، نهک بکهنه ئالاف ژبو گه هاندنا ئارمانجه کا دی.

گوران د بیره وهریین خوه دا دبیزیت " لدهستپیکئی ب رییا ئهدهبیاتا ئینگلیزی لپه ی بیردوزا (هونهر ژبو هونهر) چووم و شیوهیی فی ئهدهبیاتی د بهرهمین (جون کیتس و ئوسکار وایلد) دا من خواند.^۱

ریبازا دهربرینی (تعبیری):

ئەف ریبازه شیوهیهکی هونهری یه، خودی شیانکه تاییهت و ب هیزه وهکه دهربرین و باندور لسهر ته ماشه قانی، تابلویی (تعبیری) خودی ئاڤاکنهک هونهری دینامیکه، دیسان که سایه تی و پیزانین تیدا زهلال خوهیا دکن، ههرتم رهنگین وی دپرن ژ دودلی و ههستین دژوارین هوندیرین.

۱- فهراهاد پیر بال: ریبازه ئهدهبیهکان دهزگای چاپ و بلاوکردنهوی ئاراس، ههولیر،

۱۳۶، ۲۰۰۴

۱. ریڙا دهربرینی یان (تعبیری) ریڙا زهک ئه ده بی هونه ری
 فهلسه فی ئه زمونگه ری نه رهنگ فه دانی (انطباعی) یه، بشیوه یه کی
 نقیسکار تیډا دوربینه کا هوند رین و دهر وونی ددهت ئه زمونی ،
 ئه فژی ب پیچه وانی ریڙا زهنگه دانی (انطباعی) یه ئه ولسه ر وی
 یه کی رادوه ستیت کونقیسکار دهربرینی ژ رهنگه دانا ژده رقه ژ
 هوند ری مروغان بکته. تیزانین ئه ف ریڙا زه گرنگی ددهت
 شانوی و جوره یین دن یین ئه ده بیاتی.^۲

ثاڤا کرن و ناڤدارترین که ساتین فی ریڙا زی:

ئه ف ریڙا زه ژبو پر ئالیان هات به لافکرن مینا:

۱- ئالی (التطبیقي) ئالیگرین فی ئالی دبیژن بهرپر سیاریا
 ئه ده بی چالاک کرنا عاقل و ووژدانا مروغانه، و ری گرتن له مبه ر
 نزم بون و که تنا وان، نه بته نی پیشکیش کرنا وینه یه کی کو مروغ
 بیین، لی ب پراکتیک د ژیا نا روژانه دا بیټ بهر ب چا ف کرن.
 ژ که ساتین فی ئالی (تولر، هاسین کلیفر، بیتشر، کابر
 هه روه ها جون هاورد لوسونئ) ئه مه ری کی.

۲- ئالی نه عه قلانی (الاتجاه اللاعقلانی) :

ئالیگرین فی ئالی دبیژن تشتی ماقول ئه وه یی خه لک لسه ر
 له ه ف تیټ، ولسه ر شانوی چاره سه ری یا وی تشتی تیټ کرن یی
 کو هیشتا خه لک لسه ر له ه ف نه هاتی.

۱- محمد عارف : فن الرسم الیدویه ، منشورات دار الثقافه / بغداد ، الطبعه الثالثه ۱۹۸۸ ل ۱۷۳
^۲ قاموس المدارس الادبیه : منتدی الیراع الادبی اوکتوبر ۲۰۰۷ من موقع

ژ که ساتیڼ فی ئالی:

۱- صمویل بیکیت ، لسالا ۱۹۰۶ز ژ دایک بوویه ، رومان نفیس و شانوگه ری ژ رهگه ز (اړلندی) وی شانوگه ریڼ خوه ب زمانی فرهنگسی دنفیسین.

۲- آونسکو لسالا (۱۹۱۲)ز ژ دایک بوویه ، شانوگه ری ژ رهگه ز رومانی ، یه که ژ پیښه نگیڼ شانویا اللامعقول.
ههروهها ژ سه مبولین فی ئالی (فرانز کافکا و یوجین أونیل) کو لسهر دهما وی نرخین فی ئالی (تعبیری) د شانوگه ری هکا وی یا داویڼ دا روژین بی داوی بون.

تایبه تمه ندیڼ فی ریازي:

۱- نارمانجا هونه را دهر برینی (التعبیری) لسهر بهرجه سته کرنا بابته تی سهرقه ژبو نه زمونا هوندیرین رادوه ستیت، درییا فره کرنا دووراتیا وی دا ، ههروهها هند تیروژکین نو بیخیته سهر، ژبو ئاشکه راکرنا وان تشتیت لهر چاقین مروغان بهرزه یان ژبه ر کوورت بینیا وان نکارن بینین.

۲- ریازا دهر برینی جه وهه ری تشتان بیی خوه یا کرنا ئالی سهرقه بهرجه سته دکهت.

ژبه ر فی یه کی ئه و دان پی نادن کو وه که هه فی هک دناقبه را تشتی خوه یا و هوندیرین دا هه یه.

۳- ئه ف ریازه گرنگی ددهت هه موو مروغان ، ژبه ر فی یه کی که ساتیڼ د شانوگه ریڼ تعبیری دا بته نی ژبو هند بنه میان (انماط) تین گوهرین کو زیده تر مروغ بن ژ خوین گوشتان، هند جارن بته نی ژبو هند نومهران یان هند ناقین گشت تین گوهرین.

- ۴- شانویا ته عبیری ل دهر دورا که ستایه کی دزقریت کو د کریزه کا دهرونی یان ئەڤینداری دا بژیت، ژبه ر ڤی یه کی نفیسکار پر جاران زانستا دهر و نناسی بکار دئینیت دا کو ئازارین هوندیرین بیین وی که ساستیی بهر بچاڤ بکه ت.
- ۵- ئالیگرین ریبازا دهر برینی لسه ر گرنگیا ئە ده بیاتا ته قلیدی رادوهستن کو پر جاران ب سنورداری و ساویلکه یی و کورتبینی تیت دیتن.
- ۶- ئالیی (اللاعقلانی) د ریبازی دا ب زارویئ شه رعی یی ریبازا سریالیی یا دایک تیت دیتن، ژبه ر ڤی یه کی وه که شوردهش لسه ر مهنتقی ژیانئ و عه قلی تیت هژمارتن، له وما ناکه ڤیته ژیر باندورا بنه مایین هونه ری، هه روه ها ئە و لسه ر وی باوه ریئ نه کوژیان د جه وه ری خوه و راستیا خوه یا ئە پستراک دا تشته کی نه مه عقوله و نه فیم کریه و ناهیته فیمکرن یان شروه کرن.
- وه که خوه یایه ریبازا دهر برینی یان ته عبیری ل فره نسا و ئە لمانیا هات ئاڤاکرن و پاشان ل ئە وروپا و جیهانا روژئاڤا هه مووی هات به لاف کرن.^۱

¹ ریم بدرالدین : قاموس المدارس الادبییه /منتدی الیراع الادبی من موقع com.ralyara.www

به شیء پینجان

ریبازا ریالیزی (Realisme) :

زاراقهیی ریالیزم لگوری فہرہنگا لارووسی فرہنسی ، ژ دوو بہشان پیک تیت (Real) و (isme) کو تیتہ وی واتہیی (حالات یان رھوشا بینینا ریالیتی ب وی شیوہیی کو ہہی) د زاراقہیی رھنہخنہسازی ژیدا واتہ ئہو ریبازا ئہدہبی و ہونہری کو خوہزایی و ریالیتی و ہکہ خوہ پیشکھش دکہت، بیی وی یہکی کو میناکان ژیرا بینیت.

پہیفا ریالیزم ، یہکہم جار رومان نقیسی فرہنسی یی بناقی شامپفلوری (Champfleury) لسالین (۱۸۱۹-۱۸۸۹) ز لسالا (۱۸۴۳) ز بکار ئینا.

ئہفہژی د داخویانیہکی دا لژیر ناف ونیشانین (مانفیستا ریالیزم) کو تیدا دبیزیت "سہخلہتین ریالیست ددہنہ پال من"

champfleury

پشتی رومان نقیسی فرہنسی ہونہرمہندی پیشہنگ یی فرہنسا کوربی
(لسالین (۱۸۱۹-۱۸۷۷) ز زاراقہیی ریالیزم کربو دروشمی
سہر دہرگہہی پیشانگہہکا خوہ.

د روشنبیریا ئه وروپی دا ریبازا ریالیزم بسهر سی قوناغاندا
دهرباز دکه ن.

۱- ریالیزما سهر دهما ریئیسانسئ

۲- ریالیزما سهر دهما روشنگه ری

۳- ریالیزما رهخه گرانه یا سه دسالانوزدان.

ههژی گوتئی یه لگوری دیتنئ هند دیروکنفیسئ ئه ده بیاتی
دیروکا وی ژبو سهر دهما ریئیسانسئ قه دگه رینن ، لی راستیا وی
بتهئی لسالا (۱۸۴۳) ز

بمانفیسته کا نفیسکی ئه ف ریبازه راگه هاند، دیسان کره
ریبازه ک داکو نفیسکا ر و هونه رمند لگوری چهند پره نسپیئ فرهه
لسهر بمه شن.

وهکه تیزانین دچاریه کا دووهم ژ سه دسالانوزدان د یهک دم
دا ریبازا رومانسیه تی دوو دوژمن لی پهیدا بوون، ئه وژی ریالیزم و
په رناس بوون ئه ف هه ردوو ریبازه د یهک دم دا پهیدا بوون وان
دخواست بابه تین رومانسی یین خه یالی و ساویلکه نه هیلن ، لی
ئه ف هه ردوو ریبازه په رناس و ریالیزم هه ردوو دوژمنین هه ف
بوون.^۱

چاخئ ئه ف ریبازا ئه ده بی خوه یا بووی دوو پرسگره ک درئ
دا هه بوون

۱- ئالیین دهرونی و هوند رین یین رومان تیزمی و
هه ستین نفیسکاری لسهر به رجه سته کرنا جیهانا ژده رقه .

۲- فه رمانداریا خه یالان بسهر ریالیتی دا .

۱ - دکتور فه رهاد پیربال : ریبازه ئه ده بیه کان ، ده زگایی چاپ و بلاوکرندوهی ئاراس
هه ولیر ، ۲۰۰۴ ل ۸۵

لج ريبازا ريباليزم ئهف ههردوو ئاليين ريبازا رومانتيكي ههلوهشاندن و دوور خستن. كهواته پيوسته ريباليزم بسهركهفتنا راستيا ريباليتهايي بسهر خهيالان و مهزكنا واندا بيت ديتن. يهك ژ تايبهتمهنديين قى ريبازي ئهوه، كو ئه و ريباز جوربهجور يين ئهدهبياتي كو پشتي وي هاتين نهكارينه ژ بهايي قى ريبازي كيم بكن، ژئاليهك دنقه بنه مائي رومانو نوو ئهدهبياتا جيهاني يا ئيروو لسهر قى بنگهه هاتيه ئاڤاكرن.¹

ريبازا ريباليتهايي، ريبازهك ئهدهبي، هزري، ماديه، وينهيي قى ريبازي د ژيان و دهربريني دا جيهانا مادهيه، و باوهري ب جيهانا قهشارتي نينه، مروڤان وهكه گيانهوهران ل گوري غهريزان وينه دكهت نه لگوي ئاڤلي. ههروهها لسهر بنگهه قى بيركرني گرنكيي ددهت رهخنا جڤاكي و ليكولينان لسهر پرسگرپكان دكهت و لسهر ئاليين شهرو خرابيي رادوهستيت، ديسان درهخني دا لسهر ئاشكه راکرنا راستيا خوهزايي وهكه خوهزا بي ئالي نيشان ددهت.² وهكه تيزانين ريبازا ريباليتهايي يا روژئاڤا د نيڤا سهدهسالانوزدان ل ژير بانديورا سهرهلدانا زانستي و فهلسهفي و عهقلاني هات ئاڤاكرن، ژ ئهجامي مهزنبونا خهيال و سوزان ياکو ريبازا رومانسي تيدا ژيان دكر، بانگا ريباليتيي ژبو ئاڤراندنا ئهدهبيه ب وينهكرنا تشتين ژ دهرقهيي هوندرئ مروڤان و شورهشه لسهر وان شهرو و خرابيين د ژياني دا ههين. نقيسكاري ريباليتهايي بابهتين ئهزمونا خوه، ژ پرسگرپكين چاخي يين جڤاكي و كهساتيين وي چاخي ژ چينين

¹ - رهزا سهيد حوسيني و. همه كهريم عارف : قوتابخانه ئهدهبهكان چاپخانهي وهزارهتي

پهروهده، دهگاي تويژينهوه و بلاوكرندهوي موكراني كوردستان ل ۸۱

² يوسف الديك: شاعر عربي، الواقعيه نخبه الابداع ۲۰۰۷، ۱۲، ۸، من موقع www.nukhba.net.

ناقهندي يان چينا كارڪهر وهر دگريت، مه به ستا نفيسكارين رياتيهي
ئوه كو مروث پادشايي خواهزايي به د جفاڪه كا وهكه قدا ، وهكه
هاتيه خواهياكرن كو نفيسكاري رياتيهي زيده تر راست و جهن
باوهريي يه لسهر وينه كرنا زينگه ها خواه. كه واته ريبازا رياتيهي
نوينه راتيا ئالين جفاكي د ژياني دا دكهت ول گوري ديتنين وان
ژيان هه موو خرابي وهوقاتي يه، مروث نكاريت تيدا بژيت گهر يي
فيلباز و دوورو نه بيت.¹

دهستپيكا رياتيزمي:

وهك تيزانين رياتيزم ل دهستپيكي دناقبه را سالين (۱۸۴۸-
۱۸۵۰) ز سه رده مهك دژوار بوو ژبو ره تکرنا دياردين ريبازا
(په رناس) يان هونه ر ژبو هونه ر ، دفي چاخي دا رياتيزم ل فره نسا
به لاف بوو ، ژبو ميناک نيگارکيشي رياتيست (گوستاف
كووربي) (Corbet) دگوت نارمانجا هونه ر ژبو هونه ر تشته كي پوچ
و قالايه ،

شامپفلوري هه موو شيوه جورين نفيسين وي كو تا وي
دهمي هه بوون هه موو ره دكرن ، لي نفيسين (بلزاک) په سهند دكرن
و دگوت زانين ژبو شياني " واته شيانين دهربرينا وي كاروباري و
دوروبه رين وي جفاكي هه بيت يا كو تيدا دژيت ،ديسان ناقبري
دبيژيت "نارمانجا من نافراندنا هونه ره كي هه ر تم زينديه " ژئاليهك
دغه شامپفلوري لسالا (۱۸۵۲) ز ديتنين خواه زيده تر زه لال دكهت و

¹ - المذاهب الأدبية الغربية الكبرى و اثرها في الادب العربي (الواقعيه) منتديات الجفله لكل
الجزائريين و العرب من موقع info.djelfa.www

دبیژیت "پیویسته روماننقیس بهری دهست ب نقیسین بکته پیویسته لیکولینان لسهر رهوشا گشتی یا دهوروبه ریڼ خوه بکته.

دیسان (دوورانتی) لسالین (۱۸۵۶-۱۸۵۷) ز کوڅارهک بناڅی (ریالیزم) وهشاند دڅی کوڅاریدا وی و هه څالین وی ب توندی هیڅرش کره سهر رومانسیان، لی کوڅارا (ریالیزم) پشتی پینچ مهان هات گرتن، لی شه ری ریالیزمی دڅی رومانسی و په رناس ب داوی نه هات لی بسهر کهفت (دوورانتی) ب هه لکه فتا گرتنا کوڅارا ریالیزم گوتارهک وهشاند و تیدا دبیژیت "ریالیزم مر، بڅی ریالیزم"

گرنگیا څان نقیسکاران نه وه کو ژبو جارا یه که مین دهستور و تیور ویاسایین ریالیزمی داریتن، چه ندین رومانین ریالیست به لافکرن، لی مخابن چ ژوان رومانان ناقدار نه بوون، تاکوسالا (۱۸۴۱) ز روژا به لافکرنا (کومیدیا مروڅایه تی) ژ ئالیی (به لزاک) څه کومیدیا مروڅاتی هه ر چه نده چ تیور دگه لدا به لاف نه بوو لی روله کی گرنگ د چه سپاندنا ریالیزمی دا دیت. هه روه ها (بلزاک) دڅی کومیدیا یی دا دبیژیت "درییا لیکولینین لسهر نه خلاقی و هه لېژارتنا بویه ریڼ بنگه هین دجاڅاکی دا، دیبیت دنقیسینا څی دیروکی دا سه ربکه څم، کو هیا دیروکنقیسان ژی نه بویه " واته دیروکا رهوشت و که څنه شوپین جڅاکی.

balzac

ٲافاڪرن وٺافدارترين ڪه سايه ٽيڀن ڦي ريڀازي:

ٺه ڦ ريڀازه د سٺيه ڪي نيڦا سه دسالا نوزدان ل ڙير بانديورا
بڙاڦا زانستي و فهلسه ڦي ، ديسان ڙ ٺه نجامي ره د فيعلا عاتقي ڪو
سخله ته ڪي ريڀازا رومانسي بو هات ٺافاڪرن و گه شه ڪر. رياليزمان
ڪاره ساتين جڦاڪي ده ستنيشان دڪرن و ٺازارين چينايه تي ويٺه و
مه زن دڪرن، ڙ بهر ڦي يه ڪي ٺه ده بياتا رياليزم ب شيوه يه ڪي
ره شيني دهات ديتن.

ٺافاڪرنا ريڀازا رياليزمي ب به فهلسه فه يڀن (الوضعيه ، التجريبيه
و الماديه) ڦه هات گري دان، ڪو ٺه ڦ فهلسه فه لنيڦا يه ڪان ڙ
سه دسالا نوزدان و شوندا ده رڪه فت بون . وه ڪه ٽي زانين
بالزاک (Balzac) لسالين (١٨٥٠، ١٧٩٩) ز ل فره نسا يه ڪه مين
پيشه نڱي ٺه ده بياتا رياليزم بو، وي ده وله مه نديه ڪ ڙ ٺه ده بياتا
رياليزم لپاش خواه هيشت ڪو نيڙيڪي (١٥٠) چيروڪانه بناڦي
پيڪه نوڪا مروڦاتي (الڪوميديا البشريه) به لاف ڪر، هه روه ها چهندين
روشن بيريڻ دن د ڦي واري دال فره نسا هه بون وه ڪه (گوستاف
فلوبيرت) لسالين (١٨٨٠، ١٨٢٠) ز ڪو خواه يڀي به ره مه مين ده وله منده
وه ڪه (Madame Bovary) و چيروڪا وي يان دن
بناڦي (Salammbô) اوچه ندين به ره مه مين دن يڀن ديڙين. هه روه ها
ڪه ساتيڀن ڦي ريڀازي ل ٺنگلستان (ريشار شيريدان)
لسالين (١٧٥١-١٨١٦) ز و (تشارلز ديڪنز لسالين ١٨٧٠، ١٨٢٢) ز
خواه يڀي به ره مه مي خواه يڀي ٺافدار (صحائف بڪويڪ) ، دافيد ڪوبر فيلد
و دمني ولده) ڪو به هه مه مين ڪوور و واتهار بون لسهر راستيا
جڦاڪا ٺينگليز.

لگوري ديتنن ره خنه گران ٺه ده بياتا رياليزم لسهر ڦان ٺاليان
هاتي به پارڦه ڪرن.

- ۱- ریالیزما ره‌خنه‌یی
- ۲- ریالیزما خوه‌زایی یان ناتورالیزم
- ۳- ریالیزما سوسیالیست، لئ ریپازا ریالیزمی زاناییځن خوه د هر یهک ژځان ئالیاندا هه‌نه.
- ۴- ریالیزما شوره‌شگړانه
- ۵- ریالیزما فوتوگرافی

۱- ریالیزما ره‌خنه‌یی:

ئه‌ف ریپازه ب ریپا چهند نفیسکار و ره‌خنه‌گرین فرهنسی بو ریپازه‌کئ ئه‌ده‌بی یئ ده‌وله‌ماندئ ئه‌وروی ، بتایبه‌ت نفیسکارین مینا (ستاندال لسالین ۱۷۸۳-۱۸۲۴ز و (بلزاک لسالین ۱۷۹۹-۱۸۵۰ز ، فلوبیر لسالین ۱۸۸۰-۱۸۲۱ ، موپاسان) هه‌روه‌ها ره‌خنه‌گرین مینا (سانت بوف ، تین و کونت) بتایبه‌تی ئه‌و پیشه‌کی یا (بلزاک) ی دگهل (کومیدیا مروقاتی) دا به‌لاف کری و بویه ناسناما قئ ریپازی. ئه‌ف ریپازه د ئه‌ده‌بیاتا رووسی دا دسه‌دسالا نوزداندا د ماوه‌یی به‌ره‌مئین (نیکولای که‌رامزن لسالین ۱۷۶۶-۱۸۲۶) ز و ب رومانین (لیزای لات و ناتالیا) رومان ب رووسیا دا ناساندن. ئه‌و ئه‌ده‌بیاتا چیروکا رووسی دایه ناساندن ریالیزما ره‌خنه‌یی بو. دیسان (نیکولای گوگول لسالین ۱۸۰۹-۱۸۵۲) ز دبه‌ره‌مئ خوه‌یی بناقئ (گیانئ مریان) دا که‌فنه‌شوویی و دابو نه‌ریتین گوندان به‌رچا‌ف دکته و دبیته ریبه‌رئ بزاقا ئه‌ده‌بیاتا چیروکئ ، (دیستوتسکی لسالین ۱۸۲۱-۱۸۸۱) ز و رومانین وی یین بناقئ (تاوان وسزا و برایین کارامازوف) دا جاردن ته‌که‌زئ لسه‌ربلندی و راستیا گیانی دکته، هه‌روه‌ها (لیو تولستوی لسالین ۱۸۰۸-۱۹۱۰) ز دوو رومانین

ب نرخ بناڻي (شہروئاشتي) و (اانا کارنينا) به لاف کرن ،ههڙي گوتني
 يه تولستوي بڻان بهرهمان شوره شهڪ د گيانئي مروڻي رووسدا
 نه نجام دا دهه مان ده مي دا باندور لسهر خواهه زايي ، گهر دوني ،
 جڦاڪي و مروڻان كر. ڙئاليهڪ دنقه بهرهمين نفيسڪاري ناقدار
 (چيخوڻ لسالين ۱۸۶۰-۱۹۰۴) ز د چيروڪ و درامايي دا ب يهڪ ڙ
 بلندترين بهرهمين ڦي رييازي تين ناسڪرن.^۱

ديسان بهرهمين مهڪسيم گورگي ڪو ههستين مروڻ
 پهروهري و ڙيان دوستي دنافا خواهه هه مبيز ڪربوون ، نه ڦي يهڪي
 ڙي دگهل ديتين جڦاڪي يهڪ گرت و گيانهڪ تازه ونو دا بهرهمين
 وي.

وهڪه د بهرهمين وي دا خواهه ياهه گورگي نفيسڪارهڪ گهش
 بين بوو هه رتم ب هيڦي و روناڪي ل پاشه روڙي دنيري ، ديسان
 باوهريهڪه ته واه ب بهيڙوشيائين مروڻان هه بوو، نه ڦڙي بو
 سه دهه ما وي يهڪي ڪو رياليزما گورگي بشيوه يهڪي نوو بيته دقادا
 نه ده بياتي دا و بڪه ڦيته دخزمه تا مه بهست وئارمانجين جڦاڪي دا
 ڙ ئاليهڪ دنقه گورگي ب چيروڪ و رومانين خواهه يين ناقدار
 مينا (فاما گارديف و دايڪ) بنگهه ڦي قوناغه ڪا رياليزمي دامه زراندي ڪو
 ڙيرا ديڙن (رياليزما رهخه يي)

بگشتي دڦي قوناغي دا قاره مانين نفيسڪار پهيدا بوون ڪو نه و
 ڙ رهوشا جڦاڪي رازي نينن و ودخوازن دماوهي بهرهمين خواهه
 ڦي رهوشي بهر ب باشي بيهن و دوي جڦاڪي دا گوهرينه ڪي نه نجام
 بدن. قوناغا نفيسڪاريا گورگي چه ند سالان بهري شوره شي دهست
 پيڪر ههروههه نيزيڪي ۲۰ سالان پشتي شوره شي ڙي بهردهوام

¹ - دكتور هيمداد حوسين: رييازه نه ده بيهڪان ، چاپخانه ي ده زگايي ئاراس ، هه و ليڊر
 ۱۱۶ ج ۲۰۰۷.

بوو، دگهل ځی په ځی ژی نه ده بیاتا قوناغا لپاش وپژي کو (ریالیزما جفاکی یه) هر لسه دهستی گورگی هات پیک ناین^۱.

پیشه نگین ناقدارین ریالیتیا ره خنه یی:

- ۱- فرهنسی (آنوریه دی بلزاک، ۱۸۵۰، ۱۷۹۹) ز ژ به ره مین وی رومانا وی یا ناقدار بناقی (الملهاة الانسانیه) د ۹۴ بهرگاندا وپنه یین وی ژيانا مروقی فرهنسی لسالین (۱۹۴۸، ۱۸۲۹) ز نیشان ددهت.
- ۲- نفیسکاری ټنگلیز (تشارل دیکنز، ۱۸۵۰، ۱۸۱۲) ز و خوه دیی رومانک ناقداره بناقی (چيروکا دوو باژیران).
- ۳- نفیسکاری روس (تولستوی، ۱۹۱۰، ۱۸۲۸) ز خوه دیی رومانا (شهر و ناشتی).
- ۴- نفیسکاری روس (دستوفسکی) خوه دیی په رتوکا (الجریمه والعقاب).
- ۵- نفیسکاری ټنگلیز (آرنست هه مه نگوای، ۱۹۶۱، ۱۸۹۹) ز خوه دیی چيروکا ناقدار (پیره میړ و ده ریا) وی داوی ب ژيانا خوه ناینه.
- ۶- ماکسیم گورگی رومان نفیسی روس خوه دیی رومانا دایک.

^۱- رهزا سید حوسینی و. حه مه که ریم: عارف، قوتا بخانه نه ده بیه کان چاپخانه ی وه زاره تی پهره ده کوردستان، ۲۰۰۶، ل ۱۱۲

بیروباوهرین ریالیزما رهخهیی:

- ۱- گرنگی دان ب کیشهییڠ جفاکی و پرسگریکین وی .
- ۲- راوہستان لسہر ئالیڠ شہر و دژی مروقاتیی .
- ۳- نیزی رهشبینی دبن ددیتنا وان دا شہر رهگہزہکی رهسہنہ د ژیانئ دا .
- ۴- گرنگیدانا سہرہکہ یا فی ئالیئ ئەدہبی ئاشکہرا کرنا راستی یا خوہزایی یہ .
- ۵- ہہلبژارتنا چیروکی ژبو گہہاندنا وان بیروباوہرین ئەو دخوازن .

تایبہتمہندیڠ ریایازا ریالیزما رهخهیی:

- ۱- ئەف ریبازہ بشیوہیہکی ہہمہرہنگ لژیانئ دنیریت دیسان ہہردو ئالیڠ ژیانئ ب چاکی و خرابی فہ لہر چاف دگریت .
- ۲- ئەف ریبازہ وہک بونہوہریکی سہیر ل مروقان تہماشہ ناکت، بہلکو وہک بونہوہرہکی داگیرکەر ل ژیانئ و جفاکی تہماشہ دکہت .
- ۳- ژینگہو رہوشا جفاکی یا دہوروبہر باندووری لسہر دیاردین ژیانہ روژانہ یا تاکہکہسی دکہت، ہہروہا جورئ پھیوہندیڠ وان دگہل دہوروبہران دیار دکہت .
- ۴- ئەف ریایازا ئەدہبی پھلہوانی بشیوہیہکی وہا خوہیادکہت ، کو ژدہستیکی تاکو داویئ ہورک ہورک گہشہ دکہت تاکو خوہیا دبیت .
- ۵- ئەو جیہانا ریالیزم بہحسا وی دکہت ہہبونہکا بابہتی ہہیہ ، وی ہہبونئ لیکولین دکہت دیسان رہنگدانا وی بسہر

- دهوروبه ران دا خوهيا دكته ، لئ نه بشيوه يه كئ خه يالى و
دور ژ رياليتئ .
- ۶- لبا نفيسكارين ره خنه گرانه ، مه به ست ژ هونه ري و به ره مئ
وان ئوه كو ئه و بخوه لسهر خوه دئاخفن ، بته ني كاره كئ
هونه ري لپاش خوه دهين ، پاشان دي وي به ره مئ د
خزمه تا سياسه تي و جفاكي دا بيني يان نا .
- ۷- ره گه زي سهره كه لبا رياليزمان په خشان بوو، لئ بتايهت
رومان لسهر هه موو هونه ري دا بوو ، گرنگي ب هه لبه ستي
نه ددا لئ زيده تر چيروك و شانوگه ري دنفيسان .
- ۸- هه ر چهنده رياليزما ره خنه گرانه بابه تين خوه ژ هوندرئ
چينين جفاكي دگرتن، لئ ديسان بابه تين ديروكي زي ژبير
نه كربوون .
- ۹- پرانيا به ره مئ رياليزمان ئه نجامين شاره زايي يا وان بوو
دناقا ژيانا چينين جفاكي دا و هه ر تشت بهر بچاف دكر، ژبه ر
قئ يه كئ زي په هله وانين هه مه چه شن يان هه مه رهنك بوون .
- ۱۰- ژ ئالي روخساري قه ژي بتايهت د زماني دا نفيسكارين
رياليزم هه ول ددا زمانه كئ زه لال و ره وان بكار بينن ، دكو
بشيوه يه كئ ئاشكه را دهربريني ژ رياليتئ بكن، ژبو قئ
مه به ستي نفيسكاران جوانترين شيواز و په يف و هه فوكين
جوان د به ره مئ خوه دا بكار دئانين ، ژبه ركو ئيستيتيكا
جوانين ژ ئيستيتيكا شيوه ي يان روخساري ناهئ جوداكرن.^۱

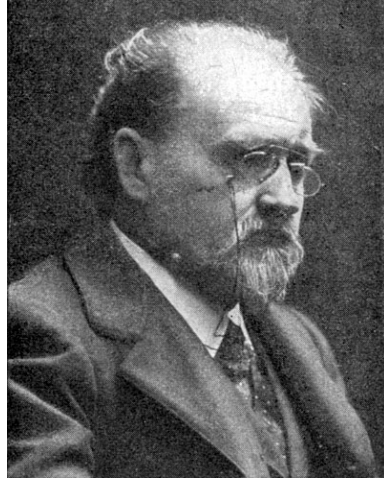
^۱- دكتور هيمداد هه سين: ريبازه ئه ده بيه كان ، ده زگايي ئاراس هه ولير چاپي يه كه م ۲۰۰۷

ناتوراليزم ، ريڙيازا رياليزما خواهزايي (المذهب الطبيعي):
رياليزما خواهزايي ريڙيازهڪا ئهدهبي هونهري يه لسهر بنگههئ
زارقهڪرني (تقليد) ئا
خوزايي ب جورههين وي بي تشتهڪي لسهر زيده بڪهن،
ههروهه ريڙيازهڪ فرهنسي يه بانگا وي ژبو تهقلي بونا زانستي يه د
ئهدهبياتي دا ¹.

ئهف ريڙيازا هونهري و ئهدهبي دناقههرا ساليئ (١٨٦٠-١٨٨٠) ز
لڙير باندورا دوو سهدهمان پهيدا بوو:

- ١- لڙير باندورا ريڙيازا رياليزمي بتايهت رياليزما (فلوبيرت).
- ٢- لڙي باندورا پوزهتيفيزما تايئ (Tain) ڪو ئهوڙي ريڙيازهڪا
فهلسهفي بوو ژ ئاليئ ئوگوست ڪومت (Comt) ڦه هاتبوو
دامهزراندن، ڦي ئالي باوهري ب وي يهڪي ههبوو ڪو خواهزايي
مروڦ و جڦاڪي لگوري چهند ياسايين خواهزايي و هوندرئ
مروڦان بريڦه ڊچن. ههروهه يهڪه مين تيوردانهر و
نڦيسڪاري ڪو بنه مائين جانناسي يا ناتوراليزمي داريتي (ئيميل
زولا) بوو.

¹ - محمد احمد جبر: مدهب ادبيه اخري ١٥٠٥٠٢٠٠٧. من موقع www.qyemen.com

ئیمیل زولا

کو ئه وژی د ری یا په رتوکا ئه زمونگه ری (Roman experimental) لسالا (۱۸۹۰) دا بوو، بشپوهیه کی کو ناقه روک و راستین رومانئ لسهر بنگه هی وان تیینی و دیتینان بوو، یین د رییا ریالیتی و ئه زمونین خواهزایا مروقی و جفاکی دا بدهست دکه فن. لگوری باوه رییا وان ژینگه و ریالیته مروقی دئخنه ژیر باندوورا خوه. ئه قی ریپازی دخواست ئه دهب و هونه ری بیخنه ژیر بکار ئانینا میتودا باندوورا خوه. ئه قی ریپازی دخواست ئه دهب و هونه ری بیخنه ژیر بکار ئانینا میتودین زانستا پوزه تیق، واته ریالیتی بشپوهیه کی بابه تانه یین هوربین دهه مووواراندا به رهه م بینیت . ژ ئالیهک دنقه (ئیمیل زولا) ئه و ل ریالیزمی زیده کر پیویسته نفیسکار بگه هیته ئاسته کی کو دگه ل ئه نجامین زانستی وه که هف بن.

ديسان بهه قرا هاتنا راستیان پیویسته بهه مان جوړه بیت کو بویه ری زانستی بگه هنی. (ئیمیل زولا) لگوری (۳۱) چپروکین دریژدا

دیروکا مالباته‌کا فره‌نسی فه‌دگیریت ، و دگه‌هیته وی ئه‌نجامی کو زانست ژبو ماوه‌ناسیی دسه‌رده‌مه‌کی دا بهه‌فرا گه‌ه‌شت بوون .
 زولا ل ده‌ستپیکئی چهند رومان لسه‌ر بنگه‌هی ناتورالیستین خوه‌ نفیسین، پاشان چهند نفیسکارین دی یین جوان یی ژ هه‌موویان ناقدارتر (گی دی موپاسان) بوو دگه‌ل بوچون و په‌یره‌وکرنا بنه‌مایین فی ریبازی بوو ، ئەف نفیسکاره‌ دیک دهمدا له‌ه‌ف جقیان و دانوستاندن لسه‌ر فی مژاری ئه‌نجام دا و لسالا (۱۸۸۸)ز بریار دا کو د پهرتوکه‌کا هاوبه‌ش دا به‌ره‌مین خوه‌ چاپ بکه‌ن .

لداویی زولا په‌رتوکه‌کا خوه‌ یا ناقدار بنافی (رومانا ئه‌زمونگه‌ری) به‌لاف کر و تیدا بنه‌مایین ناتورالیزمی زه‌لال کرن و پاشان ناتورالیزم گه‌ه‌شته ئاسته‌کی بلند .
 وه‌ک تیزانی (تولستوی ،موپاسان ، توماس هاردی، ئەلکسه‌نده‌ر دووماس ، ئەلفونس دودی ، ئوگوست ستریندیرگ ، پوول ئەلیکس ، هنری ژیرارد پاشان هوبسمان و برایین ژول و ئه‌دمون) ژ وان نفیسکاران بوون کو لده‌ردورا ئاسته‌کی بلند .
 وه‌ک تیزانی (تولستوی ،موپاسان ، توماس هاردی، ئەلکسه‌نده‌ر دووماس ، ئەلفونس دودی ، ئوگوست ستریندیرگ ، پوول ئەلیکس ، هنری ژیرارد پاشان هوبسمان و برایین ژول و ئه‌دمون) ژ وان نفیسکاران بوون کو لده‌ردورا فی ریبازی کوم بیوون ، هه‌روه‌ها دوازی شانویی ژی دا یه‌که‌م شانویا ناتورالیست (قه‌له‌شه‌کان)بوو کو لسالا (۱۸۸۲)ز هاتبوو نفیسین^۱.

^۱ - دکتور فه‌ره‌اد پیربال: ریباژه ئه‌ده‌بیه‌کان له‌ کتبخانه‌ی به‌ریوه‌به‌رایه‌تی گشتی روشنبیری وه‌ونه‌ر هه‌ولیر ۲۰۰۴ ل ۱۰۶

ئەف ريبازا ئەدەبى گرنگىي ددەت پەيوەندىا ئەدەبىياتى ب
 ژيانى فە، ژبو ویتەکرنا رىالىتەيا جفاکى ب هەموو پرسگرىکان فە ،
 دگەل ب کارئانينا ئەزمونين زانستى ب ريین هەچەرخ. ئەف ريبازا
 ئەدەبى دگەل هەموو ئاليين دن يين رىالىتەيى هەف گرن لى دوو
 خالان لى زيده دکەت.

۱- باندور بون ب بيردوزهيین زانستى و بانگ کرن کو
 دوارى ئەدەبىياتى دا بين پیک ئانين.

۲- ب ديتنن وان مروف گيانەوهرەکى خوهدى غەريزهيه ،
 دبیت تشتين وى بين شيكرن و شروفهکرن ، بشيوهيهکى کو ژيانا
 وى د ئاليين هەستى، هزرى و لەشى فەدەگەرن بوو (افرازاتين
 غدديه).

کەسايەتیی نافرین فی ريبازا ئەدەبى

۱- نقیسکاري فرنسى (إميل زولا، ۱۹۲۰، ۱۸۴۰) زخوهدیي چيروکا
 (گیاندارى مروف) کو تیدا بيردوزا (داريون) د پيشداچونى دا
 پیک دئینیت ، هەروەها بيردوزا (مندل في الوراثة و يا کلود
 برينار) د نوژداريى دا.

۲- نقیسکاري فرهنسى (گوستا فلوبيير، ۱۸۸۰، ۱۸۲۱) زخوهدیي
 چيروکا (مدام بوڤارى) .

باندورا ريبازا ناتوراليزمى ل وولاتين دن بين ئەروپا

وەكە تيزانين كو فرهنسا دەرگوشا هەموو ريبازين ئەدەبىيە،
 لەوما ناتوراليزمى ژى هەر ل فرهنسا سەرى هەدا. لى نەها ئەمى بين
 سەر وى يەكى كا فى ريبازا ئەدەبى چ باندوور ل وولاتين دن بين
 ئەوروپى كر ، ل ئنگلستانى بگشتى فى ريبازى باندوورەك

زیده نه کر ، ژبه رکو دیتنن بئ په رده یی د دیمه نینن چپروک
و بهرهمین ناتورالیستاندا خوه یادکر ، ئەف یه که ژی دگهل گیان و
خوه زایا ئنگلیزاندا نه دگونجا .

لئ ل هوله ندا ئی ریبازا ئەده بی باندووره که پر باش کر
ژبه رکو گهلئ وئ ژبو په ژراندنا شروقه کرنا ریالیتیه یئ ئاماده بوو ،
ژئالیه ک دئفه دژاتیه ک توند له مبه ر رومانین موحافزکار و ته قلیدی
دهرکه تبو هولئ ، لسالا (۱۸۶۵) ز نفیسکارئ هوله ندی (قان لانپ)
په رتوکا بنا ئی

(Keaasge Zevenster)

به لاف کر ، لئ دامه زرینه رئ ناتورالیزما هوله ندی (ئیمانیس
) بوو لسالین (۱۸۴۸-۱۹۲۳) ز وی دخواست کو هونه رژی وه که
زانستی ئازاد و بئ چارچوئه بیت ، ئەف نفیسکاره خوه دی شیوه یین
ساده و ره وان بوو د نفیسینا رومانئ دا ، دیسان نفیسکاره کئ دن
یئ ئی قوناغئ (ئالترینو) بوو لسالین (۱۸۵۸-۱۹۱۴) ز تیزانین ئەف
نفیسکاره نوژدار بوو زیده تر ب فلوبیر و زولا براین گنکوری
بباندور بوو، وی هه رتم ژيانا که سین نه خوش و ره شیین دلیین
غه ریزان دخسته ژیر لیکولینان ، دیسان ئەف نفیسکاره خوه دی
شیوازه کئ رتمدار و ریکوپیک بوو پر چپروکین وه که (مارتا) هه نه
دیسان ئەف نفیسکاره که فته ژیر باندورا (تن و زولا) کو وینه کرنا
بی په رده یی و ره شبینیا ریالیتیه یی و بویه ران خسته بهر چاقین
چقاکی ، دئی واری دا ئەده بیاتا هوله ندی دئی قوناغئ دا ب
قوناغه که گرنگ تی دیتن کو روماننا هوله ندی دهوله مه ند تر و
ریالیته تر بهر بچاف بوو.^۱

۱- رهزا سهد حسینی ، و همه که ریم عارف : قونابخانه ئەده بیه کان ، چاپخانه ی وهزاره تی
په روه رده کوردستان ۲۰۰۶ ل ۱۴۲

ناتورالیزم ل ئەلمانیا:

رهنگدانا ریپازا ناتورالیزم یان ریپازا خوہزایی ل داوییا
سەدسالان نوزداندان ئەلمانیا دەرکەت ھولئ ، ژبەرکو چەندا سالان
پیش خوہیا بونا قئ ریپازە زەمینەیک باش ھەبوو ، ئەوژئ
بەرخوہدانان کومەلەک ژ جوانین ئەلمانان یین
(Das Junge Deutschland) بناقئ

بەدەما بئ ئومیدیا وئ دەمی ھەروہا رومانسیزمی ژئ جار
دن بەرخوہ ددا قەژینا کولتورا چاخین ناچین ھەروہا دوارئ
سیاسەتی ژئ دا ھند خواستەک ژبو دەما بەرئ ھەبوون ، قئ
کومەلان جوانین ئەلمانان ئەف تشتە رەدەدکرن ، ژ ئالیەک دنقە خوہیا
بونا ریالیزمئ کو لسەر بنگەھی پیشداچونا زانستین خوہزایی بوو
ھەروہا قئ ریپازا نوو ھەموو بیروباوہرین ئولی رەدەدکرن ،
لەمبەر ھەلوئستین سیاسی و پیشداچونا ئابووری پشتی شەری
(۱۸۷۱) ز ل ئەلمانیا بدای ھاتی ، ئەقژئ بو ریخوشکەرەک ژبو
پەژاندان ریپازا ناتورالیزمی ، دیسان ئالیگرین قئ کومەلان جوانین
ئەلمانان مەبەست ژقئ ریپازئ ئەو بوو کو پەیوہندیەکا راستەقینە
دناقہرا ئەدەبیاتی و ژیانان جفاکی دا پەیدا ببیت ، ل دەستپیکا قئ
ریپازئ ناتورالیزم دژئ کەقنەشوپی و رەوشتین جفاکی بوون ،
لەوما جارەکی د ئەنجومەنا (پروس) دا ھاتە گووتن ، دقیت
ھەلبەستقائین سەر ریپازا ناتورالیزم قە جہئ وان ھەموویان زیندان
بیت ، بقئ ئاوییی بشیوہیەکی ئاشکەرا لەمبەر دەرکەفتن ، ژبەر قئ
یەکی ناتورالیزمان ئیدی کاری خوہ ب نھیتی و تاییەت پیشکیش
دکرن ھند جاران ژئ ژدەر قەئ ئەلمانیا ل (سوئیسرا) دەاتن
چاپکرن ، لئ ئەف رەوشە دریژ نەما ژبەرکو قئ کومەلان جوانین
ئەلمانان خوہ ژبو وئ یەکی ئامادەکر کو ئیدی ب ئاشکەرا خەبات

خوه پيک بينن پيچه وانه يی ناتوراليزمین بهرلیني کو بته ني به حسا ریالیزم و راستيی دکرن، لی ناتورالیزمین (مینشن) بیروباوهرین نه ته وی و نیشتمان پهروه ری نیشان ددا ، ژ ئالیهک دنقه رابه ریڼ فی ریبازی که تبون ژیر باندورا (مارکس، داروین، ئەمیلا زولا و هند ژ نفیسکاریڼ روسیا و ئەسکه نده ناڤی) کو لبا وان ئارمانجا ئەده بیاتی ژ وه سفکرن و ینه کرنا راستیا ژیانی بیی ئالیگرتن بشیوهیه کی زانستی پیک تیت ، دیسان پرسگریکین ژیانی وه که خوه نیشانی جفاکی ددهت. دڤی واری دا دیمه نیڼ په یوه نیدار ب ژیانا خه لکی هه ژار و په ریشان و پرسگریکین سکسی و کیم ئەندامی دڤی ئەده بیاتی دا ژبو دهمه کی رهنگفه دا، ئەو به رهه مین زیده تر خوه دڤی ریبازی دا دیتی چیروک بوو ، پاشان شانوی ژی جهی خوه دناڤا فی ریبازی دا کر. (ئارنو هولتس ، ۱۸۶۳-۱۹۲۹) ز هه لبه ستغان و نفیسکاری ئەلمان ب پیشه نگی فی ریبازی تی ناسکرن، دیسان (یوهانس شلاف ۱۸۴۲-۱۹۴۱) ز دڤی واری دا خه باتهک باش دایه مه شاندن . هولتس د نامه یه کی دا بناڤ و نیشانیڼ (هونه ر، بوون، یاساکان) لسالا (۱۸۹۱) ز به لافکر و تیدا بنه مایڼ تیوری یڼ فی ریبازی زه لال کرن. ژ ئالیهک دنقه (ئوتوبرام ، ۱۸۵۶-۱۹۱۲) ز و (ئلفرید کیر ، ۱۸۷۶) ز د واری ره خنه یا شانویڼ دا خه باتهک باش پیشه شکی فی ریبازی کرن، دیسان (میکایل ژورژ کونراد ۱۸۴۶-۱۹۲۷) ز هه ول دا کو لسهر شیوازی ئەمیل زولا بمه شیت و دريژی بنقیسینی دڤی واری دا بدهت، د واری ره خنی ژی دا هه ردوو برایڼ بناڤی (هاینرش هارت ۱۸۵۵-۱۹۰۴) ز و (یولیوس هارت ۱۸۵۹-۱۹۳۰) ز ب ره خنه گریڼ فی ریبازی تیڼ ناسکرن، هه روه ها ژ

۱- دكتور نبيل راغب : المذاهب الادبيه من الكاسيكيه الى العبيثه ص ۱۲۷

رهخنه گریڼ ښی ریباری نائی (ویلہیلیم شیرہر ۱۸۴۱-۱۸۸۶) ز ژی
دہرباز دبیت ^۱.

تایبہ تمہندیڼ ریبارا ناتورالیزمی۔

- ۱- ٹالیگریڼ ښی ریباری چہند ریپیڼ زانستی ٹانینہ دناق
ئہدہبیاتی دا داکو ب ہیسانی راستیان بگہہنیت و ریالیٹی
نیشانی جفاکی بدہت.
- ۲- ٹالیگریڼ ښی ریباری وہا دبینن کو کارئ ئہدہبیاتی لیکولین و
دیتا وان یاسایانہ، کو ژیانہ تاکہکہسی د جفاکی دا
دہستنیشان بکہت، ہرودہا ب ہوور و کووراتی پرسگریکیڼ
جفاکی ب دیتنن زانایہکی ناتورالیزمی بیڼ پیښکیښکرڼ.
- ۳- ناتورالیست لیکولینان لسہر ژینگہہا جفاکی پیک دئانین ،
ژبہرکو وان وہا ہزردهکر کو وان باندورہک مہزن لسہر
جفاکی ہہیہ ، ئہقژی لژیڼر باندوورا تیوری یا رخنہگری
ناقدرائی فرہنسی (تین)بوو ، کو ئہو ژینگہہی ب یہک ژ
فاکتہریڼ ژدایک بوونا دہقی ئہدہبی دزانیت.
- ۴- ناتورالیستان ئہو ناق لخواہ نہکربو ، کو ہر تشتی د
خوہزایی دا ببینن زارقبہکہن ، یان نقیسکا ر وی ری بدہتہ
خوہ و ب ئارہزوویا خوہ خوہزایی بیخیتہ د قالبی ئہدہبی دا،
لی لبہ وان ناتورالیزم ری یہکہ نوویہ ژبو چارہسہرکرنا
ئہدہبی و دیتنن وان چافکانیان ژ گیانی زانستی و ہردگریت.
- ۵- ناتورالیستان دہستنیشاکرنا جو ری بابہتی ئہدہبی نہدپہژراند،
لی لبہ وان ہموو بابہتیڼ ژیانئ ژبو ئہدہبیاتی دہست ددہن.

۱- د. عبدالحسین زرین کوب : ،نقد ادبی ،چاپ ششم ،ص ۵۸۸

۶- ناتورالیستان جو داهي خسته دناقبه را دیتن یان نییرین و ئەزمونگه ریئی دا ، لگوری وان دیتن وسه رنج ب کار ئانینا سه ده مین لیکولینی نه د دیاردین خواه زایی دا کو وه که وه رگیریت ، لی ئەزمون بکار ئانین هه مان سه ده مین پیشینه لی ژبو گه هه شتانا ئارمانجه کی.^۱

ریالیتەیا سوسیالیست:

ئەف ئالیی ریالیزمی یی نوویه ههروهه دیتن مارکسیانه ژبو ئەدهب و هونه ری ، لگوری دیتن وان پیویسته بابه تین نفیسکاری دهربرینی ژ چینا که دکار بکهت و ماف و بهرژه وهندیی وان بیاریزیت ، وه که تیزانین ریالیستا سوسیالیست فه ریژا رهوشا دیروکی و جفاکی یه لهه مبه رومانسیه تا میسالی یا خواه زایی (المثالیه الطبعیه).

ههروهه ریالیزما سوسیالیست گرنگی ددهت شروقه رکنا ریالیتی ب دیتنه کا هور ، فی ئالی باوه ری ب گوهرینا ریالیتی ههیه ، ژبه رکو لگوری دیتن وان مروف دکاریت چاره نوسی خواه دهستنیشان بکهت ، لهوما مروف دکاریت رهوشی لگوری ریالیتی بهر ب خواهه بگوهریت ، ئەف هزرا کوور بیردوزا سوسیالیسته وه که مارکس دیژیت "مروف د خواه زایا ژدهرغه کار دکهت و دگوهریت ، دهه مان دهمی دا خواه و تشتین ب و یقه گریدای دگوهریت" (وفی الوقت نفسه یغیر طبیعتیه و یطور الملکات الکامنه فیه).^۲

۱- دکتور هیمداد حوسین : ریبازه ئەدهبیه کان چاپخانه ی دهزگای ئاراس ههولیر ، ۲۰۰۷ ل. ۲۰۲

۲- الواقیه ۳- اعداد الندوه العالمیه للشباب الاسلامی من موقع www.saaaid.net.

ئەف رېياز ئەدەبى دگەل رومان (دايک) يا مەكسىم گورگى
لسالېن (۱۸۶۸-۱۹۳۶) ز دەست پى دگەت و دەمبېزا شورەشا
ئوكتوبەرا روسيدا ژ دايک دبیت.

هەرودها ئەف رېبازە دکارېن نفیسکارېن مینا (لورکایى
ئسپانى ، بریختى ئەلمان، ئەراگونى فرەنسى ، نازم حکمەتى تورک
و بابلو نیرودایى تشیلی) تین دیتن ، ئەم دکارین بیژین دەستپیکا
دەروازەبى ریالیزما سوسیالیست ، ریالیزما رەخنەگرانەبە، بەرى کو
مارکسیزم ل ئەوروپا بەلاڤ دبیت.

ل داویا سەدسالەهەژدان و دەستپیکا سەدسالە نوزدان
چەندین نفیسکارېن خوەدى شیان خوەیا بوون، بشیوہیەکی
بەرەمىن وان رەخنەبەکا توند بو لەمبەر چینا ئەرستوکرات
و دبەرەمىن واندا گیانى شورەشگىرى خوەیا بوو ، دیسان ژبو
گوهرینا وى رەوشى بەکەم جار جەماوەر ژبو پەهلەوانین بەرەمىن
خوە هەلبژارتن. پاشان مارکسیزم ل روسیا هاتە چەسپاندن و
رەنگ و رویەکى زانستی دا قى رېبازى و ئەف رېبازە بەر ب
ئاسویەکا گەشقە بر. چاخى ریالیزمى خوە دگەل مارکسیزمى
گونجاندی و چینا پرولیتاریا بوو هیژەکا ب باندوور، ژ وى دەمى و
شوندا رېبازا ریالیزم ب حزب و دەولەتى قە هات گریدان ، دیسان ژ
ئالیى نفیسکاران قەژى ئەف رېبازە ب باشترین رېبازا ئەدەبى د
وارى ئەدەب و هونەردا هات ناسکرن.

وہکە تیزانین رېبازا ریالیزما رەخنەبەبى ب تەنى ژ ئالیى
دیروکی قە ل جفاکى دنیرى ، رەخنە گرتن هەبو، بیى وى بەکى کو
داخوازا گوهرین و ئوپوزوسیونى بکەت، لى قى رېبازا نوو
بەردەوامى دا ژيانى و هەر تم هەول ددا گوهرینى پەیدا بکەت. ژ
ئالیەک دنقە قى رېبازى ژ ئالیى فەلسەفى ژیقە جوداھى دگەل

رياليزما ره‌خنه‌گرانه هه‌يه، ژبه‌رکو رياليزما ره‌خنه‌گرانه ديتنن وان له‌مبه‌ر ژيانن ره‌شبينه، بپيجه‌وانه‌ي رياليزما سوسياليست چ ژئالين تاكه‌كه‌سي چ ژئالين جفاكي شه د ژيانن دا گه‌ش بينن، ژبو شي مه‌به‌ستي فلسفه‌فا ماركسيزم بو بنگه‌هي كيشه‌يين چينين جفاكي.

كه‌واته رياليزما سوسياليست ريپازه‌كي هونه‌ر يه ، رياليتي بشيوه‌يه‌كي راستگويانه و دمه‌كي ديروكي يي سنورداردا وينه دكه‌ت ، كو تي‌دا په‌روه‌دا چينا زه‌حمه‌تكيش ب ئاوايه‌كي شوره‌شگيرانه و سوسياليست دكه‌ت.

ژ تايه‌تمه‌نديين ريپازا رياليزما سوسياليست :

۱- ئه‌ف ريپازه هه‌ر تم خيرو باشي د جفاكي دا وينه دكه‌ت ، هه‌روه‌ها هه‌ل دده‌ت دادپه‌روه‌ري دناقا هه‌موو چينين جفاكي دا بيت دابينكرن.

۲- لپه‌ي چاكانيين ماف و جوانيي دگه‌ريت .

۳- هونه‌ري دكه‌ت ري ژبو پيك ئانينا ئارمانجين خواه يانژي هونه‌ري دناقه‌را سه‌ده‌م و مه‌به‌ستي دا تيكله‌ل دكه‌ت ، كو مه‌به‌ست ژي به‌خته‌وريا مروقانه سه‌ده‌م ژي خواه‌شي ژي ديتنه.

۴- ئه‌ف ريپازه هه‌ول دده‌ت كو نفيسكار د خزمه‌تا جفاكي دا بيت ، هه‌روه‌ها ژرياليتي نه‌ره‌فيت و ناقه‌روكا ئه‌ده‌بي ناقه‌روكه‌ك ده‌وله‌مه‌ند بيت ، بشيوه‌يه‌كي كو مروف تي‌دا وه‌كه هيزه‌كا ب باندوور بيت.

۵- ژئالين بهايين ئه‌ده‌بي شه ژي ديسان رومانين ديروكي و شانوگه‌ريان روله‌كي به‌رز ديت، كو د رومانان دا شوره‌شا جوتيار و كاركه‌ران و خه‌باتا جه‌ماوه‌ري ژبو ئازاديي ب پله‌يا يه‌كان ده‌اتن

دیتن. دیسان دشانوگه ریاندا (بریخت) ئه لمان دخی واری دا
(درامای داستانی) ئافراندا.

ره خنه گران لسه رقی ریپازی نه بته نی ره خنا وان لسه ر
که سکی دیارگری بوو به لکو چینه ک دگرت، لی ره خنه یین وان دبی
ئالی نه بوون به لکو شروقه کرن و بریاردان بوو لسه ره جه وه ری
ماتریالیزما دیالیتیکی مارکس، د په یوه ندیین دناقبه را مروقی و
دیروکی دا، کو ناقدا ترین هه لبه ستقان و درامانقیسی قی
واری (مایکوفسکی) بوو.^۱

۶- ریالیزما سوسیالیست ریپازه ک ژبو ژیانی گه ش بینه.

۷- ریپازا ریالیتیه یا سوسیالیست ل سهر بنگه هی ره وشا
ئه زمونگه ری (الوضعیه التجریبیه) هاتیه ئافاکرن.

۸- ئه ف ریپازه بانگا نقیسکاران دکه ت کو به ره مین وان د
بابه تی (موضوعی) بن دئافراندا ئه ده بی دا پیچه وان ی ریپازا
رومانسی.

۹- راوه ستانا وان بتاییه ت لسه ره به ره مین چپروک و
شانوگه ری، کو (به لزاک) ئی فره نسی پیشه نگی یه که مه د ئه ده بیاتا
ریالیزم دا تی ناسکرن، وه ک تیژانین به ره مین وی یین ده وله مه ند
نیژی (۱۵۰) چپروکان لپاش خوه هیشتینه.

۱۰- فلویبری فره نسی خوه دیی روماننا ناقدارا (مه دام بوقرار)
وی پرسگرکین چاخی خوه هه موو ویته دکرن.

۱۱- ژبه رکو ئه ف ئالی نو ژ ریالیتیه یا روژئاڤا یا ره شبین
جودا بو هه روه ها دیتنین وانژی له مه بهر ژیانی و جفاکی د جودا

^۱ - دکتور هیمداد حوسین: ریپازه ئه ده بیه کان چاپخانه ی ده زگایی ئاراس هه ولیز، چاپی یه که م

بون، لهوما رهخهگران ناڤ ليكر رياليتها يا گه شيبين و مزگين، كو
ئهڙى بهرهمين ديتين كومونستا بوون.
ژئاليهك دنقه وهكه ئهزموننهكا ههچهرخ نفيسكارين سوڤييتي
پيگري ب چينا كار كه ر كر و خهبات ژبو پيک ئانينا سوسياليستي
ئه نجام دان.

پيشهنگين رياليزما سوسياليست:

- 1- نفيسكارى روس (مكسيم گورگي، ۱۹۳۶، ۱۸۶۸) ز د دهما
شورهشا روسيا كومونستي دا ژيايه، خوهديي رومانا دايك.
- 2- ههلبهستقاني شورهشگيري روس (ماياكو فسكى،
۱۹۳۰، ۱۸۹۲) ز وي داوى ب ژيانا خوه ثانيه.
- 3- ههلبهستقاني شوروشگيري سپاني (لوركا، ۱۹۳۶، ۱۸۹۸) ز .
- 4- ههلبهستقاني شورهشگيري تشيلي (بابالو نيرودا،
۱۹۷۳، ۱۹۰۴) ز.
- 5- نفيسكارى فرهنسى (جورج لوكاش).
- 6- بيرمه ندي فرهنسى (روجيه جارودي).
- 7- تولستوى و تشيخوف بهرهمين رياليتها لسهر جقاكا خوه
دئافراندن.^۱

¹- يوسف الديك: شاعر عربي، الواقعيه نخبه الابداع، ۱۲۰۸.۲۰۰۷، من موقع

بیروباوهرین ریالیزما سوسیالیست :

۱- چالاکى و ئاڤاکرن و پيشدا برنا ئابوورى ، وهکه بنگههئى ئافراندا هونهرى دزانيت ، ژبه رڤئ يه کيژى لگورى بيروباوهرين مارکسيان پيوسته ئهدهبيات د خزمهتا جڤاکی دا بيت .

۲- پيوسته کارى ئهدهب و هونهرى گرنگيى بدهنه مملانى يا چينايهتى دناقبهرا چينا کارکه ر و جوتکار و چينا سهرمایه دار، و سهرکهفتنا ئاليى يه کهم کو باشى و ئافراندى بخوهر دئينيت لسهر ئاليى دوهم ، چاڤکانيى وئ شهرو خرابيه د ژيانى دا .

۳- ره دکرنا هر ديتنه کا فه شارتى، بتايهت ديتنن گريدايى بيروباوهرين ئهسمانى فه .

۴- بکار ئانينا هه موو ئاليين ئهدهب و هونهرى ژبو به لافکرنا ريپازا مارکسى .

رهين هزرى و بيروباوهرى بين ئى ريپازى:

وهکه تيزانين بنگههئى ريالته لسهر هاتى ئاڤاکرن ريپازا فهلسهفا ماديه، ميناكى فهلسهفا (الوضعيه) يا كول نيڤا يه كان ژ سه دسالانوزدان ل فره نسا لسهردهستى پيشهنگى فهيله سوفى فره نسى (کونت)ى به لاف بوى ، کو وى هه رتشتى (غهيبى يان فه شارتى) ره دکر و و لسهر جيھانا مادي و ههستان رادوستا .

ههروهها فهلسهفا ئهزمونگهري (التجريبيه) دگه ل فهلسهفا (الوضعيه) دگه هنه هه ف د ره دکرنا (غهبيياتا) د رهين ريالتي دا . ههروهها ژ رهين کورين ريالتهيا سوسياليست ، فهلسهفا (آلماديه الجدلديه) يا کو (مارکس و آنجلز) بانگا وئ کرى، کو ئه فه باوهرى يا (عقيدا) فهرمى يا کومونيستا دهوليه و ژبيروباوهرين وئ ماده

هه‌بونه‌کا راستیه، و ره‌وشت و پیفانین عقی د ناڅبه‌را خه‌لکې دا ژ په‌یوه‌ندیڼ مادی هاتیه.

دیسان ریالیته ب بیردوزه‌یا فه‌لسه‌فی څه تی گریډان کول گوری دیتین وان ژیان لسهر بنگه‌هی خرابی و شه‌ری شین دبیت، لی دیاردا باشی د ریالیته‌یا ژیا نا هزریدا خاپاندنه، و خوه‌زایا راستیا مروځان څه‌دشیریت.

فه‌لیسوفی ئینگلیز (هوبز) لسهر فی ئالی وها دیتین خوه دینیت زمان " مروځ گورگه چ تشت ژبو وی نه‌گرنگه بته‌نی نیچیرا مروځان یان (الفتک بالانسان)".^۱

ریالیزما شوروشگړانه:

ئه‌ف ریبازه مروځی و جځا مروفاتی د ره‌وشه‌کا پیشداچون و گه‌شه‌کرنی دا وینه دکه‌ت، بشیوه‌یه‌کی باوه‌ریه‌کا موکوم ب گوهرینا مروځی و جځاکی هه‌یه ژ خرابی بهر بیاشی وژ باشی بهر باشتر، ئایدیولوژیا مارکسیزم و لینینیزمی به‌ری شوره‌شا ئوکتوبه‌ری یا روسیای لسال (۱۹۱۷) ز پشته‌ځان و زه‌مینه‌یا هزری یا فی ریبازی بوو، ناځی ویژی هه‌ر ژفی یه‌کی هاتی یه، وه‌ک تی‌زانین ماکسیم گورگی هه‌ځالی نی‌زی لی‌نی بوو و ب دامه‌زرینه‌ری فی ریبازی تی ناسکرن، هه‌ر ئه‌څه‌ژی بو سه‌ده‌ما پیشداچونا فی ریبازی و دروست بونا ریبازا ریالیته‌یا سوسیالیست لسالین (۱۹۳۲-۱۹۳۴) ز دا ل سوفیه‌تی، ناځدارترین رومانا گریډای فی ریبازی رومانا (دایک) ه یا کو ماکسیم گورگی نفیسی.^۲

^۱ الواقیه، اعداد آندوه العالمیه للشباب آلامی، من موقع net.saaid.www

^۲ دکتور فه‌ره‌اد پیربال: ریبازه ئه‌ده‌بیه‌کان ده‌زگاییچاپ و بلاکرنده‌وی ئاراس، گه‌ره‌کی خانزاد هه‌ولیز ۲۰۰۴ ل ۱۰۸

رياليزما فوتوگرافي:

ئەف ريبازا رياليتە مروف و جفاک د چاوانن وەکە خوہ، دشيويەي وینەيەکی فوتوگراف دا دئىخيتە بەر چافان، بيی وئ يەکی کو رهخنی ل چ ئالین خرابین جفاکی بگريت و بيی کو نفیسکار یان هونەرمنە دیتنن خوہ یین تايهت دهربریت و بيی کو هيچ موهرەکا تايهتا خوہ بيخيتە سەر رياليتی .

لگوری دیتنن رهخنەگرین ئەدەبی هند ژ بەرهەمین (بالزاک و تورژنیف)ی روس دچنە سەر فی ريبازی.^۱

باندورا ئەدەبیاتا رياليزما روژئاڤا لسەر ئەدەبیاتا عەرەبی یا هەڤهەرخ-

وەکە خوہیایە ئەدەبیاتا عەرەبی یا هەڤهەرخ لسەر هیلا رياليتەیا روژئاڤا ب دیتنن رهشبینی دژیانی دا بریڤه نەچوو. لی وان ئەف رهشبینی یە نەپهژراندو وان ريبازەک لگوری رياليتەیا پرسگریکن جفاکی و بابەتین سیاسی ژخوهر گرت، کو دماوہی نفیسین خوہدا کیماسیین جفاکی و دیاردین برس و ترس و نەخوہشیان ب مەبەستا چارەسەریی د ئانین زمان. میناک نفیسکار (طه حسين و نفیسا وی یا بناڤی المعذبون في الأرض دیسان نفیسکار توفیق الحکیم و نفیسا وی یا بناڤی حماری قال لی، یوسف إداریس و نفیسا وی یا بناڤی الحرام، عبدالرحمان الشرقاوي و روماننا وی یا بناڤی الارض، هەر وهها رياليتە ل جەزائیری لسەر

¹ دکتور فەرهاد پیربال : ريبازە ئەدەبیەکان ، دەرگابی چاپ و بلاوکردنەوی ئاراس گەرکی خانزاد هەولیر ۲۰۰۴ ل ۱۰۶

دهستې مولود فعون و رومانا وى يا بناقې ابن الفقير خوهيا بو، ههروهها محمود تيموري ب ريالتيه يې يه كه م د ئه ده بياتا عه ره بى دا تى ناسكرن كو ب نفيسكارى فرهنگى (جى دي موباسان) ب باندور بوكو وى د پيشه كيا په رتوكا خوه يا بناقې (الشيخ جمعه و قصص اخرى) بانگا نفيسكارين عه ره ب كر كو د نفيسين چيروكان دا ريپازا ريالتيه ژخوهره وه كه رى بگرن.¹

رياليزم د ئه ده بياتا كوردى دا :

سه ركه فتنا به رهيى سوسياليزم د شهري جيهانى يى دووهم دا وبه لاف بونا پرهنسيپين وه كه هغى و برايه تى و دادپه روه ريى ، بشپوهيه كى گشتى د جيهانى دا و ل ناڤا مله تين روژه لاتا ناڤين و بتاييه ت وه لاتين ژير ده ست زيده تر ريپازا رياليزم په ژراند، ئه ف شپوهيه ژى دچيروكين (جه ميل صائيب لسالين ۱۸۸۷-۱۹۵۱) ز د چيروكا وى يا بناقې (له خه وما) و عه لائه دين سوجادى ، ئيبراهيم ئه حمده لسالين ۱۹۱۵-۲۰۰۳ و حه سه نى قزلجى) دا خويا دبیت.

ديسان پرانى يا وان هه لبه ستقائين كو گريداى رومانسيزمى و ئه وه لبه ستقائين لده ستپيكا سه دسالا بيستان هه ول ددان كه هه لبه ستا كوردى لگورى ده مى نو بكن و چاف ل نفيسكارين بيانى بكن، ديسان سود وه رگرتن ژ كه له پورى كوردى كه فتنه د مه يدانا خه باتا ريالتيه دا.

وه كه تيزانين ئه ده بياتا رياليزما كوردى پشتى شهري جيهانى يى دووهم وه كه ريپازه كه ئه ده بى جهى خوه كر ، كو پيشداچونا قى

¹- يوسف الديك : شاعر عربي، الواقعيه نخبه الابداع، ۱۲، ۸، ۲۰۰۷، من موقع

ریبازی ژئی گریډایی رهوشا ژيانا گهلی کورد بوو، روخساری رهخنهگری یی قئی ریبازی رهخنی ل پاشقهمانا ژيانا گهلی کورد دگریت ، دیسان ههول ددهت جفاکی بهر ب پیش بیهت، دئی واری دا (پیره میرد ، ئەحمەد موختار جاف، زیوهر، موفتی و بیگهس) نوینه ریډ بهر بچاقین قئی ریبازی نه، دیسان (جگه ر خوین) ب رییا ههلبهستی ریالیزما رهخنهگرانه و ریالیزما سوسیالیست دگهل به لاف بونا بیروباوهرین پیشکهفتی و شوره شگیرانه ب ههف فه گریډان، ئەف خهباتا جگه ر خوین د ماوهیی شهری جیهانی یی دووهم دا و پشتی شهری بتاییهت ل کوردستانا باشور بوو دستپیکهک ژبو وهرار کرنا قئی ریبازی ، ههروهها نفیسینین (عبدالواحد نوری لسالین ۱۹۰۴-۱۹۴۴) ز به شهکن ژئه ده بیاتا سیاسی و باشترین دستپیکه ژبو ئه ده بیاتا ریالیزما سوسیالیست، دیسان نفیسکارین مینا (کاکه ی فه لاج ، دلزار، دیلان ، قه دری جان و ماروف به رزنجی) لسهر قئی ریبازی مهشیانه ، پاشان ناقه روکا ههلبهستی ژ ئالیی (گوران) فه پیشداچوویه و دهم بو دهمی گه هه شتیه ریزا ریالیزما سوسیالیست ب نه فه روک و روخساری نووڤه لهوما گوران ب پیشهنگی قئی ریبازی تیټ ناسکرن.^۱

بیگومان هه بونا ئه ده بیاته کا سوسیالیست په یوهندی ب گوهرینا جفاکی فه ژ قوناغا سه مایه داری بو قوناغا سوسیالیستا بالا دهستا چینا پرولیتاریا ههیه، ژبه رکو وی دهمی وهلاتین رۆژه لاتا ناقین و جفاکا کورد د ئاسته کی نزم دا ژیان دکر ، دیسان د ئه ده بیاتا کوردستانا رۆژه لات دا ، بتاییهت دگهل دامه زراندا کومارا کوردستان ، بسه ده ما پشتگیریا ئیکه تیا سوڤیه تا به ری کو دهسته ک

۱- دکتور عزالدین مسته فا رهسول : ریالیزی سوسیالیات و ئه ده بیاتی کوردی ، کوفاری روشنبیری نوی ، ژ ۱۱۳ ، ۱۹۸۷ ل ۶۲

دا يه ځي کوماري ، ديسان سهرکهفتنا بهرهي سوسياليست د شهري جيهاني يي دووهم دا ، هند ميناکين ځي ريپازي خوهيا بوون ژ نالي ههلبهستاځان (هيمن ، ههژار و حقيقي د روژنامهقانيا وي) دهمي دا خوه يا دبن.

ريپازا ئهدهبياتا سهمبوليک (مذهب الادب الرمزي)(Symbolisme) :

ريپازا سهمبوليک ريپازهکا ئهدهبي فهلسهفي روژنآقايه ، د ريپا سهمبولاندا يان ئيشارهت پيداني دهربريني ژ ئهزمونين ئهدهبي و فهلسهفي بيين جودا دکهت. رمز يان سهمبول ب واتهيا دهربرينهکا نه ئاشکهرا ژ ناليين هوندرين کو زمان نکاريت راستهوخوه بينيت زمان يان ناخوازيت دهربريني ب ئاشکهرا ژي بکهت، بشيوهيهکي کو نقيسکار ب ئاليکار و بکار ئانينا سهمبولان دنقيسا خوهدا دگههپته ئهجامي، لي سهمبول ژ ناقهروکا هزري و جڅاکی قالا نينه، ههروهال ههمبر بنه مابين ئولي و خلقي ههڅدڅه ب بکار ئانينا سهمبولان يان ئيشارهت پيکرنی. ههروهيا ريپازا سهمبوليک بنگههکي باندوره، د ئهدهبياتا هزري و ئهدهبي دا يين لپاش خوه هيشتي تيت ديتن.^۲

ئافاکرن و نافدارترين کهساتيپن ځي ريپازي -

لسهر ديروکا هه بونا ئهدهبياتا سهمبوليک د جيهاني دا پر ديتنين جودا هه نه، هند ژ ليکولينه ران لسهر وي باوهريپنه کول

۱- دکتور هيمداد حوسين: ريپازه ئهدهبيهکان ، چاپخانهي دهزگاي ئاراس ههولير،

۱۷۰ل،۲۰۰۷

۲- دکتور عبدالباسط بدر: نشر الشعاع الكويت من موقع fr.lycos.membres.www

وہلاتی ہندی بہری گریکان ٹہف جورئ ٹہدہبیاتی ہہبوویہ، دیسان ہند قی یہکی بہروفاژی دبینن و ل وی باوہرینہ کو لپیشی لبہ فیرعہونان ہہبو پاشان گہہشتیہ گریکان. ہہروہا ہند ٹالیین دن لسہر وی باوہرینہ کو ٹہف جورئ ٹہدہبیاتی نہ بتہنی لناف گہلہکی تیٹ دیتن . لی ٹہف جورئ ٹہدہبیاتی لسہر خاکا ہہموو شارستانیین کہفن، یین کو دکہفن سہر کہنارین ٹاف و رووباران ہہبوویہ، لی ل ہند جہان زوو یان درہنگ کیم یان زیدہ ¹.

وہکہ ہاتیہ خوہیاکرن (ابن المقفع)یہکہم کہس بو د قی واری دا ٹہف جورئ ٹہدہبیاتی ژ ہنودا وەرگرتی و خستیہ دنافا پەرٹوکخانا عہرہبی دا ، لی ریبازا سہمبولیک ب سہخلہتین خوہ یین تاییہت نہہاتہ ناسکرن ،

تاکو دەستپیکا سالیین حەفتییان ژ سەدسالانوزدان ٹہف ٹالیی ٹہدہبیاتی ل فرہنسا خوہیا بوو ، دیسان وہکہ ٹالیہکی ہونہری یی تہواو بناقی ٹالیی سہمبولیک خوہ دا پەژراندن و پشتی ہینگی ل ٹہوروپا ہہمووی بہلاف بوو ، ژ سەدسالانوزدان تاکو دەستپیکا سەدسالایستان قی ریبازا ٹہدہبی وہکہ بہیزترین ریبازین ٹہدہبی ل کیٹشوہری ٹہورپا ہہمووی خوہ دا پەژراندن.

وہک تیزانین یاسایین قی ٹالیی ٹہدہبی ژ ٹالیی (بودلیر، رامبو، فرلین و مالارمی) قہ ہاتن دانین ، پاشان ہژمارہکا زور ژ نفیسکاران لہدردورا وان کوم بوون ژ وان (ئیدوارد دیوگارین ، جان موریاس ، رینی گیل، ٹاناتول باجیو ، ستیوارت میریل ، بییر کیار، فیلمان گریگ ، گوستاف کان و شارل موریس و ہتد.

¹ - علوم و معلومات عامہ ، این ضہر الادب الرمزی لاول مرہ، الدولہ الجزائر، فبرایر ۲۰۰۷، من موقع www.rbonliner.com

لسهر ئافاكرنا قى ئالىي ئهدهبى فرلين دىبىژىت " پشتى
 ههلبهستقان ژ تابولىين رهشبين و نه جوان و بى تام، يين ئالىي
 ريبازا خوهزايى بيزار بووين ، ههروهها ژ سار بونا ئالىي پهرناس و
 بى دهنگى و رهشبينى يا لبا (دى لى كونت) بهرى خوهدا ئهدهبياتا
 سهموليك. ديسان داکو نقيسكار بكارن دهبريني ژ هوندرى خوه
 بكن بهرى خوه دان ئهدهبياتا سهموليك ، وهكه رى ژبو ويتهكرنا
 وان تشتان يين نهكارن دهبريني ژى بكن.^۱

تيزانين بودليز يهكهم كهس بوو كو هه بونا پهيوهنديان
 دناقهرا (دهنگ ، رهنگ و بيهنى) دا دهستنيشان كرى، بقى يهكى
 ههلبهستقانيين قى ئالى هه موو لپه قى هزرى چوون و وهكه
 سهمول د وان تشتان بكار ئانين يين ئه و دخوازن. پاشان ژ ئالىي
 فرلين و رامبووه ئهف ريبازه هاته پيشدا برن ، تاكو رامبو
 ههلبهستهك بناقى تيبين دهنگى يان (الاحرف الصوتيه) لسهر قى
 هزرا بودليز نقيسى.^۲

ناقدارترين كه سايه تيبين ريبازا سهموليك:

- ۱- نقيسكارى فرهنسى بودليز لسالين ۱۹۶۷، ۱۸۲۱ز و شاگردى
 وى رامبو.
- ۲- مالاراميه لسالين ۱۸۹۸، ۱۸۴۲ز ههروهها ب سهمول ريبازا
 نوخازى ژى تيت ناسكرن.
- ۳- بول قاليرى لسالين ۱۹۴۵، ۱۸۷۱ز
- ۴- ر.م ريلكه وستيفان جورج ل ئهلمانيا

1- Clourad (H): Histoire de la litterature Francaise du szmbolesme a nor
 jours . Paris 1944.1949 . p103

2- Istori Fransuskoi Literaturi, v, III,M,1959, p362

- ٥- ئيمي لويل ل ئه مه ريكا
٦- اوسكار وايلد ل بهر يتانيا.^١

تايبه تمه نديين ئه ده بياتا سه مبوليك -

- ١- دوركه فتن ژ جيهانا ريالته و پرسگريكين جفاكي و سياسي بين تيدا ههين ، بهرز بون بهر بجيهانا خه يالان بشيوه يه كي كو رهمز يان سه مبول دهربريني ژ واته يين عقلي و ههست وسوزان بكهت.
- ٢- گهريان لجيهانه كا مثالي و بهرزه كو بوشايي يا روحي پر بكهت و جهه هزرين ئولي بگريت، ب واته يا نه كو هه موو سه مبوليك بي باوهرن يان (ملحد) .
- ٣- وهگرنا شيويه يين نو يين دهربريني و ب كار ئانينا واته يين ئافرينه ر ، كو دربريني ژ ئه دموسفيرا روحي بكهت. ميناكي روژئاڤا كو واته يا مرنا روژي يه و ههست ب دلتهنگي كرن هه روه ها سه مبول هه ول ددهت سه خله تين دور نيزيكي هه ف بكهت . وهكه (گهردونا ب هه يڤ ، روناها بگرين ، روژا تام ته هه ل).
- ٤- ئازادكرنا هه لبه ستي ژ كيشين كلاسيك، گوهرينا وي بهر ب په خشانه هه لبه ستي و نه زه لاليي ڤه .
- ٥- ئه ده بياتا سه مبوليك رييازه كه بانگا ئازاديي ژ هه موو پي گريدانين كه قنين (قيود) كول فره نسا و هه موو جيهاني ههين (جفاكي ، ئولي ، سياسي) دكهت.^٢

١ -Cazamian: (L) Symbolisme et Poesie. L Exemple anglais. Paris 1947.p 87

² فواز الجبر: الرمزيه ، فيبرايير ٢٠٠٧، من موقع com.an1awa.www

- ٦- ههلبهستا سه مبوليك گرنگي ب وان ويٲان ددهت يٲن كو خه يال ب خوهرا دٲين ، ههروهه گرنگي ب موزيكا زينديا دهنگان ددهت.
- ٧- ههلبهست فه گوهاستنا رهوشا هوندرين يا ههلبهستقاني يه ، بو گوهداري يان خويندهواري ب شيوهيه كي هوركاري.
- ٨- تيكل بونا ريٲازا نه دهبيتا سه مبوليك دگل هزرين فهلسه في و گرنگي دان ب خه يه لان.
- ٩- نه زه لالي ، هه قدري و دووراتي دناقههرا هه موو تشتاندا دقي ريٲازي دا دا تيٲ ديتن ، پٲويسته زماني نقيسكاري ناقيههرا تشتان نيزيك بكهت ، كو نه ف تايبه تمه نديه د ده برينا نه ده بيتا سه مبوليك دا خوه يايه .
- وهكه تيٲانين سه مبول ٲ عه قلي مروشان ده ردكه فن بهر ب نه زه لالي فه ب سه ده ما هه قدري يا خوه زايي.^١

رهين هزري و بيروباوه رين في ريٲازي -

نه ده بيتا سه مبوليك لسهر دوو هزرين بنگه هين ناقا بويه ١- بنگه هي بيردوza (المثل) يا نه فلاتوني يه ، كو بيردوza وي لسهر ئينكار كرنا راستيٲن بهرجه سته يه ، نه ف بيردوزه ده بريني ٲ راستيٲن مثالي دكهت ٢- ٲ كار ئيخستنا عه قلي مروفي يٲ ديار وبهر بچا ف و بكار ئانينا عه قلي هوندرين كو نه وه جيها نا ٲ ده ره ل ده ردورا مروشان ناس دكهت.^٢ ديسان نقيسكاري سه مبوليك تشتي دنقيسيت ٲ رياليتي دووره ، لسهر نقيسكاري پٲويسته چ

^١ - احمد خميس : ، المذاهب الاديبه الغريبه ، منتديات إلكاوي ، ٢٠٠٧.٧.١١ ، من موقع

net.edku.www

^٢ - ريم محمد : ، المدرسه الرمزيه ، مفهومها و نشاتها و خصائصها ، نه يار ٢٠٠٧ ، من موقع

com.an1aw.www

ههلبهستقان يان په خشان نقيس دهربرينى ژ ئه زمونه وئازارين خوه بکته ، ههروهها نيرينين وي ژ بو که سين دن کا بچ شيوه دينيت بينيته زمان. لسهر قى بنگه هي لبا نقيسکارين سه مبوليک ئه ف جيھانا ئه م دينين و گوهداريا دهنگين وي دکهين ، خوه شيبى ژ تامين وي دينين و بيھنا وي دکهين و تشتين وي بدهست دگرين ، ئه ف هه موو هه ستندارى و واتاداريه بته ني وينه يه کي نه زه لالي راستيا جيھاني يه ياکو ئه و ب خه يالين خوه دينين ^۱.

tomas bowdler

¹ عبدالرزاق الاصفير : المذاهب الاديبه لدى الغرب ، مع ترجمات و نصوص للابريز اعلامها -
دراسه من منشورات اتحاد الكتاب العرب ۱۹۹۹ من موقع www.awu-dam.org

سهدهمین ژدایک بونا فی ریپازی -

ل داوی یا سهدهسالا نوزدان پر سهدهمین هوندین و جفاکی و روشنیری هه بون، ژبو ژدایک بونا ریپازا سه مبولیک لسه ردهستین بودلیری و هند نفیسکاری دن.

ژوان سهدهمان

- ۱- سهدهمین بیروباوهری (آلعقدیه): ئەف یه کهژی ب چونا مروقی روژئاقا د جیهانا مادیدا یا کو فهلسهفا (الوضعیه) لبا وان پهیداگری، دیسان ووندکرنا هه بونا روحی د هه ندری مروقان دا پهیدا بوو، لی لگوری هند دیتتان مادیه تی ژبو پرکرنا بوشاییا روحی نه کاری بیگه هیته ئەجامی.
- ۲- سهدهمین جفاکی: دیسان د پهیدا بونا هه قذیا جفاکی یا دژواردا، هند ژ نفیسکارو بیرمهندان داخوازا ئازادیا ته واو دجفاکی دا و دوورژ چه وساندنی کرن.
- ۳- سهدهمین هونه ری: لگوری باوهریا وان زمان نکاریت دهربرینی ژ ئەزمونین ههستین کور بکهت، لی نفیسکار دکاریت د ریپا بکار ئانینا سه مبولان دهربرینی ژ هوندری خوه بکهت.

ههروهها ئەف ریپازه ئەجامهک بو ژ ئەجامین ته قلیهه قیا مروقی ئەوروپی و ووندا بونا وی، سهدهما دودلیا وان دناقبه را مادیه تی و راستیا فهشارتی دا، ژ ئالیهک دنقه گریدانا وان ب عه قلی مروقی بتهنی فه د ماوهیی زانستی دا ژبو گه ههشتانا فی راستیی، بیگومان ئەدهبیاتا سه مبولیک به ره مه که ژ به ره مهین بوشاییا روحی و ره قین ژ پرسگریکان د ریپا ب کارئانینا سه مبولان د ئافرانندی دا.

وهكه تيزانين ئهدهبياتا سه مبوليك وهكه ريپازين دن ل فرهنسا دهسٽپيكره،¹ ب شيويهكي زيدهتر ژ چهندين ريپازين ئهدهبي و هزري ل فرهنسا هاتنه ئافاكرن و پيشداچونه، پاشان ل ئه وروپا و ئه مريكا به لاف بونه.

ريپازا رهنقه داني (الانطباعيه (التأثيريه) (Impressionism)

ٽيمپريسيونيزم، ريپازهكه ئهدهبي هونه ري يه ، د نيقا سه دسالانوزدان ناقي قي بزاقني لسهر ناغو نيشانين هونه رهندي شيوه كاري فرهنسي (كلود مونييه) هاتيه ، ده ربارهي كاري وي يي لسهر رهنقه دانا هه لاتنا روژي (Soleil Levant) كو ئه و يه كه م كه س بو لسالا ١٨٧٢ز ئه ف شيوه يي نو د وينه ي دا ب كار ئيناي، ژبه رقي يه كي ناقي قي فيرگه ها نو ژ تابلويي وي يي رهنقه داني گرتيه ، ئه ف شيويي هونه ري چاوان چاف دبينن ئه و وينه ي يان بويه ري وه ها وينه دكه ت، قي ريپازي بان دور لسهر پر موزيك ژهن و په يكه رتاشان كر و ئه ف شيوه كه فته دناف كارين وان يين هونه ري دا .² ئه ف ريپازه حس يان هه ست و رهنقه دانا هزرين مروقي شونا تيگه هي عه قلي ب بنگه ه دگريت د ئافراندا هونه ر و ئه ده بياتي دا، بشيويه كي هه ر كاره كي هونه ري يان ئه ده بي پيويسته يه كه م جار د هوندرئ هونه رهندي يان نفيسكاري دا ده رباز بيت، ب ئاوايه كي كو كاري قي ده رباز بوني ئه وه وه حبي دده ته هوندرئ مروقي و بان دورئ لسهر دكه ت، هه روه ها هونه رهندي يان نفيسكاري پال دده ت داكو ده ربريني ژي بكه ت.

¹ - دكتور عبدالباسط بدر: الادب و الفن، نشر دار الشعاع الكويت من موقع

fr.lycos.mbresme.www

² - منتديات مجله الجيل الواعد (أجيال) من موقع net.jeel-al.www

ٲاٲاكرن و ناٲداٲرین كه ساتین ٲی ریباری:

وهكه تیزانین ل دهستیکی نافی ئیمپرسیونیزم (الانطباعیه) لسهر فیرگهها وینه کیسانی داناوو، وها ددیت كو پیویسته وینهکیش بشیوهیی ئهپستراک و ئاسان دهربرینی ژ ههستیخوه د وینهکیسانی دا بکهت، بیی لهر چاگرنا ههموو پیقانی زانستی، بتاییهت د قادا رهخنا ئهدهبی دا

نقیسکاری فرهنسی ۱- (آناٲول فرانس) لسالین (۱۹۲۴، ۱۸۸۴) ز وهكه پیشهنگی ٲی ریباری تیت دیتن، پشتی زاراقه ژ وینهی گههاندی ئهدهبیاتی، لگوری دیتن وان نرخین هه کارهکی ئهدهبی لسهر جورئ وی رهنگفهدانی دمینیت یی كو باندورئ لسهر هوندری خویندهقانی دکهت ئه و رهنگفهدان بهلگهیهكه ژبو ههبونا

زیندی د کاری ئهدهبی دا.

Anatol France

۲- إنٲونان بروسٲ، ئه و ئافرینهره یی رهنگفهدانا ئهدهبی بهجهسته کری، چاخئ ئه و پهسنئ دیمههکی ددهت یان دماوهیی

ههستين خودا ديمه نه كي نيشان بدهت ؤه و تابلويه كي (انطباعي) رهنگفه داني لهر چاڤين مه بهرجهسته دكته.^۱

ل دستيكي هونه رمنه ديان نفيسكار ههست لبا وي پهيدا دبن و باندوري لسهر دبیت ، پاشان ؤه وئ رهنگفه داني يان باندوري ب ريبا دهربريني دئنيته زمان. ؤهف ريبازه ديژيت (ؤهز ههست دكهم كه واته ؤهز يي ههيم) شونا عهقلاني لسهر زماني (ديكارت) ي كو ديژيت (ؤهز هزر دكهم كه واته ؤهز ههمه) ههر زانسته كي چ ههست پيكرن يان (احساس) لپيشيا وي نينه. ژ ئاليهك دنقه لبا نفيسكاري ئيتتبعي ناقه روک گرنگه نهك روخسار، د گه هاندنا وي تشتي د هوندرئ وي دا بو كه سين دن يان بو خوينده قاني. جيهانا ژدهرفه بته ني ؤه زمونهك تاييه ته و ههستين كه سايه تينه ، نهك رياليت هيا هه بونا بابه ته كي يه بشيوه يه كي بي ئالي ژ ههستين تاكه كه سي. ژ وان رهخنين ل قئ ريبازي هاتن گرتن ؤه وه كو ؤه و لدويف كوپيكرنا (الحرفي) يا ئيتتبعي چونه و نرخين بهاگران يين جواني د هه بونا روخساري دا ژبو پيک ئانينا كاري هونه ري ژبير كرينه. دقئ ريبازي دا دا نفيسكار دهربريني ژ هوندرئ خوه دكته ، ؤهف ريبازه بته ني بويه خوديكا ژيانا نفيسكاري يا هوندرين، ؤه و بچاقه كي وه ها ل ؤه ده بياتي دنيرن بته ني وهرگيرانه كا هوندرينه يان سه رپيها تيا كه ساتي يا نفيسكاري يه، ژ بهر قئ يه كي رهخنا ؤه ده بي و خواهشي يا هونه ري بته ني دهربرينه ژكردارين (انفعالات) تاييه ت يين مروقي و ههستين هوندرين يين كو باندوري لسهر كاري ؤه ده بي دكته.

¹ - كرونيگر: النزعات الانطباعيه في النثر الغنائي القن ۱۹-۲۰ ، مجله الادب المقارن مجلد ۴۳

سنه ۱۹۶۹ ص ۵۲۹

جوداهى دناقبهرا رهنكفهدانا روخسارى و رهنكفهدانا ئهدهبى
 ئهوه رهنكفهدانا روخسارى گرنگيى ددهت روخسارى و روناھيى
 ددهت سهر چارچوئي ژ دهرقه، لى رهنكفهدانا ئهدهبى گرنگيى
 ددهت ناقهروكا ئهدهبى د ماوهيى باندورا رهنكفهدانا نقيسكاري
 لسهر خويتهفاني.¹

رهين هزرى يين قى ريپازى:

وهكه تيزانين جيهانا نو كو ئهزئهزينا كهسايه تي (انانيه فرديه)
 و ناقهروكهكا نه ئهخلاقي ب خوهقهو دگريت ، ئهف ريپازه ژى
 قهرىژا وي رهوشى يه، كو دابرين د پهيوهنديين دناقبهرا مروقيدا
 سهپاندى ومروف چارچوفهكرى، ب ئاوايهكى كو هزريين وي بتهنى
 لدهردورا وي بزقرن، لى مروقاتى لبا وان بتهنى كومهكا
 كارتيكهريين (حسى و عصبية) و رهنكفهدانا رهوشا هوندرينه، لى
 گرنگيى ب جيهانا مروقاتى نادهت و ههول نادهت پرسگيريكيين وان
 چارهسهر كهت و بهرهف باشيى بگوهرت.

ناقهند و جهين بهلاف بونا قى ريپازى ، وهكه ههموو
 ريپازين دى يين ئهدهبى ل دهستيكيى ل فرهنسا بهلاف بو پاشان ل
 ئهوروپا ههمويى بهلاف بو، ههروهها بو ئاليهك د ههموو ريپازين
 ئهدهبى دا ، ههروهها بو رهگهزهكى سهرهكى د ههموو كاريين
 هونهرى دا لى نه د ههموو تشتاند دا.²

¹ - دكتور محمد غنيمي هلال: المدخل الى النقد الادبي الحديث ، ط ٢ ، القايره سنه ١٩٦٢ ص

² الإنطباعيه (التأثيريه) إعداد الندوه العالميه للشباب الاسلامي من موقع net.saaid.www

پيشداچون و تايبه تمه نديين ڦي ريپازي-

وهڪ تيزانين ٺهڻ ريپازه خالا گوهريني يه د ديروڪا هونه ري
دا ، ديسان دهسٽيڪا هونه را هه ڦچه رخه ، يه كه م پيشانگه ها ٺاليجرين
ڦي ريپازي ل نيسانا لسالا (۱۸۷۴) زدا لسالونا (نادار) ب به شداريا
(سيزان - دوگا- مونيہ - بيسارو- رنوار وسيسلي) پيڪ هات، ٺهڻ
پيشانگه هه ڙ ٺالبي رهخنه گرانڦه بوو جهي شهرمه زاريي ، ڙ ٺاليهڪ
دئقه بو سه دهما نزمکرنا نرخين تابوليين وان، لي ڦي ريپازي و
هونه رمه ندين وي لهه مبه ر ڦي رهوشا نيگه تيڦ به رخوه دان ٺه نجام
دان ، تاسالا (۱۸۸۱) ز يه كه م په رتوڪا به ره ڦانبي و هند دياردين
پشتگرنتي په يدا بوون، بڦي يه كي پيشانگه هيئن ٺيمپرسيونيزمان
دناقبه را سالين (۱۸۷۶-۱۸۸۶) به ردهوام بوون. پاشان كارين
رهنگه داني پشتي بوورينا نيڦا سه ده ي ڙ ديروڪا دامه زراندين
نه هاتن نيشان دان.

ڦي ريپازي د قوناغين خواه يين دهسٽيڪي دا وهڪه به ردهوام
بوون د هه ڦرڪيا خواه زايي دا دهسٽيڪر، پاشان بوو خواه دي هند
تايبه تمه ندي و سه خله تين جودا د سيمايي ڦي ريپازي دا. ڙوان

۱- ڙبو جاريه كه م رنگ بوو ريبا بنگه هين داڪو
دهربريني ڙ لڦيني (حرکه) بڪهت و پشت ب رنگان ببهستن ، ٺهو
رهنگين زهلال و بريقه دار ٺهو ڙي ٺهڻن- زهر، سوور، كهسڪ
، پرته قالي و بنه فشي، و ڙ رهنگين رهش و سپي وتاري دورڪه تن .

۲- ديسان هونه رمه ندين ڦي ريپازي لي دانين فلچهي)
ضربات الفرشه المجزاة) ڙبو زيده تر خواه ياکرنا رنگان بكار ٺاني ،
ديسان لهه مبه ر يهڪ دانينا رنگان ٺهو دي ههسٽين ديتني ددت
کوئو و بخوه نينه بته ني دچاڦين بينه ري دا هه يه، بشيوه يه كي کو
(سوور- كهسڪ) ، (زهر- بنه فشي) ، (پرتوقالي- شين) و هها هه مبه ر

یہک دکھت، بقیٰ یہکئی دئی رہنگفہدان ب لقیئی د چاقین بینہری دا پھیدا بیت، کو رہنگین گہرم لپیثیئی بن و یین سار بہر بزقریتی چن، و ژئہجامی ہہفگرتنا ہہر یہک ژقان رہنگان ، دئی ہہستین دیتئی بہہبونا رہنگی سییہم دہت بینہری کوئو رہنگ د وجودی دانینہ.

۲- ژ تاییہتمہندیئ ہونہرمہندیئ فی ریپازی ، ژ جھیٰ خوہیی کاری (مرسم)ی دہردکھقن راستہوخوہ ناٹ خوہزایی دا کار دکھن، کوئوژی ٹالیکاریا کفشکرنا رہنگان دکھت ، ژ ہونہرمہندیئ فی ریپازی (مونہ، مانہ، دوگان، رنوار، سیسلی).^۱

۱- فیصل الخدیدی: الاتجاهات الفنیہ المعاصرہ -الانطباعیہ ، سبتمبر، ۲۰۰۷، من موقع .

به شئی شه شان

رییازا بونگه ری المدرسه الوجودیه (Existentialisme)

۱- فهلسه فا بونگه ری یان ووجودیه تی -

بونگه ری یان ووجودیه تی فهلسه فه کا تیوری و میزاجی و طراز سلوکی یه، ئەف فهلسه فه لسه ر دهستی فه یله سوفی دانیمارکی (سورین کیرکیگارد) لسالیڻ (۱۸۱۳-۱۸۵۵) ز هاتیه ئاڤاکرن، لی هند دیتنڻ دن لسه ر دیروکا هه بونا وی هه نه کو رهین وی دکوورترن لبا هند رومان نفیسین مینا (فلویر ، دستوفسکی و هه لبه ستقانی رومانسی یی ئەلمانی (هولدرین - ۱۸۴۳) کو ئەف بابه تین هه قذژی (صرع) دگهل (الاقدار و القطیعه) دناڤه را عه سمان و مروقاندا خو هیا دبوو، لی بونگه ری دماوه یی شه ری جیهانی یی دووهم دا وه که رییازه ک ئەده بی ده رکه ت هولی بشیوه یه کی کو باندووره ک مه زن لسه ر ئەده بیاتا فره نسی و پرانیا نفیسکارین ئەوروپی کر.

بونگه ری بابه تین هه بونا مروقان

(و په یوه ند ی یا وان ب جیهانا ژدهرڤه گه ردوون و جڤاکی

(Existence

هه روه ها هه لوئیستی وان لهه مبه ر قی هه بوونی لیکولین دکه ت. ۱
دیسان بونگه ری لسه ر چه ند ئالیین دن یین فهلسه فی رادوه ستیت ، لسه ر وی بنگه هی کو مروڤ گیانداری یه که مه د هه بوونی دا ، لی مروڤ ناهی فیم کرن بته نی د وان هه لوئیستان دا یین ئەو ژخوهره هه لدبژیریت.

۱- عبدالرزاق الأصغر : المذاهب الادبیه لدی الغرب ، دراسة من منشورات اتحاد الکتاب العرب

من ۱۹۹۹، www.awu-dam.org

Soren kierkegaard

د بونگه ریځ دا نه ف ټالین جودا ټین دهستنیشانکرن-

- ۱- بونگه ری یا خرستیانی "کو هه ریه ک ژ (سورین کیرکیگارد لسالین ۱۸۱۳-۱۸۵۵) ز و (گابریل مارسیل لسالین ۱۸۸۹-۱۹۷۳) ز نوینه راتیا وی دکر.
 - ۲- بونگه ری یا بی باوه ری (ملحد) کو هه ریه ک ژ (مارتین هیدگر لسالین ۱۸۹۰-۱۹۷۶) ز و (جان پول سارتر لسالین ۱۹۰۵-۱۹۸۰) ز نوینه راتیا وی دکر .
 - ۳- بونگه رییا ب مارکسیه تی باندور وهکه لبا (هنری لوفیفر) تی دیتن.
 - ۴- بونگه رییا کو ناکه ټه ژیر چ بناټکرنا بونگه رییا (کارل یاسبرز لسالین ۱۸۸۳-۱۹۶۹) ز و (موريس مرلوبونتی لسالین ۱۹۰۸-۱۹۶۱)
- وهکه ټیزانین بونگه ریځ باندورهک پر مه زن لسه ر روشنیبری و نه دهب و هونه ری ل نه وروپاکر ، وهکه دبه ره هم و رومان و

شانوگه ریڤن (سارتر ، البیر کامو ، سیمون دی بوڤوار و جان جینیہ) ہند خوہیا بووی ، دیسان باندورا وی بہر دہوام بوو لسہر دیاردین ژینا جفاکی بتایہت لسہر جوانان.^۱

Jean Paul sartre

بیروباوہرین فہلسفہا بونگہری :

بگشتی ئەف ریپازہ وەکە لەہمبەردەرکەتتەکی (ردە فعل) دژی دیری و دەست تیوہردانا دەستہلاتا وی یا توند لەہمبەر مروقی وی دەمی بوو، ژ ئالیەک دنقہ علمانیہتی و ہند ئالی و بزاقین دن یین ئەوروپی د چاخێ سەرہلدانا ئەوروپی باندور لسەر کر، دیسان باندورا بنگہہی (سقراط)ی دانای (عرف نفسک بنفسک) (خوہ بخوہ بدە ناسکرن) ژ ئالیەک دنقہ باندورا وان کەسین دخواستن کو ئیرادا مروقان لسەر ہەر تشتی بیت.

۱- ثانویہ عبدالرحمان زکی التاہیلیہ : الفلسفہ المعاصرہ من موقع www.romanticcity.com

بيروباوهرين فہلسفہ بونگہری بکورتی ئه فن:

- ۱- دەست پیکرن ژھوندری مروغان، ژبەرکو ئه و سہنتہری دانوستاندن وبارہگایی ہست و وژدانایہ.
- ۲- مروف بتہواوی ب عاقل، ہست، لەش و روح ہہیہ.
- ۳- ہوندری مروغان کونتاکت ب جیہانا ژ دەرڤہ وکە کارلیک کرن ہہیہ، بشیوہیہکی کو ہر یەک ژقان ئالیان مەرچ دہہبونا یی دندا ہہیہ کو ئه ڤہ ریالیتهیہ.
- ۴- ہر تم ئه و پیزانین و زانیاری یین ریژہی یین ہین ، سنوری بداوی ہانتی نینہ.
- ۵- ئازادی ہہبونا مروغانہ ، ومروقاتی بی وی ناییت ، بشیوہیہکی ئه ڤ ئازادی یہ لگوری پیقانین تاکہکەسی یہ ، داکو پیقانین ئه خلاقى ، سیاسى و ئولى ییت ہین بیاریژیت.
- ۶- ژيانا ریالیته گرنگیہک ناڤہندی روژانہیہ کو ئه و ئیلہامہ نہکو (عبرہ) یا دەمی رابوردویہ، ژبەرکو ئه و نہیا مہوجودہ. لی پیویستہ ئه م پاشہروژی ببینین کو سلوگانى بونگہریان (ئہز نہا یی لڤیری) (انا الان وھنا) پەيوەندیا مروف بەردہوامہ دگہل جیہانا ژدەرڤہیہ دماوہیہی حەواس ہست و لەشیدا.
- ۷- تاکہکەس ہەلوئیسٹ و بریارا خوہ نیشان ددہت، دیسان ئه و ہەلوئیسٹ د پاشہروژیدا خوہدی بہایہ، ژبەرکو ئالیہ دنوکرنا پاشہروژی دا ، چاخى ماسک و ہەلوئیسٹ د یەک خال دا تین دیتن.
- ۸- پر شیوہیین بونگہریی ہہنہ ، لی ہەموو بہہڤرہ لسەر ڤان بابەتان یەک دگرن، (ئازادی، ہەلوئیسٹی ئیرادہی، تاکہکەس ، گونہ، ہافی بوون، بەرزہبوون، ژہہڤ پارچہ بوون، رەشبینی،

بئ ئومىدى ، رەدكەرن، مرن ، و ھەر تىشتى پەيوەندىدار ب
نەخوۋەشىيىن وجود يان ھەبونا مروقى قە.

۹- رىيازىا بونگەرى يان وجودى ھەموو شىۋەيىن تىشتىن بەرى
ھەين رەدكەت ، ژبەركو ئەو گرانى و قەيدىن د رىيا ئازادىا
تاكەكەسى دا .^۱

ئەدەبى بونگەرى وجودى:

وھەكە تىزانىن فەلسەفا وجودىھەتى تىكەلى ئەدەبىياتى بوو،
بتايىبەت دوارى رومان و شانويى دا ، ژبەركو ب باشترىن رى دىت
ژبو شروۋەكرنا رىالىتەيا مروقى و ئاشكرارنا وان تىشتىن ھەقدىژ،
كو باندورى لسەر ئىرادا مروقان دكەن ژبو وەرگرتنا برىارو
ھەلوپىستان و دەستنىشاكرنا چارەنوسى خوە، بشىۋەيەكى ئازادىا
وان چارچوقە دكەن.

وھەكە خوەيایە پرانىا فەيلەسوفىن بونگەرى نقىسكار بوون، وان
ھزرو بىردوزەيىن خوە دماوھىيى ئافراندىنا ئەدەبى دا پىشكەشى
چقاكى دكرن ، كو لبا وان ئەف رىيەك باشتر بوو ژ ليكولين
بىردوزەيىن ھشك. پرنىا نقىسكاران بونگەرى ژبو ويىنەكرنا دىتن و
كەساتى و ليكولينىن خوە وھەكە رىياز دگرت، تاكول نىقا دووھم ژ
سەدسالايىستان ب ئەدەبىياتا بونگەرى ھات ناڤكرن.

ناقدارتىن نقىسكارىن بونگەرىيى (جان پول سارتر) كو
ھژمارەكا مەزن ژ چىروك ، رومان و شانوگەرىان لپاش خوە
ھىشتىنە وھەكە (الايدى القذرة ، البغى الفاضله ، موتا بلا قبور
،الدوامه ، الذباب و ھەردوو رومانىن بناڤى (قەھرا كوور و رىيىن

۱. عبدالرزاق الاصفىر : المذاهب الادبىيە لىدى الغرب ، دراسه من منشورات اتحاد الكتاب العرب
، ۲۲ سېتىمبىر ، ۲۰۰۳ ، من موقع www.awu-dam.org ۱۹۹۹.

ئازادىچ (ديسان (البىرو كامو) يىچ كى ب فەيلە سوڧى عەبەسى تى
 بناڧكرن ، گرنڧترىن شانوگەرىيىن وى (سوء التفاهم ، العادلون و
 الحصار) و ژ رومانىن وى (الطاعون و الموت السعيد) ديسان ژ
 چىروكىن وى المنفى والملكوت وهژمارەكە دن (ديسان ژوان
 غابرييل مارسيل) كو بونگەرى يا وى د شانوگەرىا (رجل الله)
 خوهيا بوو ، سىمون دى بوڧوار ژنا سارتى لسەر ڧى رىيازى
 دمەشيا، ديسان نڧىسكارىن گرىدائى بونگەرىى وهكە
 (ت.س.إيلوت) لنىڧا يەكان ژ سەدسالايىستان هەروەها (صموئيل
 بيكىث، جىمس جوىس)، ناكوكى دگەل وان هەبوو لى هەر ئالىەكى
 شىوہى خوه پاراست.

Simone de Beauvoir Jean paul sarter

گەر بخوازين هيلين گشتى يىن ئەدەبىياتا بونگەرى دەستىشان
 بكەين، ئەم باشتر ژ گوتارا (جان پول سارتري) لسالا (۱۹۴۵) يا ب
 ئازادىا فرەنسى نڧىسى نابىين، كو كىبو پىشەكيا كوڧارا خوه يا
 بناڧى (دەمىن نوو) لى پاشان بوو دەستور ژبو ئەدەبىياتا بونگەرى.

تایبه تمه ندیین ئە دەبیاتابونگه‌ری یان وجودی-

۱- هەر نفیسکاره‌ک د چاخێ خوه‌دا خوه‌دی هه‌لوێست و به‌رپرسیاریه‌ له‌مبه‌ر جفاکا خوه‌ و مروقاتیی بگشتی، هەر په‌یفه‌کی ده‌نگفه‌دانا خوه‌ هه‌یه‌، بی ده‌نگی ژێ هه‌لوێسته‌که ده‌لاله‌تا خوه‌ هه‌یه‌، نفیسکار دماوه‌یی هه‌بون و هه‌لوستین خوه‌ دا دکاریت باندوری لسه‌ر ده‌ما خوه‌ بکه‌ت، دیسان پیویسته‌ پاشه‌روژا چاخێ جه‌ئ چاقدیری یا نفیسکاری بیت، ژبه‌رکو پاشه‌روژ ژ کارین مروقی بین لپیش و پروژه، نه‌خوه‌شی، هیقی و شوره‌ش و شه‌ران پیک تیت، نفیسکار ژبو ده‌ما خوه‌ و هاوده‌مین خوه‌ دنقیسیت، ئەولسه‌ر خوه‌ و وان دیه‌ک ده‌ما دنقیسیت بشیوه‌یه‌کی وه‌که‌ه‌ف و ئازاد، نه‌کو چینه‌کا دیارکری بگریت و دگه‌ل هند ره‌وتین دکتاتوری له‌ه‌ف بین، لی هه‌لوستێ وی دی ریزانیا وی که‌ت ژبو راوستان دگه‌ل چینا هه‌فبه‌ش د ئیش و ئازاراند.

۲- بونگه‌ری فه‌لسه‌فا تاکه‌که‌سی و هوندینه‌ دگه‌ل جه‌ئ ژده‌رفه‌، نفیسکار دخوازیت د رییا چیکرنا هه‌لوێستین وه‌که‌ هه‌لوێستی خوه‌ پاشه‌روژی بگوهریت، ژبو قی ژێ تشت لسه‌ر هه‌ف کوم دبن تاکو ئەف گوهرینه‌ پیک تیت، بقی یه‌کی گریدانه‌ک دناقه‌را هوندری وی و جفاکی په‌یدا دبیت، وی ده‌می نفیسکار د ره‌وشا شه‌ره‌کی به‌رده‌وامدا دی ده‌برینی ژ هوندری خوه‌ جفاکی که‌ت.

۳- نابیت نفیسکار هه‌فگرتنی دگه‌ل ئالیین موخافزکار بکه‌ت، ژبو راگرتنا به‌له‌نسی بشیوه‌یه‌کی کو باندوری لسه‌ر ئازادیا جفاکی بکه‌ت دیسان زولم و زورداریی لسه‌ر بکه‌ت، لی ژبو هەر نفیسکاره‌کی و هەر مروقه‌کی هه‌یه‌ ژبو دوزا خوه‌ تیکوشینی ئەنجام ده‌ت، لی نفیسکار هه‌لوێست و دوزه‌ د کوراتیا شه‌ری دا،

دیسان پیوئیستہ ہلویستی نفیسکاری بونگہری دگہل ہہ ژار و بہلنگازین شہری بیت ، یہ کہم جار ژبو نازادیا وان کاربکہت ژبو تاکہ کہسی ہہ یہ رییا خوہ ہلبژیریت ، لی نفیسکار دی پیگری ب ہلبژارتنا ہلویستی خوہ کہت یی کو بریارا چارہنوسی خوہ و مروقاتیی دہت.

۴- د ئہدہ بیاتا بونگہری دا تاکہ کہس و جفاک ژ ہہف ناہین قہ تاندن ، بشیوہیہ کی کو گیان و لەش ژ ہہف ناہین جودا کرن ، نفیسکاری بونگہری بتہنی ریالیتہ کی دزانیت ئہوژی ریالیتہ یا مروقاتیی یہ ، دیسان کومہل تاکہ کہسی رەد ناکہت لی پیوئیستہ ریژ ژیرا بیت گرتن و ری لہر بیت قہ کرن ، مادہم نازادیا کہسی تیک نہدہت ، لی گہر ری لہر تاکہ کہسی بیت گرتن و و جوداہیی دناقبہ را کہ ساندا پەیدا بکەن ئہوژی دبیت بندہستکرن و دکتاتوریت.

۵- ہہفرکی یا (منازع) نفیسکاری بونگہری د جودانہ ، میناک (کیرکیگارد) ئالیگری ئولا خرستیان بوو دیسان (کامو) د ناٹا نازارین ہہبونا مروقاندا و عہبہسیہ تا قہدہرین ژیان دیسان ئہتموسفیری بی ئہمیدی و رہشینی دا ووندا بیوو ، لی (سارتر) ی فہلسہفا نازادی و ئیلتیزام و بہرپرسیاریا تیکوشینی ژبو کومہلا مروقاتیی بہلا فکر ، ژبہرکو ئیش و نازارین فرہنسا د چاخی نازیہتی دا باندور لسہر کربوو ، دیسان لگوری دیتنین وی چارہنوس گریدی نازادی یہ و پیوئیستہ مروف ب ہہموو رییان ژبو نازادی ہہول بدہت ، ژبہرئی یہ کی فی ئالی جہی خوہ دناٹا جیہانی دا کر و خہلکی پەژراند ، بشیوہیہ کی کو ئہف ئالیہ خہباتی ژبو نازادی و و دوزا گہلین بندہست دکہت ، ژبہر فان سہدہمان (سارتر) ب ماموستایی یہ کہمہ دہربارہی تیکوشینا ہہفرکیا بونگہری تی ناسکرن.

۶- لبا نفیسکارین بونگه ری په خشان ئالافن کفشکرن و گوهرینن یه، کو برییا رازیکرنن باندورن لسهر جه ماوهری دکهت، نفیسکار سهر بهسته کو بانگا خوه بهسه بهستی بکهت، لی پیویسته جوانی د په خشانن دا هه بیت گهر ب ئه ده بیات ناهن په ژراندن، لی جوانیا وئ مه بهست نه ژئ هوندرو وئ یه زیده کرن و ته و اوکرنه که کو ژ بابه تی ناهیت جودا کرن، دیسان که ساتی مروقین ریالیتنه کو ژ خوین و گوشت و گیانی پیک هاتنه ، بشیوه یه کی کو گرانی بدهت سهر ئالیکاریا دوزا مروقن هه چهرخ ، کو دهه قدژیه کا مه زنا چکاکن دانه ژبو بدهست ئانینا ئازادیا خوه، داکو خوه شین ژ هه لوپستی خوه ببین ژبو دهستنی شا کرنا چاره نوسی خوه و چه سپاندنا ئیرادا خوه یا ئازاد، پاشان ئیلتزما تابهت و بهرپر سیارگرتنا بریاران، لفر جوداهی دناقبه را نفیسکاری دا ژ ئالیی ره شبینی و گه شبینی فه هه یه، له ورا (سارتر و فوکنر) ب نفیسکاری گه شبین تین ناسکرن لی (کامو و ایوت) ب نفیسکارین نیگه تیف و ره شبین تین دیتن.

۷- لی ژ ئالیی فورمین هونه ریقه یین توخمین ئه ده بی، نفیسکارین بونگه ری وه که هه موو نفیسکارین سه دسالا بیستان تشتین که فن ناپه ریسن، لی ل رییان دگهرن ژبو نه هیلانا هه موو و که فنه شوپی یین بهرئ و هه ول دهن ئالافین نو ب ئافرینن ، لی نفیسکارین بونگه ری هه موو لسهر وئ یه کئ لهه ف هاتن کو جوانی ره گزه کئ بنگه هینه د ناقا ئه ده بیاتی دا چ هه لبه ست یان په خشان لی لسهر بنگه هی خوه زایا بابهت و خواسته کیین ژ ده رقه. ژ بهر پرایا ئه زمونا هند شیوه یین نو د شانوگه ری ، رومان و هه لبه ستی دا ژدایک بوون لگوری دیتنین (سارتر) ی هه لبه ست ژئ مینا به شین دن یین هونه ری پیویسته هه ر دم د نوکرن و پی شدا چونئ دا بیت ،

ژبهړكو ئه ژى وهكه به شين دن يى هونهړى باندور لسهر ههيه و باندورى دكهت ههروهها ئاليهكه ژ (وينه ، پهيكه تاشى و موزيكى) و ئه و په يقين تيدا تشتن نهكو ئيشاره تين زمانينه و په خشان ژى هه ر بڼى ئاوايى، كو ئه و تشتين خواه زايينه مينا گهل و داروباران گه شه دكهن ، ديسان په يقى شيوه يى خواه يى دهنگى روخسارى خواه يى ديتنى (بصرى) ههيه و ههردوو دنبه ئالاقه كى پيكهاتنى ، په يف كوم دبن و هه قدگرن و (تتداعى) و دناقبه را واندا هند شيوه يين وهكه هف يان ژ ههف دور دروست دبن وب ريبا فه ژاندى و سه مبولان په يوه نديين زمانه وانى تين گوهرين ، دهه لبه ستنى دا ره گه زين ژ (سه مبول ، سريالى ، فهلسه فى ، ته سه وف ، ستران) كو ئارمانج ژ وان هه موويان خواه ياكړنا كرىزا مروقاتى يه دهه بونا وى دا وهكه روح و لهش لگورى ريالتهك ته واو كو دوودلى ، ئازار و ترس تيدا هه نه، ژبهړكو ريالتهك هه قدزه، له وما شيوه يى ره شبنى و و بى ئوميدى لسهر بونگه ريبان زال بوو ، مينا قى يه كى ژى (س، ايلوت) كو ده برين ژ ترس ، به رزه بون و ره شبنى دكر .^۱

بونگه رى يان وجوديهت دناقبه را فهلسه فه و ئه ده بياتى دا:

تيگه هى بونگه رى د زانستا ئه ده بى دا ، په يوه ندى ب سيمايين هه لبه ستنى مينا ، دووركه تن ، تشتين غه مگين، هه سترن ب تنى بونى د بونگه رى دا و هاڼى بونى فه ههيه . لى بونگه رى يان وجوديهت فهلسه فه كا تيورى سازكره ، ئاراستهيه ، پرسه و بابته تن جه وهه رى هه بونى وجودى همبىز دكهت، دسه ر وى يه كى را كو ليكولينه ر (باول تيلخ) ته كه زى لسهر وى يه كى دكهت و ديژيت "

۱- عبدالرزاق الاصفه ر : المذاهب الادبيه لى الغرب ، دارسه من منشورات اتحاد الكتاب العرب

www.awu-damçorg .۱۹۹۹

ههستا وجودی دجیهانی دا بهری شورهشا وجودیه تی هه بوویه ، کو دئهدهب و هونه ری دا دماوهیی هه قدژیی لسهر دوئالی بونا هوندیرین و بابه تی دهست پیگری ، وهکه (رد فعل) لسهر حه تمیه تا دیروکی ، واته دماوهیی ل هه مبه ر دهرکه فنتا دناقبه را دودلیا وجودی و بیردوزه یین ساردا.

لی وجودیا فهلسه فی ب تیگه هی مروف تیت ، بشیوه یه کی فهلسه فا وجودی پرسا چاره نوی مروقان و واته یا هه بونا مروقان بگشتی وهکه دوزه کا سه نترال و (محوری) پیشکه ش دکه ت. لقر نزیک بونه ک دناقبه را (دستویفسکی) و بونگه ری دا تی خواهیا کرن ، لی ئاخافتن لسهر بونگه ری یا (دستویفسکی) مه به ست ژئی ئه وه کو (مسأله) بابه تین کریزا وجودا مروقان بهر بچاف دکه ت، هه روه ها لیکولینه ر (فالتر هوفمان) کویه که ژ بیریارین تایبه تمه ند ب فهلسه فا وجودی د پهرتوکا خواه یا بناقی (بونگه ری ژ دستویفسکی هه تا سارتر) دا دبیزیت " کارین دستویفسکی دهرگه هه ژبو فهلسه فا بونگه ری ، بتایبه ت بونگه ری یا باوه رمه ند (الوجودیه المؤمنه) و دگه ل (جبریل مارسیل و برغسونی) ریژ دکه ت.

هند نفیسکارین تایبه تمه ند ب فهلسه فا بونگه ری (دستویفسکی) وهکه وجودی رهد دکه ن هند لسهر قی دیتنی د دودلن، ژ وان که سین کو رهد دکه ن لیکولینه را ئه ده بی یا روس (آ، لاتینیا) یه لگوری دیتنین وی هه ر دوزه کی لبا (دستویفسکی) ب هیسانی چارسه ری ژیرا تی دیتن، ژ ئالیه ک دنقه لیکولینه ری ئه ده بی (غوس) د پهرتوکا خواه یا گرنگ (دستویفسکی و تولستوی) دا دبیزیت "ئه ز تولستوی وهکه نفیسکاره کی داستانی دبینم کو بیرا مه ل (هومیروس) ی دئینیت، لی دستویفسکی نفیسکاره کی تراجیدی یه کو بیرا ل تارجیدیا گریکی مینا سوفکلیس ، اسخیلوس ویوریدس دئینیت،

که واته قههره مانین وی ل هه مبهر چاره نوسی خوه دهر دکه فن یی
کو نکارن بگوهرن.

ديسان لسهر فی مژاری بیرمه ندی روس (نیقولای بردیایف)
دبیژیت "هزرا فهلسه فا روسی بشیوهیه کی گشتی ، زانستا فهلسه فی
بشیوهیه کی تاییه ت ههردوو هزرو زانستا روحینه، کو عاقل ،ئیراده
و سوز تیدا ههف دگرن، بشیوهیه کی ژ پارچه بونا عاقلی قالایه ،
و دستویفسکی مهزنترین له شه د فی زانستا روحی دا.
ژ بهر فان سهدهمان یهک ژ مهزنترین میتافیزیقیین روس و
ناقداترین وجودی تیت دیتن.

ههروهها ناقبری دووپاد دکهت کو دستویفسکی چاخه کی نو د
دیروکا کفشکرنا هوندری مروقان دهست پیکریه، ديسان هه ر یهک ژ
(نیتشه و کیرکیگارد) به شداری د ئافاکرنا فی چاخی نو دا کرنه.
لگوری دیتنین (بردیایف) جه وه ری کفشکرنا دستویفسکی ،
مروف گیانداره کی هه فدژ، رهشبین، بی مورال وستیا ییه، کونه بته نی
خوه دی ئازاره لی ئه وه هز ژ ئیش و ئازارو گازاندان دکهت، دسه ر
هندی را کو (ارسطو) د پهرتو کا خوه یا (هونه را هه لبه ستی) دا به ری
(بردیایف) گه هه شتیه فی نهجامی بتاییه ت چاخی تیتته سه ر کاردانا
پاکرنی یان (عملیه التطهیر) ماوه یی ته ماشه کرنا ته راجیدیا ^۱.

ژ ئالیهک دنقه ل گوری دیتنین بیرمه ند و لیکولینه ر (شیستوف
) ی فهزیهله تا مهزن یا فهلسه فا بونگه ری ئه وه کو مروف کریه د
ناقهنده فا فهلسه فی دا ، ديسان پرسا دوزا چاره نوسی مروقی
تا که کهس براسته یه که ب ترس و بی ئومید یهک مهزن پیشکهش
کریه، ديسان به رسفا فی دوزی وهها دایه کو هه لو یستی مروقی د

۱- الوجودیه بین الادب و الفلسفه منتیات سکتون هنج من موقع ۲۷-۴-

جيهانی دا هه لویستهک (تجریدی) یان عه به سیه، بشیوهیه کی کوچ ری ژبو دهرکه فتن ژ ئیش و ئازارین فی وجودی نین، ههروه ها پیشداچونا جفاکی و تهکنولوجی فی پرسگریکی چاره سهر ناکهن، لی له مبهر فی یه کی دی ئیش ئازارین مروقی زیده تر بن، ژ ئالیهک دنقه ئه خلاق ژی نکاریت له مبهر فان پرسگریکان چاره سهری ببینیت.

لی (شیستون) لسهر خالهک گرنگ لبا (دستویفسکی) رادوهستیت ئه وژی هه لوه شانا هه قدژی یان (النزعه) ئه خلاق یه. لسهر فی مژاری لیکولینه ر (لاتینیا) پرسین (شیستوف ای) ره ده کهت و لسهر وی یه کی رادوهستیت کو (دستویفسکی) ره خنه لسهر عاقل و هه بونا مروقی پیشکesh کرنه، لی چ چاره سهری د عه به سه تیا وجودی و خوه کوشتنی دا نه دیتنه، نافبری دیژیت " راسته هند قه هرهمانین وی وه که ره فین ژ تارباتی و بی ئومیدی خوه دکوژن، ژبه رکو لگوری وان ژیان ئازارو ترسه، لی دستویفسکی فان ئازران لبا قه هرهمانین خوه بشیوهیه کی مروقاتی و سوز و ریزگرتن همییز دکهت.^۱

جهین به لاف بونا بونگه ری یان وجودیه تی-

پشتی شهر ی جیهانی یی یه که م بونگه ری ل ئه لمانیا خوه یا بوو پاشان ل فرهنگسا و ئیتالیا و هند وه لاتین دن، ژبه ر دهرکه فتن شهران و مه ترسیا وان لسهر مروقان، ئه قژی بو سه ده مهک گرنگ کو بزوترین دهم وجودویهت به لاف ببیت، بتاییهت ئه ف بیروباوه رین نوو دناقبه را جوانان دا یا سنیلاندا (مراهق) دا به لاف بوون، ل فرهنگسا، ئه لمانیا، نه مسا، ئنگلستان و ئه مریکا و

۱- جبور عبدالنور: المعجم الادبی، دار العلم للملایین، بیروت ط ۲، سنه ۱۹۸۴ ص ۹۴

ووه لاتیډن دن، لی ژ نالیهک دنغه بو سهدهما تیکدانا نه خلاقى و حورمهت نه گرتنا جنسى و پیگری نه کرن ب که فنه شوو پیین جفاکى.^۱

نه زمونا بونگه ریی یان وجودیه تی لبا عه ره بان-

بیگومان وهکه نه زمونین دن یین نه ده بی، بونگه ریی ژى هند نه زمونین ئافراندا هه لبه ستی یا تژی دودلیا بونگه ری نه نجام دانه ، وهکه نه زمونا (محمود البریکان ، صلاح عبدالصبور، خلیل حاوی و ایلیا ابو ماضی) و یین به ری وان ، دیسان نه ف یه که دنا ف کولتوری عه ره بی دا لبا (طرفه بن العبد ،المتنبی ،الحلاج، ابن عربی النفري و ابن الفارض) تیت دیتن ،بیگومان نه فژی له مبه ر هیلا دنقه را (فلسه فا بونگه ری و زمانئ هه لبه ستی) خو هیا دبیت وهکه (هانز غادامر) د گوتارا خو هیا بناقی (الشعر و الفلسفه) لسه ر قی خالی را وهستیای، دیسان هژماره ک زور ژ قه هرهمانین بونگه ری د رومانین عه ره بی دا تین دیتن بتاییه ت لبا (نجیب محفوظ و فؤاد الکرتلی) او هن دین دن . لگوری دیتن (غادامر) ستیرکین رومانئ ب رونا هیا فهلسه فی د روشنبیریا روژئا قادا رهنگه دایه ، لی ستیرکین رومانا عه ره بی د هه موو وه لاتیډن عه ره بی دا تیشک نه خستیه سه ر فه یله سوفه کی و نه دایه ناساندن ، ژبه رکو ژبنگه ه دا نه و نه د ئاماده بوون (غیر موجودین).

گه ر به رزاتی یا رومانا نه وروپی د ماوهی وان پرسان دابیت، یین کو دهر باره ی جاره نوی مروقان و واته یا وجودی، دیسان رولی تاکه که سی د دیروکیدا هاتی پیشکه شکرن ، که واته بقی یه کی ری لبه ر هزا فهلسه فی دپاشه روژی دا و بتاییه ت فهلسه فا بونگه ری خو هس بوو، له وما هیژ رومانا عه ره بی بشیوه یه کی گشتی

۱- دکتور محمد غنینی هلال : المدخل الى النقد الحديث ، القاهرة، سنه ۱۹۵۹ ص ۱۶۸

نه‌گه‌ه‌شتیه فی قوناغی ، هیشتا ری لبره فهلسه‌فی یان
فهیله‌سوفه‌کی یان بزاقه‌ک هزری هه‌تا بزاقه‌ک وه‌ک ره‌خنا ئه‌ده‌بی
نه‌قه‌بویه بشیوه‌یه‌کی ب بنگه‌هو زه‌لال .

هه‌روه‌کو جفاکا عه‌ره‌بی و روشنبیریا عه‌ره‌بی د ژوره‌ک ته‌نگ
دا مایه ، گه‌ر ره‌خنا ئه‌ده‌بی د روشنبیریا عه‌ره‌بی دا هه‌بیت ژی
لده‌ردورا ئه‌زمونین ره‌خنا هزری یا تاکه‌که‌سی یه‌. دبیت کیماسی د
ئاستی رومانا عه‌ره‌بی و کوراتیا وی دا بیت، یانژی پیشدا نه‌چوونا
هزرا عه‌ره‌بی یا هه‌چه‌رخ، یانژی ژ پاشقه‌مانا ئاستی ئافاکرنا
جفاکی ،سیاسی و ئابوور یا ووه‌لاتین عه‌ره‌بی یه‌ یانژی باندوورا
ده‌سته‌ه‌لا ئولی یه‌^۱.

Dadaisme (داداییزم)

داداییزم بزاقه‌که ئه‌ده‌بی هونه‌ری جیهانی یه‌، د ماوه‌یی
شه‌ری جیهانی یی یه‌که‌م دا لسالا (۱۹۱۶) ز هاتیه‌ ئافاکرن، وه‌ک
تیزانین ئه‌ف بزاقه‌ ده‌رکه‌فتنه‌ک بوو له‌مبه‌ر چاخی، وان هه‌ر تشت
ره‌ددکر ، له‌مبه‌ر یاسا ، زاگون ، سیسته‌م ، ریپاز و فهلسفه‌هه‌موو
زانست و سازیان بوو، ئه‌و بزاقه‌ک

(عدمیه) بوو. ئه‌ف ریپازه‌هه‌ردوو ئالیین ئه‌ده‌ب و هونه‌را

شیوه‌کاری (Nihiliste)

بخوه‌قه‌گرتن، لی ته‌مه‌نی وی دریژ نه‌بوو وباندورا وی زوو

بداوی هات.^۲

۱- الوجودیه بین الادب و الفلسفه .منتديات ستون هنج، ۲۷-۴- www.m3mary.com

۲۰۰۷

۲- عبدالرزاق الاصفر: ،المذاهب الادبیه لدى الغرب، منشورات اتحاد الكتاب العرب ۲۲ سبتمبر

۲۰۰۳ ، ۱۹۹۹ من موقع www.awu-dam.org

ناساندنا داداييزمي _

دادا ب زماني فرهنسي ديژنه زماني زارويان دادا که واته ههسپ، لي سه بارهت ب واته يه که جودا دادا لبا نفيسکاريين دادايي لسهر يه که مين روپه لين فرههنگا (لارووس) دا به لکو بهه لکه فت (صدفه) لهه مبه ر قئ په يقئ هاتبن، ژ ئاليه ک دنقه هند که س لسهر وي باورينه به لکو ناقئ کورت کريئ يه کي ژ دامه زرينه ريئ قئ رييازي (تا تا) بوو، ژ بهر قئ يه کي ناقئ قئ رييازي دانیه (دا دا)، دبه ئه ديتنه ژي راست نه به.

يه که ژ نيگارکيشين ناقدارين داداييستيان ديژيت "ئه ز)

(Arp) ژان ئارب)

سوزي ددهم کو (تريستان تزارا) ده مژميئر (6) ي ئيقاري

ريکهفتي (۱۹۱۶-۲-۸)

ل کافيتريا (تراس) ل باژاريئر (زوورخي) سويسري ئه ف زاره قه يه ژ ده قئ ده رکهفت ، ئه م هه موو پئ شا بووين و ناقبري ديژيت" وي دهمي ئه ز مژولي جگاره که توتني بووم و دوويات دکهت کو په يقا دادا چ واته يا خوه نينه".

لي ژ ئاليه ک دنقه هند ديتن هه نه کو چاخئ (تريستان تزارا) دخواست ناقه کي ژ قئ رييازي ره ببينيت ، وي فرههنگا لارووس ي ئاني و چه قويه ک ژ به ريکا خوه ئاني دهر و نيقا وي قه و راند و بری ، ئه و پيتين لسهر وي کاغه زي ماین خسته بهر هه ف و وي چاخئ په يقا دادا ژي ده رکهفت و ئه و هه موو گروپ لسهر وي لهه قهاتن کو ناقئ قئ رييازا نوو بکه نه دادا. ۱

۱- رهزا سهيد حوسيتي وه رگيراني همه که ريم عارف: قوتابخانه ئه ده بيه کان ، چاپخانه ي

وهزاره تي په روره ده ، ده زگالي بلاوکر دنه وه ي موکرياني، ۲۰۰۶ ل ۲۰۹

تریستان تزارا

ثافاکرن و کهسایه تیپن فی ریپازی:

داداییزم ئه و ریپازا ئه ده بی هونه ری یه کو د مه ها دوویان لسالا ۱۹۱۶ز دا ، ژئالیی هژماره که نفیسکار و هونه رمنه ندان ب رابه ری یا نفیسکاری ناقدراری (رومانی) (تریستان تزارا) به ری یا (قولتیر) ل باژی ری زووریخ ل سویسرا ئه ف ناغه راگه هاند. ژ ئالیه ک دنغه به لاف کرنا بنه مایین ویژی د کوفاره کی دا بناقی (که به ری قولتیر) ده مان مه هی دا به لاف کرن.

فی گروپی هه موو پیفانین ئایدولوجی و ئیسته تیکا سه رده م رهددکرن، وان دخواست بی ئومیدی ، بی واتهی و ناشرینیا وی سه رده ما پر شهر نه خوهش د به ره مه یین خوه دا بینن زمان. فی گروپا نفیسکارو هونه رمنه ندان شیوه یی هه لبه ست خاندنی و پیشکesh کرنا شانوگه ریان هه موو پیکه نین و هه نه ک بوون کو دهربرین ژ هه لوه شانانا باوه ریا مروقان دکر.^۱

وهک تیزانین ئه ف گروپا نفیسکا رو هونه رمنه ندان هه موو ئیقاریان کوم دبون، هه روه ها هه ریه کی به ره مه یین خوه دخاندن و هه ریه کی بیروباوه ریین خوه لسه ر وان به ره مان ددا ، دانو ستاندن

۱- دکتور فه رهاد پیربال : ریپازه ئه ده بیه کان ، ده زگایی چاپ و بلاوکر نه وه ی ئاراس ، هه ولیر

www.araspubliher.com ۳۱۴ ل، ۲۰۰۴.

لسهر رهشا شهرو ته قليهه ڦيې ډکرن ، لسهر رهوشا شهري رابهري ڦي ريپازي (تريستان تزارا) کو ژ بنگهه رومانيه لي ل فرهنسا دژيا دبيژيت "ئهف شهريه نه شهري مهيه ، لي ئهه ناچارين کو به شداريې تيډا بکهين" ديسان (هوگو بال) دبيژيت مه بهستا مه ژ ڦي ريپازا نو ئهوه کو هژماره که نفيسکاريې بي ئالي هه نه کو ئه و دژي شهري نه د وهلاتيې واندا ههول ددهن ژبو نرخيې باشتر بدهست بينن . ژ ئاليهک دنقه چهند ريپازيې دي ييې ئهدهبياتي نزيکي ڦي ريپازي بوون، مينا شهش پالويي و پاشه روژي (التکعبييه ، فيوچه رييزم) کو هه موو لسهر پرسگريکيې هوشيار يې دناڤا چينا سه رمايه دار رادوهستان.

ژ وان نفيسکاريې کو داداييزمان سود ژ ئه زمونين وان وهگرين ئه ڦن-

(ئه لفرید جاری) خوهديې شانوناما (يوبوي پاشا) و (جاک فاشيه) لسالين ۱۸۹۶-۱۹۱۹) ز ئه زمونين ته حلين شهرو کوشتنې وهلي کربو کو بشيوهيه کي کهرب وکين، هه ستين خوه لهه مبه ر پي شيلکرنا مافي مروڤ دهر بريت لهوما دبيژيت " مروڤي مه جبور دکهن کو جليې سه ربازيې لبه ر بکهن وخه لکي دن بکوژن"

وه که تي زانين کو داداييان لسالا (۱۹۱۶) دا ريپازا خوه راگه هاند ديسان کوڤارا (دادا) دهر کر، هه ر ل ده ستيکي پر که سايه تي و روشنيريې فره نسي پشتگيريا خوه ژبو ڦي بزاقې راگه هاند ، ژوان (ئاپولينه ر) و (لويس ئه راگون) و (فيلپ سوپو) و (ئه ندرئ بریتون) ..هتد.

پشتي بداوي هاتنا شهري ژي داداييزم هه ر به ردهوام بون، ديسان ل فرهنسا لسالا (۱۹۱۹) ز کوڤاره ک بناڤي (ليتراتور) به لاف

کر، پاشان لسالا (۱۹۲۰) ز ههلبهستقانی مهزنی فرهنسی (پول ئیلوارد) ژی ئالیکاریا وان کر.

ژ ئالیهک دنقه دادبیزم دژی چینا سهرمایه دار بو و هند جاران ژی دژاتیا خوه ل هه مبهر سیاستی ژی دهر دبری، دیسا لسالا (۱۹۲۰) ز به یانناما بهرلین دهر کر.^۱

ئهو که سین لسه ر شیوهیی ههلبهستقانی فرهنسی (ئاپولینیر) دچوون خوه نیزی هه قالین دادایی دکر، کاندینسکی ژی یهک بو ژوان هه قال وهه فکارو هاو بیران، دیسان ههلبهستقانی مینا (ئاندری بروتون)، (ئاراگون)، (پول ئیلوارد)، (فلیپ سووپو) دیسان چهند که سین دی چونه ناڤ ریژین وان یاخی بویین جیهانا ئه ده بی مینا (فرانسیس پیکایا) وینه کیش و ههلبهستقانی ئسپانی کول ئه مریکا دژیا و دهمهک کن دا خوه گه هانده فرهنسا و چو دناڤ ریژین دادایاندا.

سه ده مین پهیدا بونا فی ریبازی

ریبازا دادبیزم ژ ئهجامی بی ئومیدی، شهر، ئالوزی، دیسان ژ خرابی و مروڤ کوژی و بی دادایا شهرئ جیهانی یی یه که م لسالین (۱۹۱۴-۱۹۱۸) ز پهیدا بوو، ههروه ها ئهڤ ریبازه زمان حالی وان که سان بوو کو باوهر نه دکر جاردن دی رهوش بهر بباشی فه گهریت، وهک تیزانین شهرئ جیهانی باندوره که نیگاتیڤ لسه ره موو ئه وروپا کربوو، بشیوه یه کی کو دناڤا سه ربازین کوشتی دا دیسان نفیسکاری مهزن هه بوون مینا (گیوم ئاپولینیر و سارول پیگی).

۱- دکتور هیمداد حوسین: ریبازه ئه ده بیهکان چاپخانه ی دهزگایی ئاراس هه ولیر، ۲۰۰۷، ل ۲۱۲

لسالا (۱۹۲۲) زدا د پهرتوکه کې دا بناقې (گولېژیرهک بناقې وان نفیسکارین د شہری دا ژيانا خوه ژ دہست دایین) هات به لاف کرن، کو دقې پهرتوکی دا ۵ ژ وان دہستنقیسین وان ہلبہستقان و نفیسکاران بوون یین د ماوہیی دوو سالین یہ کہم دا دشہری دا ہاتین کوشتن. دقې دہمیدا ئہ دہبیاتا ئہ وروپا ہہ موو راستی ئیفلیج بوونې هات. دسہر وی یہ کیرا شہری نہ کاری گورینہ کہ گرنگ بسہر تہ کنیکا نفیسینی دا پہیدا بکہت، و ئہ و بنہ مایین د رابووردودا تیگ بدہت، ژبہر قی یہ کی ژی ئہ و رومانین پہیوہندیار بشہری قہ ژی ہہر لسہر وی بنگہا پیش شہری دہاتن نفیسین، بہرہ مین نفیسکاران چارنوسی مروقان، مرن، بی ئومیدی بخوہ قہ دگرتن، ہہروہا بابہ تین رومانان ژ (ترس، مرن، پہریشانی و ہہول دان ژبو سہرکہ فتنی) پیک دہاتن.^۱

د ناقا فان بہرہ ماندا (ئاگر) بہرہ مئی (ہنری باربوس) و بہرہ مئی (ژيانا شہیدان و شارستانیہت (ژورژ دو ہامیل) دیسان (خاچہ دارہکان) بہرہ مئی (رولان دورژلیس) ہلبہستا ناقدارا (مہرگی قارہمانہ کی) بہرہ مئی (ریچارد ئالدینگتون) کو ئہ ف ہہ موو بہرہ مہ کارہ ساتین شہری خوہیا دکہن.

دماوی شہری دا (۱۹۱۸-۱۹۱۴) ز توخمہ کی نوو پی دگہ ہیت و کومہ لہ کہ نوو پیک دینن، ئہ و توخمی نوو کو جوان بوون ژ مالباتان و فیگرگہان دہردینان و رہوانہی شہری دکرن، ژبلی دیمہ نین ترس و ئالوزی و بی ئومیدی ژئالیہک دنقہ زولم و زوریا چینایہ تی د جفاکی دا، لہوما د قی قوناغی دا چارہنوسہ کی تاری

۱- دکتور فہرہاد پیر بال،: ریبازه ئہ دہبہکان، دہزگایی چاپ و بلاوکردنہوی ئاراس کوردستان
ہہولیز، ۲۰۰۴ ل ۳۲۲

هزرا رهشبینی ، تولهستاندن و پهریشانیی دست بسهر هه موو
ریبازین ئه ده بیاتا بهری دا گرتبوون.^۱

تایبه تمه ندیین فی ریبازی-

۱- وهکه تیزانین مه بهستا داداییان دژایه تی کرنه لهه مبهه هونه ر
ئه خلاق و
جفاکی.

۲- نفیسکار و هونه ر مه ندیین داداییست دخواستن ئه ده بیات و
مروفاتیی ژ عاقل مه نتق و زمانی رزگار بکه ن.

۳- دادا د بنگه هدا بزاقه که فه لسه فی حه نه ک چیاتی بوو ، ژبو
ره خنه گرتن د رهوشا ژیانیدا، ده ما شه ری و پشتی شه ری و
پروپاگه نده آکرن و مه زنکرنا تشتان هاتبو مه یدانی.

۴- دامه زرینه رین فی ریبازی بته نی لسه ر یه ک تشت هاوبه ش بوون
ئه وژی ره دکرنا جیهانا مه وجود بوو.

۵- داداییان هه ول ددا زمانی ژ واته یا وی ژالا بکه ن ، و په یف و
ده لاله ت و واته یا وان ژ هه ف جودا بکه ن ، و دهند جهین نه
بهه فدو فه گریدای دا بکار بینن.

۶- د ده قین ئه ده بی دا پر تشت دگوه ارتن داکو زیده تر ده ربړینی ژ
هزرا بی واته یا صدفی و نه دجهدا بکه ن.

۷- ژبو پیک ئانینا هه فوکان هه ر په یفه ک ژ جهه کی دئانی ،
بشیوه یه کی کو چ گریدان ب بابه تی فه نه بوو.

۱- رهزا سهد حوسیتی ، وه رگیرانی حه مه که ریم عارف : قوتابخانه ئه ده بیه کان چاپخانه ی
وهزاره تی په روه رده ده زگایی توژینه وه و بلاوکردنه وه ی موکریانی ، ۲۰۰۶ ، ل ۲۰۸
۲- دکتور فه ره هاد پیربال : ریبازه ئه ده بیه کان ، ده زگایی چاپ و بلاوکردنه وه ی ئاراس
، هه ولیر ، ۲۰۰۴ ، ل ۳۲۸

۸- هونه رمنده و ههلبه ستقان (كورت پترز) دبیژیت " دهست ژ
دهربینی بهردن داکو هونه سه ربهست بیت. ^۱

فیڤرگه ها فرانكفورت:

فیڤرگه ها فرانكفورت ، فیڤرگه ههك تیوری رهخنه ی ماركسی
ههچهره خه ، دیسان ، گریډایی لیکولینین جفاکی و فهلسه فی یه ،
چاخئ (ماکس هورکهایمر) لسالا (۱۹۳۰) زدا بویه ریقه بهری قئ
فیڤرگه هی ، ئەو مارکسیین ئوپوزوسیون هه موول دهر دورا قئ
فیڤرگه هی کوم بوون ، وان دقئ ده میدا رهخنه یا توند ل
سه رمایه داران دکر،

ئەف فیڤرگه هه ل زانینگه ها فرانكفورت ل ئەلمانیا دهر باره ی
په یمانگه ها لیکولینین جفاکی لسالا (۱۹۲۳) ز هاته دامه زراندن، وهكه
تیزانین دامه زرینه ریئ وی چار ژ فه یله سوف و زاناییین زانستا
جفاکناس بوون، ئەژی ئەقنـ

۱- ماکس هورکهایمر لسالین (۱۸۹۵-۱۹۷۳) ز

کو ئەو دامه زرینه ریئ په یمانگه ها لیکولینین جفاکی بوو دیسان
ژبو ماوهیه کی دریژ ریقه بهری وی بوو.

۲- تیودور ئادورنو لسالین (۱۹۰۳-۱۹۶۹) ل زانینگه ها
فرانكفورت ماموستا بوو.

۳- هیربرت مارکوز لسالین (۱۸۹۸-۱۹۷۹) ز وی فهلسه فه ل
به رلین و فریبورگ دیسان ل کولومبیا و هارفارد خاندیه ، ژ
ئالیهك دنقه ل زانینگه ها براندایز ماموستایی فهلسه فی و سیاسه تی
بوو، پاشان ل زانینگه ها کالیفورنیا بو ماموستایی فهلسه فی.

۱- موسی الخمیسی : الناقد التشکلی ، الدادیه و السریالیه بین إنعتاق الرئییه و رئییه الانعتاق،
۲۰۰۶-۱۱-۱۵ ، من موقع www.musagitan@tin.it

٤- یورگن هابرماس لساالا ١٩٢٩ ز ل زانینگهها فرانکفورت ماموستای فلهسهفی و زانستا جفاکی بوو، پاشان بوو ریقهبهری پهمانگهها (ماکس بلانک) ل شتارنییرگ ، کو وی پهمانگههی کوفارهک لسهر لیکولینین جفاکی دهردکر ، داکو لیکولینین فی گروپی بین بهلاف کرن، ئەف لیکولینهژی بونه سهدهمین پروژیهکی هاوبهش ، ئەوژی ئافاکرنا بیردوزهیا رهخهیی بوو ژبو زانستا جفاکی د شیوهیی پروگرامهکی هاوبهشدا، کو ئەو ژبو هزرا ههچهرخ ریبازهکه د فلهسهفا نووژهن دا .

ئەفی فییرگههی وهکه گروپهک ب ههقرا کار دکر، هورکهامیر لسهر فی ههلویستی کار لسهر ههقالین خوه پار فهکربوو، (بولوک) ئالیی ئابووری و سیاسی ، (فروم) د شرهقهکرنا هوندیرین دا ، (لوفنتال) د رهخنا ئەدهبی دا ، (مارکوز) د فلهسهفی دا ، (ئادورنو) پهیوهندیار ب هونهرا موزیکئی و بتاییهت ئالیین رهخهیا ئەدهبی و شی کرنا هوندیرین ، ههروهها زانستا جفاکناسی بگشتی وهکه خوهیایه کو هابرماس ناقداترین نوینهری نفشی دوهم یی فی فییرگههی بوو ، ل ساالا (١٩٣٣) ز پشتی دهستههلاتا ئەلمانیا کهتی دهستین (هیتلری) ئەو بو(جنیف) کوچهربوو ، پاشان دماوهیی شهری جیهانی دا چوو وهلاتین یهکبوی یین ئەمهریکا پاشان ل دهستیکا سالیین پینجیاندا فهگهریا فه ئەلمانیا.^١

١ ثانویه عبدالرحمان زکی التأهیلیه : الفلهسه المعاصره من موقع www.romanticity.com

فیرگه‌ها فرانکفورت ل ئەلمانیا

سه‌ده‌میین ئافاکرنا فی فیرگه‌هی:

فیرگه‌ها فرانکفورت بزاقه‌که فه‌لسه‌فی یه لسه‌ر ده‌ستئ
هژماره‌که ماموستایان لسالا (۱۹۲۳) ز هاته‌ئافاکرن ، چاخئ (کارل
گرونیرگ) په‌یمانگه‌ها زانستا جفاکناسی کو گریدایی زانینگه‌ها
فرانکفورته ئافاکری ، پاشان ئەف فیرگه‌هه بو ره‌وته‌کی
(تیار)هزری، ژ نوینه‌ریین وان یین زیدده‌تر ناقدار بووین ئەفن،
(ماکس هورکه‌ایمر) لسالین (۱۸۹۵-۱۹۷۳)ز، (تیودور ئادرنو)
لسالین (۱۹۰۳-۱۹۶۷) ز ، (هربیرت مارکوز)لسالین (۱۹۸۹-۱۹۷۸)ز
ستیرکی سالین شیستان ژ چاخئ بووری، هه‌روه‌ها (ئیریک
فروم)لسالین (۱۹۰۰-۱۹۸۰).

ژ سده مین هه‌ری گرنګ کو ئەف بیردوزا ره‌خه‌یی یا ب ته‌واوی ژ گروپین ئەلمانی یین ته‌قلیدی جودا بیت ئەفن:

۱- شه‌ری جیهانی یی یه‌که‌م کو باندوره‌ک نیگاتیف لسه‌ر ئالین جفاکی ، ئابووری و ده‌روونی بوونی هیشت بوو .

۲- تیچکچونا ره‌شا ئابووری یا دژوار و ده‌رکه‌فتنا هند بزاقین سیاسی ژ وان شوره‌شا ئوکتوبه‌را (۱۹۱۷) ز و ئافاکرنا یه‌که‌مین ده‌وله‌تا سوسیالیست ل ئه‌وروپا .

۳- ئافاکرنا کومارا (قایمار) لسه‌لا ۱۹۱۹ ل ئەلمانی ، پرسگریکن هه‌قدژی و پارچه‌بونین سیاسی یین گریدایی وی ، دناف ریژین چه‌پین ئه‌وروپیدا ، کو ئەو بوو هه‌لوئستی سییه‌م و بنگه‌هین ژبو پیکانینا هزره‌که ره‌خه‌یی یا نوو ، ل ده‌ردورا په‌یوه‌ندی دناقه‌را بیردوزی و بکارئانینا وی د ریالیتی دا .

۴- پیشداچونا پیقانین نوو بئاوایه‌کی بکارئانین د زانینا تیوری دا، لی ژ مه‌نتقه‌کی ره‌خه‌یی کو جه‌ده‌لا بیردوزه‌یی دگه‌ل کرنی (ممارسه) بکه‌ته‌یه‌ک، بشیوه‌یه‌کی کو ره‌خه‌ ژبو هه‌موو چالاکیین شوره‌شگیری ببیت ئارمانج .

۵- سه‌رنه‌که‌فتنا بزاقین کارکه‌ران ل ئه‌وروپا، و فه‌گه‌ریان ژ ئارمانجین چینه‌یه‌تی ئەفژی بو سه‌ده‌مه‌ک کو نازیه‌ت ل ئەلمانیا پیشدابچیت .

۶- ئەقان سه‌ده‌مان و هندین دی لسه‌ر شانویا سیاسه‌ت و هزری پرسگریک په‌یدا کرن و یاریه‌که ره‌شبین پیک ئانی ، لگوری دیتنین (هورکهایمر) ریخوه‌شکه‌رک بوو ژبو کومبونا (چه‌پاتیا نو) (الیسار الجدید) ل ئه‌وروپا، ژبو چاره‌سه‌رکنا پرسگریکن کور یین راستی وان تین .

۷- سه مینارهک لسهر څه ژاندنا مارکسیه تی (احیاء المارکسیه) سازکر، کو پرانیا فه یله سوف و بیرمه ندین ناقدار تیدا به شدار بوون، ژ وانژی (لوکاش وفتفوجل) کو ئه و دهم بوو یی پهرتوکا (لوکاش) یا بناقی (دیروک و روشنبیریا چینیه تی) (التاریخ والوعی الطبقي) به لاف بوی، څی پهرتوکی باندورهک مه زن بسه دهما رهخنا وئ لسهر دیالیکتیکا مای یا (فریدریک ئنجلز) کر، ئه څی یه کی ژی بیردوزا رهخنه یی پیشدابر و بو پالده رهک ژبو ئاڅا کرنا په یمانگه ها لیکولینین جڅاکی ل زانینگه ها (گوته) ل فرانکفورت، ئارمانج ژئ ئه و بوو کو لیکولین و دانوستاندن و بانگ کرن ژبو ئاڅا کرنا بیردوزه کا رهخنه یی به رده وام بن، دیسان له مبه ر بیردوزه یین جڅاکی یین تقلیدی، یین تا نها لسهر هزارا جڅاکی و فه لسه فی ل زانینگه هین ئه لمانیا زال راوهستن.

۸- د راستیی دا باندورا راسته وخوه یا کو بیردوزه یا رهخنه یی نوکری، جودابون بوو دناڅ ریژین روشنبیرین چه پ ل ئه وروپا، بتایبه ت هه لوئیستین وان له مبه ر مارکسیا ته تقلیدی^۱.

۱- مازن لطیف علی: ، مدرسه فرانکفورت النقديه ، جریده الشرق الاوسط ۱۰، ۷، ۲۰۰۷

نیتشه و پیشه‌نگین فیڤرگه‌ها فرانکفورت- هونهر ری یا رزگاری یه:

Friedrich Nietzsche

پشتی شهرئ جیهانی یئ دووهم ئی هزروبیرکرنئ ب کفشکرنا
هزریئ نیتشه یئ ره‌شبین ، ژ ئالیئ (هورکهایمر و آدورنو)
دهست پیکر، دیسان قوناغه‌کا نوو ژ بو بیردوza ره‌خنه‌یی ل فیڤرگه‌ها
فرانکفورت پیک ئانی ، لگوری دیتنئین (هابرماس) بو کولتوره‌کی
هاوبه‌ش ژبو هه‌موو پیشه‌نگین یه‌که‌م یئ فیڤرگه‌ها فرانکفورت ،
وپاشان بوو پیشه‌نگین فرهنسی یئ پشتی نوخوازیئ هات
قه‌گوه‌استن، لی ژ بیرمه‌ندین زیده‌تر ب هزریئ نیتشه یئ تونه‌یی
(العدمیه) ببانور (هورکهایمر ، ئادورنو و مارکوز) بوو و کارین وان
یئ هزری زیده‌تر نیزی ره‌خنا نیتشه یا رادیکال بوو ژبو نوخازی و
روشنگه‌ریئ ، هه‌روه‌ها ژ وی بهر ب ماده‌تا دیروکی ب واته‌یا
مارکسی یا هووروکوور.

هه‌لویستی تونه‌یی (العدمیه) یی کو (نیتشه) شیوه‌یی وی لسه‌ر ژنافرنا هه‌موو قییه‌م ، واته و راستیان پیک ئانی ، یه‌ک ژ ره‌نگفه‌دانین نیگاتیف یین سه‌ره‌که بو لسه‌ر هه‌لویستی عه‌قلانیه‌تا رژیمی ، دیسان باندور لسه‌ر هه‌موو دیاردین ژیانن کر ب واته‌یا کو (الذات) هوندربنگه‌هی یه‌که‌می پیقانا جیهانی یه، هه‌روه‌ها ده‌سته‌لاتا ته‌کنیکی (هیمنه‌التقنیه) او زالبونا وی بشیوه‌یه‌کی کو گیاندارین مروف کرنه‌نومه و ریقه‌به‌ریه‌کا بروقیراتی و ته‌قایی (شمولی) بریقه‌دبه‌ت.

ئه‌م دکارین باندورا نیتشه لسه‌ر پیشه‌نگین یه‌که‌م یین فی‌رگه‌ها فرانکفورت د سی ئالیاندا زه‌لال بکه‌ین:

۱- ره‌خنه‌یا نوخازی

۲- ره‌خنه‌یا عاقلی

۳- پاشان فه‌گوه‌استن به‌ر ب هونه‌ری فه‌وه‌که ری به‌ر ب

رزگاری .

گه‌ر نوخازی ب (وعیها) تیگه‌هه‌شتنا خوه‌یا هوندیرین و تیگه‌هه‌شتنا خوه‌یا ده‌می تاییه‌ت بیت ، هه‌روه‌ها خوه‌دی قوناغه‌ک دیروکی و شارستانی یا نوو بیت، نیتشه ژبو وی یه‌کی دچیت کو ئه‌ف نوخازی یه یا بی‌ناقه‌روک و قالایه ، پشتی تونه‌یی (العدمیه) هاتیه و پروژهی وی هه‌ر ژ ده‌ستیکی هاتیه هه‌لوه‌شان، ژ ئالیه‌ک دنقه‌گه‌ر نوخازی بانگا وی ژبو عاقلی بیت ، د وی ده‌می دا عاقل نکاریت وی له‌فه‌هاتنا ئول ئه‌نجام دده‌ت ئه‌و پیک بینیت، دیسان گه‌ر نوخازی هی‌رشی سه‌ر ئولی بکه‌ت و عاقل و زانستا نو جهی وی بگریت ، وی ده‌می ئه‌و سه‌رکه‌فتنی د وه‌زیفه‌یین به‌ری دا ب ده‌ست نائینیت، لی ژبو چاره‌سه‌رکرنا کریزا نوخازی (نیتشه) داخوه‌یا کرن ئه‌و بیروباوه‌رین ئولی یین نکارن جارن فه‌گه‌رینن، پشتی وان

ره‌خنه‌یین راستی لاهوتی دچاخیڼ پرووشنگه‌ری هاتی پیویسته
بین څه‌شارتن. پستی دهرکه‌فتنا په‌رتوکا (جدل التنویر) ژ نالیی
(هورکهایمر و ئادورنو) څه لسالا (۱۹۴۷) ز هند گروډ (دلالات) یین
گرنگ دهرباره‌ی بیردوزا ره‌خنه‌یا عاقلی لبا وان ژبو ره‌خنه‌یا عاقلی
ئالاقی (الاداتی) هات گوهرین، ئه‌وژی بسه‌ده‌ما (أقول العقل و
إضمحلاله) دناقبه‌را :

۱- (العقل الذاتی) یان عاقلی هوندین ، یی گرنگیی ددهت ماتماتیک و
هورکاریا به‌شان و ئارمانجین نیژیک داکو لسهر خوه‌زایا
مروشان زال بن. (الذي يهتم بالحساب والتفاصيل الجزئية و
الاهداف القريبه للسيطر على طبيعه البشر) .

۲- (العقل الموضوعي) عاقلی بابه‌تی یی کو گرنگیی ددهت هه‌موو
بنه‌ماو ره‌وشتین بلند وه‌که ئامانجین پیروز و گه‌ه‌شتنا
مه‌عقولیه‌تی د ژیانی دا.

فیرگه‌ها فرانکفورت عاقل وه‌که ئارمانج (الغايه) و عاقل وه‌که
ثالاف (أداة) ژه‌ه‌ف جودا کرن، بشیوه‌یه‌کی هه‌ر پی‌شداچونه‌کا عاقل
دواری مادی دا پیک بینیت دی بیت سه‌ده‌ما زیده‌بونا ده‌سته‌لاتی و
زالبونی د وی ده‌ما کو پیویسته عاقل سه‌رکی‌شی یا ئازادی
بکه‌ت (فی الوقت الذي يجيب أن يقود العقل الى التحرر). دیسان
چه‌ندی بشیوه‌یه‌کی به‌رفره‌ه لسهر خوه‌زایی زال ببن ، به‌مان
شیوه لسهر مروقی زال دبن و مروقی زیده‌تر بنده‌ست دبیت.

بقی شیوه‌یی کردارین (عملیات) عاقلی ژبو پارچان هیین
هه‌لوه‌شان (وهكذا يتم تفتيت العمليات العقلية الى اجزاء).

بقی ئاواپیی ئه‌ف ئالیه به‌ر ب هونه‌ریڅه هات گوهرین، بتایبه‌ت
لبا (آردونو ، مارکوز و فالتر بنیامین) لگوری وان هونه‌ر رییه ژبو

رزگاری، دیسان قیانا وان ژبو پیک ئانینا بیردوزا زانستا جوانناسی لثونا هزرا (التصوري) یا کو په یوه دنیا شکلی ومهنتقی ئه داتی خوہیا دکه ت.^۱

فیرگه ها فرانکفورت و دامه زاندا بیردوزا جفاکی -

بیردوزا رهخنا جفاکی ، ناقی بیردوزا رهخنه یی یا فیرگه ها فرانکفورت ژبو لیکولینین جفاکی پیقه تیت گریدان، یا کو لسه ر ئالیی زانستا جفاکناسی د (سلوک) دا رادوهستیت ، دیسان هه ول ددهت ژبو لیگه رینا شیانی ته واو ، رهوش و مه رجین دیروکی یین سنوردار، ئارمانجا وی ریژیمه کا جفاکی باشته ره کو فان شیان و شهرت و مه رجان پیک بینیت، رهخنه ل تیگه هه شتن و دهستنیشانکرنا سه ده مین رهوشا خه رابه د ریالیته یا جفاکی دا، کو ئه ف ئارمانجه دگه ل (هورکهایمر ، ثیودور ئادورنو) یه ک دگریت هه روه ها دگه ل دیتنن هه فال و شاگردین وانین هه فجه رخ ژی ب هه مان شیوه .

(هورکهایمر) دبیژیت " بیردوزا رهخنه یی د پله یا یه که مدا ، نه کو بیردوزا زانستی یه یان بیردوزا کو ئارمانجا ژی گه هه شتنا وی یه ، لی ژبنگه هدا گرنگی یا وی ئالیین فه لسه فینه ژبو په یوه ندیین جفاکی، فه لسه فا جفاکی ئارمانجا وی رهخنا جفاکی و تازیکرنا وی یه دماوه یی وی دا رهخنا رژیما حوکومدار ب ئالیین وی یین خه راب فه بیئت کرن، ب واته یه ک دن رهخنه کرنا جفاکا پیشه سازی یا سه رمایه دار و عه قلانیه تا وی یا ته کنولوجی و تشتین گریدایی وی

۱- إبراهيم الحیدري : نیتشه و رواد مدرسة فانکفورت، الفن طریق الخلاص، ۲۸، ۶، ۲۰۰۸ من موقع www.syriaalaan.com

دهمی بخوه، بشیوهیه کی رهخنا ذاتی بیت ژبو وان هزرین کو ژئ
دهردکه فن.

وهکه تیزانین هژماره که زور ژ بیرمه ندین جفاکناس نویته راتیا
بیردوزا رهخنه یی دکر، پر پرسین زانستی هاتن کرن کو بانگا وان
ژبو (گومان، دودلی و جهدهلی) بوو، ههروهها رهدکرنا وی رژیما
جفاکی یا هه ی ئایدیولوجیا وی، لی تشتی هه ری کو ژ یین دن
جوداگری (هزر و آلیاته) و هه ول دان ژبو پیک ئانینا بیردوزه کا
رهخنه یی ژبو جفاکی، ئەقی یه کی بالا هه موو روشنبیرین ئەوروپی
یین که فن ههروهها جوان و شاگردان کشاند، کو بزاقی بکه ن ژبو
چاکسازیان ل زانینگه و سازین زانستی یین گریدایی وی ههروهها
سازین جفاکی و سیاسی.

ئالیین فلهسی و جفاکی یین فیگرهها فرانکفورت :

۱- ئالیی (هورکهایمر و ادورنو) یین کو نویته راتیا مهنه جی
رهخنا جهدهلی دکه ن، و ئارمانجا وی یگرتتا بیردوزی یه
بکارکرنا زانستی و پیشکه شکرنا بیردوزا رهخنه یی ژبو جفاکی، کو
بکاریت لهه مبه ر هزرا خوه سه پانندن و زورداریی رابوه ستیت،
ديسان بزاقی بکه ت داکو هزرا رهخنه یی ببیت لیبرالی و نه لیبرالی
وده مان ده می دا شهرم ژ هه فرکی یا جفاکی ریالیته نه که ت،
بشیوهیه کی خوه بچ ئالیین دنقه نه گری دت مادام ئارمانج ژئ
ئازادی یه و بدهست ئانینا دهسته هلاتا مروقانه دژیانا وی یا ذاتی دا
، وهکه خوه زایی کو هه یه.

۲- ئالیی (هربرت مارکوزه ۱۸۹۸-۱۹۴۸) ز نویته راتیا رهدکرنا
جفاکا (القعی) یا سه ردهست دکه ت، کو شورهش لسه ر بیت کرن
بشیوهیه کی کوژ رولی تهواوی شوره شی ژبو عاقلی دژیانا

مروفاندا پشت راست بيت ، ونهكو د كوڙيهكي تهنك دال جفاكي
بنيريت .

۳- ئاليي دهروني - (التحليلي) كو (ارك فروم فرويدين نوو)
نوينه راتيا وي دكهن ، ئه و ئاليه يي كو لسهربنگه هي پيشه كيين
ماركسي د شروقه كرنا دهروني دا هاتين دانين .

۴- ئاليي (يورگن هبرماس ۱۹۲۹) ز كو ئاليه كي فهلسه في
ئنتوروبولوجي يه ته كه زي لسهر ليكولينان لسهر سه رمايه داريا
درهنگ دكهن ، وهكه جفاكا پيشه سازي و عهقلاني و خوهدي
ئايدولوجيا ته كنوقراتي ، وهكه د بيردوza خوهدا د (السلوك
الاتصالي) دا پيڭ ئاني ، وهكه بهري نها مه خوهياكري كو فيرگه ها
فرانكفورت د ريبيا خوهيا دريژدا هند ئالين جودا جودا پهيدا بوونه ،
بسه دهما پاشماوهيبن جفاكي بين پيشه نكين فيرگه هي ژ ئاليه كي فه ،
و گرنگي دانا وان ب هزروبيري چاخى روشنگه ري ، ژ ميسالين
(كانت و هيگل) تاكو ماكس فيبر و فينومينولوجيا هوسرل^۱ .

بیردوza رهخه يي -

فيرگه ها فرانكفورت بيردوza رهخه يي د هه موو ئالي و ميناكين
جودا وهكه تيگه هه شتن (وعي) يا تيوري و پراكتيكي ، بتايهت
ئايدولوجيا گه ردووني يا (شمولي) ، پيشكه شكر ، و بيروباوه ريڻ خوه
دناقبه را هيگلي ، ماركسي ، فيرگه هيڻ زانستا جفاكي و دهرووني دا
كومكرن ، بشيوه يه كي كو كارى خوه د رهخنا (نمطيه الوعي) و
بيروباوه ريڻ ساردا ئه نجام بدهت ، ژفر شوندا رهخنا ماركسيه تا
فه رمي هات كرن ، پاشان ژبو ده قيڻ پيروز هات گوهرين ، ديسان

۱- إبراهيم الحيدري : مدرسہ فرانکفورت ، تأسيس نظريه نقديه للمجتمع ، الشرق الاوسط جريده
العرب الدوليه العدد ۷۹۴۰ ۲۴ اغسطس ۲۰۰۰ ص ۳/۲ .

فیرگه‌ها فرانکفورت هه‌ول دا نویاتی بکه‌ت بشیوه‌یه‌کی کو دگه‌ل خواسته‌کین چاخ‌ی بگونجیت و مارکسیه‌تا کلاسیک ده‌رباز بکه‌ت. وه‌ک تیزانین (ماکس هورکهایمر) هه‌ر د‌ته‌مه‌نی جوانیی دا ل هه‌مبه‌ر هه‌ر زولم و بن ده‌ستی بوو، وی بنگه‌هی په‌یمانگه‌ها لیکولینین جفاکی لسالا (۱۹۳۰) دا لسه‌ر ملین خوه‌گرت، ژ ئالیه‌ک دنقه‌ئو ئه‌و پ‌سپوری زانستا ده‌رووناسی بوو و خواندنا وی لسه‌ر وی مژاری بوو، پشتی ماکس بنه‌مایین بیردوزا ره‌خنه‌یی ده‌ژماره‌که لیکولیناندا لژی‌ر ناچی (بیردوزا ته‌قلیدی و بیردوزا ره‌خنه‌یی)، لسه‌ر بنگه‌هی ژيانا جفاکی به‌ره‌می کاری یه‌ پیشدا‌برین، ل زانینگه‌ها فرانکفورت گه‌ه‌شته‌پله‌یا ماموستایین زانستا ده‌روونی و جفاکی .

دیسان فیرگه‌ها فرانکفورت د‌په‌رتوکا ئاقابونا عاقلی دا (خسوف العقل) دا ره‌خنه‌یا روشنگه‌ریی (التنوير) کر، و هورکهایمر داخوه‌یا کرن "گه‌ر مه‌به‌ست ژ روشنگه‌ری و پیشدا‌برنا هزری، ئازداکرنا مروقی یه‌ ژ باوه‌ریا قالا و هی‌زین شه‌رخوا‌زین قه‌شارتی و شه‌یتان و چاره‌نوسی کووره، مه‌به‌ستا وان ئازداکرنا مروقانه‌ ژ ترسی، وی ده‌می دی نه‌رازیبون له‌مبه‌ر وی یه‌کی هی‌ن یی ژیرا دی‌ژن (ب‌عاقلی مه‌زنت‌ترین خزمه‌ت ژبو مروقان تی‌ت ئه‌نجام دان) (فعندئذ تصبح اکبر خدمه لانسان) بقی یه‌کی روشنگه‌ری دی وه‌که هزره‌کا سه‌رمایه‌دار هی‌ت دیتن^۱.

فیرگه‌ها فرانکفورت گرنگی ددا هه‌موو ئالین فه‌لسه‌فی هه‌روه‌ها ب ره‌وشا سیاسی یا ئه‌لمانیا هه‌چه‌رخ قه‌ هات گریدان، لی ناچه‌روکا وی ب تیگه‌هه‌کی به‌رفره‌ه ره‌خنه‌یه، پشتی چه‌پین نوو

۱. مازن لطیف، إبراهيم الحیدری، مدرسة فرانکفورت النقدیه، جریده شرق الاوسط، ۲۴.۸.۲۰۰۰

(اليسار الجديد) ل داوييا ساليڻ پڻجيان ڙ چاخڻ بووري پهيدا
 بووي ، باندوورا وي لسهر ٺهروپا هات ڪرن ، ڙ ٺاليهڪ دنڦه
 (بنيامين) گرنگيهڪ زور ددا ماديا جهدهلي ديسان پرب (بريخت)
 ي نڦيسڪاري شانوگهري يي ٺهلمان باندوور بوو، ڪو ٺه و چهند
 مههان ل (دانيمارڪ) دگه لدا ڙيا بوو، وهڪه تيزانين (بنيامين)
 باندورهڪ پرمهزن لسهر فيرگههها فرانڪفورٽ هيشت .

ديسان (يورگن هابرماس) ديتن و بيروباوهرين وي ل
 دهسٽپيڪا ساليڻ شيستان ڙ چاخڻ بووري دا خواهيا بوون ،
 هابرماس شيوهي عهقلي (ٺهلهتہ واصلی) پيڪ ٺاني وهڪه ههلدان ڙبو
 گهشهڪرنا دوراتيا بابتهي (البعد الموضوعي) و مروقاتي د عاقلي دا،
 هبرماس خواهيا دڪهت ڪو عاقلي مروقي ٺهروپي قوناغين نزم و
 بلند ديتينه .

هبرماس يهڪ ڙ بيرمهنديڻ فيرگههها فرانڪفورٽا رهخههيي تيت
 ديتن ، وي زيدهتر ڙ (۵۰) پهرتوڪان لسهر بابتهين جودا يين
 فهلسهفي و زانستا جفاڪناسي ههنه، ديسان خواهديي بيردوza (الفعل
 التوصلی) يهڪ ڙ خواهديين شهرعي يين فيرگههها فرانڪفورته ،
 پشتي بيردوza وي يا تايبهت لسهر (العقلانيه التقنيه) پيشداچووي ،
 يا ڪو د پهرتوڪا خواهيا بناقي (التقنيه والعلم كآيديولوجيه) وهڪ
 ههلدانهڪي ڙبو بهرسفدانا (هربت مارڪوزه) پيڪ ٺاني، ديسا پشتي
 پيشداچونا بيردوza وي يا جفاڪي ڪو بنگهه و مهنهجي وي ڙههف
 دوور بوون (الاجتماع النقدي - الماركسيه)، ٺهو وهڪه ٺالاف د
 بيردوza رهخههيي دا كهفته دناڦا شروقهڪرنا هوندرين دا،
 شروقهڪرنا هوندرين د دهما فيرگههها فرانڪفورٽ دا خواهيا بوو.^۱

۱- مازن لطيف ، مدرسة فرانڪفورٽ ..شخصيات و افكار ، ۲۷، نوفمبر ۲۰۰۸ من موقع

سورياليزم (Surrealisme)

سورياليزم بزافه که ئهدهبی هونهری یه، پشتی بداوی هاتنا شهري یه که می جیهانی، واته پشتی ریبازا داداییزمی ل فرهنگسا هات دامه زرانندن، دژی هه موو شیوه، لوژیک، ریگ و پیکي یا ئهدهب، هونهر، ئه خلاقى، جفاکى

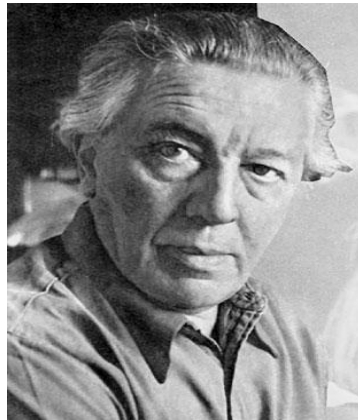
(واته (سه ر) وریالیزم (واقع) Sur سیاسی) بوو، په یفا سور) هه ردوو بهه قره د زمانى فرهنگسى دا دبن (دسه ر ریالیتی دا) واته (نه هشیاری و خهون) دهمه کی کورتی ئیلهام به خشی وه هایه، کو ناکوکی و هه م نزیکاتیین دناقبه را خهون و ریالیتی دا ژ هولی رادکته و هونهری پیک دئینیت، (بروتون) لسالا (۱۹۳۰) ز ئه ف فلسه فیه د مانفیستا دووهم یا سوريالیزمی دا زه لال کریه. بقی شیوهی سوريالیستان ژبو ریبازا خوه پشت ب بیرین فلسه فی ین وه که (فروید، مارکیز، هیگل و تروتسکی) به ست بوو، دیسان به هره ژی ژ (بودلیر، رامبو، لوتریامون، ئه لفرید ژاری و ئاپولینیر) وهرگرتبوو.^۱

په یفا سوریالی د زمانى فرهنگسى دا ریبازا ل پاش ریالیتی یه، و ریالیته خوهیا نینه بتنی د جیهانی (مادی، حسی و وهعی) ای دا، ئه و تشتی مروف دجیهانا ژده رقه دبینیت یان هه ست پی دکته و دجیهانا وی یا هوندیرین دا جهی دگریت، لی سوريالیزم فی ریالیتی ناده دته ئالیه کی وژیبرا خوه نابهت دیسان ئینکارا ویژی ناکهت، لی باوه ری پی نینه و لسه ر ناراوه ستیت، لگوری دیتنین پیشه نگی فی ریبازی (بروتون) دبیزیت "معاد لکل ارتقاء فکری و خلقی" ژبه ر فی یه کی ئه و لیکولینی لسه ر ریالیته یا فه شارتی دکوراتیا هوندیری

۱- دکتور فرهاد پیر بال: ریبازه ئهدهبیهکان، دهزگای چاپ و بلاگردنه وهی ئاراس هه ولیر، ۲۰۰۴، ۲۲۸^۱

مروقی دا دکهن ، بیی مروف ههست ب هه بونا وی بکته وهه ر ژ
 ته مه نی زاروکینی دکورتیا مراقیدا دبیته وانه، یانژی د توخمین
 لپاش وان تین، نهو ریالیتهک هه بی یه ، لی دجیهانا بی ههستی و
 نه شیاریی دا ، نهو باندوری لسه ر که ساتی ، رهوشت ، رهفتار و
 پالدهرین مه دکته، بیی نه م ههست ب ئلاقی قی باندوری بکهین ،
 نهف یه که ژی دناقبهرا ده مه کی و یی دندا خوهیا دبیت چاخی
 چاقدیری یا

ههستان نه مینیت د شیوهیین جودا جودادا مینا خه ونین
 نقشتنی و خه ونین د هشیاری دا ، د ده می گیز بوون و تایی په نچ
 کرنی دا پر تشتین شاش و بی مه بهست ژ دهقی مروقی
 دهر دکهن، دیسان نهف یه که د ده ما نقشتن مه گناتسی و
 نه خوه شیین دهر وونی و ترسانا بی سه ده م، دیسان دده ما
 خوه شیان (نزوات) و کارین خه رابین یین شروهه کرنا وان نه زه لال
 تی خوه یاکرن.

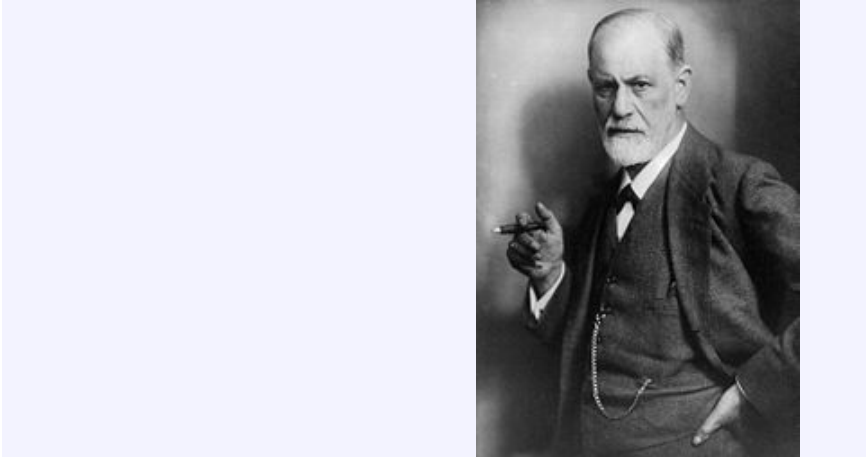

Andre Breton

ئەقەيە جيهانا ل پشت رياليتي كو ئەو بەشەكە ژ هوندرى مروقى، لى ئەو رياليتە نە بەر بچاقە و ھەست پى ناكەن وەكە روويى دن يى ھەيى .

وەكە تى زانين جيهانا قەشارتى (العالم الباطني) بەرى چەند سەدەيان ناقدار بوو، لى كەسى ليكولينا ئەزمونگەرى لسەر ئەنجام داى و پىزانينين وي زەلال كرين و بيردووزين وي دانانين ئەو نوژدارى نەمساوى (فرويد) بوو لسالين (۱۸۷۳-۱۹۳۰) زدا ، ئەو دماوھى ئەزمونەو ديتن و چارەسەركرنين خوە يين دەروونى دا ، گەھەشتە وي ئەنجامى كو مەنھەجى خوە د شروقه كرنا دەروونى دا (التحليل النفسي) پىك بينيت، بشيوھىەكى فرويد دقى وارى دا پر نەخوھشى يين دەروونى و گريكين دەروونى يين كەفن دكوراتيا بى ھەستى يى دا شروقه كرينه، ژ ئاليەك دنقە (فرويد) ژبو پيشدا برنا بيردووزا خوە پر دەقين ئەدەبى شروقه كرنە، ژبەر قى يەكى پەيوھندى يا بەيز يا دنقەرا بەرھەمى ئەدەبى و جيهانا قەشارتى دا بالا وي كشانند، وي ژ كفش كرنا شروقه يين دەروونى ئاليەكى ئەدەبى ، رەخنەيى، ھزرى يى نوو پىك ئانى، كو د سەدساللا بيستان دا دپەروردە كرنا ئافراندى دا باندورەكە مەزن كر. فيرگەھا سوريالى بەجەستە كرنا ئەدەب و ھونەرا مەنھەجى (فرويد) يە د شروقه كرنا دەروونى دا ، لسەر بنگەھى جيهانا قەشارتى يا بى ھەستىيى (اللاشعوري) دا ، لگورى ديتنين سورياليستان ئەقەيە رياليتە يا دەروونى يا راستەقينه، ديسان قى فيرگەھى خوە د ئەدەب، شانوو، ھونەرا شيوھەكارى و سينەمايى دا

دیت، ئەف فیڤرگهه هەر تم ههول ددهت بچیته دکوراتیا دهروونی
دا.^۱

Frued

ههروهها خوهیا دکهت کو دسه ریا لیتێ دا یان پشتی وئ،
ریا لیتهکا دن ههیه کو باندورا وئ بهیژ و مهزن و فره تره ، ئەوژی
ریا لیتهیا بئ هوشیئ یه یان بئ ههستیئ یه واته (واقع اللاوعي او
اللاشعوري)، تیژانین ئەو ژئ ریا لیتهکا رهشبینه د هوندری مروغان
دا، ئەف ریپازه دخوازیت ئی ریا لیتێ رزگار بکهن و گریئ یان
(عقدا) رهشبین شهکتهت و دئهدهب و هونهردا بیئت تومار کرن.
پرکەس ژبو وی یهکی دچن کو بگشتی بابەتین ئی فیڤرگههئ نرخیئ
ئەدهبی تیڤا خوهیا ناکهن ، ژبه ر ئی یهکی ئەدهبیاتا سوریا لی وهکه
ئالیهک تیئت دیتن کو زیڤهتر جوداهیی و ههقڤژیئ د ژیا نی دا پهیدا
دکتهت.

تیژانین شانویا عه به سی زا رویئ شه رعی بیئ سوریا لیئ یه.^۱

۱- موسی الخمیسی: الناقد التشکلی ، الدادائییه والسریالییه بین إنعتاق الرژییه ورؤیه
الانعتاق، ۱۵-۱۱-۲۰۰۶ من موقع www.musagitan@tin.it

قوناغين ئەف ريبازە تېدا دەرباز بووى :
بشيۆهيهكى گشتى ئەم دكارين سى قوناغين قى ريبازى ديار
بكهين:

- ۱- قوناغا يەكەم ژ سالىن (۱۹۲۰-۱۹۲۴)ز
- ۲- قوناغا دووهم ژ سالىن (۱۹۲۵-۱۹۳۰)ز
- ۳- قوناغا سىيەم ژ سالىن (۱۹۳۰) ز و پيدا ۲.

سەدەمىن سەرھلانا سورياليزمى-

ئەقى ريبازى وەكە ريبازين دن هژمارەكا سەدەمىن تايپەتى
بوونە ريخوشكەر و ئاليكار ژبو سەرھلانا و دامەزراندنا وى، هند
ژوان سەدەمانژى ئەقن:

- ۱- فەلسەفا (برگسون) و ريبازا دەروون شيكارى يا (فرويد).
- ۲- ريبازا داداييزم كو دەمەك كن بەرى قى ريبازى د قادى دا
بوو.
- ۳- مال ويرانى روخان و كاكلكارى يا شەرى يەكەمى جيهانى .
- ۴- فەلسەفا (هيگل)ى كو داخووا ژناقبرنا رابردوويى دكر،
هەرودها نووكرن وئافاكرنا ژيانەكا بەختەوەر ، ژ ئاليەك دنقە
فەلسەفا (كارل ماركس) كو خواستەكا وى ژناقبرنا رژيما

۱- دكتور عبدالرحمان رأفت الباشا : جامع الامام بن سعود الاسلاميه الرياض .من موقع
www.alkashf.net

۲- دكتور هيمداد حوسين : ريبازە ئەدەبىيەكان ، چاپخانەى دەزگايى ئاراس هەولير ، ۲۰۰۷،
ل ۲۲۸

سه‌رمایه‌داری بوو، و ل شونا وی رژی‌مه‌که سوسیالیت
وه‌که‌ه‌ف بیټ ئافاکرن.^۱

ئافاکرن و ناقدارترین که‌ساتیین فی ریپازی :

دئ‌نجامی په‌یدابونا شه‌ری جیهانی یی یه‌که‌م دا مروقی ئه‌وروپا
توشی هژیانه‌کا مه‌زن بون، بسه‌ده‌ما خه‌راب کرن و کوشتنا مروقان
بی سنور، ئه‌قی یه‌کی پرسگریکین هوندیرین و ئه‌خلاقى ب خوه‌را
ئانین، ژ غه‌ریزه و خواسته‌ک ره‌شبینی د هوندیری مروقاندا. ئه‌ف
ره‌وشه به‌رفره‌ه بوو و که‌فته دنافا ئه‌ده‌ب و هونه‌ری دا ئه‌قژی بو
سه‌ده‌مه‌ک کو ریپازه‌ک نو و ناقدار لسالا (۱۹۲۴) ز ل فره‌نسا بنافی
ریپازا سوریالی یا ده‌روونی بیټ ئافاکرن.

پاشان سوریالیه‌ت که‌فته د وارین ئه‌ده‌بی، جفاکی، ئابووری
وه‌ونه‌ری دا. ریپازا سوریالیزم د مالا داداییزمی دا ئا‌فا بویه و
لپاش مایه، وه‌ک تی‌زانین دماوه‌یی شه‌ری جیهانی یی یه‌که‌م دا
بیرمه‌ند و نفیسکار لسه‌ر وی ریالیته‌یا دژوارا شه‌ری لپاش خوه
هیشتی شیار بوون، ئه‌و ریالیته‌یا خه‌مناک هه‌موو مرن،
هه‌لوه‌شان، ژ هه‌ف پارچه بوون، ژ ئالیه‌ک دنقه ژ ده‌ست دانا
شارستانیه‌تا روژئا‌فا و په‌رچقاندنا مروقی وی، دیسان ژ کارکه‌تنا
سازی، ری‌کخستن و هه‌ر تشتی ژیان تی‌دا خوه‌یا دکه‌ت، نفیسکاری
سوریالی ئه‌ف ره‌وشا کو ئیرادا مراقان بن پی دکه‌ت لبه‌ر چاف
گرت، وه‌ک تی‌زانین لپیش وی بزا‌فا داداییزم هه‌بوو لی مخابن هه‌ر
تشت هه‌لوه‌شانند و خه‌راب کر، ژ به‌ر فی یه‌کی نفیسکاری هه‌ست
ب بوشایی، بی ئومی‌دی و عبه‌سه‌تیا وان و نه‌بونا وان دووجودی
دا کر، د هه‌مان ده‌می دا باوه‌ری ب به‌رپرسیاریا مروقی ئینا کو

۱- دکتور هیمداد حوسین: ریپازه ئه‌ده‌بیه‌کان، چاپخانه‌ی ده‌زگایی ئاراس هه‌ولیر، ۲۰۰۷، ل ۲۲۱

ژبو گوهرینې خوهدی شیانہ، لسهر قی بنگههئ بزاقا سوریاالی ئاقا بوو و دورشمی وان رزگارکرنا مروقان ژ بندهستی یا ژيانا جفاکی یا دژوار بوو.

بقی ئاوايي پيويست بوو کو ئه و هند تيگههين ئالترناتيف ژبو جيهانهکه نوو ببينن بشيوهيهکی شونا وي جيهانا گه مار بگرن، ژ ئاليهک دنقه بهرههف کرنا مروقان ژبو مروقاتيهک نوو، ئازاد و ئهکتيف، لسهر بنگههئ مروقاتيا وي يا راست و کوور و پاقر، بشيوهيهکی خوه ژ شههوات، هيژ ودهستههلات، سيستم و کهفنه شوپيین ههين رزگار بکهت. لي ئهف بيروباوهريين وان پيشکesh کرين نه ژ ئاليي وان بتهني فه هاتنه خوهياکرن، لبهري وانژي پر جارن بشيوهيهين جودا ئهف خوهستهک ئانينه زمان، ژوان بزاقا رومانسي بوو لگوري ديتننن وان هونهرمهاند و نفيسکاران، رولهکی باش د گوهرينا ريین ژيانی دا ههيه. ميناکی قی يهکی ژي: دهستپيکرنا (رامبو) يا لسهر بنگهههکی ئازاد، خورايی و نوو، يهک ژوان پرايه کو ري دگههينه سوريااليزمی، دقي رولي وي نههئ ژبير کرن.

لدهستپيکا شهري يهکهمی جيهانی، هند نيشان دهركهفتن کو دهبريني ژ ئيش وئازرين وي شارستانيهتي بکهت، ديسان د فهلسهفه و بزاقين پاشهروژي و (تکعيبي) دا لههمبهههموو بنهمايين کلاسيکی دهركهتن.

دماوهيی شهري دا کوڤارا (Sic) لسالا (۱۹۱۸) ز دا ب پيشبهري يا (گيوم ئاپولينير) هاته وهشان، ديسان هه دمالا وي دا (ئه رگوان، فيليپ سوبو و بروتون) ههڤدو ناسکر و کوڤارهکا ئهدهبي وهشاند، تا وي دهمی بروتون پهيوهندی (بتزارا) ل زيوريخ ههبوو، کو دگهل وي کوڤارا (دادا) دوهشاند، هند جارن بابهتین

دهستپيكي يين سوريالي ب خوهفه دگرتن، لداويي (بروتون) ژ
 بزاڤا دادايي جودا و بوو پيشهنگي ههڤالين سوريالي.^۱
 پشتي داداييزم بي هيژ و باندور مايي مهيدان ماڤالا ، كهڤنه
 كارگير و ريفه بهرين دادائيزمي لسالا (۱۹۲۱) ز لدهردورا (ئه ندریه
 بروتون) كوم بوون ، نه خشه و پلاني فيرگه ههكا نوو دارشت، كو
 به حسا زانستي و كوراتيا رياليتها بالا دكر ، ئهڤي يهكي ژي جهي
 رسوايي و ياخي بوون و تهڤليهڤيي گرت. (بروتون) ب ئاليكارييا
 (ئاراگون و پول ئيلوار ، فيليپ سوپوور، بيردسنوس ، بنيامين پرهو
 وهند ژ ههلبه ستقان و نفيسكاران كهڤنه دناڤا كفشكرنا جيهانا لپشت
 ههست و ووژدانين نهدياردا ، ئه و بوو لسالا (۱۹۲۲) ز فيرگهها
 (سوريالي ئاڤاكر).

سه رهلدانا سورياليزمي ريكهڤتي وي قوناغا تيوري و
 سايكوكوژي يا (فرويد) دهبراهي ههست و بي ههستي (شعور
 ولاشعور) دا بوو ، كو به و او بيروهوشين خهلكي مژول كربوون.
 (بروتون و ئاراگون) ئه و بخوهژي مينا (فرويد) نوژدارين
 نهخوهشيين دهرووني بوون، وان سود ژ ليكولينين فرويد وهرگرتن
 و بنگههي فيرگهها خوه يا نوو لسه رچالاكي بي ههستي (لاشعوري)
 دامه زراند. تيزانين (بروتون و فيليپ سوپو) يهك په رتوكا
 سورياليس لژير ناڤه نيشانين (مهيدانا موگناتيسي) به لاف كر، لسالا
 (۱۹۲۲-۱۹۲۴) ز ليكولينين نوو يين وان ههردوو يان دهبراهي
 (خوهزاي بالتر و لاشعور) ببه رده وامي د كوڤارا ئه دهبيات دا به لاف
 دكرن، ژ بهرڤي يهكي بدهمهك زوو چه ندين ههلبه ستقان و
 نفيسكاران په يوهندي پيكرن و چونه دناڤ ريژين سورياليزمي دا ،

۱- موسى الخميسي : الناقد التشكيلي، الدادائيه والسرياليه بين إنعتاق الرؤيه ورؤيه الانعتاق،
 من موقع www.musagitan@tin.it ۱۵، ۱۱، ۲۰۰۶

ژوان (ثانتونين ئارتو ، ماكسيم ئەلكسەندر و پيرناڤيل) بوون، ديسان (بروتون) پاكسازى دكارى خوهدا پيىك ئانى لهوما ههموو موريد و ئەو كەسپىن حەز ناڤداريا خوهيا ئەدەبى و سياسى دكرن دوورخستن، ژبەر كوئەو دوى باوهريى دابوو كو پيويسته سورياليزم ژ ههموو رهنگان دوور بيت و كەسپىن تهڤلى قى فيرگههى دبن دئازاد بن.

لسالا (۱۹۲۴) ز سورياليستان پر چالاكپين ناڤدار ئەنجام دان و گههشته كومتى هەرى بلند ، ل جادا مەزنا (پاريس) بنگههك بناڤى (نڤيسينگهها ليكولينين سوريالى) قهكر ، ديسان يهكه مين بهياننامهيا سورياليزمى ب پينوسى (بروتون) و يهكه مين هژمارا كوڤارا (شورەشا سورياليسى) به لاف كرن، بابەت و ناڤهروكا قى كوڤارى تاكو سالا (۱۹۲۹) ز بهردهوام بوو.^۱

ژ ئاليهك دنڤه سالا (۱۹۲۸) ز سالا دهستكهفتان بوو (بروتون) بانگا هونهري شيوهكارى كر ، و كوڤارهك بناڤى (ياريا مەزن) وهشاند ، كو دگوتارهكا قى كوڤارى دا هاتبوو " ئەمى هه رتم ههموو شيان و هيژين خوه درييا ههموو شورەشين نودا بكارئينين، لى ژ ئاليهك دنڤه هه ر دڤى سالى دا بسهدهما سياههتي هند ناكوكى دنابهره قى رييازى دا پهيدا بوون، بتهنى رييازا كومونيسى يا سياسى دگهل قى رييازى دگونجا ، سورياليسىت وهكه ريڤخستن و ئاليگر دناڤ ريژين واندا كاركر، وان ب بهياننامهكا نوو داخوازا مافى مروڤ كر، داخوازر زيندان بين ڤالاكرن و لييورين ژبو لهشكهران بيت ئەنجام دان ، ديسان دهستههلات بكهڤيته د دهستين چينا پروليتاردا ، دڤى ناڤهري دا جودابون دنڤهرا واندا پهيدا بوو

۱- رهزا سهيد حوسپتى ورگيرانى هه مهكهريم عارف،: قوتابخانه ئەدەبىهكان ، چاپخانهى وهزارهتى پهروهده ، كوردستان، ۲۰۰۶، ل ۲۲۱

(ئەراگون) لاسالا (۱۹۳۰) ز ئالیگريا خوه ژبو كومونستیی خوهیاكر و دهستهه لاتا تاكه كه سى رهدكر و ئانى زمان ئەو دژی شورەشى يه، (ئەراگون) گوتارهك لژیئر ناڤی (جهه پهه یی سور) به لاقكر ، دئه نجامی دا ب پالدان ژبو (إغتیاال السیاسی) هات گونه هباركرن، پاشان ژ كومه لا سوریا لیا ن ژى هات دهرخستن، دیسان (بروتون) ژ كومونستیی خوه فه كیشا لگورى باوه ریا وی سوریا لی دگهل كومونستیی ناهیتته گونجان، ژبه ر قی یه كی هند كومین نوو چی بون و هیژشى سه ر وی كر ، پاشان (بروتون) كاری قی رییاژی گه هانده هند وه لاتین ئەوروپا و مه كسیك و وه لاتین یه كبویین ئەمه ریکی، هه روه ها (بروتون) پشتی شه ری دوهم یی جیهانی سه ر ژنو ده ست ب چالاکیان كر و هه لویستین خوه یین چه پ ژبو هند بویه ری ن ده می ده ستیكر ، وه كه (شه ری قیتنامی، شورەشا جه زائیر ، لهه مبه ر دهر كه فتنا ل هنگاریا و بزاقین جوانان ل ئەمه ریکا و ئەوروپا).

لاسالا (۱۹۶۶) ز بروتون پیشه نگی روحی یی سوریا لیزمی چوبه ر دلوقانیا خوه دی ، پشتی (بروتون) ی بزاقا سوریا لی بشیوه یه كی فه رمی هات راوه ستان، لی بیروباوه ر و ئالیین وی له ند جهان به رده وام بوون.^۱

۱- موسی الحمیسی: الناقد التشکلی ، الدادائیة والسریالیة بین إنعتاق الرئیة ورئیة الانعتاق ، ۱۵، ۱۱، ۲۰۰۶، من موقع www.musagitan@tin.it

ناقدترین کہ ساتیئن فی ریباؤ:

- ۱- ئەندریه بروتون لسالیئ (۱۹۶۶، ۱۸۹۶) ز زانیہ کی دہرووناس و ہلبہ ستقانہ کی فرہنسی بو، ہر وہا وہ کہ رہخنہ گر و دامہ زریئہ ری سوریلی تیت ناسکرن.
- ۳- ثورنتون وایلور ئەقژی نفیسکارہ کی شانویبی یہ ، لسالا ۱۹۲۴ شانوگہریا (جلد الانسان بین الاسنان) یانژی پیستی مروقان دناف دانا را نفیسانڈیہ.
- ۱- سلفادور دالی شیوہکارہ کی ئسپانی یہ لسالا (۱۹۰۴) ز ژدایک بویہ، ناقدترین بانگ کہری سوریلی بوو ، تیزانین وی پر تشت ل سوریلی زیدہ کرن ژ ہمویان خویاتر شیوہی وی (النقد المبني على الهلوسه) وی ہرتم خویادکر کو ئەو نیژیکی شیئ بونی یہ وہ کہ دخو دا بریقہ دچوو.

تایبہ تمہندیئن فی ریباؤ:

- ۱- پشت بہست ب تشتین نہ ریالیتی قہ ، وہ کہ خہیال و خہونان.
- ۲- دہرکہ فتننا نفیسینہ کا خوہزایی ژ بی ہوشیئ (عن اللاوعي) و دوور ژ کونترول عقلي ، بنیرینین وان پھیف د بی ہوشیئ دا نابیتہ مہرج د کونترول کرنا ہزران دا ، ژبہر قی یہ کی ئەف ہزرنہ چالاک و نو دردکہ فن.
- ۳- گرنگی نہ دان ب بیروباوہر و ئولان ہر وہا گرنگی نہ دان ب پیقانین ئەخلاقی بین کو دناقا جفاکیڈا ہہین.

- ۴- راوهستان لسهر ئالیین سیاسی و لیقولین کرن لسهر پروگرامهکی وضعی (مادی و محسوس) کو بکاریت تیگههین جفاکی پیشدابهت، ژبه رقی یهکی سوریالی نیزیک کومونستان بون، و خهباتهکا پر هیژا دهربارهی بهرفره کرن و نهجام دانا مادی یا جهدهلی یا مارکسی پیک ئینا.
- ۵- شورهش ژبو گوهرینا ژیان خه لکی و جفاکهکا شورهشگیر ، کو شونا جفاکین کهفن بگریت ههروهها شورهش لسهر زمانی کهفن بیئت کرن ، وسهر ژنو نوکرن و ئافراندنا زمانهکی نو .
- ۶- د واری زمانی دا ژبو داهینانا ئهدهبی زمانی ههلبهست و ئهدهبیاتی بگشتی تیکدابوو تهقلیههف بوو.
- ۷- د واری شانوی دا نفیسکارین قی ریبازی باوهر بیهک باب ت و قالب نهبوو د جوورهیین ئهدهب یان درامایی دا ، بهلکو گریدایی چ دهم و جهین دیارگری نهبوون.
- ۸- بابتهین ههلبهستین وان پرانی لسهر تاوان نهخوشی و دیناتی بوون .
- ۹- ب توندی دزایهتی یا مهنتقی دکر بتاییهت لسهر مژارا راستیا ههلبهستی ، بشیوهیهکی گرنگی ددا تشتین قالا و بی تام پووچ^۱.
- ۱۰- لبا سوریالیستان پیویسته ریالیهت بیئت پارچه کرن و ژیکفهکرن بیئت ههلوهشان، پاشان ههول بدن ژنوقه بو ئافاکرنا ریالیهتک دن، کهواته سوریالیزم ئه و ریبازی لپشت سنورانه تیه دناف مهدا و ئهم لههف تیین و دبیزینی ریالیهت.

۱- دکتور هیمداد حوسین: ریبازه ئهدهبیهکان، چاپخانهی دهزگایی ئاراس ههولیز، ۲۰۰۷، ل ۲۲۲

۱۱- پېوېسته بنگه‌هې وې يې زانستی د چ رېبازين دن يين بهرې
وې دا نه بيت ، ژبه ر قې يه كې پرانيا وې سهيرو(شاده)بو
كو بهرې وې خهلكې گولې نه بوويه.

۱۲- دناقبره تشتين كو په يوه ندى نه بهه فره تيكه ل دبیت و تیت
گریدان، لگوری دیتنین سلفادور دالی دبیزیت " هوندرې
مروغان لژیر باندورا شیتاتی یان دین بونی دا ، ژگرانیا
جیهانی و نه خوه شیین وې رزگار دبیت.^۱

رهین هزری و بیروباوهری یین قی ریبازی :

۱- وهكه تیزانين ريبازا سوريالى ب ديتنين (فرويد)ې
دهروون ناسې جوهو(يهودي) يې نه مساوی د شروقه كرنا
هوندرې مروغان ب باندوور بويه، بتاييهت شروقه كرنا وې
لسه ر بنگه‌هې بې هوشی یان (اللاشعور) و خهون و گریکین
هوندرین و ره‌شبینیا مروغان، دیسان بانگ کرن ژبو
نازادکرنا غه‌ریزین مروقاتی و که‌پتی د هوندرې وان دا ،
هه‌روه‌ها تیزکرنا وان غه‌ریزه و خواسته‌کان تیزکرنا کا نازاد
داکو مروف توشی نه‌خوه‌شیین هوندرین نه‌بن. بتاييهت
دیتنین وې دگه‌ل بانگا سوریالیان دگونجن لسه ر گرنگی
نه‌دان ب نه‌خلاقى دناف جفاکی دا .

۲- ۲- نه‌ف ریبازه ب هزرا مارکسی یا کومونیست باندوور
بويه، لسه ر بنگه‌هې بانگا وان بو شوره‌شى و گوهرینا
جفاکی د رییا بکار ناینیا توندیې دا، ژ نالیه‌ک دنقه
خوه‌یاکرنا مورالی شوره‌شگیړی و به‌لاف بونا نالوزیین

۱- دكتور عبدالرحمان رافت باشا : جامع الامام بن سعود الاسلاميه الرياض ۱۴۰، من موقع

سیاسی و ھهقدژیا تهواو شونا رژیْم و ھهف گونجاندا جفاکی .

۳- دیسان ئەف ریبازە ب بزاقهکا دن کو لبهری وان دهرکهفت بو دگوتنی (الدادائیه) ب باندوور بوو. ئەف بزاقه ل باژیری (زیورخ) لسویسرا لسالا (۱۹۱۶) دا هاتیو دامهزراندن، وهکه تیزانین کو بزاقهکا تهقلیههف تیکهدهر بو وان ههموو کهفنهشوویی و بنهمایین جفاکی و بیروباوهرین ئولی رهد دکرن و بانگا وان ئەو بو کو فهگهرن ژبو ژيانا دهستپیکي ، پیشهنگی قی بزاقی (ترستان تزارا) بو یی لبا نفیسکارین ئەوروپا ب تیکدهری هونهری و جفاکی دهات ناساندن. لهورا رهخنهگر ریبازا سوریالی ب میرانگرین بزاقا دادائیی دزانن د هزرو ریباز(توجیه) و شیوهیان دا .

بزاقا سوریالی ل روژههلاتا نافین:

ژبو ههر یهکی بخوازیت باوهری ب ریبازهکا دیارکری بینیت ، پیویسته یهکه م جار بیروباوهرین وی ریبازی ناس بکهت ، گوتنا (بروتون) لسالا (۱۹۲۴) ز ژبو ناسینا (سوریالی چیه) دبیزیت "ئازاد کرنا زهنی یه ، دپلهیا یهکه مدا ئازادیا مروقی دگههینیت " واتهیا وی ئەوه ئەم دسهر نائومیڊیا خوهره پیویسته دژی ههموو زنجیران شهپی بکهین، دناق وهلاتین روژههلات دا وهلاتی (میسرا)ئا عه رهبی ژ ههموو وهلاتین دن یین دهردور (زیهنیهتا خوه ئازاد) کر لسالا (۱۹۳۵) ز نفیسکاری مهزنی میسری (جورج هنین) ژبو به لاکرنا کوشارهکه سوریالی و به لاق کرنا پرهنسیپین وی ل میسری ، دیسان ژبو دامهزراندنا سوریالیزمی نامهیهک ئاراسته ی (ئهندری بروتون) کر ، ئەویژی ب دل گهرمی بهرسقا وی دا و گوت " ئەفه

بالهكئ شهيتاني لقيري يه و بالئ دن ل ميسرئ يه ، پيويسته لهمبهر شهر بكهين".

لسالا (١٩٣٧)ز (جورج حنين) دگهل چهندين نفيسكار و هونهرمه ندين ميسري مينا (په مسيس يونان، سه مير غه ريب، فؤاد كامل، ئيبراهيم فارس و كامل ئه لتلمساني) كومه لا سوريالي دامه زراند، بشيوه يه كئ گشتي د وارين ئه ده بي، هونه رئ شيوه كاري و كولتوري دا ده ست بكاري كر، ده مان ده مي دا مانفيس ته كا ئازايانه يا هه قبه ش بناقئ (بژي هونه را ئاست نزم) ب ئيمزا زيده تر ژ (٤٠) نفيسكار و هونه رمه ندان به لاف كر، ديسان لسالا (١٩٤٠) زدا يه كه م كوئارا سورياليستي عه ره بي بناقئ پيشداچوون (التطور) وه شاندا.

وهك تيزانين سورياليزما ميسري خوه دي قان تاييه تمه نيان

بوو:

- ١- ئه ده بييات و هونه را سوريالي ، چاندو كولتورا ميسرئ ناقدار كر ، ده مان ده مي دا جيهان و كولتوري جيهاني و بسه دان چه مك و زاراقه يين نوو ب ميسريان دان ناساندن.
- ٢- باندوور لسهر چهندين گروپ و كومه لين جودا و نه سورياليست ين جوان كر ، هه ر ژ سالا (١٩٤٠-١٩٦٠)ز ژميسرئ و ژده رقه ي ميسرئ بتاييه ت ، لوبنان ، عيراق و سوريا بته واوي كه فتنه ژير باندورا قئ ريپازئ و بييرا موذي نيزم. به ره مه مي قئ باندوري ژي ب ئاشكه رايي لناق هه لبه ستقاني ن سالي ن (١٩٦٠-١٩٧٠) ز ل لوبنان ، ميسر و عيراقئ خوه يا بوو.^١

١- دكتور فه رهاد پير بال: ، ريپازه ئه ده بيه كان، ده زگايي چاپ و بلاوكر دنه وه ي ئاراس ، هه وليتر

٢٧٠، ل. ٢٠٠٤.

رېيازا سوريالی ل کوردستاني-

وهکه خوهيايه ريبازا سورياليست دهرهنگ گههسته
کوردستاني ، ل دهستيکي د ريبا هونهري شيوهکاري دا
بشيوهيهکي سهرتايي کهفته دناقا کولتوري کوردي دا ، يهکه م
هونهرمه ندي شيوهکار کو باندورا سادهيا سورياليزمي بخوځه
گرتييت ، و ههول دابيت مفای ژ جيهانا سوريالی وهرگريت ، (ئنهوهر
توځي) بوو لسالين (۱۹۵۰-۱۹۶۰) نهک ههر باندورا سورياليزمي ب
تابلو کارين وي دا خوهيا بو ، بهلکو ل باژاري سلیماني وي
کهساتيهک و ژيانهکا سوسياليستانه ههبوو، د واري ههلبهستي دا
ژي دا د بهره مین (شيخ رهزايي تاله باني و مهلا حافزي مهابدي)
خوهيايه ، لي سورياليزم د ئهدهبياتا ههڅهرخ دگهل به لاف بوونا
ديوانا (ئاو و لم نيازمه) يا (عهباس عهبدولا يوسف) ل داوييا سالا
(۱۹۷۰) ز دهست پي دکهت، پاشان يهکه مین بهره مین ههلبهستي
يین (هاشم سهراج و ئه نوهر مه سيفي) لدهستيکا سالين ههشتيان
بشيوزي سورياليست ل کوردستانا باشوور دهرکهفتن هولی ،
دواري چيروکي دا به لاف بوونا چيروکا (له تيف حامد) لدهستيکا
سالين ههفتيان دا دهستيکهک بوو ژبو سه رهلدانا شيوزي
سورياليزمي د چيروکا کوردي دا ^۱

دواري شانويي ژيدا ئهف ريبازه د کارين (روؤف ، شه مال
عومه ر ، نيگار هه سيب قهره داغي و گه زيزه) هه ولدانهک بوو، دريبا
پيشکه شکرنا هند ژ بهره مین (يوژين يونسکو ، ستراندبيرگ و

۱- دکتور فهراه پيربال : ريبازه ئهدهبيهکا ، دهزگای چاپ و بلاوکردنه وهی ئاراس ،
ههولير ، ۲۰۰۴ ، ل ۲۷۱

ساموئیل بیکیت) و شانویا (نه معقول) ب رهنگدانا وی باندوری تین دیتن.^۱

دهستیکا فی ریپازی و بداوی هاتنا وی :

ئهف ریپازه د هوندوری مروقان دا پهیدابو ، پاشان که ته د وارین ئهدهبی، هزری ،هونهری ،سیاسی و جفاکی دا ، پاشان ب (شدوز) خوهیا شوره شگیزی سنورین بیروباوهرین ئولی و که فنه شوپین جفاکی و زمانی شکاندن، ههروهها دان و ستاندنه کا دژوار د ناقهرا (کاتولیکان ل روژئاقا و کومونیستان ل روژههلات) پهیدا کر.

پاشان ئهف ریپازه پشتی چاریه کا سهدهی تیکچوو ، و ئالیگرین وی ژبو گه هشتنا هند ئارمانجان ههست ب خه تمینا شوره شا خوه کرن ، ل هه مبهر بیروباوهرین ئولی و که فنه شوپین جفاکی ، ههروهها گوهرینا وان د ئوله کی نوی خرسیانی دا لگوری دیتن پشه نگین فی ریپازی.

ژبه ر فی یه کیژی پشتی شه ری جیهانی یی دوهم پرانیا وان به ری خوه دا کومونیستی و (الحادی) ژ ئالیه ک دنقه هند ژوانژی وه که پسکولوجی تیکچون و که تنه د نه خوشخانه یین عقلی و دهروونی، ههروهها هندی دن ژوان بهر ب (عه به سیه تی) چون د ئهده بیاتا خوه یا بی واته یا دژی ئه خلاقی مروقان د جیهانا نوودا. لی هزر و بیروباوهرین فی ریپازی ریپازه ک نوژهن د ئهده ب و هزری دا ب خوه دی کر، پاشان هه موو جووین سوریلی رژیانه گولا وی یا مه زن و بقی یه کی سوریلی ب داوی هات. که واته

۱- دکتور هیمداد حوسین: ریپازه ئهده بیه کان ، چاپخانه ی دهزگای ئاراس هیلیر ، ۲۰۰۷. ل. ۲۳۳

ريڀازا سوريالي ريڀازهڪ ئهدهبي ،هونهري ،هزريه ،هروهه پيگريي
ب ئولان ناکهت.^۱

ريڀازا عه به سي (المذهب العبي)

عه به سيهت ريڀازهڪا ئهدهبي هزري يه ، خوه ب بنه مايين
مروقاتي قه گري نادهت، ديسان ناڦه روڪا وي ژبو راستي يا
رهوشتين مروقي قالايه، بسهدهما زالبونا ئالاقان د قادا ژياني دا
ئف ريڀازه دناف جفاڪا روژئاڦادا به لاف بو، بشيوهيهكي كو هيڙا
مروقان لهه مبهري قان ئالافين پرمهن لاوازر ، تيزانين ئف ريڀازه
ب ديتنين (فرويد) دشوقه كرنا زانستا دهرووني دا وهكه خهون و
خهيال بباندوور بو، ژ ئاليڪ دنڦه شيوهيهي نه زالالي و (الغز)
دهربريني دا هه بو، بنگه هي هزرا قئ ريڀازي لسهر ترسا
گهردووني هاتبو ئاڦاڪرن ، بشيوهيهكي ئهوترس لسهر هزرڪرنا
عهقلاني زال بو، لهوما رهخنهگر د بهرهه مين قئ ريڀازي نه
دگهه شتن، ب هه رئاويي قئ ريڀازي خهلكي روژئاڦا بهر ب
ووندا بوني قه بريه ، ديسان ئف ريڀاز بچ بنه مايين ئولي قه
گريدياي نينه.^۲

ئاڦاڪرن و نافدا ترين كه ستين قئ ريڀازي _

ريڀازا عه به سي د ئهدهبياتا ئه وروپادا هات ئاڦاڪرن ، پاشان
بشيوهيهكي گشتي قه گوهاسهته دناف ئهدهبياتا جيهاني يا هه ڇهرخ
دا، بتاييهت وان وولاتين نه خواهشي د ههردوو شهرين جيهاني دا

¹ -ڊڪٽور عبدالرحمان رافت الباشا : جامع الامام بن سعود الاسلاميه الرياض ۵۱۴۰ هـ من موقع

www.alkashf.net

^۲ -مذاهب فكريه و فلسفيه / العبيته، الموسوعه العربيه ،من موقع www.aarabia.isoc.ae

دیتین، ئەو وولاتین باوهری ب کار و عهقل و مهنتقی خوه نه ماین ،
ژبه رکو دهه رده می دا چافه ری ویراکرنی بوون ، میناکئی (هتلرای د
شهری جیهانی یی دووهم دا.
که ساتین ناقدار ئەفن:

۱- سامویل بیکیت لسالا (۱۹۰۶) ز پیشه نگی یه که می قئی
ریبازی بوو ، وی ده موو شیوه یین ئەده بیاتی دا به شداری کریه
و به رههم ئافران دینه، لسالا (۱۹۶۹) ز خه لاتی نوبل وەرگرتیه.
۲- ئوجین یونسکو لسالا (۱۹۱۲) ز دا نیقیسکاره کی فره نسی یه
، دیسان ژ پیشه نگی شانونیا نه مه عقول (اللامعقول) بوو.

Samuel Beckett

تایبہ تمہندیئن فی ریپازی:

ئہم دکارین گشت ہزرو بیروباوہرین عہبہسیہتی یین ئہدہبی
و ہزری وہا بریز بکہین:

- ۱- وونداکرنا واتہ و نافہروکی لپشت رھوشتین مروقی د جیہانا
ہہچہرخ دا ، ئہوژی ژ ئہجامی بووشایی یا روحی و
دورکہفتن ژ باوہرین ئولی کو ژیانئ بی وی چ واتہ و
ئارمانج نینہ.
- ۲- دشارستانیہتا روژئاقادا ئافراندا ئالاقان بسہر ہیژا مروقاندا
زال بوو، ئہقژی بوو سہدہما ہلہوشین و ژ ہہف پارچہبونا
جفاکی ، بشیوہیہکی ئیدی چ پھیوہندیئن مالباتی و جفاکی
نہمان.
- ۳- وینہیی ژیانہ ہہچہرخ ب ہہموو پارچہبون و ژ دەستدانا
دیتنین زہلال ، دیسان دودلی و نہبونا ئارامیی ، ژیان گوہری
بووہہبونہکا بی تام و واتہ.
- ۴- بباندوربون ب دیتنین (فرویدی) د شروفہکرنا زانستا دہروونی
دا ب ہہموو ئالیئن خہون و خہیلان و دیتین نہ دجہدا،
دیشان ترسان ژ گہردونی باندورہک نیگاتیف لسہر ہزرکرنا
عاقلی مروقان کر.
- ۵- بکار ئانینا شیوہیی نہزہلالیی و (الغان) د دہربرینی دا ، ژبہر
فی یہکی رخنہگر د بہرہمیں ئہدہب و ہہلبہستین فی
ریپازی نہ دگہشتن.

رہین ہزرو بیروباوہری یین فی ریپازی:

- ۱- تیزانین فیگہہا (سوریالی) یا فرہنسی بنگہہی ریپازا
عہبہسی بوو، بتایبہت ژئالیی عاقلی (ہوندین) قہ (العاقل

الباطني) ، ههروهه ههلوهسا جيهانا خهونان (بالهواجس و
لالام و الامال).

- ۲- ديسان ريپازا نهدهبياتا سه مبوليك ژي ژ رهين ريپازا عه به سي
تين ديتن ، بشيوه ي نه زه لالي و دودلي هه فبه ركرنا جواني و
كريتيي ديسان دناقبه را نه فسانه و رياليتي دا .
- ۳- ديتنين فرويدي دشورقه كرنا دهوردني دا .
- ۴- وهك تيزانين ريپازا عه به سي وهكه ريپازين دن يي نهده بي ل
فره نسا هاتيه ئا فاكرن .

ريپازا شهش پالو (التكعيبه):

واته يا په يفا شهش پالو (التكعيبه) ژ په يفا فره نسي (Cube)
هاتي يه واته شهش روو، لدهستيكي دديروكا ويته ي دا هات بكار
ئانين ، پاشان ده مان دهمي دا لبا خوه ديي بيردوزه يين شهش پالو
ديسان د موزيك و ويته كيشاني دا هات بكار ئانين ، نه ف ئاليه
بهري شهري جيهاني يي يه كه م لسالين (۱۹۰۸-۱۹۱۴) ز
لسه ر دهستين كوموكا هه لبه ستقاني جوان هات ديتن ، كو هند
جاران ژ خوه را دگوتن خوه ديي ريپازا هه قچهرخ (Mudernisme)
يان پاشه روژي (Futurism) لي وان دهست ژ ئاليي خوه يي
سه ره كه يي دبيژني شهش پالو به رنه دا. وهكه تيزانين في ئالي
لدهستيكي لسه ر بنگه هي ريپازا سه مبوليك دهستيكر ، ديسان
په يوهنديين وان دگه ل (مالارميه) و شاگردين وي دبه رده وام بوون.
لي سه ركيش و و پيشه نكي يه كه م هه لبه ستقان
ئاپولينير (Apollinaire) بوو، لناقبه را سالين (۱۸۸۰-۱۹۱۸) ز ل روما
ژ دايك بوويه و ل (ماناكوونيس) خانديه و لسالا (۱۸۹۷) ز دا هاتيه
پاريس و هه ر ل ويژي ژيانا وي بداوي هاتيه .

ئاپوللينيير سەرکەفتنەک مەزن ل ناڤەندين ئەدەبی ل فرەنسا
بەدەست ئانی، وەکە بېرمەندەک و خوهدی بېردوزەکا ئافریتەر ئا
سەربخوہ د وینە و موزیکى دا، دیسان وەکە ھەلبەستقانهکى نوخاز
د جیھانا وینە و شیوہی دا .^۱

ئەف ریبازە ھەردوو ئالیین ئەدەب و ھونەری ب خوڤە دگريت
وەکە شیوہیەک نوو لدەستپیکاکا سەدسالای بیستان دەرکەت ھولئ ،
ھزرا بنگەھین یا کو (التکعبیہ) ژئ دەرکەڤیت ھزرا لئ نیرینی یە
ژبو تشاتان دماوہیئ تەنن (الاجسام) ئەندازیاری دا وب تاییەت
شەش پالو (المکعب)، ئەف ھزرا سەرەکە و راستە یا کو ھەمووئالی
و دوراتیین وئ بگشتی وەکە شەش روو شەش پالو (المکعب)
بخوڤە دگريت، لئ گەھەشتنا ڤئ ئارمانجی بجە ناھیت ئیلا ب رئ یا
شکاندن یان پارچەکرنا شیوہیئ ژدەرڤە و وینئ وئ یئ بەر بچاڤ.
ناڤدارترین ھونەر مەندین نوینەر تیا ڤئ شیوہی کرین ، (سیزان،
بیکاسو، جورج براک، ڤیلون، دوشامب دیسان کاندنسکی و مالیڤیچ)
ھەردوو ھەر ژ دەستپیکئ ئەندامین وئ بوون ، ئەف ھەولین وان
بون سەدەما پەیدابونا ھونەرا ئەپستراک (الفن التجريدی).^۲

۱- الدكتور عماد حاتم، مدخل الى تاريخ الاداب الاوروبيه، دار العربيه للكتاب، ليبيا/تونس/ سنه
۱۹۸۴ ص ۴۰۴

۲- محمد عارف : فن الرسم اليدويه، منشورات دار الثقافه العراقيه ، بغداد ، الطبعة الثالثه ، ۱۹۸۸،
مطبعة الديوانى ص ۱۸۰

Guillaume Apollinaire

تایبه تمه ندیین فی فیرگه هی:

۱- ناپولینیر کو ژ پیشه نگیں فی فیرگه هی تیت دیتن دیژیت " گرنگترین بنه ماییں هونه ری پاقری ، یه کگرتن وراستی یه ، ژبو پیک ئانینا ویژی پیویسته هونه رمه ند بکاریت سیسته مان ژبو ریالیتی بینیت و هموو شیوه یین وی ب هه لوه شینیت ، داکو سه رژنو ب شیوه یه کی جوان و ریگ و پیک ئافا بکته .

۲- ژ ئالیی وینه ی قه گرنگی دان ب لیکولینین لسهر دووراتیا چوارهم (البعء الرابع) ، ژبه رکو وینه وه که هونه ر پیویسته سنورین ریالیتی ببه زینیت ، دیسان د هوندری هونه رمه ندی دا دهر بازی هیزا ئافراندنی ببیت .

۳- لگوری دیتنن وان ئه پستراک (التجرید) د زانستا ئه ندازیاری دا باشتترین میناکه ژبو رزگار بونا ریالیتیه یا سه رقه و خوهیا ، ژبه رکو شیوه یین ئه ندازیاری پارچا ههری گرنکه د وینه ی دا .

۴- ئه ندازیاری زانسته و مادئ وی بوشایی یه ، پیقان و په یویندیین وی د هموو دم و چاخاندا ژبو وینه کیشان

ريبهري (مرشد) يه كه م بوويه، لگوري ديتنين ئاپولينير هه ر سئ
دووراتيئن (اقليدس) ژبو ويته ي بهس نينه، ژبه رقي يه كي ل
دووراتي يا چوارهم دگه رييت كو بوشايي يا وي بي داوي يه، وهكه
ئهف يه كه د هونه را (مسر) ئا كه قن و گه لين ئه فريقيا رهش و
كه نارين دكه قن سهر ئوقيانوسين روژئاقا خوه يا دبیت، ژبه ر قئ
يه كي ئاپولينير و جورج براك هونه را ويته كيشاني يا ئه وروپي ب
هونه را قان گه لان تام دان.

۵- ئاپولينير و هه قالين خوه هه ل دا ياسايين (قوانين) هونه را
ويته ي شهش پالو (الفن التکعيه) فه گو هيژيت دناف ئه ده بياتي دا،
داخوه ياكرن نفيسكاري ژي ماف هه يه كو ياسايين (قوانين) جيهاني
بشكيت و سهر ژنو بشيوه يه كي باشت ر ئاقا بكه ت .

۶- نفيسكاري قئ ئالي ل دووراتيئن (الابعاد) نو د جيهانا
ئه ده بياتي دا دگه ريان كو ليكولينين وان لسهر زانستا ئه ندازياري و
ويته ي بوون.^۱

هونه را پاشه روژئ (الفن الستقبلي)

ئهف جورئ هونه ري ل ده ستپيكا سه دساللا بيستان ل (ئيتاليا)
خوه يا بوو، لگوري ديتنين ئافرينه ريئن وي ئهف هونه را پاشه روژئ
يه، ژبه ر قئ يه كي فه لسه فا قئ جورئ هونه ري هه موو جوره يين دن
يئن هونه را به ري وان رهد دكرن، ديسان ب هونه ره كي نه سه ركه فتي
و خاپينوك دا ناساندن، ژ ئاليه ك دنقه بانگا هونه ر مه ندان كرن كو
ئه قئ هونه ري هه موويي ژ هولئ راكهن، ژنو قه لشونا وي
هونه ره كي ب ئافرينن كو دبه ري دا نه هاتبيت ئافراندن، هونه ر مه ندن

۱- الدكتور عماد حاتم: مدخل الى تاريخ الاداب الاروبيه، دار العربيه للكتاب، ليبيا / تونس / سنه

فی ئالی ههول دا کو وینهیی مروف و تشتین بهربچاڤ د دهما لئینی (الحرکه) دا وینه بکن، ئەوژی د ریئا لدویف چوونا هیل ، پوبەر و رهنگان دا ، دیسان دکارین خودا ههول دا کو هه موو لئین و بزاقا ئوتوموبیل ، قرهبالغا باژیر و ئەدموسفیرین تژی مروف د بهرهه مین خودا ب ئافرینن.^۱

ئەف فیڤرگهها هونهری لسهه دهستی ههلبهستقان مارینیتی (Marinetti) هات ئافاکرن ، فی ههلبهستقانی داخویانیا فی بزاقا هونهری ل روژا (۲۰-۲-۱۹۰۹) زدا لسهه روپهلی یهکان ژ روژناما فیگارو (Figaro) یافرهنسی بهلاف کر، ژ ئالیهک دنقه داخویاکرن کو ئەف ئالیی هونهری دهبرینی ژ بزاقا هونهرا گهردونی هه مووین دکهت.

Filippo Tommaso Marinetti

۱- محمد عارف : فن الرسم الیودی ، منشورات دار الثقافه - بغداد - الطبعة الثالثة - ۱۹۸۸ ص

فہلسہ فا ہونہ را پاشہ روژی (الفن المستقبلي):

ئەف بزاقا ہونہری سنورین خوە ژ بیردوزا ریژہیی گرتیہ ،
یاکو کفش کری دووراتییا دەمی دەربرینی ژ ہیژو لئینی دکەت ،
ئەف یەکەژی د ماویئ هیل و تشتین چەمیایی دا د کاری ہونہری
دا خوەیا دبیت. دیسان ب کار ئانینا روناہیی دگەل وان بنەمایین ژ
بزاقا گەردونی پیک تیت، دئ ہەر تشت دەہبونئ دا بزاقی کەت و
دگوہرینەکا بەردەوام دا ہەر تم دئ دلئین و ہەرەکی دابن ، ژ
ئالیەک دنقە بزاق و لئین د ہەستتارەیک مەزن دانە.

ب کار ئانینا لئینی د گەل روناہیی تەنی یان (المادہ) یان
شیوہیان ژناف دبەت، دابزانیت کا چ لپشت ہەیہ دیسان درەوشا
ہەفگرتنی دایە.

لگوری دیتنن پاشہ روژیان دەم و جہان ہەردوویان ہەبون د
رہابوونی(مطلق)دا نینە ژبەرکو رہا بون (المطلق) دیتنەک قالایە
(وہمی) یە، ژبەرکو نابیت چ جہان بیی مادہ ، یان چ دەمان بیی
لئین (حرکہ) بہر بچاٹ بکەین . ہەر وہا نکارین شیوہیین مادہی
بناسین گەر نہ ئیخین ژیر لئینا بلەز(الحرکہ السریعہ) تاکو تیک
دچیت و نیزی بہرزہبوونی دبیت، د وی دەما کو بلەزبونا وی
(سرعتہا) دگەہیتە روناہیی و ہونہرمەند دەربرینی ژ فی دیتنی
دکەن ، دگەل بکار ئانینا ئەجامئ زانستا دیتنی ، بیردوزا ریژہیی
و خەیا لا ہونہری یا بہرہمدار ^۱.

۱- منبرہ الحمیدان : یعتبر الفن المستقبلي الزمان و المكان ليس لهما وجود مطلق ، ص ۲-۱ ،
الریاض ، من موقع www.bab.com

تاییه تمه ندیین هونه را پاشه روژی (الفن المستقبلي):

قی بزاقی بانگ کر ژبو ژناف برنا هه موو تشتان ، بنه مایین هونه ر ، زمان ، ئه ده بیات ، موزیک ، هه موو سازیین شارستانی روژئاڤا ، موزانخانه ، په یمانگه ، شانو و هه ر تشتی په یوه ندی ب کولتور و هونه را به ری قه هه بیات ، ژبه رکو لگوری دیتنین وان ئه و دجه مدی و مرینه د جهدا ماینه و نه دگه ل پیئشداچونا ده می نه ، پیویسته پاشه روژی هه موو په یوه ندیین خوه ژ جیهانا به ری قوت بکن .

ژبه رکو لبا وان ئه رکی هونه را پاشه روژی (المستقبلي) نه ئه وه کو لژی ر باندورا ده می بوری بمینیت ، لی پیویسته هونه ر لپه ی رتما نها و پاشه روژی بیت ، دیسان د پیئشداچونا زانستی و ته کنه لوجیی دا نوینه ر بیت . له وما ئیدی ئالاڤ و بیردوزه یین زانستی بون ئیلهام و پیویستیا هونه ر مه ندی پاشه روژی ، بیی قوتکرن دناقبه را هونه ر و بزاقی (حرکه) دا هه بیات . ژبه رقی یه کی چاخی (مارینیتی) ل روژا (۲۲- شوتا سالا ۱۹۰۹) زدا د روژناما (لوفیگارو) دا داخویانیا پاشه روژیان موهر کری ، تیدا مرنا هونه ری به ری و ژدایک بونا هونه ری پاشه روژی راگه هاند ، کو هونه را پاشه روژی ئیلهاما خوه ژ ده سته گه فتین زانستی و ته کنه لوجی دگریت ، هه روه ها خوه ژبو چاخه ک نو کو سه دسالا بیستا یه ئاماده دکر . دگه ل بورینا ده می قی بزاقی باندور خوه لسه ر هارمونیا موزیکی کر ، دیسان دوا ری هه لبه ستی دا هه لبه ستقانان د داخویانیا خوه یا پاشه روژی دا ، داخویاکرن پیویسته هه لبه ستقان هه لبه ستین خوه لسه ر شیوه یی پالدان و بزاق و قیانا مه ترسیان ئاڤا بکه ت ، کو دقی واری دا باندورا (نیتشه) د داخویانیا یه که م دا خوه یایه . ژ ئالیه ک دنقه

باندورا (هنرى بيرگسون) دهربارهى پيويسته كارى مروغان گريدايى
پاشهروژى بيت نهك دهمى رابوردوو و مريان .
مارينيتى هزرا خوهيا لقينى (الديناميه) ژوى گرت و ب
ئركين هونهرا پاشهروژيڤه گريدا ، داخويانيا خوه دا دهربرين ژ
ديتني پاشهروژيان كر دهربارهى رولى ههلبهستى، و لدهستپيكي
رهخنه ل ههلبهستا كهفن گرت" كو تا نها بتهنى ههلبهستى دهربرين
ژتشتين بى بها و كرية و خوه دايه دهست خوهشيپن ژيانى "
لى ئركى ههلبهستا پاشهروژى نها مهزكرنا لقينى (الحركه)
يه ، كهواته ئهم دى لقينا پههلهوانى (المغامره) و ژيانى ب ههموو
خوهشى و نهخوهشيپن ويڤه مهن كهين.
مارينيتى بڤى يهكى دخوازيت ئركى ههلبهستى بيخيت دناف
ههفركيى (الصراع) دا، ژبهركو جوانى دهوندرى ويدياه و جوانيا
بيى ههفركى نينه. چ تشتت كارى قالا ناكهت ، بتهنى گيانى پههلهوانى
و دژايهتى پيويسته بزاني باندورهك باش لسهر ههيه.
لگورى پاشهروژيان مروڤى ههڤهرخ مروڤى داهينانى و
تهكهلوجيى يه وى چ پهيوهندي ب رابوردوى ڤه نينه لى پيويستيا
وى ژبو پاشهروژى ب لقينى ڤه ههيه .^۱
بزاڤا پاشهروژى (المستقبلية) باشتريين بزاڤا هونهرى بو تاكو
سالا (۱۹۱۴ز) ژئاليى پيشداچونى ڤه، پاشان ئهڤ هونهره ژئاليى
رژيما فاشست ڤه هات فهرمى كرن و هيرشى سهر هه رتشتى كهفن

۱- محيى عيدان : المستقبلية، إعلان موت لفن الماضي، جريدة الاتحاد ، يوميه سياسيه ، ثقافه و
فن ، ۱۵-۴-۲۰۰۵ من موقع www.alitthad.com

کرن، دیسان بانگ کر کو پیگریی ب قه ژاندنا ژيانا نو و جوانيا
 ئالاف و سرعتی بکن. ^۱
 قی بزاقا هونه ری ری لبر (دادائیزم و سوریا لیزمی) قه کر،
 دیسان باندورا (المستقبلیه) نوخازی بو، یاکو دهه موو وارین،
 وینه، په یکه ر، هه لبه ست و موزیکی دا هات ئه نجامدان، دیسان
 ره دکرنا وان ژبو هونه را که قن کو مریه، لی بانگا وان ژبو مه زن
 کرنا (لقین، گوهرین و سرعتی) بوو، ژبه رکو هونه را نها دهر برینه
 ژر تما پاشه روژی. قی بانگی باندوره ک مه زن لسه ر بزاقین
 جودایین ئه ده ب و هونه ری کر کو لپاش وان خوہیا بوون مینا
 دادائیزم و سوریا لیزمی .

که سایه تیین قی فی رگه هی:

وینه کی شین پاشه روژی ب فی رگه ها شه ش پالوی (التکعیبه) ب
 باندوور بوون، ژ هه موویان ناقدارتر کارلو کارا (Carra)،
 بوتچینی (Boccioni) سیقیرینی (Severini) و بالا (Balla)
 بوون.

بوتچینی لسه ر بنگه هی دهر برین ژ فه زایی و ده می بهه قرا،
 هند کارین کرنگ ئافراندن، لسالا (۱۹۱۴) زدا (سانتیلیا) ته قلی قی
 بزاقا هونه ری بوو، هژماره کا پروژان دهر باره ی ری ک وپیک کرنا
 باژیرین نوو پیشکه ش کرن، پاشان ئه ف بزاقه ل روسیا خوہیا بوو
 دگه ل شوره شا ئوکتوبه را سالا (۱۹۱۷) ز ئه قژی بو سه ده ما
 به ره مین هونه ری بین گرنگ.

۱- منیره الحمیدان: یعتبر الفن المستقلی الزمان و المكان لیس لهما وجود مطلق، الریاض العام
 الخامس الیوم ۳۲۱۱ مکتبه الباب من موقع www.bab.com

ڦځي بزاقځي روژ ب روژ خواه د هه موو به شين هونه ري دا ،
 وينه ، په يکه ر و موزيکي دا ديت ، (بو تچيني) شيوه کار و
 په يکه رتاشي پاشه روژي (مستقبلي) بوو ، پشتي شهري جيهاني يي
 يه که م ، دکاريځ خواه دا ئيلهام ژ هيژو تونديي دگرت د تابلويي وي
 يي بناڦي (الرماحون) دا ب زه لالي توندي ودژواري تيډا خواهيا بوو ،
 ڦي شيوه کاري ژ ئاليي خواهه د داخويانيا شيوه کاري يا پاشه روژي
 (المستقبلي) دا داخوياکرن ، کو شيوه و رهنګ مينا وينه ييځ دهما
 که ڦن دهربريني ژ راستي ناکهن ، لي لڦين (الحركة) يه دهربريني ژ
 راستي دکهت ، ژبه رکوه هر تشت د هه بون (الوجود) ي دا د ولڦين
 و گوهرينا به رده وام دايه ، ديسان هه بونا بوشايي (الفراغ) ي ژي
 رهدکر و دا زانين کو بوشايي (فراغ) ژ وي ڦه زايي (الجو) پيکه اتيه ،
 ياکو دلڦيت و دچيته دناڦا ته ن يان (الاجسام) دا .

ڦځي بزاقځي گرنگي ددا لڦين و روناھيي ، گرنگي يا وي ب لڦيني
 ئه و ژبو کاريځ وينه کرنا ئالافين پيشبرکي ، تانس و ده وارن يان
 هه سپان مفا ژي دديت ، ديسان ژ فيرگه ها شه شپالو روويځ
 شکه ستي (السطوح المتقاطعه) و کوژيځ توژ (الزوايا الحاده) ژبو
 دهربرين ژ لڦيني گرتن ، ژبو ميناک وينه کيشي پاشه روژي (بالا)
 وينه يي سه يه کي بچوک چيکر ، بشيوه يه کي کو پين وي مينا تاييرين
 پايسکي دده مي هاژوتني دا خواهيا دکر ، لسهر ڦي بزاقځي ره خنه گري
 هونه ري (هربرت ريد) دبيژيت " تابلويځ پاشه روژيان لڦين ، دهم ،
 بوشايي و هيډل شيوه ييځ ئه ندازياري (مدلولاتين) خواه ييځ جواني
 و دهرووني هه نه .

Boccioni Umberto

هونہرا ئہ پستراک (الفن التجریدی) :

هونہرا ئہ پستراک شیوہیہ کی ہونہری یہ ، لداوی یا سہدسالا نوزدان و دەستپیکا سہدسالا بیستان خودیا بوو . پھیقا ئہ پستراک یان (تجرید) واتہ رزگار بون ژ ھموو پھیوہندی و باندورین ریالیتهیی . واتہ وینہی ب دیتنہک ہونہری و نو فورمیلہ دکہت ، کو ہونہرمہند ھستین خوہ ب رھنگ، لڤین و خھیالی دہردبریت . تیگہھی قی جورہ ہونہری لسہر بنگہھی بی ئالیکرنا وینہیی بہر بچاڤ و دیاردین وی ، دیسان بکار ئانینا ہند سہمبولان ہات ئاڤاکرن، بشیوہیہ کی کو دہربرینا ہونہری د تابلوی دا دھیلت سہر ھستین ہوندرین و ئیش و ئازاران و ژیانا ہونہرمہندی یا تاییہت . دفی شیوہیی ہونہری دا کہقنہ شوپیین ہونہری یین نیشتمانی تین

ڦه ڦارتن، ديسان ب زهحمهت جوداهي دنابهره تابلوي و زانستا هونه رمه ندي و كانيا ئيلهاما وي تبت کرن، تاكو هند جارن دزانستا بابه تين وي دا. نه ڦي ژبو خواهيا ڦي شيوه يي هونه ري نه زهلال و بكار نه نائينا وينه يي بهر بچاڦ و خواهيا ڦه دگهرت.^۱

تايبه تمه نديين هونه را نه پستراک (الفن التجريدي)

ڦي ڦيرگه ها نه پستراکا هونه ري، گرنگي ب ره سه نايه تيا خواهيا يي و ديتنا هونه رمه ندي د کوڦي نه دنازياري دا دا، پاشان بته ني ديمه ن ژبو سي گوشه يي، چوار گوشه يي و بازنه يي گوهری، بشيوه يه کی کو تابلوي هونه ري مينا پارچه يين کاغه زي لسره هڦ يان پارچه يين که ڦران خواهيا دبوو، واته بته ني پارچه يين رتمه کا بهه ڦرا گرديايي کو چ بهلگه يين بهر بچاڦ وراسته و خواه تيدا خواهيا نه کن، لي تشته ک ژ کورتيا نه زمونا شيوه کاري يا کو هونه رمه ندي تيدا دهر باز بووي دهوندي خواهيا هل گرتي يه. بگشتي ريپازا نه پستراک يا شيوه کاري ليکوليني ودهر بريني لسره جه وهه ري تشاتان دکهت، ب شيوه يين کورت دهوندي خواهيا پيزانين (خبرات) ين هونه ري هل گرتينه. بشيوه يه کی کو وژدانا هونه رمه ندي نه پستراک د نازرينيت.

نه ڦ ڦيرگه هه بته ني گرنگي نادهت شيوه يين راهه ستياي و نهلف، لي گرنگي ددهت شيوه يين لڦوک بتايبهت لڦينا لڦير بانديورا روناھي پهيديا دبیت، مينا سيپه را بهلگين داروباري ياکو روناھيا روڦي دکه ڦيت سهر، نهو سيپه ر مينا روبه ري مهن و دووباره دناڦ بوشايين روناھيه کا ڦه بووي دا خواهيا دکهت، ديسان چاخني

۱- محمد عارف: فن الرسم اليدوي، منشورات دار الثقافة، بغداد، الطبعة الثالثة، ۱۹۸۸، ص ۲۰۰

دبیت سیبہر بہ لگین داروباری برہنگی خوہ یی خوہزایی نامینن ،
 لی شیوہیہکی ئہ پستراک پیک دئینن .
 (کاندنسکی) یہ کہ ژ ہونہرمہندیئ ئہ پستراک یین جیہانی، کو
 گیان دایہ چارگوشہ، لاکیشہ، بازنہ و ہیلیئ راست و چہمیایین خوہ
 ، ب بکار ئانینا رہنگہکی دیارکری و ریگ و پیک کرنا وی لگور
 سیستہمہکی دستنیشان کری .
 ئہف یہ کہ د تابلوی ویی بناقی (تکوین) لسالا (۱۹۱۴)زدا
 بشیوہیہکی زہلال خوہیایہ^۱ .

wassily Kandinsky

۱- المدرسه التجريديه و المستقبلية اخر مدارس الفن التشكيلي . منتديات صافيتا ، ۲۲-۸-۲۰۰۶
 من موقع www.safital.com

فیرگه‌ها وهحشی (Aling-justify) (المدرسه الوحشیه):

ل ده‌ستپیکا سه‌دسالا بیستان لسالا (۱۹۰۵) ز ل پارسی هژماره‌کا هونه‌رمه‌ندان به‌شداری د پیشه‌نگه‌ه‌کا گشتی دا کر، یه‌ک ژوان هونه‌رمه‌ندان (هنری ماتیس) بوو.

ره‌خنه‌گر لويس فوکسیل (Louis Vauxcelles) ل گه‌له‌ریی یا بناقی پاییز کو پیشانگه‌ه‌کا نه نورمال بوو ناقی (وحشی) دانا سه‌ر تابلویین فی پیشانگه‌هی، دفی گه‌له‌ریی دا هند په‌یکه‌رین هونه‌رمه‌ندی په‌یکه‌رتاش (دوناتیلو) تیدا بوون ، ژبه‌ر فی یه‌کی ناقری دگوتاره‌کا خوه دا هی‌رش کره سه‌ر قان هونه‌رمه‌ندان ، کو کاری وان وه‌که یی هوزین فوف یین (ئه‌فریقی) نه یین گوشتی مروقان دخون، له‌وما د فی گوتاری دا ئانی زمان کو (دوناتیلو) دناقا فوفیان دا یان وه‌حشان دایه ، له‌وما ناقی فوفیان که‌ت سه‌ر فی ری‌بازا هونه‌ری. هند ره‌خنه‌گران بشیوه‌یه‌کی وه‌ها په‌سنا کاری وان دا ، چاخی زارویه‌ک ب پاکتته‌کا ره‌نگان دله‌یزیت و ژنو خوه فی‌ری دکه‌ت، پاشان په‌یقا (الوحشیه او الفوفیه) به‌لاف بوو ، داکو دهربرینی ژفی گروپا هونه‌رمه‌ندیین گری‌دای فی ری‌باز یان شیوه‌یی هونه‌ری بکه‌ن. ژوان ژی هنری ماتیس و هونه‌رمه‌ندیین دهر‌دورا وی مینا (فانکوخ ، گوگان، دوران ، فلامنک ، جورج روول و فان دونگن) بوون.¹

۱- حسین احمد سلیم : دور مدارس الفن و الاتجاهات الحديثه ، ۱۷-۴-۲۰۰۹ ، لبنان من موقع

Henri Matisse

تایبه تمه ندیین فی فیرگه ها هونه ری:

ژ تایبه تمه ندیین هونه رمه ندیین فی فیرگه هی نه ترسان ،
رهفتار و ئاسانکاری یا وان د کاری دا ، مینا شیوه یین زارو کینی و
ژخوه رایبی ، شیوه ل با وان نه گرنگ بوو لی گرانی دخسته سهر
رهنگین زهق (الصارخه) زهلال ، پاقر و یین لیدانین توند (شحنات
عنیفه) تیدا بن داکو دهر برینی ژ ئافراندنن بهیز بکهت و خوهدی
باندورهک بهر بچاف بیت. فان هونه رمه ندان راسته وخو رهنگ ژ
پاکیتان دهر دئینا و بکار دئینا بیی تیکه ل هند رهنگین دی بکهت و
هنه کی رهنگی وانئ توژ فه بووی بکهن مینا رهنگین (بنه فشی، زهر،
کهسک ، شین و پرته قالی هتد).

فی فیرگه هی رولی سه ره که دابو رهنگان ، نهک ژبو ره گزهک
وهک په سن ژبو رووی (مظهر) تشتان ، لی لگوری وان رهنگ
خوهدی رهنگفه دانه کا هیه جانی نه (شهحنین ئینفعالی) نه، دبیت
دکارین واندا دهر یا یهک سور یان ئه سمانهک زهر ببین ، دیسان
گرنگی ددا لئینی ژبه رکو لبا وان لئین رییه کا بنگه هینه ژبو
دهر برینی.

لسهر ڦي يه ڪي هونه رهند (هنري ماتيس) ديڙيت " وهحشيهت
 دماوهي دورڪه تنا مه ڙهنگين تهقليدي پيڪ هات، ديسان دگهل ب
 ڪار ٿانينا رهنگين زهلال مه ٿه نجامهڪ بهيتر بدست خست، ڙ
 ٿاليهڪ دنقه ديڙيت گهر مه رهنگي ڪهسڪ بڪار ٿاني واتهيا وي
 ناگههينيت ڪو گيايه، يان گهر مه رهنگي شين بڪار ٿاني واتهيا
 عسماني ناگههينيت " ٿه ڦ يه ڪه بو سهدهما خواهيا بونا سهربهستيا
 رهنگان د رووي (مظهر) ڙ دهرفهيه تشتان دا.

وهڪ تيڙانين فيرگهها وهحشي باندورهڪ مهزن لسهر وان
 هونه رهندان ڪر، يين ڪو ههول ددا و دخواست ليڪولينان لسهر
 ٿاسويين نوو بڪن، ڙڦان ڙي ڪومه لا ههسپي شين (الحسان الازرق)
 ل ٿه لمانيا.^۱

ڦي فيرگهها وهحشي د ويتهي دا سهربهستيهڪ فرههتر دا
 هونه رهندي، وان نه بهنئ رهنگين سار وهڪه شيني بڪار دٿانين،
 لي رهنگين گهرم ڙي مينا ٿه رجواني و سور ڙي بڪار دٿاني.
 هونه رهند لسهر ههلبزارتنا رهنگان يهڪ لپهي يهڪ د تابلويي خواهدا
 بهردهوام تاڪو تهواو دبوو.

هونه رهندي وهحشي گرنگ ددا روناها تيهڪه لبونا رهنگان
 بشيوهيه ڪي جوان، ٿاڦاڪرنه ڪا راست لسهر روپي رهنگان بيي بڪار
 ٿانينا سيبهر و روناهي، بنه مابين رهنگان و گريڊانا وي ب رهنگي
 تشتي يي رهسه نقه. بگشتي هونه رهندي وهحشي دتابلويين خواهدا
 بشيوهيه ڪي خواهه رستي دهبرين ڙ ڪه سين دهر دورا خواه دڪر،
 ديسان جيهانا پيش چاڦ برهنگين زهلال بو سهر تابلويين خواه
 ڦه دگوهستن، ههروهها هونه رهندي ڦي فيرگههي ديمه نين

۱- راضيه العرفاوي: المدرسه الوحشيه (۱۹۰۵-۱۹۱۰) ۲۶-۵-۲۰۰۸، من موقع

خوهزایی ، باژیر ، بهندهر سه رکنارین ئاف رووباران وینه دکرن، لبا
 قئی فیرگه هی پیکهاته یا شیوه کاری، هونه را پیکهاته یا ره گه زین
 جور به جورن د هوندری چارچوقه یه کی ژ رهنگین زهق (الصاخبه)
 دا، کو پشتی لیکولینه کا فرهه و کور دهر برینی ژ ههستین
 هونه رمه ندی دکته. ژ ئالیهک دنقه وینه یین وان ژ ئالیی ئه پستراک
 و ئاسانکاری قه په یوه ندیه ک موکم ب هونه را ئیسلامی قه هه یه،
 بتاییه ت پیشهنگی قئی فیرگه هی (هنری ماتیس) د وینه یین خوه دا هند
 ژ ره گه زین زهخره فا ئیسلامی وه که (الارایسک) واته زهخره فا گیایی
 ئیسلامی بکار ئانیه، دیسان بابه تین بالکیش لبا ماتیس (ژنین جوان ،
 گول و دیمه نین هوندرین بوون.^۱

بنه مایین قئی فیرگه ها هونه ری:

- ۱- روناھی یا تیکه لبونا رهنگان بشیوه یه کی جوان
- ۲- ئافا کرنه کا راست
- ۳- رهونه قا رویین راستی وینه ی بیی سیبه ر و روناھی
- ۴- ئاسانکاری د شیوه یی پیک ئانینی دا
- ۵- به رسفدان دناقبه را گه هاندن و هه یه جانی دا و ئاماده بون
 ب رییا پیک ئانینا زهخره فی .
- ۶- لادانا هورکاریی ، واته هورکاریی مفایئ خوه نینه به لکو
 زیانی دگه هینه تابلوی .
- ۷- بکار ئانینا رهنگین زهق .^۲

۱- فتحي العريبي ، الفنان الليبي: هنري ماتيس، مجله الكراسي، شهریه ، السنه الثالثه ،

العدد ۳۶ ، ۱- مارس-۲۰۰۸ ص ۸^۱

۲- معهد المهارات والفنون ، تاريخ الفن ، المدرسه الوحشيه ، ۱۵-۶-۲۰۰۵ من موقع

www.art.gov.sa

به شیء حهفتان

نوخازی:

- ریالیته بهری نوخازیی :

ریالیته بهری نوخازیی فلهسهفا جیهانا کهفن خوددی رپویهکی راستهقینه یی میتافیزیقی بوو، ئهول وی باوهری بون کو سیسته مهک هیه فی گهردونی بریقه دبهت و خواه ل سهر خواهزایی جفاکی و مروقان فهرز دکهت، ب شیویهکی کو ههر تم مروف دقان هزرکرنادا مژول بون. لی دلهستپیکا چاخین نوخازیی ئهف نهینن فی سیسته ما گهردونی هاتن ئاشکرا کرن و ههولدا کو ل سهر باوهرینن متافیزیقی زال بین کو مروف دهما خواه هه مووی ب تاعهتی قهدهت، ئهف رهوشه د فلهسهفین کهفندا هه بون، لی پشتی مروفی هزارا خواه ب کارئانی و ل سهر بهستیا خواه گهریایی و خواه ژ ترسا و سسته ما گهردون رزگار کری خواه د ناقا نوو کرنی دادیت، ژ فر شوندا دهما گوهرینا هزری ژ بو زیدهتر پیشداچونی دهستپیکر، دیسان فیانا مروقان ژ بو زیدهتر بزاقی و گریدانا وی ب سهر بهتی قه خواهیا کر، پاشان تیگههی پیشداچونی په یوه ندیه که مؤکم ب پرژه بیین ئازادیی قه پهیدا کر، پاشان عاقل بو سهرکیشی سهر بهتی و پیشداچونی.

ژ بو دهستنیشان کرنا چاخ و دهمین دهستپیکا نوخازیی پر دیتنن جودا هه نه، هندل وی باوهرینه کو نوخازی ژ دهما دیتنا ئه مه ریکال سهر دهستی (کرستوفر کولومبس) دهستپیکریه، هندژی بو وی یهکی دچن ل سهر دهستی (گالیلو) دهستپیکریه، دهما ئاشکه راکرنا مه رکه زیه تا روژی کومه رکه زیه تا گهردونی یه. هند دیتنن دن هه نه کو ژ دهما ئافراندنا چاپخانی تا کو روژا ئیرو

دەستپيكرىه . ب ھەر ئاۋاي قى سەرھلدانى مرقى ئەورۇپى ژ نوقە دا ژيانكرن د ھەموو ئاستاندا ب قى يەككى ئەورۇپا بو خوەدى شارستانىهكە تەواو و خوەدى دەستكەفتن و داگيركرن و ديتنن بى سنۆر .

ديروكا نوخازىي لسەر دوو ئاستان تىت دابهشكرن :

۱-گوهرينين جفاكى

۲-گوهرينين هزرى

۱- گوهرينين جفاكى

۱- سەردەما رېئسانسى- (د سەدساللا پازدەيى) زايىنى دا وى دەمى دا ئاخفتن ھەموو ب زمانى دىرى بو كو زمانى ئولا خرستيانە د گەل ھاوپەيمانىا دەرەبەگان ل ھەمبەر جفاكى ب كار د ئانى. ھەروھا قى دەستھەلاتى دادگەھين كۆنترۆل كرنى ئاڤا كرن ، ئەڤ ژى بو سەدەما دلتهنگى و تىكچۇنا دەرۇنى، ھەروھا پەيدا بۇنا ئەشكەنجى ل با جفاكى ب گشتى. لى ئەنجامى قى رەوشا تاريك ھند ژ رۇشنبييرين ئەورۇپى ل سەر بنگەھەكى فەلسەفى خەبات دەستپيكر ل سەر ھەبۇنا دوو راستيان

۱- راستيا ئۆلى كو (ئيمانە يانژى بيرووباوھەرى)

۲- راستيا فەلسەفى كو (زانستە)

كو ھەر يەك ژ وان راستيان پرۇگرامى خوە يى تايبەت ھەيە ھەرچەندە ل داويى ئارمانجا ھەردوويان يەكە كو ب دەست ئانينا فەزىلەتى يە ، لى پىويستە ئەڤ ھەردوو راستيە نەھينە تىكەل كرن داکو تەڤلپهەڤ نەبن چۆنكە پرۇگرامى ئۆلى (ئيمانە) و پرۇگرامى فەلسەفى (شكە يان گۆمانە) ئەڤژى خوەيا دببىت كو ھەردوو پرۇگرام ھەڤدژن ، رۇشنبييرى رۇژئاڤا بو خوە سوڤ ژ قى بىردوزى دىت و

ههولدا كو دهستههلاتا ديڤري چ ب قهناعت يانڤي ب زوري بيت
دهست ژ كاري خوه يي عيلمى و ئولي بهردهت بو زالبون ل سهر
ئه ورؤپا .

ل سهر قى يهكى وهكه گافهك پراكتيك (مارتن لوڤهر) شهر ل
هه مبهري ديڤري دهسٲيكر ، ديسان وي گروپهكه ئولي بناڤي
پروٲوسٲانیه ئاڤاكر ههروهها دهست ب ريفورما ئولي كر و وهها
شروڤهكر كو ئول د گهل خواستهكين وي ده مي يي دونيايي ب
گونجيت .

۲- گوهرينين هزري :

سهردهما روشنگهريي د قى چاخى دا ئه ورؤپا چو د ناڤا
چاخهكى نوودا ل سهر بنگهها فهلسهفا (ديكارت) يا كو نوينه راتيا
مه نهجى گومانى يان ئه لشك دكهت، ههروهها زانايين ل پاش ويڤي
بانگا عهقلانيه تي كر كو ئيدي چيفانوڪ ، ئه فسانه و سيحر نه هيئ
په ژراندن .

ل هه مبهري قى ژي سلوگانا (هزرا خوه بكار بينه يانڤي) (استعمل
فكر) ب كار ئانى .

تى زانين د قى ده مي دا ب دههان فرههنگين هزري بين مه زن هاتن
نڤيسين، ژ بو دهوله مه ند كرنا ئه ورؤپي ب رپيا پيزانينين نوو كو
ئاليكاريا وان بكن ژ بو رزگار بونا وان ژ چارچوڤه يي تهنگي ديڤري
، پاشان ب شيويهه كي نو دهست ب ئاڤاكرنا ژيانى بكن.^۱

ديسان باندورا شوره شا فره نسا لسالا (۱۷۸۹) زدا. تى زانين
قى شوره شى دهستههلاتا ديڤري و هاوپه يمانا دهر بهگي ب ته واوى ژ

¹ - علي عبد الحسين : و مابعد الحدائه، ۲۰۰۷، ۲۱، ۳، من موقع www.alwatanvoice.com

هۆلئ راکر ، ب قئ گافئ چاخه که نو دهستیپکر ل سهر بنگه هی مرؤقاتی و فهلسه فا لیبرالی ، د قئ ده می دا سه رمایه داری و بیروقراتیه اتن ئا فا کرن کو ژ ره حمئ سه رمایه داری عه قلانیه تا ئابووری ده رکه فت دیسان ژ ره حمئ بیروقراتیه تی عه قلانیه سیاسی (دیموکرتیه ت) ده رکه فت. د ده مه کی کیم دا پشتی د شوره شی دا مافین مرؤف هاتن دانین کو تاکه که س د جفاکی دا خوه دی سه ربه ستیا خوه یا جفاکی و سیاسی بیت دیسان بکاریت ده ربرینی ژ هوندری خوه بکه ت. نوخازی یا ئه ورؤپی ل سهر بنگه هی زه منه یا هزری هاته ئا فا کرن، وه که به ری نها د چاخئ رپتسانسی دا مه ده ستنیشان کری کول سهر دوو راستیا هاتیه ئا فا کرن کو ژ ئا فبرنا ده سته لاتا دیری دیسان ریفورم کرنا مارتن لؤته ر، هه روه ها پشت ویژی فهلسه فه یا (دیکارت) بابئ نوخازی رؤژئا فا بوو، پاشان هند گوهرین و پيشداچون د رؤشنبیریا رؤژئا فا دا په یدابون، ب شیوه یه کی نوخازی ل سهر زه منه یا ریالیتی به رجه سته بیت. ب قئ شیوه یی ژیرین: هه ر سه ده ساله کی شوره شین وی یین ل په ی هه ق دو هه نه.¹

۱- خوهزا

تیزانین کو خوهزا د رؤشنبیری یا رؤژئا فا دا شانویا خوه دا وندی ، سیحر و ئه فسانه یا بوو ، کو که س نه دکاری یان نه دوه را و هه ول نه ددا کو رودانین خوهزایی شرؤفه بکه ت لی هه موو د چارچؤفه یی فه شارتن و سیحران دابو. پاشان بیردؤزه یا (مه نه جی الشک دیکارت) پاشان بیردؤزه یا

¹ علی عبد الحسین : و مابعدہ الحدائہ، من موقع www.alwatanvoice.com

(بۆنيەوى يا فوكوى ونسىيەت يا ئەنشىتايىن)
ئەز ھزر كەم واتە ئەز ھەمە (آنا آفكر فآنا موجود) دا كو رىاليته
بەيت گوهرين ژ بو زالبون و شرؤقه كرن و سوؤد وەرگرتنى،
ھەروھەا خوھزا ببیت چاڭكانيا بەرفرھە يا پيژانينين مروقى و
تەكنەلوجيايى .

۲- مروف: ل سەر بنگەھى بىردۆزەيا (ديكارت كچۆتويؤ) (قدس الانا
آي الذات) ژ بو قى يەكئ ھوندرئ كەسى ئەورؤپى ليكولين كرن و
ھەموو شيائين خوھ ب كارئانين ، ژ بو ب دەست ئانينا مافين قى
زاتى يان تاكەكەسى دا كو سەربەستىي بەدەت و مەرچين ئافراندىنا
ھونەرى پەيدا بكتە .

۳- عاقل

دەما ھزرا ئەورؤپى دژى دىرى سەرھلدا ، وەكە چاڭكانيا
جھئ باوھريئ ژ بو ب دەست ئانينا زانستى يەكەم جار لسەر عاقلى
راوھستان ، ب قى گاقئ ئؤل و گوئن ب عاقلى گوهرين و ژبو
زانستا ھزرى وەكە سەربؤر ھاتە ناسكرن، دور ژ ھەموو خەيال و
تشتين قەشارتى و جيقانؤكان.

۴- دىرؤك

دىرؤك ل سەر بنگەھا بىردۆزەيا (ھيگل الحتميه) ئاڭا بو، كو بەر ب
گەش بؤن و پيشداچؤنى بمەشن ، بىي راوھستان ب زؤرى لى كرن
ژ بەركو ئەو قەدەرا مروقى ئەورؤپى يە، كو پى بلند ببیت و باشتەر

بیت ئەفقی یه کۆ وه ل ئەورۆپا کر کو بی ئومید نه بیت و نه وهستیت.

۱

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

ئەو ناڤین ل نوخازی و پشتهی نوخازی هاتین کرن ئەفن :

- ۱- (modernus) ل داویا سه دسالا پینجان دا د زمانی لاتینی دا خوهیا بو، کو ئەوژی ژ په یفا (modo) هاتیه .
- ۲- مودیرن یان نو د سالیڤن ز 1879 دا خوهیا بو
- ۳- نوخازی (modernity) د سالیڤن 1923 دا خوهیا بو
- ۴- ههڤچه رخ (modernism) العصریه.^۲

¹ - هه مان چاڤکانی

² - هدی الجابری : تعریف الحداثة وما بعد الحداثة بانها حرکه واسلوب یتاسف برفض القديم

من موقع www.al-mueawi.com

تایبہ تمہندیٰ خوزایی یٰن ریالیتہ یا نوخازیٰ ئہف دوو خالیٰن
ژیرینن:

۱- نہ یا بنہجہہ (عدم الثبات)

۲- ب داوی نابیت یانژی تہواو نابیت (عدم الکمال)

۱- نہ یا بنہجہہ (عدم الثبات)

ژ بہرکو نوخازی دیاردهکہ زانستی یہ ہہر تم بہر ب پیش
دچیت و داوی پی پی ناہیت ،
واتہ گوہرینہک و زفرینہک بہردہوامہ کو تیکوشینا وی ژ
ہہف نہفہ قہتایہ .

۲- بداوی نابیت (عدم الکمال) :

ئا- گہر داوی یا سہرکہفتنا وی خویا بایہ، د وی دہمی دا دا
داوی یا ویژی ہیئہہ راگہاندن .
ب- ل گوری بیروباوہریٰن ہہموو لیکولینہران وہکہ
ہابہرماس

Habermas خویاکری کو نوخازی پروژہکہ ہیژی ب داوی
نہبویہ.^۱

¹- یاسین بن علی: المفہوم الحداثہ و عبادہ الفلسفیہ و السیاسیہ فی القرنی ۱۷، ۱۸ م مجلہ
العلوم الاجتماعیہ، الحداثہ ۲۰۰۷، ۲۰۲۱ من موقع www.swmsa.com

پيشه‌نگين نوخازي کينه؟

۱- دیکارت (Dikart) لسالين (۱۶۵۰، ۱۵۹۶) ز

۱-ليپنتز Leibntz لسالين (۱۷۱۶، ۱۶۴۶) ز

۳- نيٽچي (Nietzsche) .^۱

مه‌به‌ست ژ نوخازي چيه؟

۱- نوخازی نه تیگه‌هک جفاکی یان دیرۆکی یان سیاسیه ، لی دیارده‌کا شارستانیه ، ژ تاییه‌تمه‌ندی وئ هه‌موو ئالیین ژیانی دگریت دیسان دگه‌ل که‌فنه‌شو‌پیان هه‌قدژه، ئاماده‌بونا وئ د هه‌موو بوار و بابه‌تان دا هه‌یه، میناک دبیژین دهوله‌تا نو ، یانژ ته‌کنه‌لوجیا نوو یانژ ئه‌ده‌ب یان هونه‌را نوو.

۲- ل گۆر دنتین هندان نوخازي چ یاسا و بیردوزه‌یین تاییه‌ت نین، لی سیمایه‌کی گشتی و ئایدۆلۆجیین جودا هه‌نه ، کوب شیوه‌یه‌کی گشتی بانگا نوبۆنی و گوهرینی ل هه‌مبه‌ر که‌فنه‌شو‌پی و بیروباوه‌رین که‌فن دکه‌ت.

۳- تیگه‌هی ته‌قلدی ژ بو نوخازي ، ئاڤاکرنا میناکه‌کی عه‌قلانیه ژ بو وئ جیهانا مروقی د گه‌ل خوه‌زایی دکه‌ته یه‌ک، گه‌ردونا بی داوی د بچۆکی دا هه‌روه‌ها گه‌ردونا بی داوی د مه‌زناتی دا، ژئالیه‌کی دنقه ره‌دکرنا هه‌مو شیوه‌یین دوانه‌یه دنقه‌را له‌ش و هوندردا، دیسان دنقه‌را جیهانا مروقان و جیهانا ژه‌ه‌ف جودابونی دا .

¹- تعریف الحداثه وما بعد الحداثه تعریف امریکی بانها حرکه و اسلوب یتاسف بفرض القرن
تقديم هدی الجابري من موقع ueawi.comm-al.www

۴- پیناسه یا (عبدالحافض) ژ بو نوخازی دبیژیت " پیفاژویهک رۆشنبری شارستانیہ ، ہاتیہ داکو دہربرینی ژ جفاکین پشہسازی یین رۆژئاقا یین کو د ہردوو سہدسالین (۱۹-۲۰) ہاتین پیک ئانین بکہت، تی زانین کو قی بزاقی ب ہند شیانیین مہزن ژ سہدساللا شازدان ل ئہورؤپا دەست پیکریہ ۵- پیناسہیا نوخازی ل با زانایین جفاکناس و ہاہیہ، واتہ نوخازی ئہنجامی شیانیین بہردہوامن ژ بو دابرینا مروؤقان ژ ہموو کہقنہ شوپی ، بہدیہیات و ہموو بیروباوہرییین کو بہری جفاکی ددن تاریی ، لہمبہر جفاکی پالددہت ژ بو میناکین پیشداچونی ب رییین زانستی ب ہموو پیزانین و تہکنہ لوجیاقہ .

۶- امین الريحاني دبیژیت نوخازی واتہ راستیہ کا فہلسفہیہ (القطعیہ الفلسفیہ).

۷- (Antoin Compagnon) دبیژیت نوخازی (مؤرادف) شونا پھیفا رہسہنی دگریت، کو ئہو سہمبؤلہ ژ بو سہرہستی ژ دہمہک دریژدا چاقہریئہ ، ئہقژی پیک ناہییت گہر ب دانینا بیرکرنہکی د جہی خوہ یی دورست دا نہ بیت .

۸- نوخازی بزاقہک بہردہوامہ تا داویی نہ سنوردارہ، نوخازی پیشداچونہک بہردہوامہ کو ری ل بہر تشتین قہشارتی یی سنورین وی ژ بو دورتر پالددہت قہدکەت بیی کو مروف بکاریت بگہیتی .

۹- گہر نوخازی عاقلہ بہر ب بلنداہیی دچیت ، ژ بو عاقلی ہہیہ ل سہر حسابا دہقین کہقن و کہقنہ شوپیین جفاکی وی چ داوی نہبن، ئہو دی شیوہییین جوربہجور ل بہرخوہ کہت، ل گوری

بەرسقىن وى ل ھەمبەر وان ھەقدىيىن دگەل جفاكى پو برو دىن ژ دەما دىرۇكا وى يا دەستىشان كرى .^۱

بنەمايىن نوخازىي و پىكھاتەيىن وى:

تى زانين تىگھى نوخازىي ژ بو قۇناغەكا دريژ د دىرۇكى دا ھاتىە دەستىشان كرن، كول ئەورۇپا رۇژئاڧا ل داوى يا سەدساللا شازدان دەستپىكرىە و دەسەدساللا ھەقداندا خوەدى زنجىرە گوھرىنكارىيىن مەزن بۇيە، ژ ئالىي پۇشنىبرى ، جفاكى و ئابۇرىقە، ب شىۋەيەكى گشتى ھەمو ئالىيىن ژيانە ب خوەقە گرتن ، وەكە چالاك بۇن د ھەردوو وارىن لىكۆلین و پىزانىيىن زانستى دا ، ديسان ب كارئانىنا تەكنەلۇجىايى وشىۋەيىن سازيىن حۆكۇمدارىا سياسى، باژىرقانى، شەرىعەت ،ياسا و كاروبارىن بازركانى، ئەوژى د چارچۇقەيا ئاڧاكرنا دەولەتتىن نەتەوى و زىدەكرنا دەستھەلاتى د گەل زىدەبۇنا رۇبەرى سەربەستىي و بەرپرسىارىا تاكەكەسى. ب قى يەكى مرۇڧ فەلسەفى د ھزرا رۇژئاڧا يا نودا ب بنگەه دگرىت ، ئەوژى ھزرا (دىكارت)ى بو كو و وەكە تىيۇرى چاخى نوخازىي بەلاڧكر، ھەروەھا ھزرا (كانت)ى ژ رەخنەگرىن بزاڧا چاخى روشنگەرىيى بو ، ديسان ھزرا (ھىگل)ى نوخازى وەكە تىگەه د دەمەكى كندا د مىناكىن دەولەتتىن نەتەوى يىن نودا تەواو كر. وەكە تىزانين نوخازى نە بتەنى دىتنەك ھزرىە ، لى ئەو ب كارئانىنا پرۇگرامەكى گشتى يە، ژ بو رىيىن لىكۆلینان د ھزركرنى دا، ديسان وى تەكەزل سەر كار و بزاڧكرنا مرۇڧان كر، ژ بو سەربەستى و ب كارئانىنا ئىرادا وى وەكە تاكەكەس.

¹ - ھەمان چاڧكانى

ژ ئاليهك دنقه بزاقا روشنكهرى بنگههئى هزرركرنئى ژ بو
نوخازيئى ههموويئى لسهر چار خالان پيئك ئانى . ئه وژئى ئه قن:

۱- عقلانيهت ، ليگه رينه كا به رده وامه د پيئقانيئى كو راستيا
ستراتجى پئى تئيت پيئقان ، يئىن كومه لا چئى دكهن يان دخوازن چئى
بكه ن و

ژ بو پشداچوئى و به رده واميا ديروئكى پال ددهت ، ديسان
باشكرنا شيانئىن مروئقى و به ره مئىن وى و بلند كرنا چالاكيئى وى .

۲- ديروئكا نووخازيئى ل سهر بنگههئى گوهرينا رهوا ئاقا بوويه
و پئى ژ بو بيركرنا بزاقئى ژ بوئا جفاكئى ددهت ، كو قوناغئىن
گه شه كرن و پيشداچوئان دهستنيشان دكهت ، بشيوه يه كئى ئه و
گه شه كرن ژئى دكه قئيه ژئير پيئقانيئى پيشداچوئى .

۳- سه ربه ستي - سه ربه ستي ئه و زه مينه يه يا تئيت دانين ژ بو
شه رعيه تا دهسته لاتئى ، ديسان ته كه زكرن ل سهر مافئى چاره نوئسى
مروئقى يئى باژيرقانى بيئى كه رب و دل ره شئى و ئاسته نك .

۴- علمانيهت / واته جوداكرنا دهسته لاتا سياسي ژ سازيئى
ئوئلى ، ل هه مبه رى قئىژئى دهستپيئكرن ژ ئاليئى تاكه كه سئى قه ژ بو
تيگههئى مه رجه عئى ژ بو مژولكرنا وى يا تئيوئرى ، ره وشئى ،
ئه خلاقئى و سياسي . ئه قئىژئى پئى يا گه شه بوئى يه د چارچوئى
ديموكراتيئى دا ، يا كو عه قلانيهت و روئناكئى ژ بو كار دكهن ، واته ئه و
بزاقا ژ بو ديموكراتيئى ، عه قلانيهتئى و روئناكئى روئيه كئى علمانيهتئى
يه و بوئيه غه كه ژ بوياغئىن راستيا وئى ، دهما علمانيهت تئيت گوئن ، ب
واته يا كو دهولت دهستكاربيئى د كارين ئوئلى دا نه كهت ، ديسان ژ
بو هه وليئىن خوه پئيوسته ب شيوه يه كئى بنگههين په يوه ندى دناقبه را
دهولتهتئى و هاوولتاياندا هه بيت ، ئه ف نئيزيك تره ژ به ركو دبئت
تيگههه كئى سياسي زه مانا وه كه ه قئى و سيميائى جفاكئى بكهت ، ب

شيوهيهكى كو پهيوهندى دناقبره هاوولاتيان و دهولهتى دا پهيوهنديهكا سياسى يه، نهك پهيوهنديهكا ئولى يه، ديسان وهكههفيا سياسى دناقبره خوهديين ئولين جودا جودا دا ژى دهستنيشان دكهت.¹

قوناغين نوخازى تيدا دهرباز بوين:

نوخازى يا نهوورپى د قوناغين ديروكى و بنگههين دا بوريه، د ديروكا مروقاتى دا كهس نكاريت دانوستاندان بيبى نوخازى و پشتى نوخازيى بكهت، ژ بهركو نهو قوناغين ئافاكرنا ويته.

۱- چاخى سهرهلدانى ژ ساللا 1492 ز قوناغا چاخين نو دهستپيكر، ژ تاييهتمهنيين وي قوناغى دهركهفتنا ئلافي چاپى ديسان دهركهفتنا ئاليين زانستى بين مهزن وهكه دياركرنين يان دهركهفتنين (گاليلى و كوپرنيكوس) ب فان گاغان نوخازى د سهدهساليين ناهين دا بو ريباليتهك نهگور و بو ههلويستهك نو د هه موو ئاليين ژيانى و جفاكى دا، و جاردن نهوورپا فهگهرا بو كولتورى خوه يى وهسهنى يى كهقنى نهسينا و رومايى ژ بو نههيلانا رهوشت و رهفتارين خرستيانى.

۲- ريفورمكرنا ئولى كو نهف بزاقه د پرؤتؤستانتيى دا ب رابهراتيا (مارتن لوثر) تى مهشاندن، داکو دابرينهكى دناقبره مروقى ئولدار و ديرى دا پهيدا بكهت قى يهكيژى رى ل بهر ديمؤكراسيى فهكر.

¹ - عبدالقادر عبدالله التركوماني: كاتب و باحث سوري 4.12.2004 منموقع

www.brdban.net

۳- چاخى رۇشنگەرى د سەدسالين (18،19) ز دا د قى چاخى دا سەرھلدان ل ھەمبەر كەقنەشۋېيىن جفاكى يىن سەرھكە و تەقلىدى ل ھەمبەر بيروباوهرين دىرى ھاتن ئەنجام دان، دىرۇكنفيس و فەليەسۇف ل سەر وى باوهرينە كو دقى قۇناغى دا بنەمايىن فەلسەفى و سياسى ھاتنە دانين ، د ماوھيى كۆمەلەكا ديارداين گرنگدا ئەزى ئەقن-

ئا- دەر كەفتنا ھزرا فەلسەفى يا عاقلى ،ئەزمونگەرى ،مادى و رەخنەگرى، د ماوھيىن دەقین (ديكارت- لۆك-ديرو و كانت) ى دا ب- ئاقابۇنا دەولەتین بخوھدى بونا ناقەندى (الملكيه المركزيه) و ھەموو جورين تەكنيكا وى يا ئيدارى. ج- ئاقاكرنا فيزيكا نو د گەل ب كارئائينا وى يا تەكنەلۇجى. د- خوھيا بونا دياردا ھەقركيى (النزعه) رۇمانسيەتى د ئەدەب و ھونەردا.

ھ- شۆرەشا فرەنسا كو شۆرەش ل ھەمبەر ھەموو رەوشت و كەقنەشۋېيى و سازيىن جفاكى يىن كەقن ئەنجامدا-

ى- شۆرەشا پيشەسازى- تى زانين قى شۆرەشى ھەمو چينين جفاكا تەقلىدى ژ ھۆلى راکرن ، و دوو چين ئاقاكرن چينا سەرمايەدار ئا نوو ب واتەيا دەولەتا مەرکەزى يا ديمۇكرات، ل سەر بنەمايىن دەستور و مافين مرؤف و چينا پرۇليتاريا ، كول ژير باندىورا وان نوخازيا سياسى و ھزرى ھاتە ئافراندىن .^۱

¹- ھدى الجابرى : تعريف الحداثة و ما بعد الحداثة تعريف مابعد الحداثة من القاموس الامريكى بانها حركة واسلوب يتاسف رفض حداثه القرن من موقع al-musawi.com.www

تیگه هیڻ کو نوخازی ل سهرهاتیہ ئافاکرن :

نوخازی وهکه فهلسهفه ل سهر سی تیگه هیڻ بنگه هیڻ ئافابویه-

۱- الزاتیہ بنگه هیڻ (دیکارت) ل سالین ز 1596، 1650 فهلسهفه

ب دانینا بیروباوه ریڻ زاتیہ ئه و یه که مین تیگه هه بو کو نوخازی ل سهر هاتیہ ئافاکرن، مرؤف بو ئاخفتنکه ریڻ نها یی ئاماده کو باوه ریا وی ژ وی بخوه یه نه مینا سه دسالین ناڤین کو ب پیزانینین هنده کان یان ب ریڻا دهسته هلاته کا دن خوه بریقه دبهت.

۲- عهقلانیهت- بنگه هیڻ (لیبتنز ل سالین ز) 1646، 1716

نوخازیا فهلسهفی ل سهر بنگه هیڻ عاقلی کو دبیژیت (ژ بونا ههر تشتی سه ده مهک ماقول هه یه) ب قی یه کی مرؤفی کو ههر تم د هزرکرنین نهینینین گهردونی دا مژول و ژ ههر تشتی دهر دور خوه دترسا، هاته گوهرین بو مرؤفه کی زانا و دهری قه بون ژ بو پیزانینین د گهردونی دا، ئه قژی بو سه ده ما دهرکه فتنا تیگه هیڻ (الکولیه) واته دیتنا گشتی و ته واو کو هه مو تشتان ب خوه قه دگریت.

۳- تونهیی (العدمیه) تی زانین (نیتچی) یه که مین کهس بو کو

بیروباوه ریڻ العدمیه) دیارکری، ئه و دبیژیت رهوشتان بهایی خوه نینه، واته د چاخین بوریدا هند رهوشتین بی بها و نه گور هه بون، دیسان هند مینا کین بلند و پیروژ هه بون، دگهل هاتنا چاخ نو ئه و هه مو و رهوشت هاتن ژ دهستدان، ژ ئه نجامی دورکه تن ژ جیهانا خوه داوه ندان، ئه قی یه کی وه ل مرؤفی نو کر کو لسهر نه بونا مهرجه که خوه ججه و ب بنگه ب بهرده و امی زال بییت و بگوهریت، ژ بهرکو ل گوری ژ دایکبونا نوخازیی هند پرس تین کرن، کی ئه ف

ديروكه ئافرانديه كه سان ب هه قره ، چينين جفاكي ، كومه لان داكي
يانزي جفاكي و چاوان ئەف ديروكه هاتيه چيكرن؟ ههروهه رۆدان
و ستراتيجيا وي چيه؟ ئەف هه مو پرسن و تانها فه كرينه.¹
وهكه راستيه كا ديروكي گه پيشه نكيين سه ره لदानا ئە ورۆپي د
سه دسالا پازدهي زاييني ، لسه ر هاوپه يمانيا ديروي و ده ره به گان
سه رنه هلدابا ب شيويه كه ته واو و بي داوي ، ئەو نه دكارين
زنجيرين نه زانين و پاشقه مانه بشكينن. ل سه ر في بنگه هي زي
شوره شا فره نسا ده ستيپكر كو يه كه مين ده سته كفتين وان د في
شوره شي دا دابرينا ئولي بو ب ته مامي ژ ژيان ل هه موو ئە ورۆپا ،
ب شيويه كي هه مو تيگه ه و بنه مايين وان د دل
ومه ژووي و اندا زي برن يان ره دكرن. جودا كرنا ئولي ژ ده وله تي
و جفاكي ل رۆژئاڤا ، بو سه ده ما په يوه نديا نه ته وي شوئا په يوه نديا
ئولي ، ديسان ژ هه فكرنا په يوه نديين مالباتي و مروڤايه تي وهكه
خزم و كه سوكار واته په يوه نديا خيني ، ژ ئاليه كي فه د
به رژه وه نديا جفاكي دا و په رژه وه نديا تاكه كه سي دا بو ب واته يا
سه ره به ستيا تاكه كه سي ، ديسان ژ بو ته نگ كرنا چارچوڤه يي
ده سته ه لاتا ديروي ل سه ر زانست و هزي ، ديسان ري خواه شكرن ژ
بو ره خنه كرنا هزا كه فن ياكو ل سه ر ميساليه تي و ئيمانئ هاتيه
دانين ، ديسان تي كوشين ژ بو پيك ئانينا پروگرامه كي نو ، ل سه ر
بنگه هي هه ست و عه قلان كو ئەو پروگرام ب ماديه تا نها ب داوي
بولي پيوسته مروڤ وان شيانين بزاڤا روشنگه ري ژ بير نه كه ژ
بو دانينا مه نه ه جين عاقل ل رۆژئاڤا ، ديسان ريزگرتنا هزا مروڤي
و زانست ب پالدا نه كه بي داوي ئو سنور پالدا.²

¹ - همان چافكاني

² - ابراهيم محمد جواد: الحداثة في الفكر و الادب مجلة النبأ من موقع com.annabaa.www

د راستی و ریالیتی دا هەر که فن بونه کئ نوياتیه ک هه بويه، ديسان هەر نوياتیه ک بهر ب که فناتیی دچیت ، ئەقزی وه که سونه ته که خوه دای یه د گهردونئ دا کو ناھئ گوهرین، هەر قوناغه کال پيشيا مروؤقی نويه ل گوری قوناغین پاشین، قوناغا مه یا ئیروؤزی رۆژه کئ ژ رۆژان که فن دبیت، ژ بهرکو گوهرینین نوياتی د ژيانا جفاکا مروؤقاتی دا گرنگه هەر قوناغه ک دهستورئ ددهت قوناغال پاش وه تیت. ل گوری رۆنیا قئ راستی نوخازی به شداری و کارکرنه د گوهرینه کا مهزندا یا کو مروؤف د هه موو قوناغان دا دبینن. نوخازی د چاخئ مه دال سهر گوهرینا هزری دهرکهفت، یا پشتی سهرهلدانا ئەورؤپا و پشتی شورەشا فرەنسی ب دهستکهفتی و ژیرا دبیزن چاخئ نوو. واته نوخازی نه ریبازه کئ ئەدهبی یه کو بتهنئ د چارچۆقه یئ نفیسینی دا ، بتایبهت چیرۆک و ههلبهست یان د هونه ریدا ب گشتی. لی نوخازی دبستانه که مهزن و بی سنوره هه موو ئالیین ژيانئ ب خوهقه دگریت، ههست، بیروباوهر، رۆشنییری، رهوشت و هه موو تیگه هان.¹ پیویسه نه هی ژ بیر کرن کو د گهل نوخازیا هزرا رۆژئاقا پر شورەش ل سهر ملین بیاریان ، رۆشنییران و رهخنه گران هاتنه ئەنجام دان، کو پرانیا وان ل گۆری گوهرینا مهزنا هزری بۆن و سیمایی ویژی زیده تر د داوی یا سه دسالانوزدان هاته خوهیا کرن، ب شیوهیه کی قئ گوهرینی نوینه راتیا شورەشه که مهزن کر، وه که (سوسیر و شورەشا ئەبتمولوجی) و ، (بشلار و شورەشا شرۆقه کرنا هوندرین) ، فروید و لاکان و شورەشا ئەلبۆنیه ویه، لیفی شتراوس و شورەشا دیروؤکی ، فۆکو و ئەوین گریدایی دبستانا (الحولیات) یا

¹ - هه مان چاڤکانی

فرهڻسى ب سەرۆكاتيا (بردويل) ديسان شۆرهشا هه‌لوه‌شگه‌رى
(التفكيكه) د گه‌ل دريدا. ئەنجامى فه‌ژينا فى شۆره‌شى ده‌ستكه‌فتين
مه‌زن و بى داوى ب خه‌را ئانين.¹

- ئاڤاكرنا بىردۆزه‌بين گشتى (الكليه)-
- ناڤ لى هاتيه كرن گۆتارين مه‌زن وه‌كه-
- 1- پرۆژه‌يى سه‌رمايه‌داريى يى ديمۆكرات
- 2- پرۆژه‌يى سۆسياليسىتى
- 3- پرۆژه‌يى نيشتيمانى ژ بۆ نوخازيى.²

تايه‌تمه‌نديين قوناغا فه‌گوه‌استن بۆ نوخازيى-

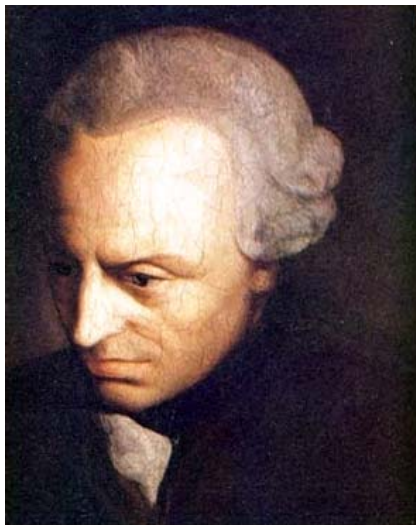
1- گرنگترين تايه‌تمه‌نيين نوخازيى بىروباوه‌رين عه‌قلانيه‌تى يه
، ديسان ژ داىكبونا تاكه‌كه‌سى كو ئەڤ گرنگترين بنگه‌هه‌ل رۆژئاڤا
كو د ماوه‌يى ويڤا و لسه‌ر فى بنگه‌ه‌ي ريباليته يا پراكتيك و ل سه‌ر
بىروباوه‌رين ديمۆكراسى و علمانيه‌تى ديسان سه‌ربه‌ستيا هزرى
نوخازى هاته ئاڤاكرن.

2- چاخى روشنگه‌رى- وه‌كه (كانت) د گۆتارا خوه‌يا واته يا
رۆشنه‌گه‌رى دا ديژيٽ "رۆشنه‌گه‌رى سه‌ربه‌ستيا مرۆڤايه" ژبه‌ركو
به‌رى وي ده‌مى مرۆڤ نه‌دكارين بيى ئاليكاريا هند كه‌سين دن
ده‌ربرينى ژ عه‌قلى خوه‌ بكه‌ن، دورشمى رۆشنه‌گه‌رى ئەفه‌ (ئازاد و
چاڤ نه‌ترس به‌ د ته‌واوكرنا عاقلى خوه‌دا (كن جريئا فى اكمال

¹ -زرار بن ياسين: الليبراليه الجديده بين العولمه و العالميه من موقع algaad.jo.www.

² -هدى الجابرى: تعريف احداثه وما بعد الحداثه تعريف امريكى بانها حركه و اسلوب يتاسف
بفرض حداثه القرن من موقع com.musawi-al.www

عقلک) ژ بهرکو رۆشنگه ریئ چ پیویست نینه بتهنئ سهر بهستی ب
بکارئانینا عاقلی ب گشتی د هه موو واراند. ¹

ئیمانوئیل کانتی ئەلمان

پرسگریکین نوخازیی ل روژئاڤا:

ژ نافونشانین بابەتی خوهیایه کو بهحسا وان پرسگریکا دکەت
یین کەتینه د رپی یا نوخازیی دا . پرسگریکین نوخازیی کۆمهله
پرسگریک بون یین ل هه مبهه وئ هزرا رۆژئاڤا راوهستیان، کو
دیتنا چاره سه ریه کئ و ئاڤاکرنا دوربینه کئ و پرۆگرامه کی هه ڤگرتی،
ژ بو ژدایک بۆنا هند رهوشتین دن کو دهربرینی ژ چاخئ زییرین
بکهن.

وهکه تی زانین ل گوری دیتنین دیرئ دیرۆکا مرۆڤاتیی ب
تهنئ ئەو دیرۆکا وی یا رهشه، یاکو هه رتشت د بهرژه وهندیا وی و

¹ - هه منان چاڤکانی

هاوپه یمانیا دهره به گاندا. د جفاکا رۆژ ئاقادا هند رهوشت ل سهر چینا که دکاردا سهپان دبون ب تهنی د بهرزه وهندیا دهسته هلاتا دیری و هاوپه یمانیا دهره به گان بو، بیگومان ئەف رهوشه ژی ئاستهنگ بو ژ بو دیتنا چاره سهریه کی.

کو ئەو چاره سهری نه د بهرزه وهندیا وی دهسته هلاتی ده دابیت، له وما شه وتاندنا (Birno ل سالین ۱۶۵۰، ۱۵۴۸) ز هاته ئەنجام دان دیسان تیرۆر کرنا (1564, 1642 galilo) ز ئەف رهوشت و رهفتارین بهرتهنگ بونه چهکی دژی هزرا روناکییری و د خواست کو جفاک ههر تم نه شیار و د خه ودابیت، ئەف رهوشا تاریک بو سه ده ما ۱- دهرکهفتنا که سین مینا (دیکاریتی ل سالین 1596, 1650) ز کو چاره سهری بیی فان ری یان نه دهات دیتن، پرسا رهخه یی (النزعه النقدیه) واته رهخه کرن ل سهر بنگه هی دورکه تن ژ پیکهاته یین هزرا فهلسه فی و زانستی یا چاخی ناڤین، یا کو چاڤکانی وی نه ژ پیکهاته یین زانستی (ههست و عهقلان) دهر باز بویه لی د ری یا پهروه ده کرنی دا گه هه شتی یه عاقلی.

۲- ژ بو ئاقا کرنی پشت بهستن ب پیک ئانینا مه نه جه کی نو کو په پر سیاریا وی یا یه کان هه فرکییا رهخه یی (النزعه النقدیه) بیت دیسان دوربینیا بیردوزه یین نوو یین زانستی وینه بکه ن ژ بو جیهانی و خوه زایی ههروه ها ژ بو جفاک و هه موو مرؤقاتی،

ئەف یه که ژی د ری یا گرنگی پیدانا فی مه نه جی و دوباره خواندنا کولتوری که فن و بهرچاڤ دهر باز کرنا وی د گوشه یا رهخنی دا ههروه ها پشت بهستن ب مه نه جه کی زانستی ل سهر بنگه ها ههرفاندنا پیکهاته یین هزری یین بیردوزه یا (به طلیموس) و هه ولدان ژ بو پیکهاته یین نوو یین ب گومان ل هه مبه ر پیکهاته یین که فن و ره دکرنا (الاهوت) ههروه ها کار کرن ژ بو ئاقا کرنا بیردوزه کا

زانستی. (کوپرنیکۆس ل سالیڼ 1473، 1543 ز د واری پېشداچوین نو دا د ئافکرنا (فله کی) یا نو بو ههروهها (Kileber) ل سالیڼ (۱۵۷۱، ۱۶۳۰) ز ئهف یه که ته که ز کر، ژ ئالیه ک دنقه چالاکیا (گالیلو) یا فلهسه فی و زانستی ل سالیڼ (1564، 1630) ز دیسان کاریڼ (فرانسیس بیکن) ل سالیڼ (1561، 1626) ز ل سهر ئاستی مهنه جی زانستی و جوداهی د ناقبه را (دیکارت) و (بیکن) د.

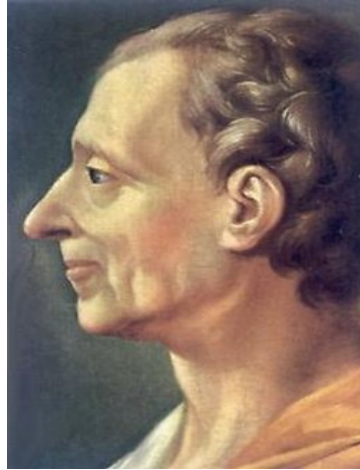
دیسان ژ ئالیه ک دنقه د گه ل قی سهرلانا زانستی دهرکه فتنین نو یین جوگرافی یین مه زن د سه دسالا پازده ی زاینی دا و دیارکرنا ری یا دهریایی بو (هندی) دیسان دیتنا که رتی (ئه مه ریکا) ئه ف یه که ژی بو پالده ره ک ژ بو پېشداچونه کا مه زنا بازرگانی، ب دهمه کی زور ژ بو هه موو وه لاتین ئه ورؤپی، ههروهها هاتنه کا زورا زیو و زیقی ئه مه ریکی بو وه لاتین ئه ورؤپی، کو ئه ف هه موو ب ریین نه دروست د گه هشتنه ده ستین دهره به گان، ل گوری دیتین وان ئه ف ره گه زین خه راب کرنینه.

ب قی ئاواپی سه رمایه هه موو ژ بو دهره به گان بوو. ب گشتی ئه ف سیسته ما که قنه په رست ببو ئاسته نگ د ری یا قی پېشداچونا ب هیزا نو، زیده بو نا زورده ستی و چه وساندنا خه لکی چینا سه رمایه دارا بچوک که دکار و جورتکاران ژ ئالیی ده وله تین که قنه په رییس و دهره به گان د باژاراندا، بو سه ده ما ته قینا شو ره شین سه رمایه داری ژ بو هه لوه شاندا سسته ما دهره به گایه تی، ئه قی یه کیژی ری ل بهر پېشداچونه کا سه رمایه داری فه کر، تی زانین ئه ف ره وشه ژی ب بزاقا لیبرالی یا کو چینا سه رمایه دار ریبه راتیا وی دکه ت دهرکه فت هولی، قی یه کیژی پېشداچونه کا جفاکی و باوه ری ب خوه بو ن ب خوه فه گرت، ههروهها شه ریعه ت دا ئافکرنا

سەر بەستيا تايبەت ل ھەمبەر دەستھەلاتى ، ب پييين ئاڧاكرنا بنگەھين بيرووباوھەران و ئاڧراندنا كاركرن و دانوستاندنين سەر بەست و گشتى.^۱

ژ ئاليەك دنڧە بيرووباوھرين كەسپين وەكە (جۆن لۆك ل سالىن ۱۷۰۴، ۱۶۳۲) ز دەر بارەى رەخنەكرنا دەستھەلاتا كەڧن و بنەمايين ئۆلى باندورەك مەزن ل جڧاكا وى دەمى كر. كو ڧى دەستھەلاتى پى ل سەر ھەموو ياسا و نرخين مرؤڧاتى دانابو، ئەڧى يەكيڧى جڧاك پالدا كو ئىدى سنۆرەكى ژ بو ڧى رەوشى دانن ، ژ بەركو ھاوولاتى نە مەجبۆرە ڧى تاعەتى و ياسايين نەگور و ھەردەم ل گۆرى بريارين وان ل سەر خوە بپەژرينن. ڧى رەوشى ژى رى ل بەر ھند شۆرەشين جەماوهرى ڧەكر، وەكە شۆرەشا (ئنگلستانى ل سالا ۱۶۸۸) ز يان وەكە شۆرەشا ئەمەريكا و فرەنسا ، پاشان دەر كەفتنا ھند كەسايەتيين خوەدى باندورين چاخى روشنگەرى وەكە (مۆنتسكيۆ)

¹ - دكتور عبد زيد : إشكاليه الحداثه الغربيه من موقع com.alimbaratur.www

شارل دوو مونتسکیو

لسه‌رگیانی یاسایان (رؤحا قانونی) دیسان (جانچاک رۆسو) ل
سه‌ر (العقد الاجتماعي یان په‌یماننا جفاکی) دیتنن قان که‌سان ل
گۆری وی شۆره‌شا سه‌رمایه‌داری بو، یاکو هه‌موو بنه‌ما و
که‌فنه‌شۆپیین که‌فن ره‌دکرین، دیسال شۆنا وان ره‌وشت و
بنه‌مایین نو داین د ری یا سازیونی دا، کو مه‌به‌ست ژی د گهل
ریالیتی دا ره‌فتاری بکه‌ن و ب شیوه‌یه‌کی گشتی بسه‌ردا زال بن.
هه‌روه‌ها ژ بو خزمه‌تا پرۆژین ئابووری یین سه‌رمایه‌داری بن.
دیسان قی یه‌کی باندورا خوه‌ل سه‌ر کارین شه‌ریعه‌تین یاسایی کر
، ب مه‌بستا دانانا وان سازیین کو عاقلی ب بنگه‌ه دگرن و ل سه‌ر
وی بنگه‌ه‌ی کاردکه‌ن ئەف دیارده ژی ل فره‌نسا خوه‌یا بو، باندورا
وی گه‌ه‌شته ئەلمانیا ب تایبه‌ت.

تی زانین ژ بو قی پێشداچۆنی ئەلمانیا ل پاش نگلستان و
فره‌نسا بو، د وی ده‌می دا ئەلمانیا د چاخ‌ی که‌فن دا دژیا، ژ بو
میناک هند تشتین که‌فن هه‌بون وان شیاین وه‌ها نه‌بون دهرباز
بکه‌ن، هه‌روه‌ها هند تشتین نوژی هه‌بون نه‌دکارین کفش بکه‌ن وه‌که
ریالیته‌کا بابه‌تی کو هه‌بوو. ئەف پرسگره‌ک جه‌وه‌ری شیکرنا

جهدلی بو، یا کول سهر بنگه هی چاره سهری د گهل هه زکرنی دا ژ بو پاراستنا که فن د ر یا تیگه هه شتنا نودا کو زفرینا راستیه کی تی ناسکرن. واته پیشداچونا زانستی وه که زفرینه کی یه وه که جه دهل د هزراندا تی دیتن ، ئه و بنگه ه نیرینه که گه هه شتی وه که بابه ته کی ریالته یی یه ژ پیشداچونین هوندورین یان زاتی را ، ب فه رمانا یاساین جه دهل کو ئافاکه ری دیرۆکی یه. گهر ئه م رۆشنیریا به ری وهر بگرین وهر گرتنه ک جه دهل یه کو ئه و فه لسه فا مه پیک تینه نه بته نی هه بونه کا راسته د گهل په یوه ندیین وی، واته دیرۆک هند تشتین ژ مه دوور پیشکیش ناکه ت لی ئه و بزفرینا مه رادبیت، وی فه لسه فه ک ئافاکریه و هه فدژیا د نافه را حس و عاقلاندا د واری زانستی دا ته واو کریه، ژ بو هه لوه شینا بنگه هی عاقل و هزرا میسالی ل سهر هاتیه ئافاکرن ، کو چارچۆقه یی بیردوزا رژیما دهر به گی پیک تینیت. لی سه رمایه داریی ده وله ت ل سهر بنگه هی رژیمی و ئابووری ئافاکرن. د وی ده می دا سه رمایه داری ل سهر ده سته لاتی زالبو ب قی یه کی سه رمایه داری پیشداچوو. پاشان ئازارین چینا که دکار و جوتکار ده سته پیکر ، ژ بو قی رهوشی ژی سی بیریار دهر که فتن هۆلی کو ئه فن (مارکس، نیتجشه و فروید) قان هه رسی بیریاران ب ره خنه یین ئاشکه را سیمایی قونه غه کا نو ده ستنیشان کرن و ب چاقه کی ره خنه یی ل ده سته لاتا سه رمایه دار دنیرین. دیتن (مارکس) ژ بنگه هی وی ریاریته یا جفاکی بوو، پشتی زالبونا سه رمایه داریی ل رۆژ ئافا د قی لیکۆلینا دیرۆکی دا خوه یادبیت، کو سه رمایه داری ژ دهر به گایه تیی دهر که فتیه و ب به رفره بونا داگیر که ریی به رده وام بوویه.¹

¹ هدی الجابری : تعریف الحداثة وما بعد الحداثة من موقع www.musewi-al.com

ئەو شورەشىن مەزنىن كۆنوخازى تىدا دەرباز بوى و ھەك دەستكەفت ب دەست ئانى :

۱- مروفى نو ئازادى يا خوه ب دەست ئانى و ئىرادا خوه بكارئانى ژ بۆتەكنىكى د جىھانى دا.

۲- مروفى نو كارى ژ نەينىيىن جىھانى قالا ببىت و سحرا وى يان گرىكا وى بىتە قەكرن، كو عاقل و ئىرادا خوه بكار ببىت.

۳- جودا كرنا ئۆلى ژ كارىن دونىايى .

۴- نوخازىن ھەقركى دناف مروفى روژئاقادا ياكو ھەلسەفا روشنگەرى پىشدابرى پەيداكر.

نوخازى د ئەدەب و ھونەرى دا:

ل سەر وى جوداھيا مەزن دەربارەى دەستپىكا دىرۆكا

نوخازىن كا كەنگى

دئەدەبىياتى دادەست پىكرى، پر دىتتىن جودا ھەنە لى پرانىا

وان ل سەر وى باوھرىنە كو دىرۆكا وى قەدگەرىت بو داويا

سەدساللا نوزدەى زانىنى ل سەر دەستى (بودلىر) فرەنسى

خوھدىي پەرتۆكا (ازھار الشىر) لى ديسان پىويستە بزانىن كو

نوخازى ژ بۆشايەكى پەيدا نەبۆيە، لى بەردەواميا (إفرازات) يان

قەرىژا رىياز و بىرو رەوتىن ئالىين ھزرى و ئالىين ئەدەبى و

ئايدىيولۇجى يىن ل پەى ھەقدونە، يىن كو د سەدسالين بەرى داوى

دا ئەورۇپا تىدا ژىايى ، تى زانىن قى بزاقى ب يەكجارى پەيوھندىين

خوھ ژ ئول و دىرى قۆتكرن و ل ھەمبەر وى راوھستان، د سەدساللا

پازدەى زانىنى دا چاخى سەرھلانا رۆژئاقا جفاكى ب تەقايى خوه

ژ دەستھەلاتا دىرى يا رۆحى قۆتكر، كو ئەو دەستھەلادارى ژ بۆ

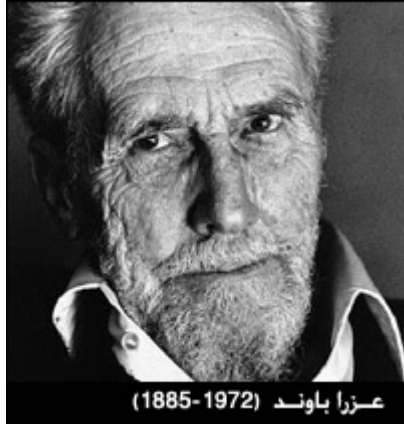
وان وهكه كابؤسهكى ترسناك و شوړهكى هه ر تم ل سهر سينگي وان بو ، قى بزاقى ئيدى ژ بو راستيى و ريزگرتنا عاقلى مروقى و هزرا وى يا نازاد بانگ كړ. لهوما پشتى قان بزاقان چقاكا رپوژنآقا ئيدى ب عاقلى خوه رابون نهك ژ چاكانيهكه ئولى ، دسان وان ههولدا رپوشنبيريا خوه ل سهر بنگههئى علمانى زانستى ئاقا بكن، تى زانين د وئى دهمى دا پر فلسفهفه و بيردوزه د هه موو ئاليين ژيانى دا دهركهفتن ئهقزى ديتنهكه خوهزاي يه . ل سهر قى بابتهتى محمد راتب الحلاق " دبيژيت نوخازى تيگهههكى رپوژنآقايه و رپوژنآقا ئافرانديه" ئهف تيگههه د دوارين رپوشنبيرى يين جودادا ئاقابويه، كو ئهوژى بهرههه مى كومهلهك ژ رهوشت و پهيوهنديين چقاكى يين بلند و ئاشكهره كرنا زانستى و جوگرافياييين نونه . ههروهها گوهرينين باش كول سهرههف كومبوين د وارى سياسى ئابورى دا ، ئهوژى بون سهدهما پهيدا بونا (راسماليه تى) يان سهرمايه دارى و دهوله تين بيروقراتى ، ههروهها دهوله تين ئه وروپى ژ سنورين خوه دهركهفتن و ئافاكرنا بزاقا داگيركرنى دهركهفت هولئ . وهكه تى زانين تيگههئى نوخازيى د رهحمى هزرا رپوژنآقادا دهستپيكره، د وئى دهمى دا دهما مروقى رپوژنآقا خوه ئاماده كرى كو رولى خوه بله يزيت ديسان ماف د هه بونى دا ههبيت، هه بونا وى وهكه تاكه كهس كو ههست ب نازاديا خوه و تايبه تمه نديين خوه بكت، ههروهها ئافاكرنا جيهانهكه نو ژ بو زيده تر جوانى و وهكه هئى ديسان كيم كرنا رويى كريت و زورداريى . پشتى قان قوناغان مروقى ئه وروپى لاشى خوه ژ دهستين دهره بگان و رپوچا خوه ژ سيحرا رهه بهران رزگار بكن. ژ ئاليهك دنقه يه كه مين رييازا ئه ده بى ل رپوژنآقا (كلاسيكيهت) بو دهركهفتى، كو بهرده وامييهك خوه زايى بو ژ بيردوزه يا زارقه كرنى و تهقليدى ياكو (ارستوى) ناف ليكرى ، ب واته يا كو شيانين مروقان

د سنوردارن، دبیت تهقلید خوهدی ئالیین باش و جوان بیت، کوهر تم رۆخساری و چاقدیریکرنا جهی و خهیلان د پاریزیت دیسان ئامادهیه د خزمهتا ریالییتی دا ژی دابیت. پاشان (رۆمانسیهت) کو ئهوژی ل دژه و شورهشه ل سهر کلاسیکیهتی ئهف مهزهبه زاتی یان هوندری پیروز دگریت و ریالیتی ناپهژریتیت، دیسان شهرعیته و تهقالید و کهفنه شوپیین جفاکی ژی ناپهژرینیت ههروهها خوهیاکر پیویسته خهبات ژ بو نه هیلانا فان تشتان بی ئه نجام دان، لی دیسان دگهل قی شورهشی و رهتکرنا هه موو تشتان، رۆمانسیهت بی ئه لترناتیف ما ئه قژی بو سه ده ما ژنا چونا وی یان سهر نه کهفتنا وی ژ بو گوهرینا جفاکی، ژ بهرکو ئهف ریازه ل تشتهکی نه دیار د گهریا ژ که سایه تیین قی ریازی (بایرۆن، شلی، گهتس و شیلهر) بۆن. پاشان ریازا (البرناسیه) یان هونه ر ژبو هونه ر هات پاشان دبستانا (ریالیهتی) هات و پیشداچوو بو (ره مزیه تی) سه مبه لیزمی یا قوناغا داوی بهری (نوخازی). ژ سه مبولین فیرگه ها سه مبولیک یاکو نوخازی ژ ئالیی وی یی ئه ده بی دهر کهفتی ئه مه ریکیی (بناقی (ادگار الن) بوو. تی زانین پر که سان ژ سه مبولیکا دیرۆکی باندورا خوه ل سهر نوخازیی کر، وه که (مالارمی، قالیری، موباسان، ههروهها بۆدلیر یه ک ژ وان که سان بو یی باندورا خوه وه که هزر و هه لبه ست ل سهر هیشتی، مامۆستای نوخازیی ل هه موو جهو ده مان.

(ادگار) بانگ کر ئه ده ب دیارده که ژ بو ئاشکه راکرنا جوانی و په یوهندی ب راستی و ئه خلاقی فه نینه، ل سهر قی ری شاگردی وی (بودلیر) مه شیا. واته زه مینه یا هزرا جفاکی، سیاسی و ئابوری ل ئه وروپا تیگه هی نوخازیی ئافراند. واته نوخازی یا ئه وروپا پیشداچنه کا خوه زایی و مه نتقیه، د پیشداچونا هزر،

فەلسەفە ديسان رەوشت و بنەمايىن رۆژئاقادا. يى فەلسەفا رۆژئاقا بخوينيت ب هيسانى خوهيا دببیت، كا چەند گريڭدانا دبستانين سياسى ،ئابورى ، هونەرى ،ئەدەبى و رەخنەيى يىن رۆژئاقا ب قى فەلسەفى قە د گريڭداينه، ديسان خوهيا دببیت ب چ ئاوايى زاراقەيىن قى فەلسەفى د گۆتار، رەخنە، ئەدەب و ئابورى دا هاتينه ب كار ئانين. ¹ تى زانين د قى واريڭا (بودليڭر) ئاقاگەرى رەوتى نوخازيى يە ژ ئاليى هونەر و ئەدەبى قە وى بانگ كر، كو بابەتەين ئەدەبىياتى د راستەو خوه بن لى ھنەكى بەرزەبۆن د ھزر و ھەستاندا ھەببیت، ديسان بۆدليڭرى ريبازا سەمبۆلىك يان رەمزىەتى گۆھرى بو گۆھرىنا وەزىفەتا زمانى و ديتنا پيوەنديا زمانى نو ژ بو رەوشەكە باشتر ژ دەما بەرى ، وى خواست وەزىفەتەين ھەواسان بگۆھرىت د رى يا زمانى ھەلبەستى دا . ژ ئاليەك دنقە نوخازين رۆژئاقا يىن ل سەر ريبازا (بۆدليڭر ،رامبۆ و سارۆ) مەشيان ژ وان (مالارمە و بۆل قالىرى) تاكو نوخازيا رۆژئاقا شيۆەيى خوه يى تەواو و داوى ل سەردەستى ئەمەرىكى يى جۆھو (عزرا پاوەند) و نكليزى بناقى (توماس اليۆت) ديتى ، پاشان نوخازيا رۆژئاقا

¹ مسعود محمد زياد: دكتوراه في ادب الحديث و النقد من موقع www.geocities.com

وهکه زنجیرهکا خهلهکان ب ههفرا گریدایی ، ب شیوهیهکی کو
یین نو ژ یین کهفن وهردگرت ئهفژی وهکه تاییهتمهندی زیدهتر ب
تشتین بهریقه د هاتن گریدان کو بهری وی (وجودیهت ، رهمزیهت ،
سوریالی ، مادیه ، جهدهلیه و ریالیزمیا سوسیالست هد--^۱ .

ههلبهستا نوخاز:

تیگههی پهخشانه ههلبهستی د سهر وی یهکی را کو پر نقیس
دهربارهی پهخشانه ههلبهستی هاتنه نقیسین ، پیویسته دهقین
رهخنهگران ژی دهستنیشان بکهین ، کو وانژی ههولدایه زاراقهیهکی
ژ بو فی توخمی ئهدهبیاتی ببینن ، لی نهگههشته وی ئاستی
راستی د گهل شیوهیی فی توخمی ئهدهبی و دهستنیشان کرنا
ناسناما وی .

¹ ههمان چافکانی

تى زانين ئۇ دەقىن پەخنەگران ژى شىۋەيەكى توندرەو
دژايەتيا قى تاقىكرنى دەستنيشان دكەن .

لى د سەر وى يەكى را قى شىۋەيى نو يى نەخشى ئەدەبى د
قادا ھەلبەستى دا خوە دايە پەژراندن، ھەروەھا د داوى يا سالىن
ھەفتييان دا و دەستپيكا سالىن ھەشتييان دا ژ سەدسالايستان ب
تەواوى خوە د قى قادی دا دايە پەژراندن.
ژ بەر دژاتيا مەزن يا ل دژى قى تۆخمى ئەدەبى تا نھا چ زاراقەيىن
زمانەقانى وەكە ئەلترناتيف ژ بۇ پەخشانە ھەلبەستى نەدیتيە، تا
نھاژى شەر ل ھەمبەر قى نقيسكارى كو قى شىۋەيى ئەدەبياتى
دنيست بەردەوامە، د سەر وى يەكى را كو ھەبونا خوە فەرزكريە
، ديسان تا نھا دانوستاندن ل سەر ناسناما قى جورەيى ھەلبەستى
بەردەوامە.

لى زاراقە ب شىۋەيى خوە يى زمانى ژ (Poetic prose)
ھاتية وەرگيران .

لى ئەمى ھول بدەين ھنەكى ژ دىرۇكا قى تۆخمى ئەدەبى ئو
رەوشا وى ديسان ناسناما وى بينين زمان.

تى زانين قى شىۋەيى ھەلبەستى د داوى يا سەدسالاي نوزدەي
زايىنى دا و دەستپيكا سەدسالايستان دەستپيكا وى تى دەستنيشان
كرن، د گەل پيشداچونا مەزنا مرۇقاتيى د جيھانى دا بيگومان
رۇشنيرى ژى پيشدا دچيت و رەنگين خوە د گوھوريت.

بيگومان ئەقى شۆرەشا راستى يا رۇشنيرى ژى دەست پيكر
كو ماوه يى خوە جۇگرافي نيزيك بكەت ، ھەروەھا ل ژير سيبەرا
قى بزاقا ئەدەبى يا ھەي كو بەشەكە ژ قى ريكخستنا رۇشنيرى
بدەت پەژراندن .

ژ عه ره بان یه که م که س (امین الريحانی) بول ساللا (ز 1905 دا
 ئەف زاراقه ب کار ئانی پاشان (خه لیل مطران) د ساللا ۱۹۰۶ ز
 پشتگیریا وی کر و د خواست ژ به ندین کیش و سه روا
 رزگار ببیت. پاشان بزاقا هه لبه ستفانین جوان ده ستپیکر کو پر ناف
 لسهر روپه لین رۆژنامه و کۆقاران ل خوه دکرن. وه که کۆقارا
 (آبولو و کۆقارا الرساله والادیب .

أمین فارس أنطوان الريحانی، ادیب، شاعر، باحث، مؤرخ،
 کاتب، روائي، قصصي، مسرحي، رحالة، سياسي، مرب،

لین با عه ره بان ده ستپیکا تیگه هی په خشانه هه لبه ستی ل
 (میسری) ژ ئالیی کۆما (آبولو) یین کو کۆقارا (سمیث) ئاقا کری
 خوه یا بوو ، ب هه مان ناخی د ئه یلونا ساللا ز 1932 ، تی زانین فی
 کۆمی ده ست ب ئاقا کرنا بیروباوه رین سه ره کی یین فی شیوه یی
 په خشانه هه لبه ستی کر.

خوهيايه ژ عه ره بان (امين الريحاني) يه كه مين كه س بو گرنگي دايه په خشانه هه لبه ستی كو ب فرهنسی ژیره دييژن (Ver Libre) و ب ئنگليزی (Free Verse) واته هه لبه ستا سه بر دايی و ره وان. هه روه ها (شكسپير) هه لبه ستا ئنگليزی ژ به ندين سه روايي رزگار كر و (Wit Wayfman) ژ به ندين (ألروز) رزگار كر ب قی يه كي (ألريحاني) ژ بو قی توخمی هه لبه ستا سه بر دايی كي شه كا نو يا تاييه ت چيكر، كو هه لبه ست ژ (بحور) ين پر و هه مه رننگ پيگ تيت، لي ل گوري ديتني هه لبه ستقاني دن ژيرا دييژن هه لبه ستا بي كيش و سه روا .

ژ بو زاراقه يه كي تاييه ت ب په خشانه هه لبه ستی پر ره خنه گران ديتني خوه ئانينه زمان تا نهاژی پرسگره ك به رده وام ل سه ر فان بابته تان هه نه ده هه قديا كيش و سه روا دا . تي زانين چاخى هه لبه ستقاني نوخاز نزيكى سه ده يه كي شور هشا خوه يا نوخازی ده ستيكري، ل سه ر بنگه ها هه لبه ستا كه فن بو د جيهاني دا ، ئاليگري قی شور هشی ل سه بنگه هي نه گور ده ركه فتن، ژ وان باندورا بزاقا هه لبه ستا روژئاقا و وه رگيرانا وي ل وه لاتين عه ربه ي ژي كر، كو نه و شور هشا شيوه ي بو به ري بيت شور هشا ناقه روكي.¹

پيشه نگين نه ده بياتا نوخاز ل روژئاقا و لناف عه ره باندا :

¹ عزالدين المناصره: شاعر و أكاديمی فلسطيني قخیده النثر إسكاليات النسيجه و التجنس و التاريخ من موقع com.nizwa.www

وہ کہ تئ زانین نوخازی ل سہر بیردوزهیا ہزری و
 رۆشنیری، ہر وہا ل سہر بنگہہی باگراوندہکی سیاسی پیکہاتیہ،
 پیشہنگین ئہدہبیاتا نوخاز ل رۆژئاقا (إدغار آلان) یئ ئہمہریکی کو
 گریدایی فیرگہہا رہمزیت یان سہمبۆلیک بوو ، دیسان پر کہس ژ
 پیشہنگین نوخازیئ ژ وی ب باندور بون و ہکہ (مالاریمہ ، قالیری و
 موبوسان) دیسان باندورا یہ کہم ل سہر ہلہبہست و ہزرا
 بۆدلیری بو مامۆستایی نوخازیئ ل ہہموو دہمان.
 (إدغار) دبیزیت "ئہدہبیات خوہیا کرنا جوانیی یہ وی پیوہندی ب
 ماف و ئہخلاقی قہ نینہ، ژ بہر قئ یہکی د ژیانا خوہدا سہر کہفتن
 ب دہست نہئانی و ل داویئ ہہولدا خوہ ب ئہفیوئی بکۆژیت.
 (بودلیر) مامۆستایی نوخازیئ یہ د ہہموو دہماندا و پشتی
 (إدغار)ی بو پیشہنگی ئہدہبیاتا سہمبۆلیک و گاڤا یہ کہم بہر ب
 نوخازیئ ژ ئالیئ ویفہ ہاتہ ہافیتن.

ئہو ریبارا سہمبۆلیک یا بۆدلیری قیایی ل سہر بنگہہی
 باشکرنا زمانی بو ، ب دیتنا وی پیویستہ د ری یا ہلہبہستی دا
 زمانہکی نو بیٹ پیک ئانین ، ہند بابہتان دہستنیشان بکہت کو د
 بہری دا نہبن . ہر وہا وی خواست کاری ہہستان یان (حواس)
 ان د ری یا زمانی ہلہبہستی دا بگوہریت، ژ بہر قئ بیکی
 خوہندہقان نکاریت

واتہیا زہلال و ہکہ ئہو دخوازیت د ہلہبہستا سہمبۆلیک دا

بیینیت .

ل سہر شوپا (بودلیر، رامبو ، مالاریمہ و قالیری) و ہند
 کہسین دن ژ نوخازین رۆژئاقا نوخازی گہہاندہ شیوہیی وی یئ
 داوی ل سہر دہستی ئہمہریکی یئ جوہو (عزرا پاوہند) و (تۆماس
 ایلیوت) ئنگلیز .

توماس استرنز الیوت

پشتی فان بزاقین رۆژئاڤا پیلا یه کان ژ نوخازیا عه ره بان لسهر دهستین نفیسکارین وهکه (نازک الملائکه ، آلبیاتی ، خلیل هاوی و آدونیس هتد) دهست پیکر .

چیرۆکا الیوتی (ألرز الخراب) باندورا خوه ل سهر نوخازیا عه ره بان کر. ژ ئالیهک دنقه بنگه هی نوخازیا رۆژئاڤا هند تشت ب خوهقه گرتن، ژ بو هه موو مرۆقاتیی میناکین د سه دسالا نوزداندا هند زاراقه یان ل رۆژئاڤا دهنگفه دان، ژ بو هه موو مرۆقاتیی و دگهل جیهانی دا ل سهر هه ر زمانی گونجان ژ وان زاراقه یان (آلداریونیه) کو ده برینی ژ دیارکرنا هند ئالیین خوه دی رۆحی مرۆف دکهت ، هه روه ها زاراقه ی (میتولوجیا) کو ئه قژی ده برینی ژ ئاشکرکرنا ره و بنگه هی بیروباوه رین ئولی دکهت. ئه ف زاراقه نه ری یا مه نه هجه کی سنۆردایی فه دکهن.

ل سهر ڦي مڙاري (غالي شكري) ديڙيت "دهما ٺهز ديڙم ههلبهستقائين نو ٺهز تيگههي نوخازي ل با وان دينم". وهڪه ميناڪ بزاڦا نوخازي يا عهريهان مينا (آدونيس ، بدر شاکر آلسياب ، صلاح عبد الصبور ، عبدالوهاب البياتي و خهليل حاوي هتد). ناقبري ديڙيت "ٺه م د (إليوت و عزرا پاوهند) ههروهها رامبو و ڦاليري دا سهروچاڦين نوترين ههلبهستقائين چاخي ل ٺهوروپا و ٺهمهريڪا ديڙين¹.

زهمينه يا تهڪنيڪي و هزري و ٺافراندي ل ٺهوروپا:

جبرا إبراهيم جبرا د پهرتوڪا خواه يا ب ناڦي (الريحاله آلمينه) دا ديڙيت "بزاڦا ههلبهستا نول ٺهوروپا گريڏايه ب بزاڦا هونهرا نويه". ڙ بو نوخازي يا د ٺهدبياتا ٺهوروپي دا تا نها چ تيگهه نههاتينه دهستنيشان ڪرن، ريڙازين ٺهدبي د پرن وهڪه (العبيثه ، آلمزيه ، التصويريه و المستقبليه) ڪو ههموو گريڏايي ههڦن و ههر يهڪ بهرههمي بزاڦهڪا دنه.

ديسان ل سهر ڦي مڙاري (Arfenk Haw) ديڙيت نوخازي ب شيوهيي خواه يي تاييهت و ب باندور نههات، لي گهر ب ڦي ٺاوايي هاتبا ب ڦي يهڪي نوخازي ب داوي دبوو. ڙ بو ليڪولينا چاخي نوچ پهيف نينن ڪو تاييهتمنديين ڦي چاخي دهستنيشان بڪن ، ڙ دههڪي (نوخازي) ڙ بو رومانسيهتي (آلترناتيف) هاتييه ب ڪارٺانين. لي رهخنهگريڻ مارڪسي د بينن

¹نضال العيسى الحداثة الغربية هل هي طريق صالح للنقد من موقع com.bab.www

جوړهکه ژ سهرمايه داريا جوانيې يا دهرنگ کو ژ رپاليتيې چاڅکاني گرتينه.

هروهها (Herbert Rid) ديژيت "دهمين دريژين بوري پر شوړه شين هونه ري ديتينه، کو هر جيله کي شوړه شهکا هونه ري ب خوهڅه ثانيه، ژ بهر قی يه کي هم د بينين هر سه دساله کي شوړه شين وي يين ل په ي ههڅو هه نه".¹

(محمد مندور) دپه رتوکا خوه يا بناقي (الآدب و مذاهبه) "خوهياکريه، واته يا رپاليتي نه وينه کرنا رپاليتا ژيانې يه ب باشي و خرابيېن ويڅه وهک ئالاقی فوتوگراف، هروهها نه چاره سه رکړنا پرسگريکين چاڅکي نه يان هه ول دانه ژبو ديتنا ريپين چاره سه ري، ديسان ريپازا رپاليتيې نه دژي ئه ده بيپاتا خه يالي و ديتنا خه ونانه، لئ رپاليتي هه لسه فه يه د تيگه هه شتتا هزاراندا".

هه لبه ستا سه ربه ست يان (الشعر المرسل) :

بيگومان د گوهرينين جيهانې دا هر تشت تيت گوهرين، و بهر ب نوياتيې څه دچيت ل گوړي ده مي و خواسته کين چاڅکي، هونه نو دبیت ئه ده بيپات نو دبیت ب فان دياردين ژيانې دا هه لبه ست ژي ل هر قوناعه کي خوه نو دکهت، تي زانين هه لبه ستا سه ربه ست ژ ئه نجامي بانگ کرن و رزگار کرنا وي ژ کيش و سه روا پهيدا بويه، وهکه تيزانين هه لبه ستا سه ربه ست گريدايي (بحورين خه ليلينه) کو کيشين خوه يين ته قليدي د پاريزيت لئ نه ب سه روايه کي ته ني څه گريدايه.

¹ نضال العيسى : الحداثة الغربية، هل هي طريق صالح للنقد . من موقع www.bab.com

دیروکا ههلبهستا سهربهست کهڤنه، گریکان د سه دساللا (۸) پ ز ل سهردهستی ههلبهستقانی وانئ ناقدار (هسیود)ی ناسکریه. ههروهها (شکسپیر)ی د شانوگرینن خودا ب کار ئانینه. ژ ئالیهک دنقه لیکولینین نو ته کهز کرنه کو (رزق لله حسون) د سالیین (۱۸۱۸-۱۸۲۵) زدا یه کهم کهس بو ههلبهستا سهربهست د دیروکا ئه ده بیاتا عهره بی دا نفیسی، ههلبهستا سهربهست ئه و ههلبهسته یا کو نه گریدایی چ (بحور و قافیا) لئ ل سهر یه کگرتنا بابه تی رادوهستیت^۱.

زاراڤهیی علمانیهت:

تی زانین زاراڤهیی علمانیهت گرنگترین زاراڤهیه د بانگ کرن و شرؤڤه کرنا جفاکی، سیاسی و فهلسه فهیا نو دا، تا نها زاراڤهیه کی نه سنورداره ب واته یا خوه یا زانستی و دوربینی، په یقا علمانیهت په یقه که ژ انگیزی (Secularism) سیکولاریزم هاتیه، ههروهها ژ په یقا لاتینی (Saeculura) هاتیه ب واته یا عالم یان جیهان ئاسایی بۆن ل هه مبه ر دیږی .

تی زانین ئه ف زاراڤهیه یه کهم جار (Secular) سیکولار د گه ل لهه قهاتنا (Wistfaliya) لسالیین (۱۶۴۸) ز کو ب داوی هاتنا شه رین ئولی یین ئه ورؤپا هاتیه ب کار ئانین، دیسان ده ستپیکا خوه یا بونا دهوله تین نه ته وی یین نودا (واته دهوله تا علمانی) ب واته یا دهسته لات ژ دهستی دیږی خستی یه دهسته لاته کا نه ئولی ئانکو دهسته لاتا باژیرقانی یان دهوله تی خودی زاگون و سیسته م. پاشان ئه ف بنگه هه ل سهر دهستی (Con Holiyok) ل سالیین

¹عبله جبار: من موقع net.aklaam.www

(١٩٠٦، ١٨١٧) ز ب علمانيهت دا ناسكرن. واته باوهري بون ب شيانين مروّقان و چارهسهر كرنا رهوشا مروّقان ، د رپيئين مادي دا بيى باندور يان گریدانا وان ب بيروباوهريين ئولى قه ههبيت، هند ژ شارهزايان علمانيهتي د كهن دوو بهش-

١-علمانيهتا ريژهيي (جزئي)

٢-علمانيهتا يا گشتي (شامل)

١-علمانيهتا ريژهيي ، ئەف ديتنهكا ريژيي يان بهشهكه د رپاليتي دا ، كو رهفتاري د گهل ديتنين گشتي و زانستي ناكهت ، واته ژ هه موو ئاليين ژياني

ناگريت، ئەف ديتنه بو وي يهكي دچيت كو ئولي و دهستههلاتا سياسي ژ ههف جودا بكهت، ب واته يا ئول تهفلي كارين دهستههلاتي يان دهولهتي نهبيت.

٢-علمانيهتا گشتي واته هه موو ئاليان ب خوهفه گري ددهت ، ديتنهكا گشتي يه ژ بو رپاليتهكي كو ب توندي پهيوهنديا ئول و بيروباوهران و

دهستههلاتي ژ ههف جودا دكهت، ب ديتنين في بهشي پيزانينين مادي چاڤكانيي يه كه مه، ژ بو ئەخلاقى كو باندورا مادي ل سهر مروّقان ههبيت نهك ئاليي رۇحي^١.

بهشي ههشتان

¹دكتور عبدالوهاب المصري علمانيه من موقع www.islamonline.net

رومان :

پیناسه یا رومان:

رومان چيروكه كا خه يالى په خشانى يا دريژه ، ناقدارترين شيويهى ئه ده بياتا په خشانى يه. رومان چيروكښ ب شهوق و بالكيش پيشكهش دكهت ، كو دپرانيا واندا ئاليكاريا خانده قانى دكهت دكو هزر د ئالين ئه خلاقى ، جفاكى و فهولسه فى دا بكهت، بشيويهه كى هند ژوان چاكسازيى دجفاكيى دا پهيدا دكهن، هند ژ وانژى گرنگيى ددهن پيشكهش كرنا پيزانينان لسهر بابته تين قه شارتى و جه وهه رى نفيسينى كفش دكهت. هند شيويهين رومانى هه نه بته نى ئارمانجا وان خوهشى ژى ديتنه و دهم بوراندن. ئه و بابته تين رومان ب خوځه دگرتيت ئه زمونين مروقاتى و خه يالى نه، هند رومان كه سايه تى و بويه ران ژ ريالته يا ژيانى وينه دكهن، رومان نفيسين ريالته يى هه ول ددهن ژيانى وهكه هه ي وينه بكن، لى رومانا دهروونى لسهر هزر وهه ستين كه سه كى يان پتر ژكه سه كى رادوه ستيت، ديسان رومانا رومانسى پيچه وان هى رومانا ريالته ، وينه يين ميسالى يين ژيانى پيشكهش دكهت و هند ژ رومان نفيسيان داهينانى د زانستا خه يالى دا دكهن ، مينا چيروكښ خه يالى يين زانستى كو بويه رين پاشه روژى يان هند كه وكه بين دن وهسف دكهن، لى رومانين پوليسى ژبو هند خانده قانان خوشترين و ناقدارترين رومان^۱.

رومان جوره كه ژ جورين قه گيرانا چيروكان، ژ هژماره كه كه سان پيك تيت ، بشيويهه كى هه ريه ك ژ وان رولى خوه يى تايبهت د چيروكيى دا هه يه ، رومان جوانترين جوره يى ئه ده بياتا په خشانى يه، كو دناف جوره يين چيروكيى دا نوينه راتيا جوره يى نو

۱- مفهوم الرواية ، تعاريف بسيطة لهذا الفن العريق ، من موقع www.arabm8s.com

دکھت ، بسہدہما نوخازیا خوہ زیدہتر پیشکھفتن و گوہرین د شیوہ و ناقہروکی دا ئہنجام دایہ۔^۱ کہ واتہ رومان قہگئیرانا کارہکی ریالیته یان خہیالی یہ دبیت پہخشان یان ہہلبہست بیت ، مہبہست ژئی پالدان یان گرنگی پیدان و خوشی ژئی وەرگرتنا گوہداری یان خاندهقانی یہ۔^۲

وہکہ تیزانین رومانان پرسگریکین ژیانہ و ہہلوئیستین مروقان د پیشداچونین دیروکی بین زوزو د جقاکا مروقاتی دا بہر بچاٹ دکھت۔

چیروک :

جورہیین چیروکی :

رہخنہگران چیروک ژبو قان جورہیان دابہش کرنہ:

- ۱- رومان مہزنتترین قہبارہیی چیروکی یہ۔
- ۲- سہریپہاتی (الحکایہ) ئہف جورئ چیروکی دبیت بویہریں راستہقینہ یان خہیالی بن ، لی گوتویئ قی جورئ چیروکی پیگریئ ب بنہمایین ہورکاری بین ہونہری ناکہت۔
- ۳- کورته چیروک ، نوینہراتیا بویہرہکی د دہمہکی دا دکھت ، ب ئاواہکی پرانیا جاران دہما ویئ ژ دہمژمیرہکی کیم ترہ، ئہو د خوہیا بونی دا پہیفینا سہردہمی یہ۔
- ۴- چیقانوک (الاقصوصہ) ئہف شیوہیی چیروکی ژ کورته چیروکی کیم ترہ ، دیسان ب وینہکرنا دیمہنہکی رادبیت۔
- ۵- چیروک ، ئہف جورئ چیروکی دکھقیتہ دناقبہرا رومان و چیقانوکی دا ، ب ئاواہکی نفیسکاری چیروکی ئالیی خوہ و

۱- تعریف الروایہ ، منتدیات سیدی ، دسمبر ۲۰۰۸ ، من موقع www.forum.sedty.com

۲- ابو عبدالرحمان : تعریف القصة الروایہ ، سبتمبر ۲۰۰۴ ، من موقع www.algrayat.net

خه‌یالا خوه بسه‌ردا زال دکه‌ت و لسهر خه‌باتا خوه
رادوه‌ستیت وینه دکه‌ت.^۱

دیروکا چیروکی (پومانی) :

ژ ئالیی دیروکی قه تشتهک هه‌یه مینا شهری ترواده (طرواده)
به‌لکو د راستیی دا چه‌ندین شهرین ترواده هه‌نه، لی ئه‌و شهر
(هومیروس) د سه‌دسالاهشتی به‌ری زاینی دا نقیسی تشتهک
سه‌یره ژبه‌رکو ئه‌و نقیسا وی رومانه .

تا نها زاناییں ئه‌رکولوژ د گومانی دانه کو شهره‌ک هه‌بیت،
سه‌ده‌ما کو که‌سه‌کی بناقی (پاریس) ژنه‌کا بناقی (هیلین) کو ژنا
یه‌کی گریکی یه دره‌قینیت، یان هه‌سپه‌کی مه‌زنی داری هه‌بیت کو
پشتی سه‌رکه‌فتنا وان د داوی یا شهری دا هه‌موو له‌شکه‌ر خوه تیدا
قه‌شیرن، یان خوه‌داوه‌نده‌ک تایبته هه‌یه ژبو ئارمانجین خوه یین
که‌سایه‌تی ریبه‌ری یا شهری دکه‌ت، کو ئه‌ف ژنه بویه سه‌ده‌ما
که‌رب و شهران دناقا خه‌لکی دا و ئه‌ف شهره‌بسالان به‌رده‌وام
بویه دناقه‌را گریک و ته‌روادیاندا. لی قی خوه‌داوه‌ندی ده‌سته‌لات
دجیه‌انا یه‌گرتنی دا (التوحید) نه‌بوو، ژبو قی مه‌به‌ستی چه‌ندین
ئه‌رکولوژان ل شونوارین باکوری روژئاقایی تورکیا هه‌ول دا و
لیکولین ئه‌نجام دان لی به‌لگه‌یه‌ک ژبو هه‌بونا شهری ترواده یی
راستی بده‌ست نه‌که‌فت و گه‌هشتن وی باوه‌ری کو شهری ترواده
خه‌یالا نقیسه‌کاری یه . لی کی (ئلیازده والاودیسه) خستن دناق
روپه‌لین دیروکی دا، به‌لگه‌نامه‌یین دیروکی ده‌ستینشان دکه‌ن کو
داستانین هومیروس چه‌ندین (جیلان) پشتی به‌لاف بونا وی لسهر

۱- تعریف القصة وانواعها وعناصرها ، منتدی القصص و الروایات ، شبکه‌جهینه نت من موقع

زاری خه لکځ هاتیه نفیسین و د بورینا دهمی دا پر راستیڼ دپروکی هاتنه وونداکرن ^۱.

وهکه تیزانین دسه دسالاهه ژدهی زاینی دا ل (ننگلستان) رومانئ شیوهیځ خوهیځ نه گور د ناڅا شیوهیځ دن یځن ئه دهبی دا گرت، ژبلی وی یه کی کو رهین وی ژ نفیسکارین رومانئ و گریکی یځن که فنن، دیسان ئه دهبی رومانئ هند تشتین دن وهکه خه یال وهند تاییه تمه ندیځن ئه دهبیاتا ژبلی رومانئ وهکه دپروک وسه ریپهاتیا که سان بخوڅه دگریت، لی رومان ژڅان هونه ریځن دن یځن نه رومان ب سیمایځ خوه یځ تاییه ت وهکه رستن و بابه ت و ئالاڅین چپروکی جودایه.

هه روهها ئه وروپا ل داوییا چاخین ناڅین ب چپروکین سوارچاکی و خه یالی، یځن دهربرینی ژ ئه څین و په هله وانیی دکهن ناڅدار بوو، پرانیا وان لسهر شاهئ ننگلستانئ یځ ئه فسانیی (آرثر) وچه کدارین وی بون، ژ ئالیهک دنڅه نفیسین (شکسپیر) ی دهرباره ی جڅاکا ریتشاردی سییه م بشیوهیه کی هه موو ویتنه و زنجیره کارین نه رهوا ژ گرتن و ئه شکه رنجه و کوشتنئ د وی دهمی دا بهر بچاڅکرن. لی ل ئسپانیا د سه دسالاهه شازداده ی زاینی دا چهند کارین دن یځ زیده تر ریالیه خوهیا بوون مینا (لثریو دی تورمس) کو هند ژ رهخنه گران ب یه که مین رومان د ئه دهبیاتا (البیکارسک) الصعالیک دا، کو په هله وانین وی ژ دز و جهرده چیان بوون شونا له شکه ری (فرسان) یان چه تان.

دکارین (السردیه) څه گیرانی یځن ئسپانی دا باژیرڅانی شونا دارستان و که لان دگرن، هند ژ رهخنه گران لوی باوه ریته کو

۱- مصطفی محمود: الیاذة هوميروس، ملاحظات علی تاریخ الروایه، تشرین اول ۲۰۰۸، من موقع www.alwarsha.com

یه که مین رومان رومانا (میگل دی سرفانتس) ه لئ هند ره خنه گریڼ دن نه دگهل قی دینتینه ، دبیژن وی پر ئالیکاریا پیشداچوونا هونه را رومانئ کریه .

وهک تیزنین رومان ل ئنگلستانئ دماوهیئ سه دسالا هه ژدهی زاینئ دا پیشداچوو و شیوهیئ خوه یئ ئه دهی گرت، ره خنه گر خوهیا دکن کو (دانیال دیفو) یه که مین رومان نفیسی ئنگلستانئ یه دسه ر لاوازییا رومانا ویرا ژ ئالیئ رستن و قه هونانی قه .

لئ (صمویل ریتشاردسون) رومانین خوه ب قه هونانه ک زه لال نفیسین ، دیسان رومانا (هنری فیلدینج) سه ریپهاتیا (جونزی بیژی لسالین ۱۷۴۹) ز ژ ئالیئ قه هونانی قه خوهیا دریژ و ب هه ف گریدایی قه تایبهت بوو ، (لورانس ستیرن) رومان نفیسه کی شاره زا بوو دوارئ رومانئ دا رومانا وی یا بناقی (تریستران شاندي لسالین ۱۷۶۷) زدا رومانه کا نه ته قلیدی بوو .

دیسان (توبیاس سمولیت) نفیسکارین ناقداری رومانئ بوو دماوهیئ داوییا سه دسالا هه ژدان و دهستیکا سه دسالا نوزدان ل ئنگلستانئ ب رومانا (القوطیه) ناقدار بوو کو رومانین ترسی (الرعب) ی بوون .^۱

دیسان لسالا (۱۸۱۲) ز شهرئ دناقبر روسیا و فره نسادا ئه قی یه کی باندورا خوه لسه ر (تولستوی) کر و ناپلیون دناق رومانا شه روئاشتی دا (الحرب والسلام) وه که که سایه تیه ک جی گرت .^۲

رومان سه دسالا نوزدا :

- ۱- مفهوم الرویه ، تعاریف بسیطه لهذا الفن العریق ، من موقع www.arabm8s.com
۱- مصطفى محمود: الیاذة هومیروس ، ملاحظات علی تاریخ الروایه، تشرین اول ۲۰۰۸، من موقع www.alwarsha.com

دقې سه دسالې دا هند ئافريڼه ر د واري رومانې دا ل ننگلستانې
 خوهيا بون مينا رومان نقيسې ئسكوتله ندى يى رومانسې (ولتر
 سكوت) و رومانين وى يين ديروكى ، ناقدارترين رومانين وى
 (ويفرلي لسالا ۱۸۱۴ ز) و (ايفانهو لسالا ۱۸۱۹) زدا ، پاشان
 رومانين كه قنه شوپيڼ جقاكي به لاف بوون، كو باندورا په يوه نديڼ
 جقاكي و ژيانا چينين دياركړى لسهر هه بوو، ناقداترين رومان دقې
 واري دا رومان (جين اوستن) يا بناقې (الكبرياء و التحامل لسالا
 ۱۸۱۳ ز) بوو،

كو كه قنه شوپيڼ جقاكي و پرسگريكين عه شق و زه و اجې
 دناقا خوه دا گرتبوون.

ناقدارترين رومان نقيسين دووروى يا چينين چقاكا
 ئه رستوكرات و سه رمايه داران گفوتوگو كرين نقيسين (وليم
 تاكارى) و رومان وى يا بناقې (في سوق الغرور) لسالين (۱۸۴۸-
 ۱۸۴۷) زدا ديسان رومان (تشارلز ديكنز) و رومان وى يا بناقې
 (اوليفر تويست) لسالين (۱۸۳۷-۱۸۳۹) زدا كو ئه قى نقيسكارى
 پرسگريكين چينين بلند له ندهن دئانين زمان. ديسان رومان نقيس
 (جورج ايلوت) رومان وى يا بناقې (سيلاس مارنر لسالا ۱۸۶۱) زدا
 كو ناقه روكا وى لسهر پرسگريكين جقاكا گوند و باژارين بچوك
 بوو، رومان نقيس (توماس هاردى) و رومان وى يا بناقې (دير
 برفيل لسالا ۱۸۹۱) زلسهر ئيش وئازارين ژيانا هند كه سان بوو.

ل فرهنسا نقيسكاران باندوره ك مهن لسهر رومانى كر
 (ستاندال) گرنگى دا رومانا دهروونى ديسان (گوستاف فلوپير)
 رومان بناقې (مدام بوڤارى لسالا ۱۸۵۶) زب هوراتيه ك ريالته
 وينه يه كى رهوشا هوندرين يا كه سايه تيا بهر بچاف كر، شيوه ي
 هژماره ك ژقان به ره همان باندور لسهر هند نقيسكارين مينا (اميل

زولا (پېشه‌نگی ریبازا خوه‌زایی کر ، رومانای وی یا بناقی) کرمینال
لسالا ۱۸۸۵) زکه‌سایه‌تیین د ره‌وشا ژ دهرقه‌ی ئیرادا خوه‌دابوون
خوه‌یا کرن.

هه‌روه‌هال وولاتیین یه‌کبووی ین ئه‌مه‌ریکی د سهد ساللا
نوزدان دا رومان نقیسین خوه‌دی شیان په‌یدا بوون، ژ وان (ناثانیل
هووئورن) یی ب ئالین شیوه‌یی سه‌مبولیک و شروفه‌کرنا ئالین
قه‌شارتی د ژيانا که‌سایه‌تیین خوه‌دا ناقدار، وه‌که رومانای وی یا بناقی
(الحرف القرمزي لسالا ۱۸۸۵)ز.

نقیسکار (هرمان ملفیل) رومانای بناقی (موبی دیک یان الحوت
لسالا ۱۸۵۰)زدا نقیسی ،ئه‌قی رومانای دشپوه‌یی سه‌مبه‌لیک دا
باندوروک مه‌زن کر ، دیسان پرسین فه‌لسه‌فی گپ‌دایی باشی و
خه‌رابیی دناقا خوه‌د همییز کربوون، لی نقیسکار (مارک توین) ب
شیوه‌یی خوه‌ی پیکه‌نوکی و بکار ئانینا دیالیکتا گشتی یاتایبه‌ت
دووبه‌ره‌کی و توندوتوژیا جفاکی ئانی بوو زمان، باشترین میناکی
قی یه‌کی رومانای وی یا بناقی (مغامرات هکلبری لسالا ۱۸۸۴)زدا .

دیسان دقی چاخی دا نقیسکاره‌کی مه‌زن دهرکه‌فت دقادا
ئه‌ده‌بیاتی دا ئه‌وژی (هنری جیمس)بوو کو داوری ته‌کنیکا رومانای
و ئافاکرنا وی یا شانوگه‌ری دا خوه‌دی شیان بوو، بتایبه‌ت د
چاره‌سه‌رکرنا په‌یوه‌ندیین جفاکی و وینه‌کرنا وان دماوه‌یی هوندری
که‌سایه‌تیین عاقدار و هه‌ست دار دا ، یین کو د رومانای خوه‌یا بناقی
وینه‌ی ژنه‌کی (صوره‌سیده لسالین ۱۸۸۰-۱۸۸۱)زدا و رومانای وی
یا بناقی (السفراء لسالا ۱۹۰۳)زدا خوه‌یاکری.

دماوه‌یی سه‌ده‌ساللا نوزدان دال روسیا دوو رومان نقیسین
مه‌زن (لیو تولستوی و فیودور دوستویفسکی) دهرکه‌فتن هولی ،
هه‌ردوو ژی ماموستایین فیگره‌ها ریالته‌یی بوو، رومانای ژیه‌اتی یا

(تولستوی) شهر و ناشتی لسالین (۱۸۶۹) (زدا بویه ریڼ هیښین یه که مین یین (ناپلیون) دناقا خوه دا همییز کربوون، بسه ده ما شهری دوی چاخ دناقه را فره نسا و روسیادا، دگل قان بویه ران چیروکیڼ دن ژ ژیانا چینین جودا جودا ژ جفاکا روسی بخوښه گرتیوون، دیسان رومان وی یا بناقی چیروکا عه شقه کا ب ئیش وئازار (قصه حب مأساویه) لسالین (۱۸۷۵-۱۸۷۷) ز دهرکه فت . ژئالیهک دنقه ناقداریا (دوستویفسکی) د واری شورقه کرنا دهروونی مروقان و چاره سه کرنا وی ب هزرین فهلسه فی، ناقدارترین رومانین وی د قی واری دا (لجریمه و العقاب) لسالا (۱۸۶۶) ز هه روه ها رومانانا بناقی (والاخوه کارامازوف) لسالیم (۱۸۷۹-۱۸۸۰) (زدا).

دقی سه دسالی دا نفیسکارین ناقدارین لریزا یه کان ل ننگلستان پر کارین ب نرخ نه نجام دان، دیسان رومان نفیسین هیژال فره نسا روسیا و وه لاتین یه کبویین نه مه ریکا رومانین سه رکه فتی ئافراندن، بشیوه یه کی لسه ر بزاقا رومانسی یا ده ستیپکا سه دسالا نوزدان یا کو دربرینا ته و او ژ سوز و خه یالان دکه ت زال بوون، پاشان بزاقا ریالیه یه یاکو ژیانن ب هوروکوری وینه دکه ت پستی وان ده ست پیکر^۱.

رومان سه دسالا بیستاندا :

سه دسالا بیستاندا ژ هه موو وه لاتان رومان نفیس ب نه زمونین جور به جور خه بتین، ژبو پیشداچونا رومانن د دوارن ته کنیک و جوره یین فه هونانی دا، بشیوه یه کی پرانیا به ره مین قان رومانقیسان گورانکاری دجفاکی دا په یداکرن، دهر باره ی وان پرسگریکین پستی هه ردوو جه نگیڼ جیهانی کو باندوره ک نیگاتیف لسه ر جفاکی هیشت بوو.

۱- مفهوم الروایه ، تعاریف بسیطه لهذا الفن العریق ، من موقع www.arabm8s.com

ژ ئاليهك دنڤه هند ئاليين نوو (تيارات) د رومانى دا پهيدا بوون، ميناكې (جوزيف كونراد) ئې پوله ندى لدهسټيكا سه دسالى د رومانا خوه يا بناڤى (نوسترومو لسالا ۱۹۰۴) زدا ئاليين توندوتوژيا مروڤان و ئه زئه زينا وان دڤى رومانى دا دابوون خوه ياكرن، (مارسيل بروست) ئې فره نسي لسالين (۱۹۱۳-۱۹۲۷) ز ئه زمونا ته كنيكا نفيسيئې (احلام يقضه شاعريه) د رومانى دا بكار ئانى، د رومانين خوه دا تشتين دهمى بوورى خوه يادكرن، ديسان (اندريه جيد و لويس فيردناند سلين) لسهر ڤى شيوه ي چوون.

ههروه ها (جيمس جويس) ل ئنگلستانى شيوه ي ته كنيكا رهوتى زانينى كو دهربرينى ژ ديتن و ههست و بيرئانين، دهوندرى كه سايه تيئې نفيسيئې خوه دا بكار ئانى. جيمس د رومانا خوه يا بناڤى (يوليسيز لسالا ۱۹۲۲) ز دا هه لوه شانا كه سايه تي يا تاكه كه سى و بى نرخى يا چالاكين مروڤى د ژيانا نوودا بهر بچاف دكهت، (فرجينيا وولف) لسهر ڤى شيوه ي چوو، دگهل بكار ئانينا سه مبولان بشيوه ي هه لبه ستڤانى، (فرجينيا) لسهر په يوه نديئې مروڤاتى و كه ڤنه شوو پيئې جڤاكى يئې هه لوه شياى راوه ستا، كو ئه ڤ يه كه د رومانا وى يا بناڤى (الفنار لسالا ۱۹۲۷) ز دا خوه يا دبیت.

ل ئه مه ريكا (سكوت فيتز جيرالد) د رومان خوه يا بناڤى (گاتسبې العظيم لسالا ۱۹۲۵) ز دا ويته يئې تيچونا ئه خلاقى لدهف دهوله مه نديئې ئه مه ريكي نيشان دابوون. ديسان رومان نفيس (هرمان ملفيل و ارنست همنگواي) د رومانين خوه يئې بناڤى ديسان روژ ده لیت (الشمس تشرق ايضا) لسالا ۱۹۲۶ ز

و خود ا Hafiz ژبو چه کی (وداعا للسلاح) لسالا ۱۹۲۹ زدا دهربرین ژ
هه سترنا ئەمه ریکا ب بهرزه بونی پشتی شهری جیهانی یی یه که م.^۱

Ernest Hemingway

نقیسکاری چیکی یی جو هو (فرانز کافکا) کو نقیسین خوه ب
زمانی ئەلمانى نقیساندینه ، پیشه نگی نقیسینا کابوسی یه ، رومانین
وی رهوشه ک خه یالی تیدا خوه یا دکهت، مینا نقیسینین وی یین
بناقی (کایس و دادگه هکرن) لسالا ۱۹۲۵ زدا فرانز کافکا ب
باشترین نقیسکاری ئەلمان د واری رومان و کورته چیروکى دا تیت
ناسکرن.^۲

۱- الروایه الحدیثه فی القرن العشرین ۱۳-۲۰۰۸ من موقع www.t3as.com

۲- فرانتس کافکا ، من ویکیبیدیا الموسوعه الحره، www.wekepedia.org

Franz , Kafka , 1906

ههروهها (توماس مان) ئى ئەلمان د رومانا خوه يا بناقى نغشى
سحرى (الجبل السحري لسالا ۱۹۲۴) زدا تيکچونا ژيانا نوو دماوهيى
کهسايه تيىن وى يىن ههستتدار و روشنيير دا دابوو خوهياکرن.
دکتور (فاوست) لسالا (۱۹۴۷) زدا لسهر ريىازا بونگهري
(الوجوديه) مهشيا ، لگورى نييرينين وى ئەف ريىازه بزاقهک
فلسهفي يه. تيزانين بزاقا قى ريىازى دساليى (۳۰-۴۰) سهدهسالا
بيستان باندورهک مهزن ههبوو، لگورى ديتنين قى ريىازى ژيان يا
شيلى يه و چ واته نينه ، لسهر مروقى پيوسته رى يا خوه لسهر
بهرپرسياريا خوهيا تاييهت ههلبژييريت، باندورا قى ريىازا ئەدهبي
لسهر گهلهک رومانان پهيدا بوو، مينا رومانا (الغثيان لسالا
۱۹۳۸) زدا يا رومان نقيس (جان پول سارتر) و رومانا _ الغريب
لسالا ۱۹۴۲) ژ ئاليى (البيرت کامو) قه هاتبو نقيسين.
پشتى شهري جيهانى يى دووهم دساليى پينجايان ژ سهدهسالا
بيستان شيويههکى ئەزمونگهري ل فرهنسا بناقى رومانان نو خوهيا
بوو (ئالان روب گرييه) پيشهنگى قى فيرگهها رومانان نوو بوو ،

(ئالان روب) نقيسكارهك فرهنگي يه ناقدارترين رومانين وي (العرف لسالا ١٩٥٥) و (في التيه لسالا ١٩٥٩) زدا دهركهفتن هولئ ديسان هژمارهك مهزن چيروك نقيسينه و كارين وي ژبو ٣٠ زمان هاتنه وهرگيرانتيزانين في رومان نقيسي ١٠ رومان وهشاندينه كارئ وي يئ يهكه م بناقئ (المحاة لسالا ١٩٣٥) زلي پشت ته مهني ٤٠ سالي ته قلى كارئ هونه ري بوو ، يهكم فلم به شداري تيدا كري بناقئ (شه مهنده فرا ئه وروپا يا بلهز) بوو ژ نقيسين و ئاماده كرنا وي بوو

ئالان روب گرييه

رومانا نوو ئه دريسئ ئاليئ نوو يئ رومانئ ل دهستپيكا ساليئ پينجيان ژ سه دسالا بيستان ل فرهنگي خوهيا بوو، مه به ست ژئ شوروش بو لسهر شيويهئ رومانا كلاسيك ، ياكو گرنگيئ ددهت ئاليئ شروقه كرنا دهرووني د كه سايه تيين خوهدا و ب نقيسينه كا فهلسه في يا دريژ لسهر هه لوستان رادوه ستيت، ئه ف زاراقه يه كه م جار وهكه نافو نيشانين زنجيره رومانين نوو ل (مالا فرهنگي يا راگه هاندنئ) مه ديا فرهنگي بناقئ (مينوي) خوهيا بوو. في هژمارا رومانان ئه ف رومانقيسه د ناقا خوهدا همببزرگون (ميشيل بوتور، الان روب گرييه و ناتالي ساروت) كه سي ئاليكاريا في بزاقا نو يا

رومانی کری قه دگه ریت ژبو (جیروم لنینا وان) سه روکی فی ده زگه ها راگه هاندنی ، کو خوه دی هزرین نوو و پیشکه فتی بوو.^۱ وهک تیزانین د سالین پینجیان ژ سه دسالای بیستان رومان نفیسی ئیرله ندی (صمویل بیکی) ب هردوو زمانین فره نسی و ئنگلیزی زیده تر ژ نفیسکارین دن باندور لسه ر فی ئالیی رومانیه بوو، رومانین وی زیده تر لسه ر مرنا (مالون) بوو وره وشا هیستریا یا کو د چاخی مرنی دا راستی (مالون) هاتی.

دیسان هردوو رومان نفیسین ئنگلیز (گراهام گرین و ولیم گولڈینگ) کو نافداترین رومان نفیسین ئنگلیزن نفیسین وان بابته تین ئه خلاقی و و ئولی دناقا خوه دا همبیز کربوون ، رومانایه کان (نافکا پرسگریکی لسالا ۱۹۴۸ز دا) یا دووان بناقی (پادشایی میشان لسالا ۱۹۵۴) زدا هاتن نفیسین.

نفیسکارین ئه مه ریکا رومانین تهقلیدی نفیسین مینا رومانای بناقی (القابض فی الجوادرسالا ۱۹۵۱ زدا ژ ئالیی ج.د.سالیگر) هاتبو نفیسین ، لی (جیمس بولدوین و رالف الیسون) هردوو لسه ر پرسگریکین زنجیان دچا کا ئه مه ریکی دا روهستان، رومانایه کان بناقی (ههره و وی ژ چیان را بیژه) لسالا ۱۹۵۳) زدا و یا دن بناقی (میری قه شارتی لسالا ۱۹۵۲) زدا هاتنه نفیسین.

دسالین شیستان ژ سه دسالای بیستان شیوهی پیکه نوکیا رهش به لاف بوو، نفیسکارین فی شیوهی رومانیه پرسگریکین گرنگ ب رین پیکه نوکی پیشکه ش دکرن، رومانای (جوزیف هلر) (المسک ۲۲) بشیوهیه کی پیکه نوکی لسه ر عه به سیه تا شه ری و سازین

۱- ممدوح السکاف : الان روب غریبه ، بین فن (الروایه الجدیده) وفن السینما الجدیده ، جریده الثوره یومیه سیاسییه ، من موقع www.ahawraalwehda.gov.sy

لهشکهری راوهستا ، ههر دهه‌مان دهمی دا وینه‌یین به‌رزهبونا ب ترس یا کو شهری لپاش خوه هیشتی بهر بچاف دکرن .
 رومانا نها ب رهوتین (تیار) جیهانی د سالین شیستان و
 هفتین سهدسالا بیستان خوه‌یا بوو، و نقیسکارین خوه‌دی
 رومانین نه خه‌یالی ئالیگرین فان رهوتان بوو، نقیسکارین فی
 رهوتی دناقه‌را شیوه‌یی به‌لگه‌نامه‌یی ژ بویه‌رین راستی و ته‌کنیکا
 نقیسینی د رومانی دا کارین خوه ئه‌نجام ددان . ئه‌ف یه‌که‌ژی ب
 زه‌لال د رومانین (ترومان کابوت) و رومانا وی یا بناقی (مع
 سبق الاصرار لسالا ۱۹۵۹) زدا خوه‌یا دبیت، کو بشیوه‌یه‌کی
 روژنامه‌فانی لسه‌ر به‌لگه‌نامه‌یین کاره‌کی درنده‌یی یی راستی
 روه‌ستا بوو . دیسان نقیسکاری به‌ریتانی (بیتر آکروید) د په‌رتوکی
 خوه د سالین هه‌شتی یان ژ سهدسالا بیستان، راستین دیروکی ب
 خه‌یالین رومانی نقیسی بوون .

بقی ئاوابی رومانا نها شیوه‌یی خوه یی ئه‌ده‌بی و جیهانی
 وه‌رگرت، وه‌که تیزانین رومانا جیهانی ئه‌و نقیسکار دناقا خوه‌دا
 کۆم کربوون یین بزمانی ئنگلیزی دنقیسین ، ژ نقیسکارین ئوسترالی
 وه‌که (باتریک وایز) یی ل سالا (۱۹۷۳) زدا خه‌لاتی (نوبل) ی
 وه‌رگرتی ، دیسان نقیسکاری هندی (راسبیورام نارایان) نقیسکاری
 رومانا بناقی (فروش‌یاری شرینی لسالا ۱۹۶۷) زدا ، لسالا
 (۱۹۷۹) زدا (نیبول، ف.س) ژ هه‌ریمه‌ کاریبی رومانا وی یا بناقی
 (منحنی النهر) ناقدار بوو .

دیسان نقیسکارین ئه‌فریقی یین بزمانی ئنگلیزی و ئه‌فریکانی
 نقیسین نقیسکار یین باشوری ئه‌فریقا (اندریه برنگ) نقیسکاری
 رومانا (ل تاریی میزه بکه) لسالا (۱۹۷۴) زدا .

ژ نفیسکارین ئه فریقیا نفیسکاری نایجیری (شینوا آتشیبی) ب
 رومانا خوه یا بناقی (میری گهل) لسالا ۱۹۶۶) زدا ناقدار بوو.
 ل ئیرلندا نفیسکار (فلان اوبریان و براین مور) رومان نفیسین
 ناقدار بوون.

ههروهها ناقدارترین رومان نفیسین ههچهرخین بهریتانی
 (مارتن امیس، ولیم بوید، انیتا بروکنر، آن ولسون و جولیان
 بارنز بوون و کازو ایشیجورو) یی ب رهگهز یابانی.
 دیسان رومان نفیسین ههچهرخ هه نه کو بزمانین ژبلی ئنگلیزی
 دنقیسن، وهکه (کارلوس فینتس) ژ مهکسیک، (ماريو فاجاس لوسا
) ژ پیرو، (جورجی لويس بورجیس) ژ ئه رنجه ننتین هه موو بزمانی
 ئسپانی دنقیسن. دیسان (جورج امادو) ژ بهرازیلی بزمانی
 پرتوگالی دنقیسیت، ژ رومان نفیسین ههچهرخ رومان نفیسیتیالی
 (اتالو کالینو) و رومان نفیسا فره نسی (مارگریت دورا) خوه دی
 یا رومانا (ئه قیندار) لسالا ۱۹۸۴) زدا.^۱

هند پیناسه ده باره ی چیروک و حکایه تی (سه رپیه اتی):

۱- کورته چیروک فه گیرانا چیروکه کا کورتا ریژی یه، ژ
 (۱۰) هه زار په یقان کیمتره، ئارمانجا وی په یدا کرنا باندوره کا
 یه کانه یه لسهر خاندنه قانی، ب ئاوایه کی بنه مایین دراما تیدا هه بن.
 پرانیا جاران کورته چیروک لسهر که سایه تیه کی، هه لویسته کی یان
 له حزه کی رادوه ستیت، گهر ئه ف مه رجه هه موو بهه قرا تیدانه بن،
 پیویسته هه قگرتن هه لویستی ئارسته یی وی بیت. دپرانیا کورته
 چیروکاندا که سایه تیه ک بته نی هه یه، یان هژماره کا که سایه تیان.

۱- الروایه الحدیثه فی القرن العشرين، ینایر، من موقع www.t3as.com ۲۰۰۸

وهك تيزانين (ادگار الن) ل روژ ئاڤا ژ پيشه نځين كورته
 چيروكا هه څه رخ تيت ديتن، ئەف جورى ئەدهياتى د ماوهيى
 دريژى يا څى سه دسالى دال هه موو جيهانى لسهر دهستين
 (موباسان، زولا، تورجنيف، تشيخوف، هاردى و وستيفنسن)
 پيشداچوو، ديسان ل وهلاتين عه ره بي لسهر دهستين (يوسف
 ادريس ل مسرى، زكريا تامل سوريا و محمد المر ل دهوله تا
 ميريتين عه ره بي) پيشداچوو.

۲- حكايت (سه ريپهاتى):

حكايت څه گيرانا به شين بويه ره كا ريالته يا خه يالى يه، هه
 تم ئەف ناڤه لسهر چيروكين ئاسان خودى څه هاندنك به ربچاف و
 به څه گريډايى تيت گوتن، مينا حيكايه تا (الف ليله و ليله)
 ناڤداترين حيكايه تا (كانتربري يا تشوسر) ي كو بى هوركارى
 ده برينا وي رومانى دهستنيشان دكهت. مينا چيروكا (هه ردوو
 باژيران يا ديكنز) ي.

۱- سه ريپهاتى يا گه لهرى (الحكاية الشعبيه):

ئەڅڙى څه گيرانا چيروكانه كو رهين وان ژ ناڤا گه له و لژير
 باندورا كه څه شوپين ته قليدينه، بتاييهت كولتورى لسهر زارى
 خه لكى، څى جورى سه ريپهاتى چافكانى ژ ئەفسانه يان وه رگرتينه،
 زمانى وي گشتى يى گه له نه لسهر بنه ما و واته يين ب باندور و
 زانستى ئاڤا بويه ١.

۱- ابو عبدالرحمان: المنتدى، قسم القصص و الروايات، وتعريفها و رواياتها، سبتمبر ۲۰۰۴،
 من موقع www.algrayat.net

خوهيا بونا چيروكا كورت:

لدهسٽپيڪا سهدهسالا بيستان چيروكا پر كورت ل ئه مهريكا لاتيني خوهيا بو، پاشان گهه شته ئه وروپا روژئاڻا و لداوى يا سهدهسالا بيستان گهه شته عيراقى و شامى بتايهت سوريا و فهلهستين، پاشان بشيوهيهكى جودا و سهركهفتى گهه شته مهغرب و تونس ، ژبهركول مهغرب ديمه نين چيروكى سهركهفتى تربوون ژهلهبسهستى ، ههر چهنده ئهف شيوهيهى ئهدهبى لگورى عيراق و شامى درنگ گهه شته مهغرب لى مهغرب زيدهتر دقئ وارى دا پيشداچوو.

ل وهلاتئ مهغربئ چيروك بسهدهما گرنگى پيدانا ڦان نفيسكاران پيشداچو مينا (محمد ابراهيم بوعلو ، محمد زفازف ، احمد زيادي ، احمد بوزفور، زهره زيراوي ، حسن برطال ، مصطفى لغتيري ، محمد تنفور ، عبداعالي بركات ، سعيدى و كرامى و جمال بوو طيب). ل مهغرب ژ سالا (۱۹۸۳) و شوندا هژمارهكا چيروك نفيسين باش دهركهفتن و گرنگى دا قئ شيوهيهى ئهدهبياتئ ، هند نفيسكار ب كارين ئهزمونگهري رابون دوارئ كه رهسته يين جوانى و هونهري يين ههچهرخدا ، بئاوايهكى چارچوڦا كورته چيروكا كلاسيكى ههژاند ، ڦان نفيسكاران ههول دا گوهرينئ د ئاليين ل ههڦگونجان ، ههگيران (سرد) و بكار ئانينا زاراقه يين نوو و سهمبولان دا پهيدا بكن . لهوما ئهف شيوهيهى ئهدهبى ل وهلاتئ مهغربئ پيشداچوو ل وهلاتين جيهانئ چهندين ناف ژبو قئ توخمئ ئهدهبى هاتن گوتن، ل وهلاتئ يابانئ ژيرا دبيژن چيروكين بقاسى پهحناكا دهستى، لچينئ ژيرا دبيژن چيروكين دهمين جگاره كيشانئ، ل ئه وروپا لاتيني ژيرا دبيژن چيروكين پشتى نوخازيئ ، ل ئه مهريكا

ژیرا دبیزن (قصص الومضات) هندژی چيروک چار دهقیه یان بیست دهقیهیی یانژی چيروکین زوو^۱.

بنه ماین چيروکی:

۱- بابەت :

چيروک نفیس بابەتین خوه ژ فان خالان دهلبزیریت:

- أ- ئەزمونا نیفسکاری ، نفیسکار دکاریت بابەتان لسەر دهرن ، رهوشت و خواستهکین مروغان دجفاکی دا هلبزیریت.
- ب- ئەزمونین که سین دن، کو نفیسکار لسەر مژارین جفاکی راهوستیت و ئالیین رهخنه و شروقه کرنی بهر بچاف بکەت.
- ت- ژ دیروکی ، دقئ واری دا نفیسکار خەباتا گەلان ، بویه رین نیشتمانی و سیاسی دناقا مژارین خوه دا همبیز بکەت.
- ث- روشنبیری ، نفیسکاری روشنبیر مژارین هزری و فهلسهفی بنأفرینت.
- ج- بهلگه نا مه .

۲- هزرا چيروکی : ئەوژی دیتن چروک نفیسینه دهربارهی پرسگریکین ژیانئ ، یین خاندەشان لداویئ بکورتاهی هزرهکی ژ وی بابەتی وەردگریت، ژ ئالیهک دنقه نابیت چروک نفیس راسته وخو پرسگریکان پیشکەش بکەت ، ژبهرکو لداویئ دی ژ ئالیئ جفاکی فه پرسگریک ژیرا پهیدا بن.

۳- بویهر، بویهر هژمارهکا وان کارانه یین قههرمانین چروکی و ئالیکارین وان د ژیانەکا تهقلیهف دا پی رادبن، پاشان

۱- زمن عبد زيد : مدخل الى تعريف القصة القصيره جداً و تاريخ نشأتها و تطورها ، ، من موقع

www.alnoor.se ۲۰۰۹.۵.۵

نقیسکار دئی بشیوہیہ کی ریگ و پیگ بہہ فرا گریڈہت داکو نیزی
ریالیتی بیٹ۔

۴- رستن (الحبکہ) : رستن ہونہ را ریگوپیک کرنا بویہر،
فہ گیژان و پیشدا برنا چپروکی یہ۔

دوو جورین رستن ہنہ :

۱- رستنا (الحبکہ المحکمہ) ئەف جورئ رستنئ لسەر بویہرین
ب ہہ فرا گریڈایی و ہہ فڈژ رادوہستیت ، تاکو دگہ ہیتہ ئاستہ کی بلند
پاشان بہر ب چارہ سہریئ فہ دمہ شیت۔

ب- رستنا ہلہوشای الحبکہ المفککہ، د فردا چپروک نقیس پر
بویہرین نہ ب پہیوہندیین سہدمی گریڈای ہہف پیشکەش
دکەت، لی ئەو بویہر ، ہہلوئست و کہسایہ تینہ یین بتہنی د ناف
دہم و جہہکی را دہرباز دبن۔

۵- ژینگہ ہا دہم و جہان،

۱- ژینگہ ہا جہی ، ئەو جوگرافیا خوہزایی یہ یاکو بویہر تیدا
پہیدا دبن، دیسان جفاک و دہردور و ئەو رەوش بویہورین
باندورئ لسەر کہسایہ تیان دکەن۔

ب- ژینگہ ہا دہمی ، ئەو قوناغا دیروکی یہ یاکو تیدا بویہران
وینہ دکەن۔

۶- کہسایہ تی:

۱- کہسایہ تی یین سہرکی ، ئەو کہسایہ تینہ یین کو گرنگترین
رول د چپروکی دا دلہ یزن۔

ب- کہسایہ تی یین سانہوی ، ئەو کہسایہ تینہ یین دچپروکی دا
ئالیکاریا کہسایہ تی یین سہرکە دکەن ، یانژی بویہران ب ہہ فرا گری
دہن۔

۷- شیوه و زمان:

ڦه ګیرانا بویه ران ژ شیوه یی خه یالی بو شیوه یی زمانه ڦانی ،
ژبو ویژی سی ری هه نه .

أ- رییا راسته و خو ، کو نفیسکار دچپروک نفیسینی دا
دیروکزان بیت .

ب- رییا ڦه ګیرانا هوندیرین (طریقه السرد الذاتی) نفیسکار
خوه دچپروکی دا یهک ژ که سایه تیین چپروکی دانیت ، دیسان
بویه ران ب وژدانا ناخفتنکه ری ڦه ګیریت .

ت- رییا به لگه نامان (طریقه الوثایق) دڦی شیوه یی دا
نفیسکار بویه ران ب رییا نامان یان بیرئانینان دا ڦه دګیریت .

۸- هه ڦرکی (الصراع) نه وژی لیکدانه دناڦه را شیاینین
دوو مروڦاندا. هه ڦرکی ۲ جورن .

أ- هه ڦرکی یا ژدهرڦه ، دناڦه را که سایه تیاندا یه .

ب- هه ڦرکی یا هوندیرین ، د که سایه تیه کی بخوه دا .

۹- ګری و چاره سه ری ، کریزا بویه ران و ب هه ڦچونا وان
به ری بگه هیته چاره سه ری ، لی وه که پرس ئه ری پیویسته ژبو هه ر
ګریه کی ڦه کرنه ک هه بیت یان ژبو هه ر پرسګریکی چاره سه ری
هه بیت؟ نا ئه ڦ یه که نه پیویسته ، لی دبیت داوی یا چپروکی ڦه کری
بیت ، ژ خاندۀ ڦانی تیئت خاستن کو ئه و بخوه و خه یالا خوه داوی
بو دانیت .^۱

۱- منندی القسه و الروایات : تعریف القسه و انواعها و عناصرها ، شبکه جهینه نت من موقع

www.johina.net

جورین چيروکي لگوري جوداھيا شيوہ و ھلويستين

نقيسڪاري ئهفن:

- ۱- نقيسڪار ھيه گرانپه ڪا مھزن ددھت سھر رھگھ زي ڪھ ساپھ تيئ.
- ۲- نقيسڪار ھيه گرنگي ددھت بويھ ري.
- ۳- نقيسڪار ھيه گرنگي ددھت رھوشي (الجو) د وي چارچوئي دا ڪو بويھ ر و ڪھ ساپھ تيئ ھهردويان بخوڦه دگريت.
- ۴- نقيسڪار ھيه گرانپي ددھت سھر شيوھي شروڦه ڪرنئ ، ئه وڙي خوھيا ڪرنا وان سھدھمانه يئن ڪو ڪھ ساپھ تيئ دلڦينن، دبيڙنه ويڙي ڦه گيرانا ھوندرين.
- ۵- چيروڪ نقيس ھيه گرنگي ددھت سھر پھسندانان ڙ دھرڦه ، ئه وڙي بڪار نانينا دانوستاندنانه، بشيوھيه ڪي خاندهڦاني دھيليت ڪو ھزري د سھدھميئن دھرووني دا بڪھت، لي ئه ڦ ھه مو شيوھ بههڦرا دميين يھ ڪيئي يھ ڪا رھنگھه داني يا زال لسھر ڪورته چيروڪي^۱.

رومان ل وھلاتين عھره بي:

ل دستپيڪا سھدسالان بيستان وھلاتين عھره بي ژبو نقيسينا رومانئ ھول دا ، ھند ڙي ھه بونا رومانان عھره بي ژبو نيڦا سھدسالان نوزدان ڦه دگھرينن . بابھ تيئ ديروڪي ، جڦاڪي و دلسوزي بخوڦه دگرتن ، بشيوھيه ڪي راپوري و ئاشڪھرا ئه ڦ بابھ ته نه د ماوھيئ به رھه ميئن خوھدا چارھسھر دڪرن. خوھيا بونا رومانئ لبا عھره بان ڦه دگھريت ژبو باندورا راسته وخواه يا رومانان روڙئاڦا، لي

۱- ورد حنان : الفرق بين القصة والاقصاصة ، ۲۰۰۹، ۲۹، ۱. من موقع

ئەفە وئ يەكئ ناگەهينيت كو كولتورا عەرەبى چ شيوھيئ رومانى ناس نەكربن ، كولتورى عەرەبى ب چيروكان دەولەمەندە كو د سەرپيھاتيين جفاكى و چيروكين عەشق و ئول و فەلسەفى دا خوھيايە، لئ مقامين عەرەبى دەستپيكا ھونەرا چيروك و رومانى بوون د ئەدەبىياتا عەرەبى دا ، باندورا ئى رەنگئ ئەدەبى بشيوھيەكئ زەلال لسەر نقيسين (المويلحي حديث عيسى بن هاشم) و ھند نقيسين دندا شيوھيەكئ ھونەرى دا مقامى^۱.

ميناكئ دەستپيكا رومانا عەرەبى :

- ۱- رومانا (زەينەب) لساالا ۱۹۱۴زدا ژ ئاليئ دكتور محمد حسين هيكل فە ھاتىە نقيسين.
- ۲- رومانا (دعاء الكروان) ژ ئاليئ دكتور طە حسين فە ھاتىە نقيسين.
- ۳- رومانا (سارة) ژ ئاليئ عباس محمود العقاد فە ھاتىە نقيسين.
- ۴- رومانا (إبراهيم الكاتب) ژ ئاليئ إبراهيم عبدالقادر المازني فە ھاتىە نقيسين
- ۵- رومانا (جلال خالد)يا لساالا (۱۹۲۸)زدا يا ژ ئاليئ چيروك نقيسى عيراقى (محمود احمد السيد)فە ھاتىە نقيسين ، ب يەكەمين ھەول تيت ديتن دوارى رومانا ھونەرى ل عيراقى ، ئەف ھەموو بوون بنگەھين رومانا ھەفچەرخ ل وودلاتين عەرەبى ، پشتى نيئا سەدسالا بيستان رومان

۱- الشعر و لادب / قصص و روايات ، منتديات صحبة نت ، المنتديات العامة ، ۲۰۰۸/۱۰/۱۴ ، من موقع www.sohbanet.com

نقیسین ناقدار ل ووه لاتین عه ره بی خو هیا بوون ، کو
به ره مه مین وان ژبو چه ندین زمانین بیانی هاتنه وهرگیران.

رومانا هه فچهرخ ل ووه لاتین عه ره بی:

وهک تیزانین دقان سالین داوی دا رومانا عه ره بی
پیشداچونهک بخوه شه دیت و باندورا خوه لسهر خاندنه قانی کر ،
ديسان هند رومان نقیسین عه ره ب بوون خو هدیین خه لاتین نیف
نه ته وی .

۱- رومانا (عمارة یعقوبیان) ژ ئالیی علاء الاسوانی شه هاتیه
نقیسین .

۲- رومانا (حکومه الظل) ژ ئالیی منذر القبانی شه هاتیه نقیسین .

۳- رومانا بناقی (مدن تاكل العشب) ژ ئالیی عنده خال شه هاتیه
نقیسین .

۴- رومانا (التلصص) ژ ئالیی لصنع الله إبرهیم شه هاتیه نقیسین .

۵- رومانا (الحرام) ژ ئالیی ابو دهمان شه هاتیه نقیسین^۱.

سه خله تین رومانئ و تاییه تمه نیین وی ژ توخمین دی یین

ئهده بی جودا دکه ت:

تیزانین رومان وهکه شیوهیه کی ئهده بی خو هدی هند

تاییه تمه ندیانه کو ژ شیوهیین دن یین ئهده بی بی ت جودا کرن:

۱- رومان شیوهیه کی ئهده بی شه گیرائی یه (سردي) کو

گوتویهک تشته کی شه دگیريت ، رومان بقی یه کی ژ شانوی تیت

جودا کرن ، ژ بهرکو شانو چيروکا خوه دماوهی گوتن، رهفتار یان

که سایه تیین خوه دا دگه هینیت .

۱- تعریف الروایه ، ۲۴ ، ۲۰۰۸ ، من موقع www.algannass.ibda3.org

- ۲- رومان ژ کورته چيروکي دريژتره ، ديسان ماوهيه کي زیده تر دخاينيت و هژمارا که سايه تيان زورتر بخوڤه دگريت.
- ۳- رومان کاره که هموو خه ياله، بځي يه کي ژ ديروک و سه رپيها تين هوندرين جودايه ، ژ بهرکو ديروک و سه رپيها تي لسهر بويه ر و که سايه تين راسته قينه رادوه ستن.
- ۴- رومان بزما ني په خشاني تيت نځيسين.
- لي هند رومان نځيس کارين خوه لسهر بويه ر و ژيانا که سايه تين راسته قينه نه نجام دهن، لي نافراندنا وان دچارچوځي وان بويه رو که سايه تياندا دمينايت ، له ورا نه څ جوره رومانه (جزئي) يه نه گشتي يه ژ بهرکو نه ژ رستنا خه يالين نځيسکاريه.^۱

رومانا کلاسيک (تقليدي) و رومانا هه څچرخ:

رومانا کلاسيک يان يا ته قليدي ره فتاري لسهر بنگه هي که سايه تين د ديروکي دا دکه ت، واته نه و که سايه تين ژ خوين و گوشتان پيک تين و دمرن، بئاوايه کي که سايه تي خوه ديي کاري روماني يه. لي رومانو نو څي يه کي ره د دکه ت و که سايه تي و هک کاغه ز دبينايت، کو بته ني يه که ژ پيکها تين څه گيراني يي کو کاري روماني پيک دبينايت، لي رومان نځيس هه څچرخ خويا دکه ت کو راستيا دهربريني که سايه تيه، ديسان هه ول دده ت باوه ريي بو خانده څاني په يدا که ت کو نه څ که سايه تيه نه که سه لي بته ني پيکها تيه کا روماني يه، ژ بهر څي يه کي وه که ميناک (کافکا) هند جارن نومره يان ددانيته سه ر که سايه تيان يان شونا وان ره قه مان

۱- الفرق بين القصة و روايه ، منتديات صحبه نت ، المنتديات العامه ، للشعر ولادب القصصي والروايات، ۲۰۰۸، ۱۰، ۱۴، من موقع www.sohbanet.com

بکار دئینیت، هند جارانا ژی دبیین لسهر که سایه تیه کی بته نئ چهند
ناف هه نه.

لی رومان کلاسیک یان (تقلیدی) گرنگیه کا مهن ب په سندانان
جفاکی ددهت، هه روه ها پیکهاته یا رومانئ ب زمانه کی دهستیکی
دنفیسیت، لی رومانان هه چهرخ د زمانئ خودا هه مهنه نکه هه روه ها
رسته یین وی ددریژن، دبیت روپه له ک ته واو رسته ک بیت بیی خال
دانین، رومانان کلاسیک دخوازیت به شه ک بیت ژ دیروکی، ب
ئاوایه کی کو رومان نفیس دخوازیت بیته دیروک نفیس، دهمی وی
پر دریژه لی ژ دهستیکی ب هه فقهه گریدایه وه که دهمی رابوردوو،
دهما تیدا و پاشه روژ، لسهر بنگه هی به شان یان نومره یان تیت
ئافاکرن، لی رومانان هه چهرخ لسهر فان به شان ناهیت ئافاکرن، لی
دهقه کی یه ک گرتی و بهه فقهه گریدایه، رهفتاری دگهل جهی ناکه ت
وه که جه هه روه ها رهفتاری دگهل دهمی ناکه ت وه که دهم و دگهل
که سایه تیی ناکه ت وه که مروف، لی رهفتاری دگهل فان هه موو
پیکهاته یان لسهر بنگه هی خه یالی دکه ت، راستی بتنی د هوندری
دهقی دایه لی هه بونا وی ژ دهرقه ی دهقی نینه، دیسان رومانان
هه چهرخ هه ول ددهت رهفتاری دگهل دهمی (الحیز) رهفتاره کا جودا
ژ یا رومانان کلاسیک بکه ت، رومانان نوو دهست ب پاشه روژی
دکه ت بهری دهما رابوردوو، لی ئەف یه که وی ناگه هنی ت کو رومان
نفیسین هه چهرخ ژ بهایی رومانان کلاسیک کیم بکه ت، بته نئ نافه کی
بی واتا بهیلت، لی رومانان کلاسیک دی هه ر جهی خوه هه بیت لی
د ئاخا وی جفاکا تیدا شین بووی دا.^۱

۱- باسم عبیدو: الروایه التقليديه والروایه الحديثه، ۵۰۹، ۲۰۰۷ من موقع www.an-nour.com

چيروڪ ل ووهلائين عه رهبي :

وهڪه خويابه چيروڪ ژبو پيئاسهيا ڦي هونهري په خشاني بشيوهيهڪي گشتي تيت ب بناڻ ڪرن، يئ ڪو لسهر ڦه گيړانا تشتهڪي يان بابهي رادوهستيت، ديسان گرنگي بدهت زهلالڪرنا وان بنه مائيئ بنگههين.

رهين ڦي شيوهيهي هونهري دئه دهبياتا عه رهبي دا ڊڪورن ، لي پستي سه رهلدانا روڙڻاڦا وان گرنگي دايئ و ڙ ئاليئ روخساري ڦه پيشداچونهڪ مهزن بخوفه گرتيه، شيوهيهيئ چيروڪي ڊپرن ، وزاراڦه ييئ سنوردار ژبو ههر شيوهيهڪي هاتنه دانين ، گرنگترين رهنگيئ ويئ ئه ڦن، ۱- رومان ۲- چيروڪ ، ڪورته چيروڪ ..چيروڪا پر ڪورت.

هند ڙ ليڪولينه ران ل وي باوهرينه ڪو رومان و چيروڪ ههر دوويهڪن ، ديسان ڦان زاراڦان ژبو ههر يهڪي ڙڦان ههروويان بڪار دئينن ، جوداهي دناڦهر واندا لسهروئ يهڪي دمينيت، ڪا ههر يهڪ ڙوان چهندي نيزڪي ريالتيهيهي دببت و وي ريالتيئ بهرجهسته ڊڪهت.

وهڪه تيزانين ڪاري چيروڪي ڙ چهدين روپه لان پيڪ تيت ، چيروڪ ههردهم بويههڪي و هڙمارهڪه ڪيم ڙ ڪهسايه تيان دناڦا خوهدا هميز ڊڪهت ، بشيوهيهڪي دببت نفيسڪار خاندنا پرانيا چيروڪان بتهني د رونشتهڪي دا تهواو بڪهت.

ڙ ئاليهڪ دنڦه ڪورته چيروڪ ب رهسهن ترين شيوهيهيئ ئهدهبي تيت ديتن، ديروڪا وي ڦه دگهرت ژبو نيزي (۳۰۰۰) سالان پيش زاييني ، بتايهت وهلاتي (مسري) دهوله مهنترين وهلاته ب چيروڪيئ خيالي ، مينا (الف ليله وليله) و ميناڪيئ ڪورته چيروڪي ل ووهلائين عه رهبي ڊپرن.

کورتہ چیروک د ئه ده بیاتا عه ره بی دا :

- سه ده مین په یدابونا کورتہ چیروک ل وه لاتین عه ره بی :
- ۱- سهرهلانا زانستی و به لاف بونا چاپخانه و گه شه کرنا چینا ناغین ، سه ده مین بنگه هینه ژبو خو هیا بونا چیروکا نو و هه روه ها هونه را کورتہ چیروک .
 - ۲- وه رگیژانا په رتوکان دوارئ ژيانا سیاسی ، جفاکی ، ئابووری وه زری دا ، سه رکه فتنه ک دا قئ شیوه یی هونه ری و بو ئالیکار ژبو پیشداچون و گه شه کرن و به رده ومیا وی .
 - ۳- روژنامه گه ریئ روله کی مه زن د وارئ زیده کرنا خاندنه قانین کورتہ چیروک دا دیت ، ژبو به رفه ره کرنا روبه ری جوگرافی و ئاستئ جفاکی ، روشنبیری یین جودا جودا ، ژبه رکو روپه لین کیم د روژنامی دا دگریت و خاندنه قان نکاریت ده مه کی زیده بده ت خاندنی .
 - ۴- سهرهلان و ده سته پیکا شوره شا مسری لسالا (۱۹۱۹) زدا بو ئالیکار ژبو به لاف بو نا کورتہ چیروکا هونه ری ل وه لاتین عه ره بی .^۱

ده سته پیکا کورتہ چیروک ل وه لاتین عه ره بی:

کورتہ چیروک لده سته پیکا سه دسالا بیستان لژیر باندورا چیروکا روژئاقا ده رکه فتی یه ، بتاییه ت چیروکین نفیسکاری روس (تشیخوف) و نفیسکاری فرهنسی (جای دی موبوسان). ژبه ر کو ده سته پیکا ئافاکرنی بو شیوه یی رومانسی پیقه خو هیا بوو، لی پشتی ده مه کی چیروکا عه ره بی پیشداچوو و ده ربرینه کا هونه ری یا

۱- دکتور شمس ابادی : القصة القصیره و نجیب محفوظ ، من موقع www.allesan.org

هه‌فچه‌رخ و تژی ژ هه‌ست و سوز ژ ئازارین خه‌لکێ هه‌ژار و هه‌قیین وان کر. ژ نفیسکارین وان (محمد تیمور ، محمود تیمور ، حسین فوزی ، طاهر لاشین ، عیسی عبید ، حسن محمود ، إبراهيم المصري و توفیق الحکیم) ابون.

دیسان نیقا یه‌کان ژ سه‌دسالا بیستان ، ب ده‌هان به‌ره‌مه‌ین چیروکان هاتن وه‌شان ، وکورته چیروکی بالا پر نفیسکاران کشاند ، لی دناقبه‌را روماسیه‌تی و ریالیتیا و یتیه‌یی (الواقعیه‌ التصویریه) دهات فه‌گه‌هاستن و گرانی ددا سه‌ر شیوه‌یی فه‌گیرانا ته‌قلیدی ، لی پشتی سالین پینجیان ژ سه‌دسالا بیستان کورته چیروکا عه‌ره‌بی ، لسه‌ر ده‌ستی نفیسکارین مینا (یوسف إدیس ، یحیی حقی ، زکریا تامر و محمد زفزاف) د واری ته‌کنیک ، دانوستاندن ، فه‌هونان و ده‌ستیکی پینداچونه‌ک به‌رز ب خوه‌فه‌ دیت . بقان گاغان چیروکا عه‌ره‌بی کاری ده‌ربازی ریالیتی بییت و دربرینی ژئ بکه‌ت ، هه‌روه‌ها زمانه‌کی به‌یز بکار ئانی بشیوه‌یه‌کی بالا رایا گشتی کشاند. ژئالیه‌ک دنقه‌ نفیسکارین نفشی سالین شیستان ژ سه‌دسالا بیستان ، شیوه‌یین هونه‌ری یین پینکه‌فتی د فه‌گیرانا چیروکاندا بکار ئانین، مینا ره‌وتی (تیار الشعور و إسترجاع الاحداث) الفلاش باک) و المونولوجی (و هه‌موو جوره‌یین هونه‌ری) . ئەف هه‌موو پینداچونین هونه‌ری ری لبه‌ر نوکرن و شیانی کورته چیروکی ، ژبو وه‌رگرتنا هه‌مووره‌نگین پینکه‌هاتیا هونه‌ری فه‌کرن .^۱

زارا فه‌یه‌ی کورته چیروکی ژ نافی وی خوه‌یایه‌ کو چاره‌کی چیروکه جارا دووان یا کورته، لی چیروکه ژبه‌رکو هه‌موو تاییه‌تمه‌ندیین چیروکی ژا (فه‌هونان ، فه‌گیران ، دانوستاندن ، ده‌م و

۱- الشعر والادب ، قصص وروایات ، منتديات صحنه نت ، المنتديات العامه ، ۱۴-۱۰-۲۰۰۸- من موقع www.sohbanet.com

جهان) تیدانه ، ئەف ناڤه دایڤ داکو ژ شیوهیڤن دن یڤن هونه را چيروکي بیټ جودا کرن، وکورتە چيروکي هه موو ئالیڤن چيروکي مینا (بکار ئانینا هژمارا که سایه تیان ، بویه ر ، دەم ، جهه ، ناڤه روک ، ناڤونیشان ، تاكو هژمارا په یف و دهستنیشا کرنا قه باره ی) بخوڤه دگریت.^۱

لڤ زاراقه یڤ کورته چيروک شیوهیه که ژ په خشانا هونه ری یا چيروکي یان سه ریڤهاتی ، بشیوهیه کي لگوری رونشته کي ژبو ده می تیټ خاندن ، ئەف جورئ ئەده بی دکه قیته دناڤه را چيروکا پر کورت کو په یڤین وی ژ (۲۰۰) په یڤان کیمتر نه بیټ و چيروکا دريژ دا یا کو هژمارا په یڤین وی دگه هنه (۱۵۰۰۰) په یڤان.

ژبو به لاف بونا کورته چيروکي ل وهلاتین عه ره بی مسر وهلاتی یه که مه بنقیسینا کورته چيروکا هونه ری ، فی جورئ ئەده بی به ری سه ره لدان و شوره شا مسرئ دسالا (۱۹۱۹) زدا روله کی باش دیت ئەف ژي د چيروکین (محمود تیمور) دا خواهیا دبن ، پاشان لسالیڤ بیستی ژ فی سه ده ی پشتی ته قینا شوره شا مسرئ ، چيروکي ئالیڤن شوره ش ، نیشتمانی ، هزری ، ئەده بی و جڤاکی بخوڤه گرتن ، وهلاتی مسرئ چالاکترین وهلاتی عه ره بی بوو دوارئ نقیسینا چيروکا نودا ، چيروکین وان ئالیڤن ژیانا مسریان ل گوندان وه که پاشڤه مان ، خه زانی ، بخوه باوهر بون و دلپاکی نیشان ددان ، ژ ئالیی باژیرقانی قه ، دیاردین خاپینوک ، کیماسیڤن جڤاکی و ئابووری د ئانین زمان ، ژئالیه ک دنڤه د پرانیا قان چيروکاندا ریڤن چاره سه ریڤی ژي هاتنه دانین مینا کین رومانین (طه حسین، محمد تیمور ، محمود طاهر، نجیب محفوظ...هتد).^۲

۱- مجلة فصول ، ج ۲، العدد الرابع ص ۳۲۰

۲- دكتور شمس ابادی : القصة القصيرة و نجيب محفوظ ، من موقع www.allesan.org

تایبہ تمہندیٰ کورتہ چیروکی :

کورتہ چیروک توخمہ کی ئہدہبی یی ہہفچہرخہ ، ژ سہخلہتین وئی بچوکیا قہبارہی لگوری رومان و چیروکی، وہکہ رەخنہگران دەست نیشاکری کو کورتہ چیروک ژ (۱۵۰۰) پھیقان کیم تر نہبیت ، دیسان و ژ (۱۰۰۰۰) پھیقان زیدہتر نہبیت، لی ئہف دەستنیشانکرنا ہژمارئ نہپیقانہ ژبو ہلسہنگاندنا وئی ، کورتہ چیروکی ہند تایبہ تمہندیٰ خوہ ہنہ کو ژ توخمین دن یین ئہدہبی بیت جوداکن ئہژی ئہفن:

- ۱- خوہزایا کورتہ چیروکی لسہر راوہستانا ل دەردورا بویہرہکی یہ، یان کہ سایہتیہکی یانژی تاکہ سوزہکی ، یان ہژمارہکا سوزان ب ئاویہکی تاکہ ہہلوئیستی ب ئازرینیت، ژبہر فی یہکی کورتہ چیروک نہ مینا رومان و چیروکی خوہدی ہژمارہکا بویہر و کہ سایہتی و ہہلوئیستانہ.
- ۲- کورتہ چیروکی ہورو کوراتی یین گریڈایی بویہرو کہ سایہتی ، دەم و جہی تیدانینہ ، ژبہر فی یہکی دەرفہتا پەسندانا دريژ وبەرفہہ نینہ.
- ۳- دکورتہ چیروکی دا یہکگرتنا ئاخافتنی خالا بنگہہینہ، ژبہر فی یہکی ہہموو ہمیین بنگہہین دکورتہ چیروکی دا کہتینہ ژیر خزمہتا وینہکرنا بویہرئ بتہنی تاکو دگہہیتہ ئارمانجا خوہ.
- ۴- ہەر پەیفەک دکورتہ چیروکی دا رولہکی ژ یی دن دەولہماند تر ہہیہ.
- ۵- نفیسکاری کورتہ چیروکی پەسنئ ہوندرئ خوہ ناکەت ، لی بەشداریی د گہہشہکرنا بویہرئ دا دکەت.
- ۶- دکورتہ چیروکی دا یہکگرتنا دەمی ہہموو گریڈایی ہہفہ ، داکو بکاریت ہزرہکی یان بویہرہکی تاکہ کہ سایہتیہکی بخوڤہ

بگریټ، لځ گهر که سایه تی د کورته چپروکۍ دا زیډه بون ،
پیویسته بویه رهک وان کوم بکهت، هه که دی پیشداچونا
بویه ری دناقبه را وان که سایه تیاندا د مه ژوویځ خاندنه ثانی دا ژ
هه ف به لاف بیت .

۷- گهر بویه ر سهنه ری (مدارا) کورته چپروکۍ بیت دی وی
دهست پیکهک هه بیت، کو ره خنه گر ژیرا دبیزن هه لویست
ديسان دی ناهه ندا خوه (وسط) هه بیت ب ئاوايه کی دی ژ
هه لویستی گه شه که ت ژبو زنجیره هه لویستین بچوک، کو
هه ثرکیی دناقبه را وان سده مین هه لویستی سهره که بخوځه
دگریټ په یدا دکه ت.

۸- ژبه رکو کورته چپروکۍ داوی هیه ، هه موو سده م و هیژ د
خاله کی دا کوم دبن و بویه ری ته واو دبیت ، ره خنه گر ژ ځی
خالۍ را دبیزن له حزه یا روشن گه ری (تنویر)ی.^۱

جوداهی دناقبه را چپروک و رومانی دا:

- ۱- رومان د بویه ر و که سیاتیاندا پیگریی ب وینه یی باوه ریگری
دکه ت .
- ۲- چپروک نکاریت ئالیی خه یالی وه که وینه یه ک ژ بویه رکا مه زنا
نه دریالتی دا یان که سایه تین مه زن کو مروځ باوه ر ناکه
دژیانی دا به رچاځ ببن پیک بینیت.
- ۳- ره خنه گر دبینن کو چپروک دناځ رومانین ، په هله وانین
خه یالی و سهر سور هینه ردا هاتیه چارچوځه کرن.
- ۴- رومان لسهر که سایه تی و وان سده مان رادوه ستیت ، بین کو
د چارچوځی بویه رو ریالیتی دا بین لقاندن.^۱

۱- الفرق بین القصة و الاقصوة ، ۲۰۰۹، ۱، ۲۹، من موقع www.kuwaitmax.com

په‌دابونا چيروکي لبا کوردان:

بِنگومان د ديروکا هر گه‌لی دا پرانیا کولتوري وان ب رِيا
ئه‌ده‌بیا تا ده‌فکی یا لسهر زاری خه‌لکی مای هاتیه پاراستن ، پرانی
ب شیوه‌یی ئه‌فسانه و داستانان د ناڤا خه‌لکی دا به‌لاف بونه و مانه
سهر زاری جفاکی، بقی ئاوايي ژ ووندا بونی هاتیه پاراستن،
میناکی جیهانی مینا (ئلیاده و ئودیسا) هومیروس ، داستانا رومیو
جولیت لبا جفاکا روژئاڤا ، له‌یلا و مه‌جنون دناڤا جفاکا عه‌ره‌بی و
روژه‌لانا ناڤین، داستانا شرین و خسرو لبا فارسان، هه‌روه‌ها
داستانا شرین و فه‌ره‌اد، مه‌م و زین و داستانا که‌لا دمدم به‌ری
۴۰۰ سالان کو داستانه‌ک ریالیته یه ... هتد ژبو ئه‌ده‌بیا تا کوردی
بونه بنگه‌هه‌ک. مروڤ دکاریت بیژیت کو مه‌م و زینا خانی له‌مه‌به‌ر
رومیو جولیتا شکسپیری ئنگلیزه، دیسان داستانا شرین و فه‌ره‌اد
له‌مه‌به‌ر له‌یل و مه‌جنونین عه‌ره‌بی و روژه‌لانا ناڤینه

لی جوداهیا دناڤه‌را کولتوري کوردان و یین ووه‌لاتین دن
ئه‌وه ، ووه‌لاتین روژ ئاڤا و ووه‌لاتین عه‌ره‌بی و فارس ، خوه‌دی
ده‌سته‌ه‌لات و سازي و هیز بوون، کارین پرانیا کولتوري خوه‌یی
نه‌ته‌وی بپاریزن، ژبو میناک داستانا ریالیته و تراژیدی یا مه‌م و
زین مینا رومیو جولیت نه‌گه‌ه‌شته‌یه مافی خوه د ناڤداری یا
جیهانی دا ، هر چه‌نده ژ ئالیی نرخ و بهاییی ویڤه نه‌کی‌متره به‌لکو
هیژی خورت تره ، لی ب سه‌ده‌ما نه‌بونا کیانه‌کی کوردی، د واری
نیف نه‌ته‌وی دا هند لی‌کولین لسهر نه‌هاتنه ئه‌نجام دان له‌وما
دچارچوڤه‌کی سنوردار دا مایه .

بقي ئاوايي ئەم دكارين بنگهه چيروكا كوردى يا گهلهرى ژ
وان ئەفسانه وداستانين دلدارى و شهروشورين دناقا خهلكى دا
ماين ب بنگهه دانين.

ژبو دهستنيشان كرنا دهستپيكا چيروكا كوردى يا نوو پر
ديتني جودا هه نه ، لسهر قى مژارى ماموستا (عبدالرقيب يوسف)
دگوتارا خوه يا د نوسهرى كورد دا خوهيا دكهت ، كو (فهقيى
تهيران) يه كه مين كه سه يى چيروكا كوردى نفيسي ، ئەم دكارين
فهقيى تهيران ب يه كه مين چيروك نفيسى كورد دانين.^۱

دكتور (مصطفى رسول) د پهرتوكا خوه يا بناقى (الواقعيه في
الادب الكوردي) و د گوتارا وى يا د پهرتوكا (عشرون قصه كرديه)
چيروكا (المولد) يا نفيسكار (الشيخ حسين القاضي) ب دهستپيكا
چيروكا كوردى دزانيت ، ديسان خوهيا دكهت چيروكا (المولد) نه
شيويه كى په خشانا كوردى يه ، لى دهستپيكا سه رپيهاتى و چيروكا
كورديه ، ههر چه نده نفيسكار (حسين القاضي) دناقه را سالىن
(۱۷۹۰- ۱۸۷۰) ز ژيايه. ديسان بهرى شهري جيهانى يى يه كه م
يه كه مين چيروكا كوردى لسالا (۱۹۱۳) زدا د روژناما (روژى
كورد) دا ژ ئاليى نفيسكار (فؤاد تمو) قه هاتيه نفيسين. ژ ئاليهك
دئقه دكتور (كمال مضهر احمد) د پهرتوكا خوهيا بناقى (تيگه يشتنى
راستى) دا خوهيا كرىه ، كو لسالا (۱۹۱۸-۱۹۱۹) زدا شانوگه ريهك د
روژناما (ژيان) دا ل سته مبول ژ ئاليى نفيسكار (ع.رحمي) هاتيه
به لاف كرن، ژ ئاليهك دئقه ئەو چيروكا (فؤاد تمو) يا د روژناما

۱- عبدالرقيب يوسف : مجله الكاتب الكوردي ، العدد الثاني ، الدورة الثانيه ، الصادره في اب
ز ۱۹۷۹

(روژی کوردا) هاتیه به لاف کرن ، ژ ئالیی ماموستا (جمال خه زنده دار) فه هاتیه کۆمکرم و دووباره چاپ کرن.^۱

پشتی شه ری جیهانی یه کهم و سه رده ما هوکومداری یا شیخ مه حمود ، زیده تر ههستا نه تهوی پیشداچوو خه بات ژبو مافی خوه یین نه تهوی ئه نجام دان، د ئه نجامی قی خه باتی دا هند دهستکه فتی ب دهست ئانین بتاییه ت دوا ری پیشداچونا خاندن و نقیسینی فه ، ژبه رکو جفاکا کوردی تا وی ده می پرانی جفاکهک نه خاند هوار و فه ودال بوو، له وما بسایا هند رونا کبیرین کورد هند روژنامه و کو قار ده رکه فتن د قادا بزا فا نه تهوی دا ، مینا (بانگی کورد، پیشکه وتن، ئومیدی ئیستقلالی و ژیان هوه) بقان گافین چاپه مه نیی روشنبیری کورد گرنگی دا دیروک، زانست و کولتوری کوردی و ئه ده بیات بشیوه یه کی تاییه ت، ئه م دکارین بیژین چاپی روله کی سه ره کی د خوه یا بونا هونه را چیروکی دا هه بوو، ژئالیهک دنقه فه گه ریانا روشنبیرین کورد یین ژ ده رقه ی وه لات ، روشنبیران دگه ل فه گه ر خوه ئه زمونین پیشکه فتی یین روشنبیریا روژئا فا ب خوه را ئانین، باندورهک مه زن لسه ر جفاکا کوردی کر، دیسان هه بونا چیروکین فلکوری و پارچه نقیسین په خسانی، پیویسته رولی روژناما (پیشکه وتن) نه هی ژبیر کرن ، دیسان پیشبرکی یا (میجر سون لسالا ۱۹۲۰) دا ب رییا قی روژنامی ئه نجام دای ، ئه ف بو سه ده م کو هژماره که نقیسکاری خورت به شداری تیدا دکرن و خه لاتین ب نرخ ژی وه ردگرتن، ئه ف هه موو سه ده مین راسته خوه بوون ژبو گه شه کرن و ئا فا کرنا چیروکا کوری.

۱- محمد ناصر الفیلی : مجله فیلی ، القصة الكوردیه الحدیثه ..البدیات، دهنگی روشنبیری و راگه یاندنی کوردی فه یلی من موقع www.shafaaq.com

لیکولینەر دوارئ چیروکئ دا گههشتنه وئ باوهرئ کو
 یهکهمین چیروکا کوردی بشیوهیی خوہیی ہونہری چیروکا (لہ
 خہوما) یه د روژناما (ژیانہوہ) دا ژ ئالیئ (جمیل صائب) قہ
 سہروکئ قئ روژنامئ ہاتیه بہ لاف کرن، دھژمارا ۱-۷-۱۹۲۵ زدا
 خہلہکا یهکان ژقئ چیروکئ ناقتئ خوہدیئ وئ نہ خوہیا بوو، پاشان
 (۲۳) خہلہکئ دن ژ چیروکئ بہ لاف کرن، تیزانن ناقتہروکا قان
 چیروکا ہہموو لسہر رەوشا سیاسی یا کوردان بوو، بابہتئین
 ریالیته لسہر پرسگریکئ کوردان سہردہما شیخ مہمودی بوون،
 ژبہر قئ یهکئ ئەف چیروکہ رویہکئ دیروکی یئ قوناغہکا دیارکری
 ددہت.

پشتی (جمیل صائب) رئ لہر ہند نفیسکاریئ دن قہبوو ژبو
 نفیسینا چیروکئ بتایبہت سالیئ (۱۹۲۷-۱۹۲۸) ز ہلہبہستقان (احمد
 مختار الجاف) ہول دا چیروکا ہونہری بنفیسیت و چیروکا بناقتئ
 (مہسہلہی ویژدان) نفیسی د چارچوقہیی ریبازا ریالته یا رەخنہیی
 دا.

پاشان رئ لہر چیروکا کوردی قہبوو، ژ بو میناک چیروکا ()
 دوازدہ سواریئ مہریوان (ژ ئالیئ ہلہبہستقانی کورد (پیرہمیرد) قہ
 ہاتیه نفیسن کو ہزرا وئ ژ فلکورئ کوردی وەرگریتہ، دیسان
 چیروکا (بعد الثمالہ جنون) لسالا (۱۹۳۴) زدا ژ ئالیئ نفیسکار
 (محمد علی کوردی) قہ ہاتیه نفیسین.

دیسان ہند کورتہ چیروک تابیہت ب زاروکان ہاتن نفیسین
 مینا چیروکا (العنزہ والخروف) لسالیئ (۱۸۸۶-۱۹۴۷) زدا ژ ئالیئ
 نفیسکار (حزنی موکریانی) قہ ہاتنہ نفیسین.^۱

۱- جمعه الجباري : القصة الكوردية، البدايات، الرواد، التيارات، من موقع www.tirej.com

ھەر ژ دەستپیکا چيروکا کوردی یا نوو تاکو روژا ئیرو ، چ
 تشتان نه کاریه ری لهر فی ناما مروقاتی و نه تهوی بگریت، دسه ر
 وی زولم و زوریا رژیمان لسه ر نفیسکاری کورد و هزرا وی
 کری ، لی نفیسکاری کورد د هه موو قوناغین ژیانای دا لبه رخوه دا
 و هه موو وینه یین ریالیه ته دناقا ژیا نا گه لی کوردا به ر بچا ف دکرن،
 چ ب خوه شی یانژی تراجیدی، ژبو میناک چيروکین (احمد مختار ،
 جمیل صائب، فؤادی تمو علاءالدین سجادی ، شاکر فتاح و ابراهیم
 احمد. ..هتد) ژ پیشه نگیین پیشین یین چيروکا کوردی وینه یین
 ریالیه ته لسه ر رهوشا دیروکی یا گه لی کورد نیشانی جفاکی ددان،
 بغان گاغان چيروکا کوردی ژ ئالیی وینه و شیوهی فه پیشداچوو ،
 بتاییه ت پشتی چيروکا روژئاقا یا هه قچه رخ ب رییا وهرگیرا زمانی
 عه ره بی یان تورکی گه هه شتی دهستی نفیسکاران باندوره ک باش د
 پیشداچونا چيروکا کوردی یا نوودا کر، دیسان نفشی (حسین
 عارف ، محمد نوری توفیق، جمال نبز و مصطفی صالح
 کریم....هتد) چيروکا کوردی وه که شیوه و ناقه روک گه هاند
 ئاسته ک بلند.

پشتی سالیین شیستان ژ چاخی بووری ، رهوشا کوردستانی
 یا سیاسی بهر ب ته نگاسیی فه چوو ، نفیسکاری کورد نه کاری
 ئازادانه هزرا خوه بگه هینه جفاکی ، لسه ر قان بابه تان پر نفیسکاری
 کورد هاتن بنچا ف کرن و سیداره دان ، لی دیسان نفیسکاری کورد
 دهست ژ ناما خوه رهوا نه بهردا ژ وان نفیسکاری د فی رهوشا
 ئالوز و ترسناک دا خه باتا خوه مه شاندی ئه فن (محمد فریق حسن،
 عبدالله سراج، احمد محمد اسماعیل ، حه مه کریم عارف ، محمود
 موکری و محمد مولود...هتد) بوون.

ديسان ژ نفيسكارين خودى قهله مين ئازاد كو دهر دهميدا
 ناما خوه بيى ترس دگه نان ميناك (اسماعيل روژبه يانى ، محمد
 سعيد زنگه نه ، سالار اسماعيل ، جليل محمد شريف ، فيصل هموندى
 و بكر درويش) كو نفيسين وان جهى شانازيى نه د روژين ره شدا.^۱
 وهك تيزانين ژ سالين ههفتيان ژ سه دسالو بوورى هند
 نفيسكار د واري چيروكا نودا كارين بوشايه كي لگوري ره وشا
 دهمى پر بگهن ، هند چيروك نفيس و شانو نامه دهر كه فتن قادا
 ئه ده بياتا كوردى مينا (ابراهيم سلمان ، محمد سليم سواري ، نزار
 محمد سعيد ، كريم بيانى ، ئه نوهر محمد طاهر ... هتد) ديسان ژ
 سالين ههشتيان ژ سه دسالو بوورى دهسته يهك خودى شيان
 د واري چيروكي دا دهر كه فتن .

رومانا كوردى:

بسهدهما ره وشا سياسي و جفاكي و ئولى ، گه لي كورد
 لگوري گه لين بيانى و هه ري مي هه كه بزاڤا ئه ده بياتا روماني
 درهنگ كه فت ، لي ب هه ر ئاوايي د دريژيا ديروكي دا هند
 روشنيرين خودى شيان كارينه موهرا خوه ل هه موو شيوه يين
 ئه ده بياتي بدن ، ديسان ديروكهك ب رومه ت لپاش خوه بهيئن ،
 ژ بهر ره وشا كوردان يا بسهدهما بنده ستى هه ر تم ئالوز و ترسناك
 بوو ، گه لي كورد ژ هه ر پارچه يا كوردستاني راستى كوچبه ري
 هاتيه ، بتاييه ت وه لاتين هه ري مي و دهر دور ، لي هه ر جهى لي
 ئاكنجى دبوون ، ب سه دهما هه ستا وانا نه ته وي و بيروباوه رين وان

۱- جليل محمد شريف: فن القصه الكورديه والعظور الدائم ، جريده الاتحاد ، يوميه سياسيه ،
 ثقافه و فن ، الصحيفه المركزيه لاتحاد الوطني الكوردستاني من موقع

يین ب مافی خوه یی رهوا ، هه‌بوونا خوه د هه‌روارین ژیانن دا
فهرز کریه، له‌وما گهر بالا خوه بدهین یه‌که‌م رۆژناما کوردی ل
کوچبه‌ریی ل قاهیره ژ دایک بویه، کوڤارا هه‌وار ، ل سوریی ،
دیسان یه‌که‌م رومانا کوردی ژی ل ئه‌رمینیا هاتیه نقیسیین.

لگوری دیتنن لیکولینه‌ر و ره‌خنه‌گران ، یه‌که‌م رومانا کوردی
یا بناڤی (ژانی گهل) ژ ئالیی (ئبراهیم احمد) ڤه لباشور
کوردستانی هاتیه نقیسیین، لی گوری هند دیتنن دن یه‌که‌م رومانا
کوردی یا بناڤی (شقانی کورد) ژ ئالیی نقیسکار (عه‌ره‌بی شه‌موو
) ڤه ل ئه‌رمینیا لسالا (۱۹۳۰) زدا هاتیه نقیسیین، لی لگوری دیروکا
نقیسیینی (عه‌ره‌بی شه‌موو) ب پیشه‌نگی یه‌که‌می رومانا کوردی
تیت ناسکرن، و رومانا وی بزمانین (روسی، جورجی، ئه‌رمه‌نی ،
ترکی ، عه‌ره‌بی ، ئازهری و فره‌نسی) هاتیه وه‌رگی‌ران، دیسان
پشتی عه‌ره‌بی شه‌موو ژ روژه‌لاتی کوردستانی ناڤی رومان
نقیس (ره‌حیمی قازی) تیت، ژ به‌رکو رومانا نقیسکار (ابراهیم احمد)
لسالا (۱۹۵۶) زدا هاتیه نقیسیین و لسالا (۱۹۷۲) ژبو یه‌که‌م جار ب
فارسی هاتیه وه‌شان ، له‌وما دکارین ده‌ستپیکا رومانا کوردی ژ
عه‌ره‌بی شه‌موو ده‌ست پی بکه‌ین.^۱

پشتی هه‌ولین ئبراهیم ئه‌حمد ، ئه‌ڤ بزاقه ژ ئالیین هند
نقیسکاریین دن ڤه هاته مه‌شاندن ، ژوانژی (محمد موکری) یه‌که ژ
رومان نقیسیین کورد یین خوه‌دی شایان ، وی دئه‌زمونا خوه یا
نقیسیینی دا ئالیه‌کی جودا و هونه‌ری یی رومانن د قادا رومانا
کوردی دا فهرز کر و به‌ره‌مین هیژا ئافراندن ، وی ب رومانا خوه
یا بناڤی (نباح) ده‌ست پیکر ، د ڤی رومانن دا ره‌خنه ل شوره‌شا
کوردی گرتبون ، د ئه‌جامی دا ب خیانه‌تی هات گونه‌هباکرن.

۱- الروایه الکوردیه بین الحضور الغیاب من موقع www.qamishlo.org

ديسان لسالا (۱۹۵۸) زدا رومانای وی یا بناقی (جرف تلجی) هاته وهشاندن ، لسهر قی رومانای خانما (جويس بلو) ماموستا زمان و شارستانیان ل پهیمانگه‌ها زمانین روژهلای ل پاریس دبیزیت " ئەف رومان چیروککه سترانی پر جوانه) قه‌هره‌مانین رومانین محمد موکری روشنبیرین بی ئومید بوون دناف ئیش و ئازارندا دژیان، وان خهون دیدتن، ره‌خنه دگرتن، له‌مبهر دهرده‌گفتن، شووره‌ش دکرن و په‌شیمان دبوون. دیسان ده‌مان چاخ‌ی دا ل پارچین دن یین کوردستانی هند رومان نفیس دهرکه‌فتن مینا (عه‌لیی عبدالرحمان) ل باکووری کوردستانی و رومانای وی یا بناقی (خاتی) لسالا (۱۹۵۹) هاته وهشان، دیسان رومان نفیس (حه‌جیی جندی) و رومانای وی یا بناقی (هه‌وار) لسالا (۱۹۶۷) ل ییریقانی ئهرمه‌نستانی هاتیه وهشان.

وهک تیزانن ل هه‌موو پارچین کوردستانی خه‌باته‌ک ژبو رومانای ده‌ستپیکر، وهند نفیسکار کارین جهی خوه دناقا رومانای کوردی دا بکه‌ن ، مینا (عبدالله سراج ، عزیز ملا ره‌ش ، حسین عارف ، محمد رشید فتاح ، فه‌رها د پیر بال ، به‌ختیار عه‌لی ...هتد) ئەف ل باشوری کوردستانی .^۱ ب هه‌ر ئاواپی رومانای کوردی دنالیی ریالیته‌یی ، رومانسی و دیروکی قه‌ خزمه‌ت پیشکه‌ش کریه ، ژ چیروکین (احمد مختار جاف ، محمد علی کوردی ، جمال بابان، محرم محمد امین ، و تاکو دگه‌هیته حسین عارف و هژماره‌ک ژ چیروک نفیسین دی کو بزاقا (روانگه) ده‌ست پیکر و بو گاڤه‌ک ژبو نوژهنی یا ئەده‌بیاتا کوردی بگشتی، لی لبا کوری کوردستانی هه‌ر چه‌ند زمان و چاند قه‌ده‌غه‌یه لی دیسان هند که‌س شیان خزمه‌ته‌کی پیشکه‌شی گه‌لی خوه بکه‌ن، بشیوه‌یه‌کی دناقه‌را سالین (۱۹۸۰-

۱- نزار اگری: احوال الروایه الكردیه ، ۲۰۰۶، ۴، من موقع www.amude.com

۱۹۹۰) هژماره‌کا رومان نقیسان دهرکه‌فتن هولی مینا(سه‌عیدی ئیبو و رومانای یابناقی(ریوی کورد)لسالا (۱۹۸۱)هاتیه وه‌شان، رومان نقیسان (بریندار) و رومانای یابناقی (خاتی)لسالا (۱۹۸۲)هاتیه وه‌شان، رومان نقیسان (خه‌مگینی ته‌می) و رومانای یابناقی (پالای بی شوپ)لسالا (۱۹۸۳)هاتیه وه‌شان، رومان نقیسان (محمود باگسی) و رومانای یابناقی هیلین لسالا (۱۹۸۴)هاتیه وه‌شان، رومان نقیسان (محمد ئوزون) و رومانای یابناقی (تو)لسالا (۱۹۸۴)هاتیه وه‌شان وهک ده‌ست پیکه‌ک پاشان رومانین وی ژبو زمانین بیانی هات وه‌رگیران، ئە‌قژی بو گا‌قه‌ک کو (محمد ئوزون) رومانای کوردی ب وه‌لاتین بیانی دایه ناسکرن، رومان نقیسان (عه‌گیدی خودو) و رومانای یابناقی (دی و دیماری)لسالا (۱۹۸۶)هاتیه وه‌شان، رومان نقیسان (باقی نازی) و رومانای یابناقی (ستوک‌هولم ته‌چ دیتییه بیژه)لسالا (۱۹۸۷)هاتیه وه‌شان، رومان نقیسان (شاهینی سوره‌کلی و رومانای یابناقی (ووندا بون)لسالا (۱۹۸۷)هاتیه وه‌شان .. هتد. (یه‌شار که‌مال) رومان نقیسه‌ک ل جیهانی نافداره و خوه‌دی چهند خه‌لاتین نیف نه‌ته‌وی یه، هه‌رچه‌نده نافه‌روکا رومانین وی لسه‌ر جقا‌کا کوردیه ، لی دیسان لگوری دیتنین من رومانای خزمه‌تا چاندا کوردی نه‌کریه ژبه‌رکو وی بزمانی تورکی ئافران‌دینه، دیسان خه‌باته‌ک نوو هه‌یه‌کو خزمه‌تا رومانای کوردی بکه‌ن ژ سالین (۱۹۹۰- ۲۰۰۰) مینا رومان نقیسان (ئازاد ئە‌حمده‌د ، باقی شاهین) رومانای یابناقی (په‌ریشان لسالا (۱۹۹۱) هاتیه وه‌شان، رومان نقیسان (مه‌ده‌نی فه‌رحو) و رومانای یابناقی (به‌رخوه‌دان ژیانه) لسالا (۱۹۹۴) هاتیه وه‌شان، رومان نقیسان (حه‌سه‌نی مه‌تی) و رومانای یابناقی (لابیره‌نتا جنان) لسالا (۱۹۹۴) هاتیه وه‌شان، رومان نقیسان (خورشید میر زه‌نگی و

رومانا وی یا بناڤی (سنور ژیندان) لسالا (۱۹۹۵) هاتیه وهشان،
 رومان نقییس محمد دههوار (رومانا وی یا بناڤی (چریسکین
 رزگاریی) لسالا (۱۹۹۵) هاتیه وهشان، رومان نقییس (ئیحسان
 جوله میړگی) و رومانا وی یا بناڤی (جه مبهلیی کوری میړی
 ههکاری) لسالا (۱۹۹۵) هاتیه وهشان، رومان نقییس (سلیمان ده میر)
 ورومانا وی یا بناڤی (سوری گولی) لسالا (۱۹۹۷) هاتیه وهشان،
 رومان نقییس (لوقمان پولات) و رومانا وی یا بناڤی (که واری)
 (۱۹۹۹) هاتیه وهشان، رومان نقییس (حلهیم یوسف) ژ روژ ئاقایی
 کوردستانی و رومانا وی یا بناڤی (سوپارتو) لسالا (۱۹۹۹) هاتیه
 وهشان، رومان نقییس (زهین العابدین) و رومانا وی یا بناڤی
 (بنه فشین نارین) لسالا (۱۹۹۹) هاتیه وهشان، رومان نقییس (فرگین
 مه لک) و رومانا وی یا بناڤی (ماموستایی زناران) لسالا (۱۹۹۹)
 هاتیه وهشان. فورات جه وهه ری ژی رومان نقییس که ناقداره ژ باکوری
 کوردستانی یه، حسین قهرتال، رومان نقییس که ژ باکوری کوردستانی
 رومان نقییس حیدر ئیشیک ب زاراقهیی (زازاکی) دنقیسسه... هتد.
 لبا شورئ روژ ئاقا د واری رومانی دا میناک (سلیم برکات) رومان
 نقییس که دقادا نیف نه ته وی دا ناقداره لی دیسان ئه وژی مینا (یه شار
 که مال) خزمه تا زمانی بیانی دکهت و به لکو خوه وه که کوردژی
 ناس نه که، لی دیسان ئه ف ژ رومان نقییس کورد ناهین هژمارتن
 ژ بهرکو خزمه تا زمانی بیانی کریه.

ب هه ر ئاواپی ئه م دکارین بیژین چی زیده یان کیم رومانا
 کوردی ل گوری دهرفه تان هند گاڤ هه نه، گهر نه لگوری
 خاسته کان ژی بیت لی دیسان لگوری رهوشا کوردان بگشتی باشه.
 هندی ئه ز کاریم من هه ول دا ژ هه موو پارچین کوردستانی،
 رومان نقییسان کوم بکه م و که سی ژبیر نه که م لی دیسان ژ بهر

کیماسیا چاڤکانیان من نه کاری لگوری خاسته کان پیک بینم، لی پر
سوپاسیا رومان نفیسئی ناقدار ی کورد ژ روژ ئاقایی کوردستانی
(حەلیم یوسف) دکەم ژبەرکو پرانیا پیزانینان دەر باره ی رومان
نفیسین کورد د هه موو قوناغاندا ژمن را شاندن.

چاڤكانين عربى

- ١- - دكتور لويس عوض : ثوره الفكر في عصر النهضه الاروبيه، الطبعه الاولى ، ١٩٨٧ ، مركز الاهرام للترجمه والنشر ، مؤسسه الاهرام ، شارع المجلاء القاهره
- ٢- اعلام عصر النهضه : منتديات ملتقى الفنانين ، تاريخ التسجيل ١٢-٢-٢٠٠٢ الكويت من موقع www.montada.com
- ٣- دكتور علي اسعد وطفه : النزعه الانسانيه في التربيه ، السنه و تربيه الانسان ، جريده الاسبوع الادبي العدد ١٠٤٦ تاريخ ١٠،٣،٢٠٠٧
- ٤- دكتور عماد حاتم : مدخل إلى تاريخ الادب الاورو بيه، دار العربية للكتاب ،الجمهوريه التونسيه،
- ٥- بدرالدين ابو غازي: عصر العباقره، القرن السادس عشر، محيط الفنون، الفنون التشكليه،دار المعارف بمصر- ١١١٩ كورنيش -النيل، القاهره.ج.ع.م
- ٦- اعلام عصر النهضه منتدى ملتقى الفنانين الكويت تاريخ تسجيل ١٢-٦-٢٠٠٢، من موقع www.motada.com
- ٧- عمر الكتاوي: البرشت رسام جمع بين الواقعيه الالمانيه والمثاليه الايطاليه في ١٤ اغسطس من الموقع www.awraq-oma.com
- ٨- بدرالدين ابو غازي : محيط الفنون ، الفنون التشكليه، عباقره القرن السادس عشر، دار الميثارف بمصر ١١١٩ كورنيش النيل
- ٩- كمال سكر : فن في عصر النهضه ، موريللو، سبتمبر ٢٠٠٦، من موقع www.art.gov.sa
- ١٠- تاريخ الفن ، فنانين عصر النهضه ، منتديات المجالات ٥ اكتوبر ٢٠٠٥ من موقع www.art.gov.sa¹
- ١١- كامل محمد عويضه: دار الكتب العلميه سلسله . الاعلام من فلاسفه، الطبعه الاولى سنه ١٩٩٣
- ١٢- غازي الصوراني : رينيه ديكرت ، الحوار المتقدم ، العدد ٦٦٢ ، ٢٤-١١-٢٠٠٣ ، www.jsourani.com
- ١٣- العقد الاجتماعى الاسس النظرية و ابرز المنظرين من موقع .com. ahlulbaitonline

- ١٤- عبدالفتاح إمام عبدالفتاح : توماس هوبز، فيلسوف عقلانيه ، دار الوفاء لدنيا النشر والطباعه ، سنه ١٩٨٨
- ١٥- الفضل شلق : لبنان ، سقوط القسطنطينيه، مجله المعرفه ، شهره ثقافيه ٢٨-٨-٢٠٠٩-العدد ٦٨.
- ١٦- رولان موسنييه: تاريخ الحضرات العام ،المجلد الرابع ،بيروت عويدات سنه ١٩٦٦
- ١٧- آلدكتور عفيف البهنسي : الفن في اوروبا من عصر النهضه حتى اليوم، دار الرائد العربي اللناني، مؤسسسه الفن والعماره، المجلد الثاني . الطعه الاولى، ١٩٨٢،لبنان
- ١٨- الكاتب تيودورك ،آب تقديم يازيك يوكس : لندن،الكتاب اواخر ايام عصر النهضه ،السيره نحوه الحداثه من موقع www.kwtanweer.com
- ١٩- رمسيس يونان: عصر النهضه، محيط الفنون ، الفنون التشكيليه، دار المعارف بمصر- ١١١٩ كورنيش- القاهره .ج.ع.م ص
- ٢٠- هربت فيشر: ،اصول التاريخ الحديث . دار المعارف بمصر ١٩٦٢
- ٢١- عصر النهضه من موقع www.wikipedia.org
- ٢٢- عبدالرحمان بدوي : خلاصه الفكر الاوروبي ، سلسه فلاسفه ، نيتشه ، الناشر وكاله المطبوعات ، شارع فهد سالم ، ٢٧ ، الكويت الطبعة الخامسه - ، ١٩٧٥
- ٢٣- عصر التنوير : من ويكيبيديا الوسوعه الحره من موقع wikipedia.org
WWW
- ٢٤- عمر كوش ،: التنوير في اوروپا من موقع www.com.saidaonline
- ٢٥- منتديات ملتقى العرب عالم من الابداع ، المذاهب الادبيه الغربيه و اثرها في الادب العربي تاريخ التسجيل ،نوفمبر ٢٠٠٧ من موقع .ara.com .
WWW
- ٢٦- دكتور محمد غنيمي هلال: الادب المقارن، دار العوده بيروت سنه ١٩٥٢
- ٢٧- دكتور عمر دقاق : إنهييار الايديه لوجيه يختال المذاهب الادبيه. جريده الثوره. سياسيه تصدر عن الوحده الصحافه و الطباعه و النشر شوؤن ثقافيه ديمشق. www.admin.com

- ٢٨- عبدالمليك الزميع من موقع - www.islamfodey.com 5, 2, 2002 :-
المذاهب الادبيه
- ٢٩- دكتور حقي إسماعيل : منتديات الاقلام، ٣١-٨-٢٠٠٦ من موقع
www.aklaam.net
- ٣٠- المدارس الشعريه العربيه في العصور الحديث من ويكيپديا www.wikipedia.org
- ٣١- سيد سليمان سادات اشكور : كاتب إيراني ، معطيات الثوره على الكلاسيكيه
، ٢٧- سبتمبر- ٢٠٠٩- من موقع www.diwanalarab.com
- ٣٢- عبدالكريم : المذاهب الادبيه ، المذهب الاتباعي الكلاسيكي ، إبريل
٢٠٠٨، ١٨.١٠، من موقع www.arfad.com¹
- ٣٣- مذاهب الادب الغربي ، ولذ سمي مذهب الرومانسي ب المذهب التعبيري من
موقع [www. Membres.lycos.fr](http://www.Membres.lycos.fr)¹
- ٣٤- عبدالرزاق الاصفر : المذاهب الادبيه لدى الغرب، دراسات إتحاد الكتاب
العرب ، ١٩٩٩، من موقع www.awu-dam.org
- ٣٥- الرومانسيه النادى الادبي -طباعه ٥.٢.٢٠٠٧، من موقع
www.adabihail.com
- ٣٦- دكتور عبدالباسط بدر: المذاهب الآدب الغربى دار آشعاع الكويت، من موقع
www.mkgedu.gov
- ٣٧- المذهب الرومانسى و اثره في الادب العرب و تسمى الابداعيه او الابتداعيه ،
الاثنين ١٤.١٠.٢٠٠٧، www.makoobblog.com
- ٣٨- دكتور جميل حمداوي : مدارس تجديد السرحيه في العالم الغربي
من موقع www.arabrenewal.org ١٧.٨.٢٠٠٧
- ٣٩- الشيخ الدكتور سفر بن عبدالرحمان الحوالي: التحول الادبي من الكلاسيكيه
الى الرومانسيه بعد ثوره الغريبيه، من موقع www.alhawali.com
- ٤٠- مذاهب الادب الغربى و لذا هذا سمي بالمذهب التعبيري ،من موقع
www.membres.lycos.fr¹
- ٤١- ٤٣- الرومانسيه ، النادى الادبي ، طباعه ٥.٢.٢٠٠٧، من موقع
www.adabihail.com¹
- ٤٢- ٤٤- مذاهب الآدب العربي ،ولذ سمي مذهب الرومانسي بالمذهب التعبيري
من موقع، www.membres.lycos.fr¹

- ٤٣-٤٥ - عمر دقاق: إنهييار الايديولوجيه يختال المذاهب الادبيه ، جريده الثوره سياسيه تصدر عن الوحده الصحافه والطباعه والنشر ، شؤون ثقافيه ديمشق، من موقع [@thawra.com](http://www.admin.thawra.com)
- ٤٤- 46- المذهب الرومانسي و اثره في الادب العربي و تسمى الابداعية او الابتداعية الاثنين ١٤، ايار، ٢٠٠٧، من موقع www.makoobloog.com
- ٤٧- إمبراطوره ،المذاهب الادبيه الغربيه .منتديات عاشق لبنان ،اكتوبر ٢٠٠٦، من موقع www.leblover.com
- ٤٨- نظريه الفن للفن ،ماهى وما جدورها ، حضاره الكلمه ، من موقع www.alukah.net
- ٤٩- منتديات المعرفه ،منتديات المذاهب الادبيه ٤، ١١، ٢٠٠٦، من موقع www.felfel.ps
- ٥٠- إعداداد الندوه العالميه للشباب الاسلامي : قاموس المدارس الادبيه ،منتدى اليراع الادبي من موقع www.yalyara.com
- ٥١- إعداداد الندوه العالميه للشباب الاسلامي: من موقع www.saaid.net
- ٥٢- نضريه الفن للفن ، ما هى وما جدورها ،حضاره الكلمه ،من موقع www.alukah.net
- ٥٣- نضريه الفن للفن ،حضاره الكلمه ،من موقع www.alukah.net
- ٥٤- المذهب البرناسى والفنى ، قى الادب العربى الحديث من موقع ..com www.2startimes
- ٥٥- محمد عارف : فن الرسم اليدويه ،منشورات دار الثقافه / بغداد .الطبعه الثالثه ١٩٨
- ٤٥-٥٦ --الواقعيه نخبه الابداع ٢٠٠٧، ٨، ١٢، من موقع www.nukhba.net
- ٤٦- 57 -¹ المذاهب الادبيه الغربيه الكبرى و اثرها في الادب العربي (الواقعيه) منتديات الجفله لكل الجزائريين و العرب من موقع info.djelfa.www
- ٤٧-٥٨- محمد احمد جبر: مذاهب ادبيه اخرى ٢٠٠٧، ٥، ١٥، من موقع www.qyemen.com
- ٤٨-٦٠-- دكتور نبيل راغب : المذاهب الادبيه من الكاسيكيه الى العبيثيه ، نشر مكنته مصر ،ص ١٢٧¹
- ٤٩-¹

- ٦١- الواقعيه -اعداد الندوه العالميه للشباب الاسلامي من
موقع، www.saaid.net
- ٦٢- علوم و معلومات عامه ،اين ضهر الادب الرمزي لاول مرة ، فبراير
٢٠٠٧. من موقع com.rbonliner.www
- ٥٠-٦٣^١ فواز الجبر: ،الرمزيه ،فبراير ٢٠٠٧، من موقع
com.anawa.www
- ٦٣- احمد خميس : ،المذاهب الادبيه الغربيه ، منتديات إككاوى، ٧،١١،٢٠٠٧، من
موقع net.edku.www
- ٦٤- ريم محمد : ،المدرسه الرمزيه، مفهومها و نشاتها و خصائصها ،نهار
٢٠٠٧، من موقع com.anaw.www
- ٦٥- منتديات مجله الجيل الواعد (أجيال) من موقع net.jeel-al.www
- ٦٦- - كرونيجر: النزعات الانطباعيه في النثر الغنائى القن ١٩-٢٠ ، مجله الادب
المقارن مجلد ٤٣ سنه ١٩٦
- ٥١-٧٧- ا دكتور محمد غنيمي هلال: المدخل الى النقد الادبى الحديث ، ط ٢ ،
القاهره سنه ١٩٦٢ ص ١٣٠
- ٥٢-٧٨^١ - الإنطباعيه (التأثيره) إعداد الندوه العالميه للشباب الاسلامي من موقع
.net.saaid.www
- ٥٣-٧٩- فيصل الخديدي: الاتجاهات الفنيه المعاصره -الانطباعيه ، سبتمبر
٢٠٠٧، من موقع www.omferas.com.
- ٥٤-٨٠- الوجوديه بين الادب و الفلسفه منتديات ستون هنج من موقع ٢٧-٤-
www.m3mary.com٢٠٠٨
- ٥٥-٨١- جبور عبدالنور : المعجم الادبي ، دار العلم للملايين، بيروت ط ٢،
سنه ١٩٨٤
- ٥٦-٨٢- موسى الخميسى : ،الناقد التشكيلى ، الداديه و السرياليه بين إنعتاق
الرؤيه و رؤيه الانعتاق، ١٥-١١-٢٠٠٦ ، من موقع
www.musagitan@tin..it
- ٥٧-٨٣^١ -ثانويه عبدالرحمان زكي التأهيليه : الفلسفه المعاصره من موقع
www.romanticity.com

- ٥٨- ٨٤- مازن لطيف علي: ، مدرسة فرانكفورت النقدية ، جريدة الشرق الاوسط
١٠، ٧، ٢٠٠
- ٥٩- ٨٥- إبراهيم الحيدري : نيتشه و رواد مدرسة فانكفورت، الفن طريق
الخلاص، ٢٨.٦.٢٠٠٨ من موقع www.syriaalaan.com
- ٦٠- ٨٦- إبراهيم الحيدري : مدرسه فرانكفورت ،تأسيس نظريه نقديه للمجتمع
، الشرق الاوسط جريده العرب الدوليه العدد ٧٩٤٠ ٢٤ اغسطس ٢٠٠٠
ص ٣/٢^١
- ٦١- ٨٧- مازن لطيف ،إبراهيم الحيدري ، مدرسة فرانكفورت النقدية ، جريدة
شرق الاوسط ، ٢٤.٨.٢٠٠٠^١
- ٦٢- ٨٩- موسى الخميسي: ،الناقد التشكيلي ، الدائيه والسرياليه بين إنعتاق
الرؤيه ورؤيه الانعتاق ،١٥-١١-٢٠٠٦ من موقع
www.musagitan@tin.it
- ٦٣- ٩٠- - دكتور عبدالرحمان رأفت الباشا : جامع الامام بن سعود الاسلاميه
الرياض ،من موقع www.alkashf.net
- ٦٤- ٩١- مذاهب فكريه و فلسفيه / العبثيه، الموسوعه العربيه ،من موقع
www.aarabia.isoc.a
- a. ٩٢- محيي عيدان : المستقبليه، إعلان موت لفن الماضي، جريده الاتحاد ،
يوميه سياسيه ، ثقافه و فن ، ١٥-٤-٢٠٠٥ من موقع
180www.alitthad.com
- ٦٥- ٩٣- منيره الحميدان : يعتبر الفن المستقبلي الزمان و المكان ليس لهما وجود
مطلق ، الرياض العام الخامس اليوم ٣٢١١ مكتبه الباب من موقع
www.bab.com
- ٦٦- ٩٤- المدرسه التجريديه و المستقبليه اخر مدارس الفن التشكيلي ، منتديات
صافيتا ، ٢٢-٨-٢٠٠٦ من موقع www.safital.com
- ٦٧- ٩٥- حسين احمد سليم : دور مدارس الفن و الاتجاهات الحديثه ، ١٧-٤-
٢٠٠٩ ،لبنان من موقع www.manahl.net
- ٦٨- 96 -^١ راضيه العرفاوي : المدرسه الوحشيه (١٩٠٥-١٩١٠) ٢٦-٥-٢٠٠٨ ،
من موقع www.kanadeelfkr.com

- ٦٩-٩٧- فتحي العريبي ، الفنان الليبي:، هنري ماتيس، مجله الكراسي ،شهرية ،
السنة الثالثه ، العدد ٣٦ ، ١- مارس-٢٠٠٨
- ٧٠-٩٨- معهد المهارات والفنون ، تاريخ الفن ، المدرسه الوحشيه ، ١٥-٦-٢٠٠٥
من موقع www.art.gov.sa
- a. ٩٩- علي عبد الحسين : و مابعد الحدائه، ٢١،٢،٢٠٠٧، من موقع
com.alwatanvoice.www
- ٧١-١٠٠- هدى الجابري : تعريف الحدائه وما بعد الحدائه بانها حركه واسلوب
يتاسف برفض القديم من موقع www.al-mueawi.com
- ٧٢-١٠١- ياسين بن على: المفهوم الحدائه و عباداه الفلسفيه و السياسيه في
القرني ١٨،١٧ م مجله العلوم الاجتماعيه ،الحدائه ٢١،٢،٢٠٠٧ من موقع
com.swmsa.www
- ٧٣-١٠٢- تعريف الحدائه وما بعد الحدائه تعريف امريكي بانها حركه و اسلوب
يتاسف بفرض القرن تقديم هدى الجابري من موقع al.www-ueawi.comm
- ٧٤-١٠٣- ياسين بن على: المفهوم الحدائه و عباداه الفلسفيه و السياسيه في
القرني ١٨،١٧ م مجله العلوم الاجتماعيه ،الحدائه ٢١،٢،٢٠٠٧ من موقع
com.swmsa.www
- ٧٥-١٠٤- ابراهيم محمد جواد: الحدائه فى الفكر و الادب مجله النبأ من موقع
com.annabaa.www
- ٧٦-١٠٥- زرار بن ياسين: الليبراليه الجديده بين العولمه و العالميه من موقع
.algaad.jo.www
- ٧٧-١٠٦- دكتور عبد زيد : إشكاليه الحدائه الغربيه من موقع
com.alimbaratur.www
- ١٠٧- مسعود محمد زياد: دكتوراه في ادب
www.geocities.com
- ٧٨-١٠٨- عز الدين المناصره: شاعر و أكاديمي فلسطيني قخيده النثر إسكاليات
النسيجييه و التجنس و التاريخ من موقع com.nizwa.www
- ١٠٨- ممدوح السكاف : الان روب غربيه ، بين فن (الروايه الجديده)وفن السينما الجديده
، جريده الثوره يوميه سياسيه ، من موقع www.ahawraalwehda.gov.sy

- ٨٠-١١٠^١ - الروايه الحديثه في القرن العشرين ، يناير ، من موقع www.t3as.com ، ٢٠٠٨
- ٨١-١١١ - ابو عبدالرحمان : المنتدى ، قسم القصص و الروايات، وتعريفا و رواياتها ، سبتمبر ٢٠٠٤، من موقع www.algrayat.net
- ٨٢-١١٢^١ - زمن عبد زيد : مدخل الى تعريف القصة القصيره جداً و تاريخ نشأتها و تطورها ، ، من موقع www.alnoor.se
- ٨٣-١١٣^١ - منتدى القصة و الروايات : تعريف القصة و انواعها و عناصرها ، شبكه جهينه نت من موقع www.johina.net
- ٨٤-١١٤ - ورد حنان : الفرق بين القصة والاقصاصة ، ٢٩،١،٢٠٠٩، من موقع www.kuwaitmax.com
- ٨٥-١١٥ - الشعر و الادب / قصص و روايات ، منتديات صحبة نت ، المنتديات العامه ، ١٤ / ١٠ / ٢٠٠٨، من موقع www.sohbanet.com
- ٨٦-١١٦^١ - تعريف الروايه ، ٢٤ ، ٢٠٠٨، من موقع www.algannass.ibda3.org
- ٨٧-١١٧ - لفرق بين القصة و روايه ، منتديات صحبه نت ، المنتديات العامه ، للشعر ولادب القصصي والروايات، ١٤،١٠،٢٠٠٨، من موقع www.sohbanet.com
- ٨٨-١١٨^١ - اسم عبدو : الروايه التقليديه والروايه الحديثه ، ٥،٩،٢٠٠٧، من موقع www.an-nour.com
- ٨٩-١١٩^١ - دكتور شمس ابادي : القصة القصيره و نجيب محفوظ ، من موقع www.allesan.org
- ٩٠-١٢٠^١ - لشعر والادب ، قصص وروايات ، منتديات صحنه نت ، المنتديات العامه ، ١٤-١٠-٢٠٠٨- مجله بصول ج ٢ العدد الرابع
- ٩١-١٢١ - نضال العيسى الحدائه الغربيه هل هي طريق صالح للنقد من موقع www.bab.com
- ٩٢-١٢٢ - تعريف الروايه ، منتديات سيدتي ، ديسمبر ٢٠٠٨، من موقع www.forum.sedty.com^١
- ٩٣-١٢٣ - ابو عبدالرحمان : تعريف القصة الروايه ، سبتمبر ٢٠٠٤ ، من موقع www.algrayat.net
- ٩٤-١٢٤ - تعريف القصة و انواعها و عناصرها ، منتدى القصص و الروايات ، شبكه جهينه نت من موقع www.johina.net

- ٩٥-١٢٥- مصطفى محمود : الياذة هوميروس ، ملاحظات على تاريخ الروايه ،
تشرين اول ٢٠٠٨، من موقع www.alwarsha.com
- ٩٦-١٢٦- مفهوم الروايه ، تعاريف بسيطه لهذا الفن العريق ، من موقع
www.arabm8s.com
- ٩٧-١٢٧- الروايه الحديثه في القرن العشرين ١٣-٣-٢٠٠٨ من موقع
www.t3as.com
- ٩٨-١٢٨- فرانتس كافكا ، من ويكيبيديا الموسوعه ص ٣٢٠^١
- ٩٩-١٢٩- دكتور شمس ابادى : القصة القصيرة و نجيب محفوظ ، من موقع
www.allesan.org
- ١٠٠- ١٣٠- الفرق بين القصة و الاقصوصة ، ٢٠٠٩، ١، ٢٩، من موقع
www.kuwaitmax.com
- ١٠١- ١٣١- الفرق بين القصة والاقصوصة ، ١٥-٣-٢٠٠٩، من موقع
www.women.box.net
- ١٠٢- ١٣٢- محمد ناصر الفيلي : مجله فيلي ، القصة الكورديه الحديثه
..البديات، دهنگى روشنبيرى و راگه ياندى كوردى فهيلى من موقع
www.shafaaq.com
- ١٠٣- ١٣٢- جمعه الجباري : القصة الكورديه، البدايات، الرواد، التيارات، من
موقع www.tirej.com
- ١٠٤- ١٣٣- فؤاد عبدالرزاق الدجيلي: لمحات عن واقع القصي الكورديه في
كوردستان العراق ، ١-٥-٢٠٠٩ من موقع www.kurdsat.tv
- ١٠٥- ١٣٤- جليل محمد شريف: فن القصة الكورديه، جريده الاتحاد ، يوميه
سياسيه ، ثقافه و فن ، الصحيفه المركزيه لاتحاد الوطني الكوردستاني من
موقع www.alithad.com
- ١٠٦- ١٣٥- الروايه الكورديه بين الحضور الغياب من موقع
www.qamishlo.org
- ١٠٧- ١٣٦- نزار اكرى: ،احوال الروايه الكورديه ، ٢٠٠٦، ٩، ٤، من موقع
www.amude.com
- ١٠٨- ١٣٧- ترجمه نوفل نيوف: نظريه الرومانسيه في الغرب، الناشر دار
التكوين ، ديمشق، منشوره بجريده الثوره ٣٠-١٠-٢٠٠٠

چافکانیڻ کوردی

- ۱- هیمداد حوسین : ریپازہ ئہدہبیہکان ، چاپی یہکہم ۲۰۰۷ ز ، چاپخانہی دہزگایی ئاراس ہہولیر
- ۲- دکتور فہرہاد پیربال : ریپازہ ئہدہبیہکان ، ئامہدہکرن و وەرگیران ژ فرہنسی ، دہزگایی چاپ و بلاوکردنہوہی ئاراس ، گہرہکی خانزاد ہہولیر ، ۲۰۰۴
- ۳- صادق بہاءادین : ہوزانقانیٹ کورد ، چاپا یہکن ، ۱۹۸۰ بغداد
- ۴- محمد امین زکی : تاریخ الکورد وکوردستان الجزء الاول من اقدم العور التاريخيه حتى الان،الابعہ الثانيہ سنہ ۱۹۶۱
- ۵- سعید دیرہشی: دیوانا فہقیی تہیران، ۲۰۰۵ ، دہزگاہی سپیریژ دہوک ،
- ۶- دکتور ماروف خزنہدار : میژووی ئہدہبی کوردی ، لہسہرتاوہ تا سہدہی چواردہم ، دہزگایی چاپ و بلاوکردنہوہی ئاراس ، ہہولیر ۲۰۰۱ ،
- ۷- رہزا سہید حوسینی و.حہمہ کہریم: عارف،قوتابخانہ ئہدہبیہکان چاپخانہی وہزارہتی پەرہردہ کوردستان، ۲۰۰۶ ،
- ۸-- دکتور عزالدین مستہفارہسول : ریالیزمی سوسیالیات و ئہدہبیاتی کوردی ، کوٹاری روشنییری نوئ، ژ ۱۱۳ ، ۱۹۸۲¹

چاڦكانیڻ بیانی

- 1- Branschrig: Notre litterature dans le texte Paris 1949
- ۲-Lanson: Historire de la literature Francaise Paris 1916
- 3De segur (Nicola) historire de la litterature Euroeenne 195 ۳
- 4- Branschrig notre Litterature dans le texte Paris 1949
- ۵- Baudlair.Tsveti zla.M.1908.P.18
- 6- Clourad (H): Histoire de la litterature Francaise du szmbolisme a nor jours . Paris 1944.1949
- 7- Istori Fransuskoj v Literaturi, v, III,M,1959,
- 8- Cazamian: (L) Symbolisme et Poesie. L Exemple anglais. Paris 1947. ۸
- 9- Branschrig notre Litterature dans le texte Paris 194
- 10- Clourad (H): Histoire de la litterature Francaise du szmbolisme a nor jours . Paris 1944.1949
- 11- Cazamian: (L) Symbolisme et Poesie. L Exemple anglais. Paris1947

کوردی و پر زحمهت دیت تاکو بهردهومی بکاری خوهیی نه ته وی بدهن یه ک ژوان ماموستایان ماموستایی خرسیان (شموئیل) بوو، کوچ جارارولئی وی ژبیر ناچیت، دیسان ماموستایی ته ده بیاتا کوردی ماموستا (وارکیس سرکیس موسیسیان) بو براستی دوارئ نقیسکاری دا باندورا وی لسهر من هه بوو، دیسان ماموستایین مینا (عبدالرحمان مزوری، کریم فندی، عبدالعزیز، علی میکائیل... هتد.

براستی دقوناغا برایه تی دا هه ستا مهیا نه ته وی پر خورت بوو. پشتی بداوی ئانینا قوناغا ناقجی، خاندنا ماموستیان من بداوی ئانی، چه ند سالین پر خواهش ب ماموستاتی ل گوندین کوردستانی بوراندن، ئەز دکارم بیژم بنگه هی هه ستا نقیسینی ل فیرگه ها برایه تی بو من پهیدا بوو، بسه دهما پرانیا ماموستایین مه ولات پاریز و نقیسکار بون. د ته مه نی (۱۶) سالیدا ته قلی یه که مین فیسته قالا ژنان یا هه لبه ست خاندنی بووم دگهل چه ند که چین دن ژوان (بیریقان رهشید و دیمهیک مائی) بون، ئەف فیسته قال ژ ئالیی ئیکه تیا نقیسه ریڤن کورد تایی دهوکی فه هاتبو ئورگانیزه کرن.

ئیدی بهردهوام بوم دگهل رادیا کوردی دهند بهرناماندا، دیسان ژ سالین هه شتیان و شوندا ئیدی بهردهوام من بهرهمین خوهل روژنامه و کوشارین کوردی به لاف دکرن مینا (روژنامه هاوکاری، بزاف، کوشارا بهیان، کوشارا دهنگی مه... هتد وه شاندن).

دیسان دپرانینا فیسته قالی هه لبه ست خاندنی دال باژیرین (به غدا، هه ولیر، سلیمانی) به شدار بوم، دیسان ژسالا (۱۹۸۷-۱۹۹۰) ل رادیا کوردی یا (به غدا) پروگرامی ئاواز و هه لبه ست پیش کهش کریه. دیسان لسالا (۱۹۸۷-۱۹۹۱) ئەنداما دهسته یا ریقه بهر یا ئیکه تیا نقیسه ریڤن کورد بول باژیری دهوکی.

لسالا (۱۹۸۹) دا ژینا مالباتی دگهل هونه رهنه ندئ شیوه کار (فه همی بالایی) پیک ئانیه

هیفی دایکا دوو زارویانه بناقین (کومات و ناگری). لسالا (۱۹۹۶) ته فی مالباتا خوه کوچبه ری ئەلمانیا باژیری (بهرلین) بوویه.

دهه موو قوناغاندا بهردوامی ب نقیسنی دایه لساللا (۲۰۰۳-۲۰۰۶) ئەنداما دهستهیا ریقه بهر یا ئەنستیتوتا کوردی بوم ل بهرلینی، دیسان دهه مان سالاندا (ئەنداما دهستهیا ریقه بهر یا (پهنا کورد) بوم ل ئەلمانیا، تهقلی دوو کونفرانسیین نیف نه تهوی بومه وه که نوینه را پهنا کورد، لساللا (۲۰۰۲) د گونگری پهنا جیهانی ل (مه که دونیا) بهشدا بومه، دیسان ساللا (۲۰۰۳) کونفرانسیی پهنا جیهانی ل (مه کسیکو) وه که نوینه را پهنا کورد ئاماده بومه.

لساللا (۲۰۰۰) پهرتوکا ههلبهستان بناقی (قه گهرا هیقیهک ووندا بوی) ل ئەلمانیا هات وهشان، لساللا (۲۰۰۵) پهرتوکا ههلبهستان بناقی (مهشا بوکان) ژ ئالیی ئیکه تیا نقیسه ریئ کورد دهوک هاته وهشان، دیسان ساللا (۲۰۰۸) پهرتوکا (که ساتیا ژنی د دیروکی) دا ژ ئالیی دهزگه هی سپیریژ قه هاتییه وهشان. پهرتوکوک لسه (ریبازین ئەده بیاتی) لژیڕ چاپی یه، دیسان نها لسه (باندورا فهیله سوفان لسه سه رهلدانا ئەوروپی) دخه بتم، دیسان لیکولینان لسه هند ژنی ههلبهستان بیئ ددیروکی دا نه هاتین ناسکرن دکهم.

ئەف (۶) سالن بهردهوام وه که قونجک هه موو حهفتیان ژبو روژناما (ئازادیا وهولات) ل باکووری کوردستانی دنقیسم .

ژ ئالیی روژنامه قانی قه په یامنیرا (دهنگی ئەمه ریکا) بهشا کوردی، دیسان ل رادیویا بهرلین بهشا کوردی کار دکهم،
بقی ئاواپی لسه کارو خه باتین خوه بهردهوامه.

ژ وەشانين ئيگە تيا نقيسەرين كورد

- ١) نقيژەك مەستانە ل دۆر گونبەدا جزيرى / فەكۆلين، د. فازل عومەر - ٢٠٠٤
- ٢) خەونين تازى / ھەلبەست، روخوشى زيفار - ٢٠٠٤
- ٣) وەغەرەك د نھينين دەقى دا / رەخنە و فەكۆلين، ياسرئ حەسەنى - ٢٠٠٤
- ٤) بيافى خواندنئ / فەكۆلين، جەلال مستەفا - ٢٠٠٤
- ٥) لېەر دەرازينكا تىكستان / خواندنين وئزەيى، سەلام بالاىى - ٢٠٠٤
- ٦) خواندنگەھا برسېكرنى / چيرۆك، صديق حامد - ٢٠٠٤
- ٧) ھزر و ديتن / ھزر و رەوشەنيريا گشتى، د. عارف حيتو - ٢٠٠٤
- ٨) جەند ريبەك بۇ دەقى / فەكۆلين، صبيح محمد حسن - ٢٠٠٤
- ٩) بەرپەرەكئ وندا ژ ژيانناما سەليمئ ئەسمەرئ / چيرۆك، انور محمد طاھر - ٢٠٠٤
- ١٠) جەند خواندنەك شيوەكارى / فەكۆلين، ستار على - ٢٠٠٥
- ١١) ژانين سيناهيئ / رۆمان، تحسين نافشكى - ٢٠٠٥
- ١٢) قصص من بلاد النرجس، حسن سليقانى (الطبعة الثانية) - ٢٠٠٥
- ١٣) گۆتارين رەخنەيى / كۆمەلە وتار، ھۆشەنگ شېخ محمد - ٢٠٠٥
- ١٤) گەريانەك د ناف باغئ ئەدەبئ كوردى دا، رەشيد فندى - ٢٠٠٥
- ١٥) سۆتنگەھ / رۆمان، بلند محمد - ٢٠٠٥
- ١٦) سىياپوشئ زيمارى / چيرۆك، د. فازل عمر - ٢٠٠٥
- ١٧) شانويە ھەفچەرخ و جەند ديتن / سيار تمر - ٢٠٠٥
- ١٨) فيان د دەمەكئ ژاندار دا / رۆمان، محسن عبدالرحمن - ٢٠٠٥
- ١٩) تەكنيكا فەگيرانئ د كورته چيرۆكئ (فازل عومەرى) دا / فەكۆلين، نەفيسا ئيسماعيل - ٢٠٠٥
- ٢٠) ميرى و كەفۆك / چيرۆكئ زارۆكان، د. عبدى حاجى - ٢٠٠٥
- ٢١) ھەژدە چيفانوگئ گورگا / چيرۆك، ب: محمد عبدالله (چاپا دووئ) - ٢٠٠٥

- ۲۲) روستەمى زالى / د. عارف حىتو(چاپا دووى) - ۲۰۰۵
- ۲۳) شەيىنا جىيى سىي / چىرۆك، نزار محمد سەيد - ۲۰۰۵
- ۲۴) جەمسەرى سىي / كورته چىرۆك، خالد صالح - ۲۰۰۵
- ۲۵) ئەى رۆژ نەچە ئاڧا / پەخشان، سەلام بالايى - ۲۰۰۵
- ۲۶) ژ رەوشەنبىريا كوردى / فەكۆلىن - گۆتار، ناجى طە بەروارى - ۲۰۰۵
- ۲۷) زارۆكىن جىھانا ناشتى و ئاشوپى / فەكۆلىن، ھزرقان عبدالله - ۲۰۰۵
- ۲۸) دھۆك د سەربۆران دا / بىرەوهرى، صدىق حامد - ۲۰۰۵
- ۲۹) جاك درىدا و ھەلوەشاندىن / فەكۆلىن، د. فازل عمر - ۲۰۰۵
- ۳۰) داويا شەرفانەكى / رۆمان، عصمت محمد بدل - ۲۰۰۵
- ۳۱) پىلىن رەخنەيى / رەخنە، نعمت الله حامد نەيلى - ۲۰۰۵
- ۳۲) دەما ھىشتا گىانەوهر دىشان باخقن / چىقانۆكىن مىلى، و: حجى جعفر - ۲۰۰۵
- ۳۳) بەر ب دەقى خۇمالى / دەق و شرۆفەكرن، ئىبراھىم ئەحمەد سەمۇ، ۲۰۰۵
- ۳۴) مېمىتىكىس، ژ ھزركرنى تاكو ئايدىيۆلۆجىيى / د. فازل عمر، ۲۰۰۵
- ۳۵) كەلتۆر.. ناسىيۆناليزم و ەەرەبكرن / فەكۆلىن، ەبدال نورى، ۲۰۰۵
- ۳۶) پەيڧىن بى پەردە / فەكۆلىن رەخنا ئەدەبى، عبدالخالق سولتان، ۲۰۰۵
- ۳۷) نڧىستن د چاڧىن نىرگىزى دا / ھەلبەست، بەشىر مزويرى، ۲۰۰۵
- ۳۸) ژ فەلسەفا بەرخودانى / ھەلبەست، رەمەزان عىسا، ۲۰۰۵
- ۳۹) ئەوئى دژى ھەميا / كورته چىرۆك، صبىح محمد حسن، ۲۰۰۵
- ۴۰) نژيارگەرى / د. فازل عمر، ۲۰۰۵
- ۴۱) بىست سال و ئىڧارەك / رۆمان، صبىرى سلىڧانەى، ۲۰۰۵
- ۴۲) نڧىسىن د نافبەرا نڧىسەرىن خوداوەند و لىگەرىان ل ئازادىي / فەكۆلىن، ھۆشەنگ شىخ محمد، ۲۰۰۵
- ۴۳) ژ چىرۆكىن مىلى يىن فلكلۆرى / جمىل محمد شىلازى، ۲۰۰۵
- ۴۴) جواھر المبدەين / مناقشات ادبىه، اسماعىل بادى، ۲۰۰۵
- ۴۵) دىمەنن پەچنى / چىرۆك، كىڧى عارف، ۲۰۰۵
- ۴۶) تىر ژ كڧانا دوەشىيىن و بەر تىنە من / ھەلبەست، سەلمان كۆڧلى، ۲۰۰۵
- ۴۷) كەڧالەكى رويس / ھەلبەست، شوكرى شەھباز، ۲۰۰۵
- ۴۸) دەولەت و عشقەكا كەڧنار / ھەلبەست، دەيكا دالبايى، ۲۰۰۵
- ۴۹) شەڧىن بى خەو / ھەلبەست، بەيار باقى، ۲۰۰۵

صلاح ھرورى، ۲۰۰۶

- (۷۷) مەشا بۆكان / ھۆزان، ھىشى بەروارى، ۲۰۰۶
- (۷۸) ئەو زەلامى دگەل خۇ لىك جودا / شانۇ، سيار تەمەر، ۲۰۰۶
- (۷۹) پەلئىن عشقى / ھۆزان، درباس مستەفا، ۲۰۰۶
- (۸۰) شەفئىن سار / رۆمان، ھەسەن ئىبراھىم، ۲۰۰۶
- (۸۱) ھۆزان بۇ دەلالى / ھۆزان، خالد حسين، ۲۰۰۶
- (۸۲) بالۆلكا شەكرى / چىرۆك، حسن سلىقانى، ۲۰۰۶
- (۸۳) ھەيرانۆك نامەيئىن ئەفئىنداران / ئەدىب عبداللە، ۲۰۰۶
- (۸۴) مرن د قشلەيا پادشاھى دا / چىرۆك، محسن عبدالرحمن، ۲۰۰۶
- (۸۵) چىشانۆكا گايى سۆر / فلکلور، جمىل محمد شىلازى، ۲۰۰۶
- (۸۶) سەلوا ھىش بەلالىسكە / ھەلبەست، لقمان ناسە، ۲۰۰۶
- (۸۷) بلىجان / رۆمان، پەروىز جىھانى، ۲۰۰۶
- (۸۸) لەعلخانا گۆفەيى / چىرۆك، مصطفى بامەرنى، ۲۰۰۶
- (۸۹) فەگەر / رۆمان، شاھىن بەكر سورەكلى، ۲۰۰۶
- (۹۰) قەدەرە من / ھۆزان، سەلمان شىخ مەمى، ۲۰۰۶
- (۹۱) بئەنشك / فولكلور، محمد حسن بناقى، ۲۰۰۶
- (۹۲) ئارمانج / ھۆزان، سەبرىە ھەكارى، ۲۰۰۶
- (۹۳) باگورئى دل / ھۆزان، دلشا يوسف، ۲۰۰۶
- (۹۴) خەونەك بنەفشى / چىرۆك، عصمت محمد بىدل، ۲۰۰۶
- (۹۵) نەيئىن خامەى / ھۆزان، سەبرى نەيلى، ۲۰۰۶
- (۹۶) ھەناسەك د پەرسنگەھا شعرى دا / خواندئىن وئزەبى، سەلام بالابى، ۲۰۰۶
- (۹۷) شۆرشىن بارزان / ھۆزان، ھەيدەر مەتىنى، ۲۰۰۶
- (۹۸) ەشقا مە چىرايەكى زەرادەشتى يە / كورتنە چىرۆك، ئسماعىل مستەفا، ۲۰۰۶
- (۹۹) تەنھستان / ھەلبەست، كەمال سلىقانى، ۲۰۰۶
- (۱۰۰) رۆستەمى زال / فولكلور، جەمىلى حاجى، ۲۰۰۶
- (۱۰۱) مقالات نقدىيە / مجموعە الكتاب، ۲۰۰۶
- (۱۰۲) بەرگۆتئىيىن كۆچەرەكى دەشتىنە بووىى / ھۆزان، اسماعىل تاھا شاھىن، ۲۰۰۶
- (۱۰۳) دەف چ نابھىسن! / كورتنە چىرۆك، تىلى سالج موسا، ۲۰۰۶
- (۱۰۴) شەفەكا بى نقيز / ھۆزان، لايىق جەمال كورئىمەى، ۲۰۰۶

- ۱۰۵) پارادوكسىزم و تيگههئى وئ د ھۆزانا نويخووزا كوردى دا ل دھقھرا بهھدينان /
 قھكۆلين، عسمەت خابوور، ۲۰۰۶
- ۱۰۶) دۆسىيا بارزانی د سندۇقا پيلايى يا ستاليىنى دا / قھكۆلين، وھزيرئ عھشۇ، ۲۰۰۶
- ۱۰۷) ھەلەبجە / ھەلبەست، سەيدايئ كەلەش، ۲۰۰۷
- ۱۰۸) چاڧيئ سىتافكى / رۆمان، تەھسىن نافشكى، ۲۰۰۷
- ۱۰۹) باكورئ ھەلبەستئ / ھەلبەست، ئارژەن ئارى، ۲۰۰۷
- ۱۱۰) گەريانەكا بئ ھۆدە / چىرۆك، نەفيسا ئىسماعىل، ۲۰۰۷
- ۱۱۱) سورە برىنا شەفا من / ھەلبەست، سەلوا گولى، ۲۰۰۷
- ۱۱۲) عەشق د خلوھگەھا مرنئ دا / ھەلبەست، ئاشتى گەرمافى، ۲۰۰۷
- ۱۱۳) سرودين رۆژھەلاتى / چىرۆك، جەلال مستەفا، ۲۰۰۷
- ۱۱۴) ئاريانا سىنورين دوور / ھەلبەست، مەسعود خەلەف، ۲۰۰۷
- ۱۱۵) ئاوازين خامەيى / ئىكۆلين، نعمت الله حامد نھيلى، ۲۰۰۷
- ۱۱۶) بەيتا سىسەبانئ / ھزرغان، ۲۰۰۷
- ۱۱۷) قھكۆلانا زمانى / قھكۆلين، د. فازل عومەر، ۲۰۰۷
- ۱۱۸) لەشى شەفى / ھەلبەست، سەلام بالايى، ۲۰۰۷
- ۱۱۹) دالەھى يين كەسەكئ ب تنى / چىرۆك، د. عارف حىتو، ۲۰۰۷
- ۱۲۰) چەند ھزرين رەوشەنيرى / گۆتار، ناجى تاھا بەروارى، ۲۰۰۸
- ۱۲۱) ھەلكولينا زمانى / قھكۆلين، د. فازل عمر، ۲۰۰۸
- ۱۲۲) خەونەكا كىقى / ھەلبەست، دەيكا داليايى، ۲۰۰۸
- ۱۲۳) ژىبۇ رىنقىسەكا چىتر، ئىسماعىل تاھا شاھىن، ۲۰۰۸
- ۱۲۴) پەترۆمەكرنا گونەھان / چىرۆك، محسن عبدالرحمن، ۲۰۰۸
- ۱۲۵) رۆزانين شىتەكى / تىكستين ئەدەبى، ادیب عبدالله، ۲۰۰۸
- ۱۲۶) رۆژ ئافا دبىت دا بەھلىت / ھەلبەست، صديق خالد ھرورى، ۲۰۰۸
- ۱۲۷) باژيرئ دىنا و چەند چىرۆكىن دن / كاريكاتۇرە چىرۆك، تىلى صالح، ۲۰۰۸
- ۱۲۸) ئەھقىن و ستران / ھۆزان، فيصل مصطفى، ۲۰۰۸
- ۱۲۹) گۆھەندا ژىنى / ھۆزان، د. خىرى نەمو شىخانى، ۲۰۰۸
- ۱۳۰) كەپەزئ خەونان / ھەلبەست، خەمگىنى رەمۇ، ۲۰۰۸
- ۱۳۱) بەندەر / ھەلبەست، ديا جوان، ۲۰۰۸
- ۱۳۲) سېھستان / كورتە چىرۆك، خالد صالح، ۲۰۰۸

- ۱۳۳) حیچببون / ئەحمەد یاسین، تیکستین ئەدەبى، ۲۰۰۸
- ۱۳۴) تیکست د نافبەرا گۆتارا رەخنەبى و رېببازین ئەدەبى دا، ئەمىن عبدالقادر، ۲۰۰۸
- ۱۳۵) پاپیزەكا شىن / ھەلبەست، تریفە دۆسكى، ۲۰۰۸
- ۱۳۶) دى چاوان پەرتوكان چىكەين / فەكولین، ھوشەنگ شىخ محەمەد، ۲۰۰۸.
- ۱۳۷) شەفین براگ / رۆمان، ھەسەن ئىبراھىم، ۲۰۰۸.
- ۱۳۸) beyond the red mountins ل پشت چىبايى سور / چىرۆك، لقمان ئاسىھى، ۲۰۰۸. ھەرگىران ژ كوردى بۆ ئنگلىزى، ۲۰۰۸.
- ۱۳۹) دەھ خەون / ھەلبەست، كومەكا ھەلبەستفانان، ۲۰۰۸.
- ۱۴۰) راپرسىن و راوەرگرتن / فەكولین، مسلم باتىلى، ۲۰۰۸.
- ۱۴۱) ڤارى / تىكستىن ئەدەبى، خالد حسىن، ۲۰۰۸.
- ۱۴۲) پرا ئارتا يان بەھايى گران / سى شانوگەرىيىن ھەرگىراي ، ئەنوەر محەمەد تاھەر، ۲۰۰۸.
- ۱۴۳) ترسا بى ددان / رۆمان، ھەلىم يوسف، ۲۰۰۸.
- ۱۴۴) بىرئانىيىن سەرخوھش / ھەلبەست، سىروان قچو، ۲۰۰۸.
- ۱۴۵) پائىزا پەيقان / خواندنىن ھزرى و رەخنەبى، سەبرى سلىفانەي، ۲۰۰۸.
- ۱۴۶) مەيدانا كووچكان / ئىسماعىل سلىمان ھاجانى، كورتە چىرۆك، ۲۰۰۸.
- ۱۴۷) چەند ستىرپىن گەش د ھەلباستە نوو يا كوردى دە (كرمانجيا ژىرى) / خەلىل دھۆكى، فەكۆلین ، ۲۰۰۸.
- ۱۴۸) ديوانىن بۆتانى / سەبرى بۆتانى، ھەلبەست، ۲۰۰۸.
- ۱۴۹) زمان و ئەدەب و مېژوويا كورد د (رۆژى كورد) دا ۱۹۱۳ / ھجى جعفر، فەكۆلین، ۲۰۰۸.
- ۱۵۰) لاقزا كەڤنەوارەكى خەمبار / گولنار ەلى، ھەلبەست، ۲۰۰۸.
- ۱۵۱) سنورىن فەكرى / ئىسماعىل بادى، چافىپكەفتن، ۲۰۰۸
- ۱۵۲) پەسنىن نامەدخانى / ھەنىف يوسف، ھەلبەست، ۲۰۰۸
- ۱۵۳) توافا يارى / ەمەرى لەعلى، ھەلبەست، ۲۰۰۸
- ۱۵۴) تىؤرا ويژەيى / و: د. عارف ھىتو، فەكۆلین، ۲۰۰۸
- ۱۵۵) سالۆخەت د ھەيرانۆكان دا / جەمىل محەمەد شىلازى، فەكۆلین، ۲۰۰۸

- ۱۵۶) شانۇ... / سيار تەمەر، فەكۆلین، ۲۰۰۸
- ۱۵۷) من نەقىت ژ لەشى تە بيارم / بيار زاويتەى، ھۆزان، ۲۰۰۸
- ۱۵۸) سېھرەبەندى يا بەردەوام (زمانى چامەيى) / فازل عەمەر، فەكۆلین، ۲۰۰۸
- ۱۵۹) ساگو / نوزاد مزورى، كورته چيرۆك، ۲۰۰۸
- ۱۶۰) فەرھەنگا كلاسېكىن كورد / مەسعود خالد گولى، فەكۆلین، ۲۰۰۹
- ۱۶۱) ئەو پياوۋى بە لامەوۋە پت بوو / بەھر موقتى، ۲۰۰۹
- ۱۶۲) چەند بابەت و لېكۆلېنن زامانى / عبدالوھاب خالد، فەكۆلین، ۲۰۰۹
- ۱۶۳) سىمىاء الخطاب الشعرى، ۲۰۰۹
- ۱۶۴) رۇژانېن ئەدەبىياتا كوردى – چېكى، ۲۰۰۹
- ۱۶۵) ل بەرسفكا مە بەفر بارى / محسن قوچان، ھۆزان، ۲۰۰۹
- ۱۶۶) دەنگ و ھەلنگفتن / ئازاد دارتاش، خويندېن رەخنەيى، ۲۰۰۹
- ۱۶۷) الشواف... واليله الاخيرە / و: سامى الحاج، چيرۆك، ۲۰۰۹
- ۱۶۸) كىمياگەر / و: د. لەزگىنى ئافدرەھمانى، رۇمان، ۲۰۰۹
- ۱۶۹) ئەو پياوانەى لە ناو رەنگى تابلۇكانم سەما دەكەن / ئالە عەبدولپەرھمان، چيرۆكان، ۲۰۰۹
- ۱۷۰) ۱۰۰ ساليا زانا و نقيسەرى كورد قاناتى كوردو / توسنى رەشىد، كۆمەلەكا فەكۆلېنان، ۲۰۰۹
- ۱۷۱) ھەلوەسەيىن زىنى / د. عارف حىتۇ، ھەلبەست، ۲۰۰۹
- ۱۷۲) باخورە / محسن عبدالرحمن، رۇمان، ۲۰۰۹
- ۱۷۳) پىلا رەش / ھىشار رېكانى، ژ بىرەوۋەريىن پېشمەرگەيەكى، ۲۰۰۹
- ۱۷۴) كىمىدى گەور / صديق حامد، رۇمان، ۲۰۰۹
- ۱۷۵) دەمى نىچە ب خۇ دىبىژىت / و: سالىح يوسف سۇفى، فەكۆلېن، ۲۰۰۹
- ۱۷۶) بابى منۇ / محمد سليم سيارى، چيرۆك، ۲۰۱۰
- ۱۷۷) مقهى العميان / انور محمد طاهر، قصص كوردىە مترجمە، ۲۰۰۹
- ۱۷۸) ئەو خانما ھەنى / ھەسەن سلىقانى، ھەلبەست، ۲۰۱۰
- ۱۷۹) سەوداسەرى / خالد سندورى، ھەلبەست، ۲۰۱۰.

- (۱۸۰) هەناسەيىن شعرى / عبدالرحمن بامەرنى، ھەلبەست، ۲۰۱۰.
- (۱۸۱) شەفۋى د ئاخقن / دەمھات دېركى، ھەلبەست، ۲۰۱۰.
- (۱۸۲) فېرىن د پەنجەرئىدا / ھزرقان، ھەلبەست، ۲۰۱۰.
- (۱۸۳) ستافكېن ئەفرۆ و دوھى / شەمال ئاكرهېي، ھەلبەست، ۲۰۱۰.
- (۱۸۴) ئەز و توب دىتنەكا دى / ناجى تاھا بەروارى، ھەلبەست، ۲۰۱۰.
- (۱۸۵) نە ھەفال نە..! / ئەحمەدى شۆشى، ھەلبەست، ۲۰۱۰.
- (۱۸۶) چەند گولەك بۆ يارا من / سەلمان شېخ مەمى، ھەلبەست، ۲۰۱۰.
- (۱۸۷) دارا چل ئاواز / ئەدېب چەلكى، ھەلبەست، ۲۰۱۰.
- (۱۸۸) بىلگە سوومەر / پەيالەكە دن تارى، ھەلبەست، ۲۰۱۰.
- (۱۸۹) وەغەرەك ل ناف پېرەبەستېن زمانى كوردى (كرمانجى) / فاضل عمر، زماناسى، ۲۰۱۰.
- (۱۹۰) سەيى ھىژا / عەزىز نەسەن ، وەرگىران: ئەحمەدى زەرۆ، (چىرۆك)، ۲۰۱۰.
- (۱۹۱) حكيم عبدالله / مەيدان، چىرۆك / ۲۰۱۰.
- (۱۹۲) مقالات لنخبە من النقاد / دراسات نقدية عن الادب الكوردي، ۲۰۱۰.
- (۱۹۳) لىكولينىن كوردى / لىكولين، ۲۰۱۰.
- (۱۹۴) خەونىن ھەلاويستى / سەلوا گولى، ھۆزان، ۲۰۱۰.
- (۱۹۵) لايى دى يى پرى / تەحسەن نافشكى، رۆمان، ۲۰۱۰.
- (۱۹۶) بىدەرە رويس / بەحرى رەشىد، ھۆزان، ۲۰۱۰.
- (۱۹۷) بىبلوگرافيا چىروكىن دەفەرا بەھدىنان / خالد سالىح، بىبلوگرافيا، ۲۰۱۰.
- (۱۹۸) دم الصنوبر / قصائد كوردية مترجمه، الشاعر: بدرخان السندی، ترجمه بدل رفو المزورى، شعر، ۲۰۱۰.
- (۱۹۹) شەھىنا شەقبەھوركىن دل / كونى رەش، ھۆزان، ۲۰۱۰.
- (۲۰۰) رىبازىن ئەدەبى / بەرفكرن: ھىقى بەروارى، لىكولين، ۲۰۱۰.